

Honvédségi Szemle

152. ÉVFOLYAM
2024/I. SZÁM

A HAZÁÉRT

**A Magyar Honvédség szakmai,
tudományos folyóirata
Kiadja a Honvéd Vezérkar**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre dandártábornok (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Balla Tibor ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Csiki Varga Tamás (PhD)

Dr. Daruka Norbert őrnagy (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)

(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Jobbágy Zoltán ezredes (PhD)

Dr. Kiss Álmos Péter (PhD)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouth-i Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD)

(Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A kiadásban és terjesztésben közreműködik
a HM Zrínyi Geoinformációs és Toborzástámogató
Közhasznú Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

A Zrínyi Kiadó igazgatója: Dr. Hajdú Ferenc (PhD)

Szerkesztőség:

Felelős szerkesztő: Havasi Máté

E-mail: havasi.mate@hmzrinyi.hu

Telefon: +36 70-199-8648

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Vermes Judit

Tördelés: Pénzes Bettina

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

E-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu

Cím: 1024 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 7–9.

Nyomdai kivitelezés:

HM Zrínyi Geoinformációs és Toborzástámogató

Közhasznú Nonprofit Kft.,

Kreatív Tervező és Sokszorosító Igazgatóság

Felelős vezető: Pásztor Zoltán igazgató

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó
könyvesboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.), valamint
webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

ISSN 2060-1506 (nyomtatott); ISSN 2732-3226 (online)

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság

„A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA).

Honvédségi Szemle

152. ÉVFOLYAM,
2024/I. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

FÓKUSZBAN

Porkoláb Imre dandártábornok – Hőnich Artúr:

A stratégiai előrelátás operatív hatása: a NATO technológiai prioritásai és a magyar védelmi innováció fókuszterületei. 3

HADERŐSZERVEZÉS-, FEJLESZTÉS

Kádár Pál dandártábornok:

Közigazgatás, védelmi és biztonsági igazgatás, katonai igazgatás – fókuszban a területi védelmi bizottságok és a kormányzás folyamatosságának összefüggései 17

Szalkai Patrik:

Nemzetközi katonai támogatások Ukrajnának a háború első évében 26

Zellei Gábor ny. pv. ezredes – Nagy Sándor alezredes:

Tények, vélemények és javaslatok egy 21. századi, új típusú lakosságvédelmi rendszer kialakításához. 42

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Sinkó Gábor:

A szomáliai fegyverembargó feloldásának lehetséges hatásai helyi és regionális viszonylatban 51

Balogh Áron:

Gyermekkatónák alkalmazása Latin-Amerikában és Délkelet-Ázsiában 63

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Pécsvárady Szabolcs ezredes:

A küldetés, a feladatok és a célok meghatározása a tervezési folyamatok során. Mit is kell csinálnunk és miért? 80

Mező Ferenc – Mező Katalin:

A futball metaforikus és funkcionális kapcsolata a hadviseléssel 94

HADTÖRTÉNELEM

Fekete Tamás r. alezredes – Balázs Benedek r. főhadnagy:

A modern dunai vízi- és folyamrendészet szervezeti története, 1897–2022 (2.) 111

SZEMLE

Balla Tibor ezredes:

Kuriózumok a 20. század magyar had- és köztörténelméből. 130

Gál Csaba ny. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 135

ABSTRACT 142

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk figyelmüket arra, hogy a kiadvány végén található szerzői útmutatónk megújult. A legfontosabb változtatás a részletesebb és áttekinthetőbb forrásjelölési rendszer. Ennek értelmében elsősorban a lábjegyzetek formátuma lesz mostantól jóval egyszerűbb, ezért mindenkit kérünk, gondosan tekintse át a teljes útmutatót. A 2024/1. számtól kezdve ezt fogjuk használni. (A korábban leadott kéziratok esetében a szükséges módosításokat természetesen a szerkesztőség végzi.)

Köszönjük!

HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
Tudományos Kiadványok Szerkesztősége

Porkoláb Imre dandártábornok – Hönich Artúr:

A STRATÉGIAI ELŐRELÁTÁS OPERATÍV HATÁSA: A NATO TECHNOLÓGIAI PRIORITÁSAI ÉS A MAGYAR VÉDELMI INNOVÁCIÓ FÓKUSZTERÜLETEI

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.1

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány a stratégiai előrelátás területén belül a technológiai vonatkozásokra fókuszál, és hármas célt szolgál: egyrészt összegzi a NATO-ban zajló stratégiai előrelátási tevékenységek technológia vetületét; másrészt bemutatja a feltörekvő és felforgató technológiák szerepét a szövetségi képességfejlesztési fókuszterületeken belül; harmadrészt számba veszi, hogy Magyarországnak mely technológiai területekre érdemes komolyabb figyelmet fordítania a haderőfejlesztés támogatása érdekében.¹ Az írás fő gondolata, hogy folyamatosan nyomon kell követnünk a technológiai fejlesztéseket és a belőlük fakadó, illetve általuk előidézett változásokat, és ezek alapján be kell azonosítani, majd rendszeresen felül kell vizsgálni a hazai fejlesztési fókuszterületeket. Stratégiai versenyelőnyhöz jutnak azok a nemzetek, amelyek az új műveleti koncepciókat minél gyorsabban beépítik az oktatásba, a doktrínákba és a kiképzésbe, és képesek a legfejlettebb technológiát egy gyorsított rendszerezési eljárás keretében bevezetni.

KULCSSZAVAK: NATO, védelmi innováció, Magyar Honvédség, stratégiai előrelátás, feltörekvő és felforgató technológiák, EDT

A SZERZŐKRŐL:

- ▶ Dr. Porkoláb Imre dandártábornok, a Honvédelmi Minisztérium védelmi innovációért felelős miniszteri biztosa, a NATO DIANA innovációs hálózat igazgatótanácsának elnökhelyettese (ORCID: 0000-0003-1407-0678; MTMT: 10047876)
- ▶ Hönich Artúr, a RAND Europe kutatóintézet biztonság- és védelempolitikai részlegének elemzője (ORCID: 0000-0001-7208-9823; MTMT: 10087306)²

¹ Jelen tanulmányban az angol emerging and disruptive technologies (EDT) kifejezést következetesen feltörekvő és felforgató technológiák formában használjuk. Mivel különféle NATO-dokumentumok részben eltérő módon definiálják, illetve csoportosítják az EDT-k közé sorolt technológiákat, így mindig az adott dokumentum elemzésénél egyértelműsítjük az arra érvényes fogalmi kereteket (a szerzők).

² A tanulmányban megfogalmazott gondolatok a szerzők meglátásait képezik és nem hivatottak a RAND álláspontját vagy kutatási eredményeit képviselni.

RÖVIDÍTÉSJEGYÉK

ACT	Allied Command Transformation / Szövetséges Transzformációs Parancsnokság
DIANA	Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic / Észak-atlanti Védelmi Innovációs Akcelerátor
EDT	Emerging and disruptive technologies / Feltörekvő és felforgató technológiák
FFAO	Framework for Future Alliance Operations / Jövőbeli szövetséges műveletek keretei
K+F+I	Kutatás, fejlesztés, innováció
NATO	Észak-atlanti Szerződés Szervezete
SFA	Stratégiai előrelátás elemzés / Strategic Foresight Analysis

BEVEZETÉS: A STRATÉGIAI KONTEXTUS

A változó biztonságpolitikai viszonyok között Magyarország nemzeti érdeke egy korszerű haderő felépítése és fenntartása. Ez nemcsak a nemzeti szuverenitás alapvető eleme, hanem az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) tagjaként szövetségesi kötelezettség is. A haderő korszerűsítésének és erősítésének egyik elemét a képességfejlesztés jelenti.

A képességfejlesztés egyik fontos összetevője a hatályban lévő 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégia értelmében a hazai védelmi innovációs rendszer megteremtése, amely „lehetővé teszi a jelenleg is létező védelmi tervező rendszerek végrehajtási sebességének növelését, azok kiegészítéseképpen az innovatív fejlesztések gyors és szakszerű végrehajtását, illetve az innovatív megoldások elterjesztését a haderőben”.³ A modernizációval – vagyis a korszerű beszerzésekkel – párhuzamosan az innováció egyre nagyobb szerepet kap a képességfejlesztésben, a védelmi innovációhoz kapcsolódó intézményi háttér kiépítése pedig elengedhetetlen egy rendszerszintű átalakuláshoz.

Az innovatív megoldások keresésének célja, hogy versenyelőnyhöz juttassa a haderőt a gyorsan változó biztonsági környezetben, ahol a folyamatos műveleti szerepvállalás mellett komoly szerepet kapnak az adaptív és innovatív fejlesztési megközelítések. Erre azért van szükség, hogy a közeljövő konfliktusaiban is képesek legyünk hatékonyan reagálni a felmerülő biztonsági kihívásokra. Fontos aláhúzni, hogy a védelmi innováció nemcsak technológiai fejlesztésekről szól, hanem egy szemléletváltást is feltételez, amely hatással van a hadviselési elvekre, végső soron pedig megváltoztatja a haderő szervezeti kultúráját.⁴

Bár az innovációs szemlélet és a gyors alkalmazkodóképesség megteremtése kétségkívül kiemelten fontos a Magyar Honvédség számára, az alkalmazkodóképesség fogalma magában foglalja, hogy az érintett szervezet már folyamatban lévő dinamikákra és eseményekre válaszol cselekszik.⁵ A védelmi innováció tehát akkor lehet igazán hatékony, ha sikerül a Magyar Honvédség működését meghatározó folyamatokat – beleértve a biztonsági kihívásokat – időben előre jelezni, és szemléletmódjában is adaptívabbá tenni a haderőt.⁶

Ez a sokrétű megközelítés érvényes a NATO stratégiai előrelátási tevékenységeire is. A Szövetség sokrétű stratégiai előrelátási folyamatokat működtet, és a 2010-es évek második felétől egyre hangsúlyosabb szövetségi prioritássá vált a védelmi innováció és a technoló-

³ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat.

⁴ Porkoláb et al. 2021a, 11–22.

⁵ Porkoláb et al. 2021b, 14–26.; Porkoláb et al. 2021c, 3–12.

⁶ Porkoláb 2019a, 2–8.

giai előny megtartása. Ennek legfőbb intézményi megtestesülései az Észak-atlanti Védelmi Innovációs Akcelerátor (*Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic, DIANA*) és a NATO Innovációs Alap (*NATO Innovation Fund*).⁷

Jelen tanulmány a stratégiai előrelátás területén belül a technológiai vonatkozásokra fókuszál. Az írás hármas célt szolgál: az első rész összegzi a Szövetségben zajló stratégiai előrelátási tevékenységek technológia vetületét; a második rész bemutatja a szövetségi képességfejlesztési fókuszterületekben kiemelt feltörekvő és felforgató technológiákat; a harmadik rész pedig röviden áttekinti a hazai védelmi innovációs fókuszterületeket.

A dolgozat fő gondolata, hogy folyamatosan nyomon kell követni a technológiai fejlesztéseket és a belőlük fakadó, illetve általuk előidézett változásokat, és ezek alapján be kell azonosítani, majd rendszeresen felül kell vizsgálni a hazai fejlesztési fókuszterületeket. Ez a megközelítés elősegíti a haderő beszerzési folyamatainak, valamint belső működési költségeinek optimalizálását, valamint opciókat biztosít a döntéshozók számára az új műveleti koncepciók fejlesztése és tesztelése során. Ugyanis azok a nemzetek, amelyek az új műveleti koncepciókat minél gyorsabban beépítik az oktatásba, a doktrínákba és a kiképzésbe, és képesek a legfejlettebb technológiát egy gyorsított rendszeresítési eljárás keretében alkalmazni, stratégiai versenyelőnyhöz jutnak.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy bár írásunk megjelöli a hazai védelmi innovációs tevékenységekhez szükséges főbb stratégiai irányokat, a területi korlátok miatt nem célja a gyakorlati megvalósítás részleteinek (pl. anyagi, műszaki és humán-erőforrásbeli feltételek) bemutatása.

NATO TRENDEK A TECHNOLÓGIAI JÖVŐBELÁTÁS TERÜLETÉN

A Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (*Allied Command Transformation, ACT*) a stratégiai előrelátással kapcsolatban jelentős elemzőmunkát végez.⁸ A két legfontosabb dokumentum ezen a területen a Stratégiai előrelátás elemzés (*Strategic Foresight Analysis, SFA*), amely a jövőbeli biztonsági környezet meghatározó folyamatait tekinti át, valamint a Jövőbeli szövetséges műveletek keretei (*Framework for Future Alliance Operations, FFAO*) című publikáció, amely az SFA-ra alapozva képességfejlesztési ajánlásokat fogalmaz meg 15 éves távlatban. Mindkét dokumentum egy ciklikus elemzői folyamat része: a 2013-as SFA-jelentést 2015-ben követte az első FFAO-dokumentum, majd a 2017-es SFA-jelentést 2018-ban a második FFAO-dokumentum. A legújabb SFA-dokumentum véglegesítése 2023 végén folyamatban volt, ám a kézirat lezárásakor ez a kiadvány még nem elérhető nyilvánosan.⁹

A korábbi SFA- és FFAO-dokumentumok nyilvánosan hozzáférhetőek, tartalmuk nyílt forrású információkon és szövetséges szakértőkkel folytatott intenzív egyeztetéssorozaton alapul. Ezen dokumentumoknak nincs ugyan kizárólagos technológiai fókusz, de tartalmaznak fontos megállapításokat a jövőbeli technológiai fejlődés várható irányaira és következményeire vonatkozólag. Például már az első SFA-kiadvány (2013) tartalmazta az ACT azon álláspontját, miszerint a NATO technológiai előnyének megtartásához szükséges feladat a technológiai fejlődés monitorozása és előrejelzése,¹⁰ a 2017-es SFA-kiadvány pedig kijelentette, hogy a technológiai fejlődés sebessége növekszik és ez akár a védelmi beszerzési

⁷ Porkoláb–Hőnich 2021, 20–35.

⁸ Uo.

⁹ NATO Allied Command Transformation 2023.

¹⁰ NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation: Strategic Foresight Analysis 2013 Report.

folyamatok, illetve a nemzetek közötti interoperabilitás kárára is mehet.¹¹ Utóbbi kapcsán nemcsak az eltérő technológiai színvonal kérdéséről van szó, hanem a szabályozási és normatív környezetről is, amely szintén eltérő végkifejletekhez vezethet a szövetségen belül.

Ugyanakkor ezen írás keretei között fontos az SFA- és FFAO-dokumentumokon túlmenően is foglalkozni a NATO technológiai fókuszú stratégiai előrelátásával, két okból kifolyólag:

- Egyrészt az elmúlt években a Szövetség kifejezetten technológiai fókuszú stratégiai előrelátási tevékenységeinek következtében számos átfogó dokumentum jelent meg.
- Másrészt a Szövetség évek óta azon dolgozik, hogy a tudomány és technológia területén azonosított lehetőségeket a szövetségesek valóban képesek legyenek megragadni, beleértve a szervezeti innovációt és a technológiák gyorsított alkalmazásba vételét.

Publikációnk ezen részében éppen ezért olyan NATO-dokumentumokat mutatunk be, amelyek kifejezetten a tudomány és technológia területét vizsgálták a stratégiai előrelátás módszertanával, majd a továbbiakban áttekintjük a kapcsolódó szövetségi és hazai fókuszterületeket.

Az innováció fontossága és a technológiai fejlődés mint a jelent és a jövőt is meghatározó folyamat már a 2009-es Jövőképek Projekt (*Multiple Futures Project*) zárójelentésében is szerepelt, amely felhívja a figyelmet arra, hogy a technológia használata és az innováció „áttöréseket idézhet elő” a jövőben a hadviselésben is.¹² Már ez a dokumentum is utal arra, hogy a NATO-nak egy átfogó koncepcióra van szüksége arra vonatkozóan, hogy miként erősítheti az ipari szereplőkkel a partnerséget, és hogyan rövidítheti le az innovatív technológiák megjelenése és használatba vétele közti időtartamot.¹³

A 2015 februárjában megjelent Technológiai trendek felmérése (*Technology Trends Survey*) című publikáció szintén hasznos betekintést nyújt azok számára, akik a feltörekvő technológiai folyamatok értékelését végzik. A Gondolatébresztő dokumentum a NATO védelmi tervezési folyamatának támogatására alcímet viselő elemzés hat fő kategória szerint csoportosítja a technológiákat.¹⁴ A lista elemeit az angol BRINES¹⁵ rövidítéssel jelölik:

1. Biotechnológia (biológiai fegyverek, bioterrorizmus, gyógyászat, embert fejlesztő technológiák és embertökéletesítés, biometria, biomimikri és biológiailag inspirált mesterséges rendszerek, mezőgazdaság).
2. Robotika (autonóm rendszerek, dróntechnológia, robotrepülőgépek).
3. Információs technológia (számítási teljesítmény, közösségi hálózatok, kommunikációs technológiák, számítógépes modellezés, mesterséges intelligencia, szenzorok, kiberbiztonság).
4. Nanotechnológia és anyagtudományok (additív gyártástechnológia).
5. Energia és erőforrások (energiahatékonyság, fosszilis energiahordozók, alternatív energiaforrások, napenergia, akkumulátortechnológiák, természeti erőforrások).
6. Rendszerek: űrrendszerek, precíziós csapásmérő fegyverek, hiperszonikus rakéták, vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris fegyverek, nem halálos fegyverek, magas teljesítményű mikrohullámok).

¹¹ NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation: Strategic Foresight Analysis 2017 Report.

¹² NATO Allied Command Transformation 2009, 5.

¹³ NATO Allied Command Transformation: Multiple Future Project Final Report: Navigating Towards 2030. 2009, 57.

¹⁴ HQ Supreme Allied Commander Transformation 2015.

¹⁵ Biotechnology, Robotics, Information Technology, Nanotechnology and Materials, Energy and Resources, Systems.

Két évvel később már a NATO Tudományos és Technológiai Szervezete gondozásában jelent meg az ún. Technológiai trendek jelentés (*Tech Trends Report 2017*). Ez a dokumentum időalapú megközelítést alkalmaz és az általa vizsgált összesen 12 technológiát aszerint csoportosította, hogy felforgató hatásuk tetőfokát („*peak disruption*”) a következő 6 éven belül, 6–20 éves időtávon, vagy csak a 20 évnél távolibb jövőben fogják kifejteni, követve ezzel a NATO védelmi tervezői által használt időperiódusokat.¹⁶

- Az első, rövid távú hatásokat vizsgáló kategóriába került az additív gyártástechnológia (vagyis az ipari 3D-nyomatás), a mindenütt jelenlévő számítástechnika, a prediktív elemzés, a közösségi média és a pilóta nélküli légi járművek.
- A 6–20 éves időtávon várható feltörekvő technológiákhoz lettek sorolva az ún. fejlett anyagok, a fizikai és digitális világot ötvöző vegyes valóság, illetve az intelligens érzékelők elterjedtségének ugrásszerű növekedése.
- Végezetül a 20 évnél távolabbi jövőben legfelforgatóbbnak várt technológiák közé lett besorolva a mesterséges intelligencia, az elektromágneses spektrum uralása, a hiperszonikus rakéták, légi járművek és űreszközök, valamint a mesterséges külső vázzal, okosszövetekkel, gyógyszeripari megoldásokkal és ember-gép interakcióval támogatott „katonai rendszerek” („*soldier systems*”).

A NATO Tudományos és Technológiai Szervezete által készített anyagok közül egy másik meghatározó és részletekbe menő dokumentum a 2020 márciusában megjelent Tudományos és technológiai trendek 2020–2040 (*Science & Technology Trends 2020–2040*) című 150 oldalas anyag, amely két évtizedes időtávlatot vizsgál. A jelentés célja az volt, hogy feltérképezze a feltörekvő és felforgató technológiák lehetséges hatásait a NATO katonai műveleteire, védelmi képességeire és politikai döntéshozatali terére vonatkozóan. A dokumentum három fő kérdésre fókuszál.¹⁷

1. Miért fontosak a feltörekvő és felforgató technológiák a Szövetség jövőbeli tevékenységei szempontjából?
2. Várhatóan hogyan fognak fejlődni a jövőben ezek a technológiák?
3. Mit jelent majd mindez a NATO számára műveleti, szervezetfejlesztési és vezetési szempontból?

A fenti kérdések megválaszolásához a jelentés kettéválasztotta a felforgatókat kategorizált technológiákat (big data és adatvezérelt elemzési módszerek, mesterséges intelligencia, autonóm rendszerek, űrtechnológiák, hiperszonikus fegyverrendszerek), valamint a feltörekvőnek címkézett technológiákat (kvantumtechnológia, biotechnológia és az embert fejlesztő technológiák, fejlett anyagok és az additív gyártástechnológia). A publikáció továbbá elemzi a különféle technológiák közötti szinergiákat és a kölcsönös függőségeket.

Mivel a tudományos és technológiai fejlesztések nem légtüres térben zajlanak, a Tudományos és technológiai trendek 2020–2040 jelentés foglalkozik a technológiai innováció és fejlődés kontextusát alkotó társadalmi, gazdasági, szervezeti és védelmi folyamatokkal, illetve igényekkel is. A jelentés több mint felét kitevő melléklet pedig egyesével sorra veszi az imént felsorolt felforgató és feltörekvő technológiák jelenlegi helyzetét, a jövőbeli kutatási

¹⁶ NATO Science & Technology Board 2017.

¹⁷ NATO Science & Technology Organization Science & Technology Trends 2020–2040 2020, vi.

irányokat, valamint a NATO erőire, a szövetségi interoperabilitásra, illetve a lehetséges ellenfelek haderejére gyakorolt hatásokat.

A Szövetség biztonsági környezetét meghatározó folyamatok dinamikus változását jelzi, hogy a NATO Tudományos és Technológiai Szervezete a – már csak a két évtizedes perspektíva miatt is „jövőállónak” szánt – 2020-as kiadvány megjelenése után csupán három évvel újabb átfogó dokumentumot jelentetett meg Tudományos és technológiai trendek 2023–2043 címmel (*Science & Technology Trends 2023–2043*). A 2023 tavaszán megjelent kétkötetes anyag a jelenleg rendelkezésre álló legátfogóbb vizsgálata annak, hogy a következő két évtizedben a technológia fejlődése miként alakítja a Szövetség biztonsági környezetét, valamint konkrétan a szövetséges katonai képességeket. A dokumentum már egy tíz tételből álló listára bővítette a NATO által priorizált feltörekvő és felforgató technológiákat: ezek közül hét technológiai terület kapta meg a „felforgató” (big data, mesterséges intelligencia, robotika és autonóm rendszerek, űrtechnológiák, hiperszonikus technológiák, energia és meghajtási rendszerek, elektronika és elektromágnesesség), és három (kvantumtechnológiák, biotechnológia és embertökéletesítés, illetve az új típusú anyagok és gyártástechnológiák) a „feltörekvő” minősítést.¹⁸ A dokumentum foglalkozik a technológiai konvergenciák kérdéskörével is, hiszen sok esetben a legjelentősebb alkalmazások a különféle technológiaterületek ötvözéséből fakadhatnak (pl. űrtechnológiák, hiperszonikus képességek és új típusú anyagok).

A fenti dokumentumok fényében megállapítható, hogy a NATO stratégiai előrelátási tevékenységei közt kiemelt helye van a tudományos és technológiai vonatkozású előrelátásnak, melynek célja a Szövetség technológiai előnyének megőrzéséhez és fenntartásához szükséges elemzőmunka elvégzése.

A NATO-KÉPESSÉGFEJLESZTÉS FÓKUSZTERÜLETEI

A jelenlegi védelmi tervezési ciklusban a fenti hosszú távú megfontolások irányulnak leginkább a feltörekvő és felforgató technológiákra, innovációra, azonban az elmúlt évek intézményi folyamataiból világosan látszik, hogy a NATO kollektíven úgy vélekedik, hogy a Szövetség elveszítheti technológiai előnyét, sőt, versenyhátrányba kerülhet, ha ezeket folyamatosan a hosszabb távú „célok” között tartja, ezért a feltörekvő és felforgató technológiák alkalmazásait be kell építeni a rövid és középtávú, kötelezően teljesítendő képességcélok közé.

Egy korábbi cikkünkben számba vettük, hogy 2014-től kezdve a védelmi innováció kérdése miként kapott egyre több hangsúlyt a NATO-dokumentumokban, illetve ez hogyan képeződött le az intézményi struktúrákat tekintve (pl. NATO Innovációs Testület, innovációs egység a NATO Nemzetközi Törzsében, majd a DIANA akcelerator-hálózat, illetve a NATO Innovációs Alap, melyeknek Magyarország is tagja).¹⁹

Fontos mérföldkő volt továbbá a 2021-ben elfogadott Koherens végrehajtási stratégia a feltörekvő és felforgató technológiákról (*Coherent Implementation Strategy on Emerging and Disruptive Technologies*) című dokumentum, melynek fő célja a NATO stratégiai fölényének megőrzése. Ez a stratégia a feltörekvő és felforgató technológiák terén két fő erőfeszítést irányoz elő: egyrészt koordinálni a kettős felhasználású technológiák fejlesztését és alkalmazását szövetségi szinten, másrészt fórumot teremteni a szövetségesek közötti

¹⁸ NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2023–2043. Volume 1: Overview. 2023.; NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2023–2043. Volume 2: Analysis. 2023.

¹⁹ Porkoláb–Höhnich 2021: i. m.

egyeztetésekre.²⁰ Ezt a megközelítést megerősítette a 2022-es új Stratégiai koncepció is, amely kijelentette, hogy a technológiai fölény egyre nagyobb hatással van arra, hogy ki fog győzedelmeskedni a harctéren, továbbá leszögezte, hogy a NATO növelni fogja a feltörekvő és felforgató technológiákba történő beruházásait, hogy a Szövetség megőrizze interoperabilitását és katonai előnyét.²¹

A Koherens végrehajtási stratégiában a NATO hét technológiai prioritásterületet jelölt meg, amelyek stratégiai fontosságúak a védelmi képességek fejlesztésének szempontjából: ezek a mesterséges intelligencia, az adattudomány és számítástechnika, az autonóm rendszerek, a kvantumtechnológia, a biotechnológia és az embert fejlesztő technológiák, a hiperszonikus technológiák, valamint az űrtechnológia voltak.²² Ez a lista az azóta eltelt időben kibővült, hozzáadtak három új technológiaterületet: az új típusú anyagok és gyártástechnológiák, az energia és meghajtási rendszerek, valamint az újgenerációs kommunikációs hálózatok.²³ Ugyanakkor kikerült a prioritások közül az adattudomány, amelyre jelenleg nem külön technológiaként, hanem az összes EDT számára releváns támogató alaptermotechnológiaként tekintenek.

Jelenleg tehát a NATO az alábbi kilenc technológiai területet tartja számon prioritásként:

1. *Mesterséges intelligencia.* A mesterséges intelligencia várhatóan forradalmi hatással lesz a Szövetség műveleteire és képességeire. Az alkalmazási területek rendkívül szerteágazóak, például gépi tanulás, szenzorok, modellezés és szimuláció, döntéstámogató rendszerek, kibervédelem, önjáró járművek, ember-gép együttműködésen alapuló rendszerek, képfelismerés, szövegalkotás, valamint további matematikai és mérnöki felfedezések megvalósítása.²⁴
2. *Autonóm rendszerek.* A különböző mértékű emberi irányítás és felügyelet alatt álló (akár teljesen emberi beavatkozás nélkül működő) autonóm rendszerek sok új lehetőséggel kecsegtetnek a hadseregek számára. Ezek közé tartoznak a különféle megfigyelőeszközök, a nehezen megközelíthető terepeket jobban elérhetővé tévő, személyzet nélküli járművek, a repülőeszközök rajban történő alkalmazása, az automatizált, robotokra épülő logisztikai megoldások.²⁵
3. *Kvantumtechnológiák.* A kvantumtechnológiák forradalmi változásokat hozhatnak el a hadseregek működéséhez szükséges adatok gyűjtése, feldolgozása, valamint az adatbiztonság és kommunikációs hálózatok terén is. Kiemelendők a kvantum-számítástechnika (pl. kvantum-számítógépek), a kvantumkommunikáció (pl. a korábinál gyorsabb adatátvitelre képes és új kriptográfiai és titkosítási megoldásokkal biztonságosabbá tett kommunikációs technikák) és a kvantumérzékelés (pl. nagy pontosságú navigációs és időzítési szolgáltatások, ultraérzékeny elektromágneses és akusztikus szenzorok, képalkotás) területén végzett kutatások.²⁶
4. *Biotechnológiák és embert fejlesztő technológiák.* Ennek a szerteágazó tudományterületnek a fejlődése a következő két évtized során újraértelmezheti, hogy mit jelent

²⁰ NATO: Emerging and disruptive technologies 2023.

²¹ NATO: NATO 2022 Strategic Concept 2022.

²² Porkoláb–Höhnich 2021: i. m.

²³ NATO: Emerging and disruptive technologies 2023.

²⁴ NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2023–2043. Volume 1: Overview. 2023, 23–27.

²⁵ Uo. 30–32.

²⁶ Uo. 57–61.

katonának – vagy akár embernek – lenni. A génkutatások és biomérnöki fejlesztések új lehetőségeket nyithatnak a katonaegészségügy területén, az embert fejlesztő technológiák új horizontot nyithatnak az emberi fiziológiai és kognitív teljesítmény határait illetően, új típusú bioérzékelőkkel az emberi környezet és viselkedés még mélyebb megértése válhat lehetővé, valamint az emberek és gépek közötti interakció agy-számítógép interfészekkel és egyéb szintetikus biológiai megoldásokkal, implantátumokkal még hatékonyabbá válhat.²⁷

5. *Hiperszonikus rendszerek.* A hiperszonikus sebességre (legalább Mach 5, azaz 6174 km/h) képes rendszerek várhatóan felhasználhatóak lesznek csapásmérő képességként, ugyanakkor szállítási, hírszerzési és megfigyelési célokra is. A potenciális felforgató hatásuk miatt a fejlesztési prioritások közé tartoznak a hiperszonikus rendszerek elleni képességek is (pl. irányított energiájú fegyverek).²⁸
6. *Űrtechnológia.* A világűr a Szövetség 2019-ben az ötödik műveleti térként határozta meg, amely elengedhetetlen a szövetséges vezetés-irányítási, kommunikációs, informatikai, valamint hírszerzési, megfigyelési és felderítőrendszerek működéséhez. Ugyanakkor a világűr a polgári tevékenységekhez is jelentősen hozzájárul, és a részben üzleti törekvések által is meghatározott fejlesztési prioritások közé tartoznak a fenti példákon túl az űrhajóhordozó és -kilövő rendszerek, az űreszközök, szenzorok, kommunikációs és navigációs eszközök, műholdak, illetve az űreszközök ellen felhasználható képességek is.²⁹
7. *Új típusú anyagok és gyártástechnológiák.* Az új típusú anyagok és fejlett gyártástechnológiák jelentős lehetőségeket tartogatnak a képességfejlesztés, védelmi beszerzések és katonai logisztika folyamatai számára. Előbbiek terén az új fizikai, optikai, elektronikai stb. tulajdonságokkal bíró anyagok előállítása a cél (pl. regenerációra képes „öngyógyító” anyagok). Az új gyártástechnológiák (pl. 3D gyártás) által pedig digitális modellekből gyorsan, költséghatékonyan és igényhez szabottan, akár műveleti környezetben is lehet majd építeni katonai létesítményeket, vagy előállítani eszközöket (pl. egyedi alkatrészeket), ezáltal új lehetőségeket nyitva a katonai logisztika, a javítási és karbantartási tevékenységek terén.³⁰
8. *Energia és meghajtás.* Ezen a területen a kutatások új energiaforrásokra (lehetőleg környezetbarát módon), energiaátviteli és -tárolási módszerekre (pl. szuperkondenzátorok), valamint a földi, légi és űrbéli katonai járművek hajtórendszereire (pl. villamosítás, fúziós meghajtás) fókuszálnak.³¹
9. *Újgenerációs kommunikációs hálózatok.* A legfrissebben prioritásként megjelölt technológiaterület fontosságát jelzi, hogy az Észak-atlanti Védelmi Innovációs Akcelerátor által meghirdetett első három kihívásból kettő is kapcsolódó volt hozzá: közel valós idejű, biztonságos adatforgalom védett, akár decentralizált kommunikációs architektúrán keresztül;³² illetve akusztikus, optikai, gravimetriás vagy mágneses mélytengeri érzékelő és kommunikációs rendszerek.³³

²⁷ Uo. 64–67.

²⁸ Uo. 41–42.

²⁹ Uo. 35–37.

³⁰ Uo. 71–74.

³¹ Uo. 45–47.

³² NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic: Secure Information Sharing Challenge 2023.

³³ NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic: Sensing and Surveillance Challenge 2023.

A Szövetség azóta is dolgozik a fenti technológiai területeknek szentelt stratégiai dokumentumok előkészítésén. Ezek közül eddig a NATO Mesterséges Intelligencia Stratégiáját (2021),³⁴ az autonóm rendszerekre vonatkozó Végrehajtási Tervet (2022),³⁵ és a digitális átalakulásról szóló Végrehajtási Stratégiát (2023) fogadták el.³⁶ Várhatóan hamarosan elfogadásra kerülnek majd a NATO kvantum- és biotechnológia-stratégiai is.³⁷

HAZAI VÉDELMI INNOVÁCIÓS FÓKUSZTERÜLETEK

Napjaink kiszámíthatatlan és bizonytalan környezeti viszonyai között egy viszonylag kis méretű ország számára fontos, hogy meghatározza azokat a területeket, amelyek a lehető legnagyobb valószínűséggel támogatják a stratégiai versenyelőny megszerzését és megtartását. A kihívás tehát a lehetőségek közül meghatározni a technológiai prioritásokat, majd kiválasztani azon fejlesztési projekteket, amelyekre valóban erőforrásokat áldozunk. Mindemellett pedig olyan védelmi innovációs rendszert kell létrehoznunk, amely képes a kívülről jövő kezdeményezéseket gyorsan és rugalmasan kezelni, az innovatív megoldások eredményeit felhasználva alkalmazni és elterjeszteni azokat.

A magyar védelmi innovációs fókuszterületek kiválasztása négy vezérlőelvre épült: hazai képességigények, nemzetközi képességigények, technológiai kutatási képességek, illetve a piaci logikából fakadó lehetőségek. A jelenleg hatályos, 2021-ben elfogadott Nemzeti Katonai Stratégia a következő területeket jelölte meg a hazai védelmi ipar fejlesztési irányainak: információs technológia és kibervédelem, a szimulációs, virtuális és kiterjesztett valóság, a mesterséges intelligencia, a kvantum számítástechnika, a robottechnológia, a pilóta nélküli repülőeszközök és az azok elleni védelem, a nem halálos fegyverek, az energiatárolás és alternatív energiaforrások, a nanotechnológia, az anyagtechnológiák és a biotechnológia.³⁸

Figyelembe véve ezeket a vezérlőelveket, a képességkövetelmények, piaci lehetőségek és fejlesztési lehetőségek elemzését követően a védelmi innovációért felelős miniszteri biztos javaslatára a honvédelmi miniszter három nagy fókuszterületet határozott meg a hazai védelmi innovációs tevékenységek számára.

- A Digitális Katona Program kiemelt figyelmet fordít a digitális technológián és a kézi-fegyvereken túl a katonák kognitív képességfejlesztésére a biotechnológia módszereivel.
- A hazai járműgyártáshoz kapcsolódóan a jármű-digitalizáció és túlélőképesség, amely kiemelt figyelmet fordít az autonóm rendszerek fejlesztésére és a hazai platformokhoz történő integrációjára.
- A harmadik magyar fókuszterület pedig a kiber- és űrképességek fejlesztése, miután a Szövetség 2014, illetve 2019 óta hadszíntérként tartja számon a kiberteret és a világit. A NATO ezen döntései közvetlenül érintenek számos feltörekvő és felforgató technológiaterületet, ami az előző részben található felsorolásban említett katonai célú alkalmazásokból is látható.

³⁴ Nyilvánosan elérhető összefoglalás: NATO: Summary of the Artificial Intelligence Strategy 2021.

³⁵ Nyilvánosan elérhető összefoglalás: NATO: Summary of NATO's Autonomy Implementation Plan 2022.

³⁶ NATO: NATO Consultation, Command and Control Board (C3B) approves Digital Transformation Implementation Strategy 2023.

³⁷ NATO: Emerging and disruptive technologies 2023.

³⁸ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat.

1. ábra *Képességfejlesztési fókuszterületek (Szerkesztették a szerzők)*

A fókuszterületeken jelentkező kutatási, fejlesztési és innovációs (K+F+I) tevékenységeket nem lehet egyszerre végrehajtani, hiszen egy komplett védelmi innovációs rendszer felépítése szükséges ahhoz, hogy a fejlesztések, a validáció, a tesztelés és az alkalmazásba vétel gyorsított ütemben megvalósulhasson. Így érdemes több szakaszban tervezni a fejlesztések végrehajtását.

- A rövid távú tervezésben az azonnal elvégezhető feladatokat kell végrehajtani. A haderő képességfejlesztése ebben az időszakban még csak bizonyos fejlesztési elemek tekintetében válik kézzelfoghatóvá, a felhasználók pedig elsősorban a fejlesztőkkel való összekapcsolódás révén tapasztalják meg a technológiai fejlődést.
- A középtávú terv az elérendő célok köztes állapotára vonatkozó mérföldkő, amely a 2026–2028 közötti időszakra határozza meg a konkrét célkitűzéseket. Ebben az időtávban már megjelennek önálló képességfejlesztési részeredmények, de még a teljesség igénye nélkül. A megindított fejlesztések eredményei ebben az időszakban már kézzelfoghatók, a fejlesztések rendszeresítéséből adódó technológiai ugrás és a felhasználói tapasztalatok azonban ezen az időtávon még csak részben valósulnak meg.
- Hosszabb távon legalább 10 évre érdemes előre tervezni, mert ez lehet az az időtáv, amikor el kell érni a haderőfejlesztés minden területén a régióban kitűzött ambíciószintet. Ez lefedi a technikai eszközök mennyiségi és minőségi bevethetőségét, a védelmi képességeket hosszú távon folyamatosan garantáló ipari gyártási háttér kiépítését, a szervezeti módosításokat, illetve az innovációs gondolkodásmódnak megfelelő összetársadalmi gondolkodás kialakítását is.

A fejlesztési fókuszterületeken kívül a védelmi innovációs projekteket kategorizálhatjuk a fejlesztés formája, fejlettségi szintje, illetve kategóriája alapján is. Ezekon felül a képességfejlesztésekhez teljesítménymutatókat is meg kell határoznunk.

A fejlettségi szintek meghatározásán túl négy kategóriát érdemes megkülönböztetni annak érdekében, hogy a fejlesztések teljes vertikumában támogatni tudjuk a haderő képességigényeit. Fontos látni, hogy bár a védelmi innováció kiemelten fontos a képességfejlesztéshez, ugyanúgy releváns a képességmegőrzés, képességalkotás, illetve a feleslegessé váló képességek leépítése és rendszerből történő kivonása kapcsán is.

- *Képességfejlesztés*: a feltérképezett képességihiányok pótlása érdekében valódi felforgató innovációs megoldások szükségesek, amelyeket nem lehet a haderő szervezetén belül megoldani. Ezek a fejlesztések a legújabb technológiák gyors átvételét és a védelmi szektor igényeinek megfelelő fejlesztését igénylik. Ebben a kategóriában a védelmi innováció feladata, hogy ne csupán technológiai fejlesztéseket és azok gyors alkalmazásba vételét, hanem az újonnan megjelenő eszközöknek a hadviselésre gyakorolt hatásait (doktrínafejlesztés, képzés, oktatás) is támogassa.
- *Képességmegőrzés*: azon képességek tartoznak ide, amelyek jelenleg is hozzájárulnak a szemben álló felek elrettentéséhez vagy legyőzéséhez, és a közeljövőben sem szorulnak átalakításra vagy felújításra. Ez a kategória túlnyomó többségében nem innovációs feladat, hanem inkább logisztikai, karbantartási feladatokat foglal magában, amelyeket innovációs módszerekkel hatékonyabbá lehet tenni (például a karbantartás szükségességének előrejelzése a mesterséges intelligencia támogatásával).
- *Képességátalakítás*: azon képességeket foglalja magában, amelyek részleges átalakításra szorulnak, melynek során vagy képességnövekedést, vagy élettartam-hosszabbítást lehet elérni. Ez a kategória a védelmi innováció egyik legfontosabb területe jelenleg, amikor egy digitális transzformációt hajt végre a Magyar Honvédség. A beérkező új eszközök rendszerbe állítása részben innovatív megoldásokat követel, hiszen az egyes képességek átalakítása a rendszerek részleges átalakítását is igényli.
- *Feleslegessé váló képességek*: a technológiai forradalom vagy az amortizáció szükségessé teszi bizonyos képességek leépítését, illetve rendszerből történő kivonását. Az inkurrenciával kapcsolatos feladatok alapján véve nem igényelnek innovációt, de bizonyos esetekben újszerű megoldásokra lehet szükség bizonyos veszélyes anyagok megsemmisítése kapcsán, illetve átalakításokat kell végrehajtani az értékesítés előtt.

Végezetül ahhoz, hogy a képességfejlesztési fókuszterületek és az azokhoz rendelt beavatkozások és intézkedések eredményei értékelhetők legyenek, teljesítménymutatók kerültek meghatározásra. Tény, hogy a haderő teljesítményének bizonyos aspektusait (pl. biztonság mértéke, elrettentés hatékonysága) nehéz mérni számszerűsíthetőségi problémák miatt (pl. az elrettentés sikere egy esemény bekövetkezésének elmaradását jelenti, aminél nem mindig lehetséges egyértelmű ok-okozati viszonyt felállítani). Ugyanakkor a következő teljesítménymutatók mérhetőek:

- a Magyar Honvédség hadfelszerelésének javulása: minőségben, mennyiségben, életkorban stb.;
- a hazai előállítású rendszeresített hadfelszerelési eszközök arányának növekedése a teljes arzenálhoz képest, a hazai hozzáadott érték növekedése (pl. szolgáltatásnyújtás értékének növekedése);
- a hazai fejlesztésű eszközök arányának növekedése a beszerzésekben;
- a kritikus infrastruktúrák zavartalan működésének fenntartása, ezek elleni támadások kezelése, elhárítása, arányos válaszlépések meghozatala;
- K+F+I növekedése a szektorban: abszolút és relatív értékben egyaránt;
- a haditechnikai és kettős felhasználású termékek exportjának növekedése mennyiségi, de főleg minőségi értelemben (magasabb hozzáadott érték növekedése);
- a civil alapanyag-beszállítói ágazat megrendeléseinek növekedése a védelmi ipar megrendeléseivel;
- a magyar állampolgárok biztonságérzetének (komfort) növekedése.

ZÁRÓGONDOLATOK

A technológia által vezérelt innovációs folyamat ciklikus, soha nem ér véget. A jelenlegi kiszámíthatatlan környezeti viszonyok között a védelmi innovációs folyamat egyik legnagyobb kihívása, hogy egyetlen stratégia mentén három alapvető tevékenységet kell összehangolni:

1. *Előrelátás.* A haderőt képessé kell tenni arra, hogy nyomon kövesse az egyre gyorsabban változó világban bekövetkező folyamatokat, beleértve a technológiai trendeket, és felismerje a kínálkozó innovatív lehetőségeket annak érdekében, hogy a vezetők számára döntési lehetőségeket tudjon kínálni.
2. *Képességfejlesztési folyamatok felgyorsítása.* Egy hosszú távú képességfejlesztési terv végrehajtásával meg kell határozni, hogy milyen védelmi jellegű problémákra keresünk megoldásokat. Ezt követően meg kell teremteni a feltételeket egy rendkívül gyors tesztelési és alkalmazásba vételi rendszer kiépítéséhez, amelynek segítségével az innováció a védelmi tervezési folyamat részévé válhat és a beszerzésekkel párhuzamosan működik.
3. *A nemzetközi ökoszisztémához illeszthető hazai rendszerek létrehozása.* A védelmi innovációs tevékenységeket a hazai, már meglévő civil innovációs ökoszisztémával közösen, továbbá a nemzetközi, szövetséges ökoszisztémába tartozó partnerek bevonásával lehet sikeresen végrehajtani. Ezekkel a rendszerekkel csak egy olyan szervezet képes együttműködni, amely részben integrálva van a Honvédelmi Minisztérium szervezetébe, és amely részben külsős integrátor szervezeten keresztül folyamatosan kapcsolatban áll az ökoszisztéma szereplőivel.

A védelmi innovációs feladat annak a stratégiának a támogatása, amelynek eredményeképpen az évtized végére egy olyan rugalmas, agilis és elrettentő erőt képviselő haderő jön létre, amely a jövő kihívásainak is megfelelő technológiát rendszeresíti, és amely képessé válik stratégiai dilemmákat okozni a szemben álló felek számára. Ennek a célnak, valamint a fenti három alapvető tevékenységnek a fényében a védelmi innovációs gondolkodásmód részét kell képeznie a stratégiai előrelátás megteremtésének és a védelmi innováció fókuszterületei meghatározásának. Napjaink egyik kiemelt feladata éppen ezért egy megfelelő védelmi innovációs környezet megteremtése annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség a digitális transzformációt végrehajtva szavatolni tudja az ország és az állampolgárok biztonságát.

Végezetül – bár ez az írás elsősorban a technológiai aspektusait vizsgálta az innovációnak a NATO-, valamint a hazai képességfejlesztési igények és fókuszterületek bemutatásával – fontos kihangsúlyozni, hogy a védelmi innováció nem csupán technológiai fejlesztésekről szól. A védelmi innováció egy olyan komplex rendszer működtetése, amely az új csúcstechnológiai eszközök fejlesztésén túl egy szemléletváltást is támogat, amelynek eredménye, hogy a haderő képessé válik a feltartóztatáson alapuló elrettentés biztosítására.³⁹

³⁹ Porkoláb 2019b, 3–12.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001>(Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-1393-30-22> (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- HQ Supreme Allied Commander Transformation, Defence Planning Policy and Analysis Branch: Technology Trends Survey: Future Emerging Technology Trends. 2015. 02. https://www.act.nato.int/images/stories/events/2012/fc_ipr/technology_trend_survey_v3.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Allied Command Transformation: Charting NATO's Strategic Course: The Crucial Role of Strategic Foresight Analysis. 2023. 11. 22. <https://www.act.nato.int/article/sfa-charting-nato-strategic-course/> (Letöltés ideje: 2023. 11. 29.)
- NATO Allied Command Transformation: Multiple Future Project Final Report: Annexes. 2009. http://www.bits.de/NRANEU/nato-strategy/20090503_MFP_annexes.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Allied Command Transformation: Multiple Future Project Final Report: Navigating Towards 2030. 2009. https://web.archive.org/web/20220516184750/https://www.act.nato.int/images/stories/events/2009/mfp/20090503_MFP_finalrep.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic: Secure Information Sharing Challenge: Truly Reliable and Unquestionably Secure Technology Challenge (TRUST). 2023. 06. https://www.diana.nato.int/resources/site1/general/secure_information_sharing_v2.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic: Sensing and Surveillance Challenge: Sensing the Coastal Undersea Environment. 2023. 06. https://www.diana.nato.int/resources/site1/general/sensing_and_surveillance.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO: Emerging and disruptive technologies. 2023. 06. 22. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_184303.htm (Letöltés időpontja: 2023. 07. 06.)
- NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation: Strategic Foresight Analysis 2013 Report. 2013. https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/sfa_security_implications.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Headquarters Supreme Allied Commander Transformation: Strategic Foresight Analysis 2017 Report. 2017. https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/171004_sfa_2017_report_txt.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO: NATO 2022 Strategic Concept. 2022. 06. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO: NATO Consultation, Command and Control Board (C3B) approves Digital Transformation Implementation Strategy. 2023. 05. 24. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_214878.htm (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Science & Technology Board: Science & Technology Organization Tech Trends Report 2017. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20180522_TTR_Public_release_final.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2020–2040: Exploring the S&T Edge. 2020, vi. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)

- NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2023–2043: Across the Physical, Biological, and Information Domains. Volume 1: Overview. 2023. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/stt23-vol1.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2023–2043: Across the Physical, Biological, and Information Domains. Volume 2: Analysis. 2023. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/stt23-vol2.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO: Summary of the Artificial Intelligence Strategy. 2021. 10. 22. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187617.htm (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- NATO: Summary of NATO's Autonomy Implementation Plan. 2022. 10. 13. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_208376.htm (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- Porkoláb Imre: *Szervezeti innováció a Magyar Honvédségben: az ember-gép szimbiózisa a stratégiaelméletek tükrében*. Haditechnika, LIII. évf. 2019a/1., 2–8. DOI: 10.23713/HT.53.1.01
- Porkoláb Imre: *Szervezeti adaptáció a Magyar Honvédségben: küldetésalapú vezetés 2.0 a digitális transzformáció korában*. Honvédségi Szemle, 147. évf. 2019b/1., 3–12. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/205> (Letöltés időpontja: 2023. 08. 01.)
- Porkoláb Imre et al.: *Az innováció fókuszú digitális fejlesztésen alapuló stratégia*. Hadtudomány, 2021a/3., 11–22. DOI 10.17047/HADTUD.2021.31.3.11
- Porkoláb Imre et al.: *Modernizáció és innováció (1): A megnövekedett sebességű haditechnikai kutatás-fejlesztés erősödő szerepe a modern katonai stratégiában egy amerikai példa alapján*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021b/2., 14–26. DOI: 10.35926/HSZ.2021.2.2 /
- Porkoláb Imre et al.: *Modernizáció és innováció (2.): A megnövekedett sebességű haditechnikai kutatás-fejlesztés erősödő szerepe a modern katonai stratégiában egy amerikai példa alapján*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021c/3., 3–12. DOI: 10.35926/HSZ.2021.3.1
- Porkoláb Imre – Hőnich Artúr: *A NATO útja a DIANA létrehozásáig és főbb fókuszterületei a védelmi innováció keretében*. Honvédségi Szemle, 149. évf. 2021/6. 20–35. DOI: 10.35926/HSZ.2021.6.2

Kádár Pál dandártábornok:

KÖZIGAZGATÁS, VÉDELMI ÉS BIZTONSÁGI IGAZGATÁS, KATONAI IGAZGATÁS – FÓKUSZBAN A TERÜLETI VÉDELMI BIZOTTSÁGOK ÉS A KORMÁNYZÁS FOLYAMATOSSÁGÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.2

ÖSSZEFOGLALÓ: 2022 novemberében alapjaiban megújult a védelmi és biztonsági igazgatás rendszere, amelyen belül a területi védelmi bizottságok szerepe továbbra is meghatározó. A szerző az igazgatási alapfogalmak tisztázását követően bemutatja a területi védelmi bizottság alapvető feladatrendszerét, rámutat ezek kimagasló jelentőségére a nemzeti ellenálló képesség fenntartása, fejlesztése és a katonai műveletekkel való összefüggés kapcsán.

KULCSSZAVAK: védelmi és biztonsági igazgatás, reziliencia, területi védelmi bizottságok

A SZERZŐRŐL:

Dr. Kádár Pál (PhD) dandártábornok, a Védelmi Igazgatási Hivatal főigazgatója (ORCID: 0000-0002-6579-1371)

A FOGALMAK TISZTÁZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE

Valamennyi állam működésének és fennmaradásának alapja a szervezettség, az igazgatás. Történelmi korokig visszamenően vizsgálva könnyen belátható, hogy a fejlett és hatékony igazgatási rendszerrel rendelkező államszervezetek tudták biztosítani az időtálló működést, a lakosság alapvető életfeltételeinek és ellátásának biztosítását, a közoktatás, a közszolgáltatások vagy a védelem megszervezését, a gazdaság fejlesztését. A működést azonban azon időszakokban is fenn kell tudni tartani, amikor valamely rendkívüli körülmény – legyen az fegyveres fenyegetés, természeti katasztrófa, járvány vagy bármely más, a normál működéstől élesen eltérő hatás – következik be.

Az Alaptörvény kilencedik módosítása és a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (Vbö.), valamint az ezekből származtatott jogszabályok sorának elfogadása¹ mérföldkő a rendszerváltást követő védelmi alkotmány

¹ A teljesség igénye nélkül: a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvény felváltotta a korábbi honvédelmi törvényt, az egyes törvényeknek a honvédelemmel, a gazdaságfejlesztéssel, valamint a kormányzati igazgatással összefüggő módosításáról szóló 2022. évi VII. törvény keretében 21 törvény, az egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról szóló 2021. évi CXXI. törvénnyel hat törvény, köztük a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény, a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény, valamint a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény, továbbá a honvédelmi adatkezelésekről szóló 2022. évi XXI. törvény módosult.

fejlődésében, amely a hazai védelmi rendszer működésének egészét új, korábban nem alkalmazott megközelítés alapján szabályozza.

A 21. században, felgyorsult és a válságok, kihívások sorát felvonultató világunkban a biztonság fenntartásának egyik záloga a védekezés alapfeltételeinek időben történő megteremtése, a felkészülés és a szakmailag megfelelően előkészített intézkedések lehető legrövidebb időn belül történő meghozatala. Az illegális tömeges bevándorlás hatásai, a Covid–19 pandémia, az orosz–ukrán háború, a mindezek nyomán vagy egyidejűleg kialakuló humanitárius válság, az élelmiszer-ellátás vagy az energiaellátás folyamatosságának biztosítását érintő kihívások, de akár egy létfontosságú infrastruktúrát érintő esetleges kibertámadás kezelése kapcsán – és még sorolhatnánk – vitathatatlan a közigazgatás jelentősége. Ez az intézményrendszer hivatott ugyanis az állam alapvető funkcióinak² megszervezésére és annak működtetésére. Köszönhetően a rendszerváltást követő évtizedek viszonylagos nyugalmanak, a közvélekedés és a tudományos közösség vizsgálatai is hajlamosak voltak megfelekedezni arról, hogy ezeket az alapfeladatokat az államszervezetnek nem kizárólag a válságmentes időszakban kell tudnia ellátni, hanem lehetőség szerint minden körülmények között, eleget téve ezzel egyben a reziliencia-alapkövetelmények³ sorában kiemelten fontos az „államszervezet, a kormányzati szolgáltatások folyamatos működésének biztosítása” pontnak is.

A közigazgatáson belül elsődlegesen az államigazgatás az a szervezetrendszer, amely képes megszervezni a védekezést, biztosítani az ehhez szükséges feltételeket, legyen szó akár jogi, humánerőforrás-oldali vagy anyagi feltételekről. Mindehhez kapcsolódva az önkormányzati igazgatás már lényegében egyfajta közvetlen végrehajtásban, illetve helyi szervezésben vesz részt, a polgármester védelmi és biztonsági igazgatási feladatai a jogszabályokban meghatározott és a helyi védelmi bizottság által számára megállapított, települési szintű felkészülési és védekezési feladatok irányítására és végrehajtásuk összehangolására terjednek ki.⁴

A „védelmi igazgatás”⁵ mint gyűjtőfogalom a 2022. november 1-jével hatályba lépett védelmi és biztonsági szabályozási reformcsomag eredményeként ma már nem része a hazai szabályozási rendszernek, helyébe a „védelmi és biztonsági igazgatás” fogalma lépett. Az új fogalom a védelem központi kérdéseit egyértelműen összkormányzati szintre emelte, az irányítás és a védekezés legfontosabb jogosítványait az átfogó megközelítés jegyében a Kormány szintjén szabályozza, szemben a korábbi, alapvetően honvédelmi és belügyi kettős ágazati fókusszal.

A védelmi és biztonsági igazgatás feladat- és szervezetrendszere tehát a közigazgatás nagy rendszerén belül helyezkedik el, amely Magyarország Kormánya (a továbbiakban Kormány) irányítása mellett a Magyarországot és annak lakosságát veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal szembeni fellépésre létrehozott, illetve jogszabályban ilyen feladatra kijelölt állami szervek központilag összehangolt tervező, végrehajtó és rendelkező tevékenységét fedi. Ennek fókuszában a válsághelyzetek kezelésére, a különleges jogrend kihirdetésére, valamint a védelem- és biztonságtudatosság polgári és állami fokozásával összefüggő feladatokra és az ezekre való felkészülésre kiterjedő tevékenységek állnak.

² Az állam funkcióiról lásd Takács 2014, 28–48.

³ A reziliencia megerősítéséről és az alapkövetelmények (7 baseline requirements) elfogadásáról a 2016. évi NATO csúcs döntött Varsóban (https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm), melynek hazai jogi implementálására formálisan a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvény (Vbő.) 42. §-ban került sor, ezt megelőzően jogszabályi szinten ez nem jelent meg.

⁴ Vbő. 58. §

⁵ A ma már nem hatályos fogalom szerint: a védelmi igazgatás a közigazgatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer, amely a Kormány – a honvédelemért felelős miniszter útján gyakorolt – irányítása mellett a Magyarországot veszélyeztető fenyegetésekkel és támadásokkal szemben az állam feladatainak megvalósítására létrehozott, valamint egyes védelmi feladatok ellátására kijelölt közigazgatási szervek által végzett tervező, végrehajtó, rendelkező tevékenység (Hvt. 80. § 32. pont).

A szabályozás új eleme az is, hogy a területet immár nem a honvédelmi miniszter útján irányítja a Kormány, hiszen a biztonsági kihívások a 21. században jellemzően összetettek, mi több, az esetek jelentős részében a belügyminiszter jelenlegi portfóliójába tartozó katasztrófavédelmi, rendészeti vagy egészségügyi szakterületen fejtik ki hatásukat. Ezeken túl számtalan más kihívás is létezik, amelyek kezelésére a honvédelmi miniszter vagy a belügyminiszter hatásköre egészen biztosan elégtelen – gondoljunk csak egy élelmiszer-ellátási válság kialakulására, vagy kibertámadás és következményei elhárítására, de beszélhetnénk az energiaellátás folyamatosságát vagy a közlekedési rendszerek működőképességének fenntartását érintő krízisekről is.

A jogszabályban rögzített fogalom⁶ azt is meghatározza, hogy a védelmi és biztonsági igazgatás rendszerén belül helyezkedik el a kapcsolódó rendvédelmi szervek által ellátott igazgatás és a honvédelmi igazgatás is, ez utóbbi egyik elemeként jelenik meg a katonai igazgatás.⁷ A katonai igazgatás mint legkisebb egység célja az ország fegyveres védelmi feltételeinek megteremtése a honvédelmi kötelezettségek és a honvédelmi feladatok tervezése, valamint a kötelezettségek érvényesítése és a vállalt feladatok végrehajtása útján. A katonai igazgatás szervei gondoskodnak a különféle honvédelmi kötelezettségek tényleges teljesítéséről, az adatszolgáltatástól kezdve a nyilvántartásokon át a katonai szolgálatra történő behíváson és leszerelésen keresztül egészen a fegyver nélküli szolgálat engedélyezéséig.⁸

E fogalmak tehát ebben a sorrendben és ebben a hierarchiában értelmezendők, az államszervezet működtetése és a védelem megszervezése során e kereteket szükségképpen tiszteletben kell tartani. Bármennyire is csábító lehet krízishelyzetben az azonnali, katonai fókuszú, hatékonyságorientált beavatkozás, annak minden esetben figyelemmel kell lennie a tágabb kontextusra és az állam egészére gyakorolt hatásokra, amelyeket a katonai vezetés nem értékeli feltétlenül – hiszen nem is feladata, ezt a minisztériumi, kormányzati szintnek kell elvégeznie. E rendszer működésben tartását és folyamatainak összehangolását, nem utolsósorban pedig politikai kontroll és jogállami keretek között tartását szolgálja a védelmi és biztonsági igazgatás.

Az igazgatási alapfogalmak fentiek szerinti – remélhetőleg sokak számára ismétlésnek tűnő – tisztázását azért tartom szükségesnek, mert az egyes feladatok végrehajtására történő felkészülésnél valamennyi érintett szervezetnek és személynek tisztában kell lennie a rendszer egészében betöltött szerepével, hatáskörének határaival. El kell kerülnünk a védelmi és biztonsági igazgatás újraszabályozása kapcsán azt a lehetséges állapotot, amely a változásból eredő átmenet hatásait nem a megfelelő tartalommal csatornázza be a gyakorlati működésbe.

Napjainkban különösen fontos, hogy ne a régi reflexek alapján vagy a „technikailag meg tudom csinálni, bár nem az én dolgom” megközelítéssel működjön a védelmi és biztonsági tevékenységek ellátása, hiszen az Alaptörvény kilencedik módosításával megkezdődött átfogó védelmi és biztonsági szabályozási reform alapvetően új megközelítésben kezeli ezeket a kérdéseket. Mindezekre figyelemmel a 2022 novembere előtti eljárások változatlan alkalmazása az esetek egy részében működési zavarhoz vezethet a központi közigazgatási szerveknél, a rendvédelmi, honvédelmi szerveknél és a Magyar Honvédségben is, amely nem megengedhető. A szakmai-politikai felsővezetői szintre becsatornázott fel nem dolgozott tapasztalatok vagy hibás következtetések pedig gátolják a megalapozott döntéshozatalt és az építkezés folyamatát. A védelmi struktúrákban a változás, az átmenet és a rugalmasság szükségszerű, de a szabályozottság érvényesítése, a felelősségi körök tisztázása és tiszteletben tartása, az egységes elvi alapok alkalmazása és a folyamatos működés minden szempontnál fontosabb kell legyen.

⁶ A védelmi és biztonsági igazgatás fogalmát a Vbő. 5. § 16. pont határozza meg.

⁷ Vbő. 5. § 16. pont.

⁸ Hvt. 67. §

A TERÜLETI VÉDELMI BIZOTTSÁGOK FELADATAI ÉS SZEREPE

A szabályozási reform számos eleme közül jelen tanulmányban a területi védelmi bizottságok tevékenységének áttekintésére és feladatrendszerük értelmezésére vállalkozunk.⁹ Lényeges, kiemelni, hogy a védelmi és biztonsági szabályozási reform nem hozott áttörő változást a területi igazgatás szintjén, azonban néhány elem újraszabályozása, illetve változatlan formában történő fenntartása önmagában is beszédes. Ki kell emelnünk, hogy a területi igazgatás a Covid-19 pandémia elleni védekezés során kiemelkedő teljesítményt nyújtott, a helyi védekezés megszervezésében és a központilag kiadott intézkedések területi és helyi szintű végrehajtásában megkerülhetetlenül fontos szerepet töltött be. A pandémia mintegy „lakmuszpapírja” is volt a védelmi rendszer működésének. Érdemes megjegyeznünk, hogy a központi szinten jóval több ad hoc elem került a működésbe¹⁰, mint a területi szinten, amely tényből az a következtetés is levonható, hogy ez utóbbi vonatkozásban a rendszer alapműködését nem is lett volna célszerű jelentősen módosítani.

A területi védelmi bizottságok hatásköreinek megfelelő ismerete és azok megfelelő szinten történő gyakorlása a védelmi rendszer egészében kulcsszerepet tölt be, hiszen egyes védekezési és védekezést előkészítő hatósági tevékenységek el sem végezhetőek nélkülük. Ez azonban legalább két oldalon keletkeztet kötelezettséget és kíván meg megfelelő hozzáállást. Egyrésztől a katonai szervezeteknek ismerniük kell, mit várhatnak el a területi igazgatás szerveitől, milyen időigénnyel és szakmai tartalommal várható ezek végrehajtása, ugyanakkor nem lenne helyénvaló a közigazgatáshoz delegált feladatok indokolatlan átvétele sem a haderő által. Másrésztől azonban lényeges, hogy a területi közigazgatási szerveknek valóban képesnek kell lenniük a tőlük elvárt, védelmi szempontból releváns igazgatási tevékenység megfelelő szintű elvégzésére, ennek hiányában a haderő katonai képességei sem alkalmazhatóak megfelelő hatékonysággal – szélsőséges esetben akár el is lehetetlenülhet a védelmi művelet végrehajtása.

Ez a fajta kettősség a partnerektől nagyfokú együttműködést követel meg, egymás kölcsönös támogatását igényli és nem nélkülözheti a közös gyakorlásokat sem. A közigazgatásnak a katonához hasonló felkészülési módszereken alapuló drillen kell keresztülmenniük, ahogy a katonáknak is ismerniük szükséges az alapvető közigazgatási működési logikát és eljárásokat.

A nemzeti ellenálló képesség követelménykatalógusában első helyet elfoglaló „kormányzás és kormányzati szolgáltatások folytonossága” szemszögéből vizsgálva, könnyen belátható: a területi igazgatás munkája nélkül maga a kormányzás sem fenntartható, hiszen a meghozott felső szintű döntések végrehajtása és területi szintű koordinációja nem valósulhat meg a területi védelmi bizottságok nélkül – mi több, valószínűsíthetően a kormányzati döntések szakmai megalapozásához is szükség van a területi tapasztalatokra és visszajelzésekre.

Szintén lényeges eleme a védekezés rendszerének, hogy a válsághelyzetben lehetőség szerint törekedni kell a békében is működő vagy előkészített szervezeti struktúrák folyamatos működtetésére. Ennek számos előnye van, a kialakult együttműködési rendszertől

⁹ A működés korábbi kereteiről lásd Polgár 2014, 131–140., illetve Baán et al. 2014, 102–134.

¹⁰ Gondoljunk csak a Kormány által létrehozott akciócsoportokra a koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről szóló 1101/2020. (III. 14.) Korm. határozat alapján, vagy a védekezést irányító operatív törzsre a belügyminiszter vezetésével a Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs felállításáról szóló 1012/2020. (I. 31.) Korm. határozat, illetve az ezt felváltó, a járványügyi készültség során működő Operatív Törzs feladatairól szóló 286/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet szerinti munkaformákra.

kezdve a folyamatos vezetés biztosításán keresztül az esetleges szervezeti átmenet okozta bizonytalan időszakból eredő kockázatok kizárásáig.

Arra a vissza-visszatérő kérdésre, hogy elképzelhető-e, hogy a haderő átveszi az ország közigazgatásának működtetését egy honvédelmi típusú válsághelyzetben, különleges jogrendben, a helyes válasz az, hogy nem. Ennek sem jogi, sem szervezeti és humánerőforrásoldali, sem pedig egyéb szakmai feltételei nem állnak rendelkezésre. Mi több, nem is lenne célszerű a fegyveres erők képességeit a nem katonai tevékenységekre fordítani. Szigorúan katonai szemszögből vizsgálva, számos előnye lehetne annak, hogy kizárólag a katonák által meghatározott vagy engedélyezett cselekmények történhetnek egy adott krízisidőszakban. Ez a kizárólagosság azonban egyáltalán nem hasznos, ha az érem másik oldalát is megvizsgáljuk: mi mindent kellene ez esetben a katonáknak elvégezniük, amely elvonja őket az alaprendeltetés szerinti feladataiktól, és milyen sok olyan feladat van, amit sosem végezhet katoná. Mindazonáltal, az kifejezetten valószínűsíthető, hogy valós katonai műveletek esetében egyes, jól lehatárolható területeken sajátos igazgatási szabályok fognak érvényesülni, ahol meghatározóak a katonai szempontok, de ez semmiképpen nem jelenti azt, hogy az adott vármegyében például az anyakönyvi igazgatást, a földhivatali nyilvántartásokat vagy a lakosság ellátásának, a nyugdíjak kézbesítésének megszervezését a katonák fogják működtetni.

A TERÜLETI VÉDELMI BIZOTTSÁGRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK

A területi védelmi bizottság a Vbö. hozta új szabályozás szerint is a főváros és a vármegyék területére kiterjedő illetékességgel, a Kormány irányítása alatt álló, testületi szervként működő területi közigazgatási szervként látja el feladatait.¹¹ Ennél a rendelkezésnél arra szükséges felhívni a figyelmet, hogy a területi védelmi bizottság nem egy szervezet, sokkal inkább egy munkaforma, nincs önálló munkaköri jegyzéke vagy alapító okirata, de még csak saját állománya sem. Erre figyelemmel sajátos működési szabályai vannak, amelyeket önmaga állapít meg a Védelmi Igazgatási Hivatal főigazgatója egyetértésével, személyi összetételét a jogszabály maga határozza meg, és hatáskörét testületként gyakorolhatja, a fővárosi/vármegyei főispán mint elnök kiadmányozási joga mellett. A területi védelmi bizottságnak a fővárosi/vármegyei kormányhivatal biztosít működési feltételeket, illetve a főispán a munka támogatására saját hivatali szervezetéből további közreműködőket is kijelölhet.¹²

A területi védelmi bizottság általános elnökhelyettese a kormányhivatal főigazgatója, aki mellett szakmai elnökhelyettesek működnek.¹³ A szakmai elnökhelyettesi feladatokat a katasztrófák elleni védekezés tekintetében a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szervének vezetői, a honvédelmi feladatok tekintetében a honvédelemért felelős miniszter által kijelölt tisztek látják el, akik kijelölése vonatkozásában a Védelmi Igazgatási Hivatal főigazgatója egyetértési jogot gyakorol.

A területi védelmi bizottság tagja az elnökön és az elnökhelyetteseken kívül

- a vármegyei közgyűlés elnöke – a fővárosban a főpolgármester –, vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy,
- a megyei jogú város polgármestere, vagy az általa helyettesítésre kijelölt személy,
- a katonai igazgatás területi szervének vezetője,

¹¹ Vbö. 5. § 11. pont.

¹² A területi védelmi bizottság ugyanakkor hozhat olyan döntést is, amely más szerv állományának közreműködését írja elő, azaz a feladatok nem kizárólag a bizottság vagy a kormányhivatal feladatai lehetnek.

¹³ Vbö. 53. §

- a bizottság illetékességi területén működő, önálló hatáskörrel rendelkező rendvédelmi szerv illetékes vezetője,
- az egészségügyi államigazgatási szerv képviselője,
- az árvízi védekezésért felelős szervezet vezetője,
- a területi védelmi bizottság titkára.

A területi védelmi bizottság hatáskörébe tartozó döntéseket – mint például a gazdasági és anyagi szolgáltatással összefüggő kijelölések vagy az egyes védekezési feladatok ellátása érdekében szükséges eseti döntések – a területi védelmi bizottság elnöki minőségében a főispán kiadmányozza. Ha a bizottsági ülés megtartása nem lehetséges, vagy a bizottság a döntéshozatalban bármely okból akadályoztatott, halaszthatatlan esetben a főispán egy személyben is dönthet a szakmailag érintett elnökhelyettes véleményének kikérését követően.

A területi védelmi bizottság alapfeladata az új szabályozás alapján is a válsághelyzetekre és különleges jogrendre történő felkészülés, továbbá a védelmi és biztonsági események kezelésében, valamint a különleges jogrendi feladatokban történő közreműködés az illetékességi területen vagy a jogszabályban meghatározottak szerint.¹⁴ Ez utóbbi fordulat alatt nem csak a normál jogrendi szabályok értendők, hanem kifejezetten a különleges jogrendi felhatalmazás alapján vagy a válsághelyzetben eseti jelleggel kibocsátott rendeletek is, amelyek adott esetben az illetékességi főszabályokat is felülírhatják, jellemzően a védekezés érdekében kiterjeszthetik, a döntéseket koncentrálnak.¹⁵

A területi védelmi bizottság feladatrendszere a védelmi és biztonsági szabályozás reformját megelőző szabályozásnál¹⁶ részletesebben jelenik meg a Vbő.-ben,¹⁷ amely tény önmagában is rámutat arra, hogy a területi igazgatás hatékony működése milyen meghatározó jelentőséggel bír az ország egésze szempontjából.

Ennek értelmében a területi védelmi bizottság a védelmi és biztonsági *tevékenysége* keretében nemcsak irányítja a helyi védelmi bizottságokat, összehangolja a polgármesterek és a vármegyei közgyűlés elnökének, valamint a védelmi és biztonsági igazgatási tevékenységben közreműködő szervezetek munkáját, vagy elrendeli a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek érvényesítését, hanem felelős azért is, hogy biztosítsa a védelmi és biztonsági igazgatási szervek működésének feltételeit, és irányítsa a rendkívüli intézkedésekkel hatáskörébe utalt feladatok végrehajtását.

A gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség érvényesítésében a területi védelmi bizottság tevékenysége meghatározó, amennyiben ezen a téren működési zavar állna fenn, az közvetlenül is az ország védelmi képességeinek csökkenését eredményezné.

A védekezéshez kapcsolódóan a területi védelmi bizottságnak kell kezdeményeznie a Kormány vagy más szerv hatáskörébe tartozó védelmi és biztonsági intézkedések megtételét is, amennyiben a rendelkezésére álló információk alapján ez indokolt, illetve halasztást nem tűrő esetben a Kormány külön döntése nélkül is elrendelheti az élet és az anyagi javak védelméhez szükséges mértékben a veszélyeztetett területekről az állampolgárok kimenekítését, átmeneti jelleggel. Szintén területi védelmi bizottsági felelősség a polgári védelmi szervezetek alkalmazásának elrendelése a védekezésért felelős miniszter – valószínűsíthetően a belügyminiszter vagy a honvédelmi miniszter – intézkedése alapján. Ezen intézkedésre

¹⁴ Vbő. 54. § (1) bekezdés.

¹⁵ Vbő. 74. §–76. §, 80. §

¹⁶ Hvt. 26. §

¹⁷ Vbő. 54. (2)–(3) bekezdése.

halaszthatatlan esetben önállóan is jogosult a bizottság vagy a főispán, erről egyidejűleg tájékoztatnia kell az illetékes minisztert és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szervének vezetőjét.

Kiemelt jelentőségű feladat a területi védelmi bizottság portfóliójában a lakosság és az anyagi javak kitelepítésének, kimenekítésének, befogadásának, ellátásának, továbbá a helyi védekezés megszervezésének feladata, amely az utóbbi években lényegében a működés mindennapjait is jelenti. Ennek keretében kerül(t) sor az árvizek elleni védekezéshez kapcsolódóan vagy az orosz–ukrán háború nyomán kialakult humanitárius válság során szükséges közreműködési, elhelyezési feladatok végrehajtására, megszervezésére, de ez a felhatalmazás lenne alkalmazható egy esetleges katonai művelet kapcsán megfogalmazódó kimenekítési, kitelepítési igény kielégítésére is.

A Vbö. nem előzmény nélküli, ugyanakkor a korábbi szabályozáshoz képest lényegesen konkrétabb feladatszabása a területi védelmi bizottságok felé, hogy illetékességi területükön gondoskodniuk kell a védelmi és biztonsági célú vezetési infrastruktúráról, valamint a védelmi és biztonsági igazgatás infokommunikációs rendszerének működőképességéről. Ez a kitétel abból a felismerésből táplálkozik, hogy az elmúlt évtizedekben ezek az infrastrukturális elemek nem kaptak elegendő figyelmet a szabályozás szintjén, melynek következtében az elérhető kapacitások, az erre a célra fordítandó tervezett források törvénytörően lecsökkentek, amely már rövid távon is kritikus szint alá vihetné a területi védekezés ez irányú lehetőségeit.

A területi védelmi bizottság nem csak a pillanatnyilag felmerülő védelmi és biztonsági kérdésekben és nem kizárólag területi szinten kell gondolkodjon. Feladata az is, hogy folyamatosan értékelje a kialakult helyzetet és a védekezést, adott esetben ideiglenesen magához vonhatja a védekezés irányítását, ha úgy ítéli meg akár maga a testület, akár az érintett polgármester, hogy a katasztrófa elleni védekezés a helyi védelmi bizottság lehetőségeit meghaladja. Ilyen döntés esetén a Kormányt haladéktalanul értesítenie kell. Értelemszerűen hasonló jogosítvány nincs a területi védelmi bizottság kezében a honvédelmi típusú kihívások esetében, ott ugyanis a védekezés jellemzően központilag irányított, nem a polgármester szintjén jelentkezik a feladat.

Természetesen a fenti feladatok a védelmi és biztonsági tevékenységre való *felkészülés* keretében megfelelő kiterjesztéssel és korrekcióval értelmezendők, amelyet a jogszabály szintén tételesen felsorol,¹⁸ a felkészülést, az együttműködés szervezését, a riasztást és a tájékoztatást, valamint a tervezés, gyakorlás és ellenőrzés, továbbá a kapcsolódó visszacsatoló jelentések, beszámolók feladatait fókuszba helyezve.

A területi védelmi bizottságok feladataikat csak abban az esetben képesek megfelelő szinten ellátni, ha olyan területi adatbázisokkal rendelkeznek, amelyek a kialakult válsághelyzetben alkalmasak a vezetői döntések meghozatalának megalapozására. Létfontosságú, hogy a főispánok tisztában legyenek a védelmi tevékenységükhöz rendelkezésre álló forrásokkal, eszközparkkal, az ingatlan-, közlekedési, hírközlési stb. infrastruktúra alapvető jellemzőivel, a vármegye területén elérhető egészségügyi kapacitásokkal, a rendvédelmi szervek képességeivel, a lakosság ellátásához szükséges készletekkel, azok pótlásának lehetséges megoldási módjaival, a polgári védelmi és gazdaságmozgósítási tervekkel, azok végrehajtásának realitásaival, a vármegyét érintő katonai védelmi tervek igazgatási összefüggéseivel,

¹⁸ Vbö. 54. § (3) bek.

a létfontosságú infrastrukturális elemek védelmének követelményeivel. A fenti – illetve az itt fel nem sorolt egyéb – adatokat, információkat a területi védelmi bizottság igazgatási munkája nyomán lehet biztosítani, elérni.

A területi védelmi bizottságok igazgatási munkájának katonai összefüggései egyértelműek, a komplex fenyegetések korában minden eddiginél erőteljesebben jelentkeznek ezek a hatások. Mindezek tükrében azt kell megállapítanunk, hogy a főispánok munkájának támogatására vezényelt, vármegyénként egy-egy fő katona titkár/titkárhelyettes nyilvánvalóan elégtelen egy elhúzódo válság esetén. Megfontolásra javasolt a katonai felső vezetők számára, hogy ezt a képességet akár a kormányhivatalokban működő területi védelmi bizottságok titkársági állományába történő tartós vezényléssel, akár a területvédelmi erők állományából ideiglenesen biztosított katonákkal megerősítsék.

A fentiekből jól látható, hogy a területi védelmi és biztonsági igazgatási szervek tevékenysége rendkívüli módon szerteágazó, számos ágazat felelősségi körébe tartozó elemeket foglal magában. Mindezekre figyelemmel a korábbi szabályozással szemben a Vb. azt határozta meg, hogy a területi védelmi bizottságok irányítását a Kormány – az ágazati védekezési és felkészülési feladatok irányítását ide nem értve – a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve útján látja el. Ez lényegében azt jelenti, hogy az ágazati miniszterek a szakmai tartalomért, az ezzel kapcsolatos követelmények és feltételek megteremtéséért továbbra is felelősek, azonban a védelmi és biztonsági szabályozási reform folyamatainak koordinációjára létrehozott Védelmi Igazgatási Hivatal kell gondoskodjon arról, hogy ezek a részfeladatok országos szinten is összehangoltak, az ország egészének biztonsága szempontjából értelmezhetőek legyenek, melyhez e tevékenység vonatkozásában a hivatal megkapta a szükséges irányítói felhatalmazást.

A Védelmi Igazgatási Hivatal szerepét jól példázza az a rendelkezés, amely szerint, ha a területi, illetve a helyi szintű védekezésben egyidejűleg a védelmi és biztonsági igazgatás több területi szervének együttműködése szükséges, a védekezés közvetlen irányításáért felelős vezető illetékességi területén a területi védelmi bizottság elnöke, több vármegye területét illetően a védelmi és biztonsági igazgatás központi szerve jelöli ki.

ZÁRÓGONDOLATOK

A területi védelmi bizottságok működése kapcsán ki kell emelnünk azt a tényt, hogy szerepük a különféle védelmi és biztonsági kihívások vármegyei szintű kezelésében mindig is meghatározó volt, azonban ezt a területet a napi működés során talán nem részesítette megfelelő figyelemben a szélesebb közvélemény, és a rendvédelmi szervek, honvédelmi szervezetek országos szintű elemeivel való kapcsolódásaik is jellemzően adminisztratív súlypontot kaptak. Ez a jelenség minden bizonnyal annak is köszönhető, hogy a válságmentes időszakokban az ehhez hasonló funkcióval rendelkező szervezetek működése csak azok számára érezhető, akik tevékenysége közvetlenül kapcsolódik a szakterülethez. Az elmúlt évek egymást követő válságszituációi rámutattak arra, hogy a területi igazgatás nélkül nem lehetséges a sikeres védekezés megszervezése és a szomszédunkban zajló orosz–ukrán háború esetleges területi kiterjedésére történő felkészülés; az ehhez szükséges tervezés és gyakorlatok végrehajtása során a vármegyei szintű igazgatási felkészülés nélkülözhetetlen.

A siker záloga megítélésem szerint a hatáskörök és felelőségek egyértelmű elhatárolása, és ezek mellett a védelmi rendszer valamennyi szereplője kapcsolódó tervezésének, fejlesztéseinek összehangolása, majd ezek alapján közös gyakorlatok végrehajtása. Amennyiben mindez a rendvédelmi szervek, a honvédelmi szervezetek és a közigazgatás más szervei-

nek, valamint a szükséges mértékben a lakosság tevékenységére is kiterjed, a kapcsolódó összkormányzati szintű koordináció rendelkezésre áll, elmondhatjuk, megtettünk mindent, ami lehetséges, az ország biztonságának érdekében.

Annak érdekében, hogy a reziliencia-követelmények sorában a kormányzás folytonossága fenntartható legyen, működő és jól láthatóan aktív területi igazgatási rendszerre van szükség. A működő területi igazgatás tevékenységén keresztül érzékeli a lakosság azt is, hogy az államszervezet stabil, a kormányzati szolgáltatások biztosítottak, az ellátórendszerek, az energiaszolgáltatás, a közlekedés, a kommunikációhoz való hozzáférés, azaz végeredményben az ország egésze működik; érdemes megőriznünk ezt, van mire vigyáznunk.

Mindezek megvalósítása érdekében kulcsfontosságú, hogy a Magyar Honvédség állományából a jelenleginél több, megfelelő igazgatási ismeretekkel rendelkező katonát vonjanak be a területi védelmi igazgatási szervek munkájába, a főispánok munkájának támogatására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baán Mihály et al.: *Magyarország védelmi igazgatása a közigazgatás új környezetében*. In: Isaszegi János (szerk.): *Védelmi igazgatás, hagyomány és megújulás*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014, 74–101.
- Polgár Miklós: *A védelmi bizottságok működése, jogszabályi háttere veszélyhelyzet idején*. Magyar Rendészet, 2014/4.
- Takács Péter: *Az állam fogalma*. In: Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog I., Alkotmányos fogalmak és eljárások*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2014.
- Magyarország Alaptörvényének kilencedik módosítása.
- Magyarország Alaptörvényének tizedik módosítása.
- 286/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a járványügyi készség során működő Operatív Törzs feladatairól.
- 1012/2020. (I. 31.) Korm. határozat a Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs felállításáról.
- 1101/2020. (III. 14.) Korm. határozat a koronavírus elleni védekezés kapcsán szükséges további intézkedésekről.
- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.
- 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről.
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.
- 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról.
- 2021. évi XCIII. törvény védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról.
- 2021. évi CXXI. törvény az egyes belügyi tárgyú törvényeknek az Alaptörvény kilencedik módosításával, valamint a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló 2021. évi XCIII. törvénnyel összefüggő módosításáról.
- 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.
- 2022. évi VII. törvény az egyes törvényeknek a honvédelemmel, a gazdaságfejlesztéssel, valamint a kormányzati igazgatással összefüggő módosításáról.
- 2022. évi XXI. törvény a honvédelmi adatkezelésekről.

Szalkai Patrik:

NEMZETKÖZI KATONAI TÁMOGATÁSOK UKRAJNÁNAK A HÁBORÚ ELSŐ ÉVÉBEN

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.3

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány az orosz–ukrán háború első évében (2022. február 24. és 2023. február 24. között) Ukrajnának nyújtott katonai támogatásokat mutatja be. Áttekinti azokat az általános tendenciákat, amelyek jellemzik az első esztendő. Konkrét számokat közöl a támogatások mértékét illetően, nyílt források adatai alapján. A számok a nyilvánosan felajánlott eszközöket jelentik, amelyek feltételezhetően a minimumát képezik annak az eszközparknak, amit Ukrajna kapott. A tanulmány elsősorban a szárazföldi járművek (páncélozott járművek, tüzérség), drónok, hordozható páncéltörő fegyverek, illetve a lőszerellátás kérdését járja körül. Emellett kitér a vízi és légi eszközökre is, amelyek a felajánlásoknak csak kisebb részét teszik ki. Az írás – a felajánlások tendenciáinak elemzése nyomán – áttekinti a hosszabb távú fegyverreladások kérdéskörét is. A tanulmány a Magyar Honvédség számára is hasznosítható következtetésekkel zárul.

KULCSSZAVAK: Oroszország, Ukrajna, háború, katonai segély, harckocsi, drón, hadviselés, haditechnikai eszközök

A SZERZŐRŐL:

Szalkai Patrik honvédelmi alkalmazott, főelőadó, Honvéd Tudományos Kutatóhely (MTMT: 10088547; ORCID: 0000-0001-8004-3083)

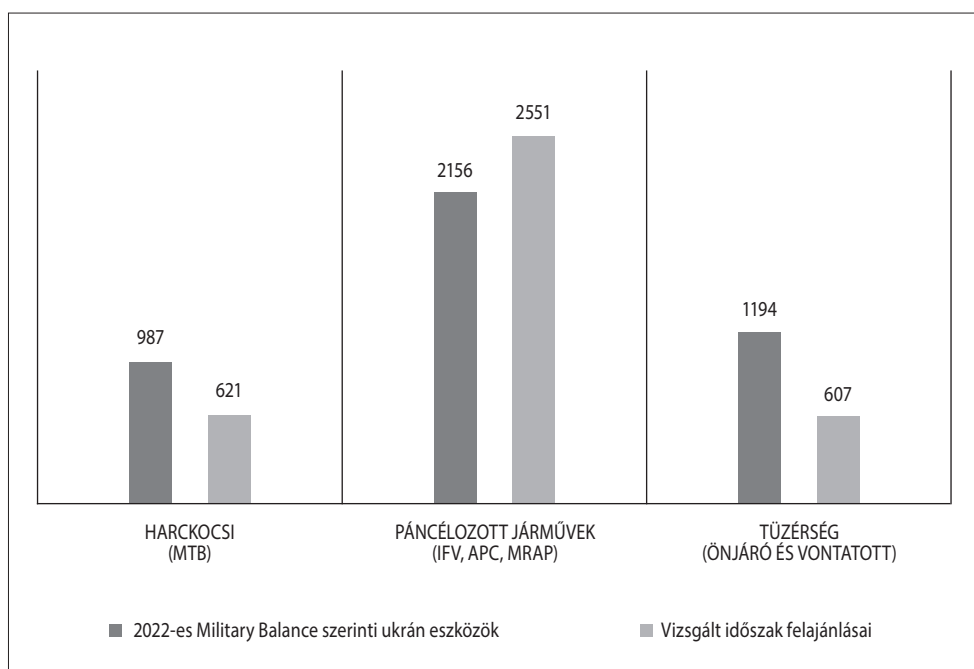
BEVEZETÉS

Az orosz–ukrán háború egyik fontos kérdése az Ukrajnába érkező nemzetközi támogatások feltérképezése. A haditechnikai és a lőszerszállítványok elemzése több szempontból is fontos lehet a szomszédunkban zajló háború megértése céljából, így hasznosnak bizonyulhat mind a Magyar Honvédség, mind a fejlődő magyar hadiipari komplexum számára is. A tendenciák elemzéséhez szükség van a szállítványok (felajánlása) idejének, tartalmának és mennyiségének ismeretére. Több mint 30 állam támogatja Ukrajnát, amelyek eltérő módon publikálják felajánlásaikat. Egyes országok – például az Amerikai Egyesült Államok – nyilvánosságra hozzák az elemzéshez szükséges összes adatot, más államok – mint Finnország – csak utólag és részben ismertetik, milyen szállítványokat küldtek. Az elemzés fejezetenként mutatja be a járművek, a tüzérségi és a hordozható páncéltörő eszközök, illetve a drónok felajánlásainak trendjeit. Az adatok értelmezését számos térkép és táblázat segíti, melyek számadatai nyílt forrásokból származnak, és melyekből a szerző maga állított össze egy adatbázist. Fontos megjegyezni, hogy elsősorban terjedelmi korlátok miatt a cikk csak a felajánlások trendjeit elemzi, a politikai kontextussal nem foglalkozik.

Számos esetben problémát jelent, hogy a források eltérő számokat adnak meg. Például egyes források 35-re becsülik az adományozott Bayraktar TB–2 típusú drónok számát, amelyből

ötnek a pénzügyi háttérét civilek biztosították adománygyűjtésből,¹ más források 50 és 100 közé teszik számukat, míg az oroszok 130 megsemmisített ilyen drónról beszélnek.² Ezért a következőkben bemutatott számok a minimumát jelentik annak a támogatásnak, amit Ukrajna kapott, illetve nem tartalmazzák például az olyan eszközöket, melyek legyártása még folyamatban van. E felajánlásokkal az elemzés külön foglalkozik.

További eltérést okoz a felajánlás és a tényleges szállítás között eltelt idő. Arról minimális információ áll rendelkezésre, hogy a felajánlott szállítmányok pontosan mikortól állnak Ukrajna rendelkezésére. Ez szállítmánytól függően pár nap és több hónap közé eshet. Így azok a grafikonok, amelyek a szállítmányok idejével foglalkoznak, csak a felajánlások idejét rögzítik, nem tényleges beérkezésüket. Emiatt a nehézség miatt az Amerikai Egyesült Államok Ukrajnát támogató programja (Ukraine Security Assistance Initiative) keretében nyújtott hosszú távú felajánlások nem szerepelnek a közölt számadatokban. E program keretében Washington közvetlenül a hadiipari cégektől szerez be eszközöket Ukrajnának, többek között hat NASAMS³ légvédelmi rendszert, 18 HIMARS⁴ rakéta-sorozatvetőt, 245 000 db 155 mm-es tüzérségi löszert és 100 000 db 125 mm-es harcokcsilöszert. Emellett a vizsgált

1. ábra Jelentősebb összesíthető felajánlások a háború előtti ukrán képességekhez viszonyítva (Forrás: *The International Institute for Strategic Studies: The Military Balance. Routledge, London, 2022. és saját számítások*)

¹ Mitzer–Oliemans 2022.

² Nikolov 2022.

³ Norvég–amerikai gyártású, rövid és közepes hatótávolságú, hálózatalapú légvédelmi rakétarendszer (NASAMS – National Advanced Surface-to-Air Missile System).

⁴ Nagy mozgékonyosságú tüzérségi rakétarendszer (HIMARS – High Mobility Artillery Rocket System).

időszakban ajánlott fel Ukrajna számára 31 db M1A1 Abrams harckocsit.⁵ Mivel azonban a felajánlás és a leszállítás között jelentős eltérés van, ezek a csomagok nem szerepelnek az adatok között, valamint az olyan hosszú távú eladások sem szerepelnek a számításban, mint 100 db Panzerhaubitze 2000⁶ önjáró tarackágyú vagy a 88 db Leopard 1 harckocsi eladása.

További nehézséget jelent, hogy egyes országok csak utólag hoznak nyilvánosságra összeítést arról, hogy eddig milyen eszközöket szállítottak le. Ezért a felajánlott haditechnikai eszközök teljes száma eltérhet a havi bontásban feltüntetett felszerelések összességétől, mivel nem minden felkínálási időpontot lehet beazonosítani. Azonban e korlátok ismeretével együtt is számos tendencia válik láthatóvá, illetve megállapítható a hadianyagok minimális mennyisége, amelyeket Ukrajna kapott külső támogatóitól.

Több feltétel együttállása szükséges ahhoz, hogy az érkező katonai szállítmányok eljussanak az ukrán katonákhoz. A szállítmányok tartalmának alapját az ukrán igények képezik, amelyeket befolyásol a küldő állam politikai akarata. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a küldő ország nem minden esetben azt, annyit vagy akkor küld, mint amit, amennyit és amikor Kijev kér. Emellett kiemelten fontos még a logisztikai infrastruktúra, amely eljuttatja a harceszközt a küldő országtól (gyakran más kontinensről) egészen a frontvonalig, illetve a humán aspektus, vagyis hogy a harcoló katona képes legyen a felajánlott haditechnikai eszköz szakszerű és hatékony kezelésére.

PÁNCÉLOZOTT ESZKÖZÖK

A külföldi támogatások mértékét jól szemlélteti az 1. ábra, amely a jelentősebb haditechnikai kategóriákba tartozó felajánlásokat veti össze a háború kitörése előtt kiadott *Military Balance* azonos szegmenseivel. Ha csupán mennyiségi tekintetben vizsgáljuk az ismert felajánlásokat, akkor látható, hogy harckocsik és tüzérségi eszközök tekintetében a háborút megelőzően az ukrán hadsereg rendelkezésére álló technika mintegy 50%-át kapta meg az ország az elmúlt szűk egy évben, páncélozott harcjárművek tekintetében pedig eszközparkja megduplázódott. Ha figyelembe vesszük az ukrán katonai eszközök minőségét és azt, hogy a támogatások jelentős része nyugati haditechnika, akkor harcértékben ez az arány még ennél is nagyobb.

Ha ezen eszközök felajánlásainak időpontját is tekintetbe vesszük, látható, hogy a háború első hónapjában ilyen eszközöket (nyilvánosan) nem küldtek Ukrajnába. Áprilisban azonban – miután látszott, hogy nem villámháborúról van szó, köszönhetően többek között a gyorssegélyként kapott kézi légvédelmi rakétáknak, a hordozható páncéltörő eszközöknek és az időben beszerzett Bayraktar drónoknak – egy kiugróan magas kezdő felajánlási csomagot adtak át a támogatók, amelyet csak a 2023. januári támogatások múltak felül. Harckocsik tekintetében a felajánlások elsősorban orosz/szovjet eszközöket (T-72) és azok nemzeti modifikációit jelentik. Németország – amely 2023 januárjáig nem küldött harckocsikat – a *Ringtausch* elnevezésű program keretében támogatta azokat az országokat, amelyek ezt megtették.⁷ Például Csehország 40 db T-72-es harckocsiért 14 Leopard 2A4, Szlovákia pedig 30 BVP-1 gyalogsági harcjárműért 15 db, szintén Leopard 2A4 típusú harckocsit kapott.⁸

⁵ Babb 2023.

⁶ Germany agreed to sell... 2022.

⁷ Magyarul: „kölcsere”. A program lényege, hogy Németország haditechnikai eszközöket ad olyan szövetséges államoknak, amelyek támogatást nyújtanak Ukrajnának.

⁸ Ringtausch overview 2023.

A 2. ábra⁹ kevésbé emeli ki a 2023. januári és a februári harcokcsiszállítások jelentőségét. Nagy-Britannia 14 db Challenger 2 típusú harckocsit,¹⁰ míg Lengyelország, Németország, Kanada, Svédország, Spanyolország, Portugália és Norvégia összesen 67 db Leopard 2-est ajánlott fel.¹¹ A januári kiugrásnak abból a szempontból is nagy a jelentősége, hogy a nem harckocsinak minősülő páncélozott járművek között is már megtalálhatóak olyan eszközök – nem elhanyagolható mennyiségben –, mint az M2A2 Bradley gyalogsági harcjármű (109 db) és a Stryker páncélozott szállító harcjármű (90 db). Ezek harcértéke jelentősen magasabb, mint a kategóriába tartozó más felajánlott eszközöké. Az elérhető adatok alapján legalább 653 db harckocsit, 1147 db páncélozott szállítójárművet (APC), 371 db gyalogsági harcjárművet (IFV), 856 db aknabiztos, akna- és lesállásvédett járművet (MRAP) és több mint 1200 db egyéb, páncélvédettséggel ellátott járművet kapott Ukrajna.¹²

A 3. ábrán a páncélozott eszközök felajánlásainak országonkénti bontása látható. A négyzetárcsós mintával jelzett országok esetében ismert, hogy valamekkora mennyiségben küldtek ilyen típusú eszközt, de nem áll rendelkezésre információ arról, hogy mennyit. A fehér színű országok a vizsgált időszakban nem küldtek élet kioltására alkalmas eszközöket. A 3. ábra a 2. ábra két kategóriájának összesített számai és az olyan felajánlások adatai alapján készült, ahol nem hozták nyilvánosságra a felajánlás időpontját.

	Páncélozott járművek (APC, IFV, MRAP, IMV) – szovjet/orsz	Páncélozott járművek (APC, IFV, MRAP, IMV) – nyugati	Harckocsi (MBT) – szovjet/orsz	Harckocsi (MBT) – nyugati
2022. február				
március				
április	103	443	280	
május		112		
június	35	39		
július		108	30	
augusztus	30	130		
szeptember	40	130	28	
október		430		
november		472	90	
december		57		
2023. január		650	60	49
február		202	20	32

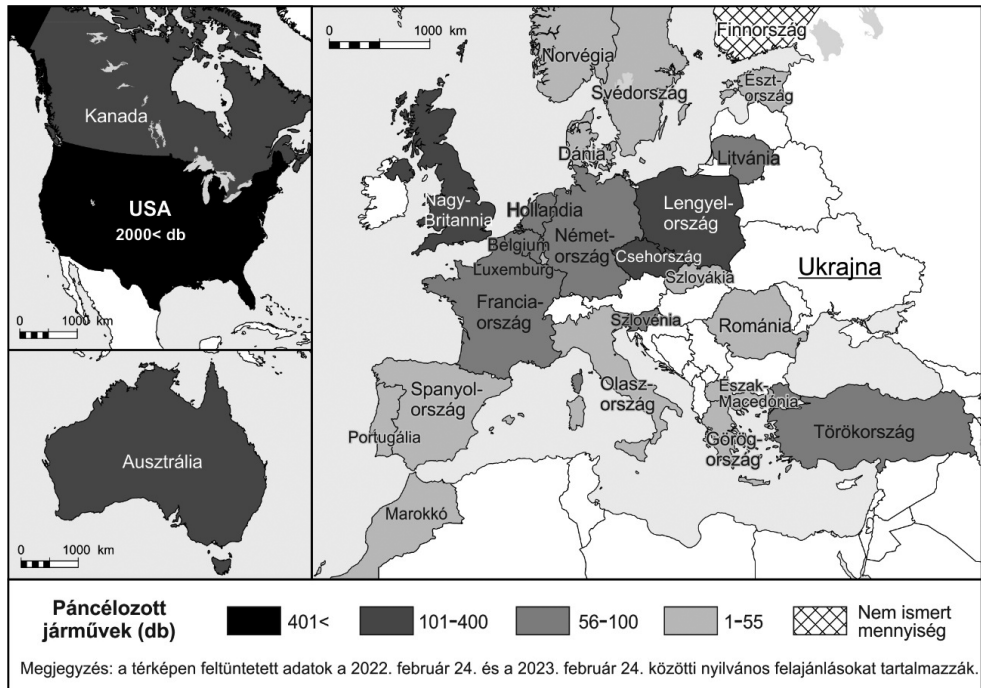
2. ábra Állami felajánlások havi elosztása (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

⁹ Az első és a második ábra adatai között eltérés, hogy az elsőben a páncélozott járművek kategóriában az MRAP-nél kisebb védettséggel ellátott járművek nem szerepelnek (pl. HMMWV), míg a 2. ábrán lévő számításokban igen. Ennek oka, hogy a Military Balance ezeket nem tartja számon.

¹⁰ Ukraine war: UK reveals... 2023.

¹¹ Genctruk 2022, Germany to give... 2023, Canada sending four more... 2023, Sweden wants to send up... 2023, Heller 2023, Cetiner 2023, Norway to Donate... 2023.

¹² Saját számítás a szerző által készített adatbázis alapján.

3. ábra Páncélozott járművek felajánlása országonként (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

TÜZÉRSÉG

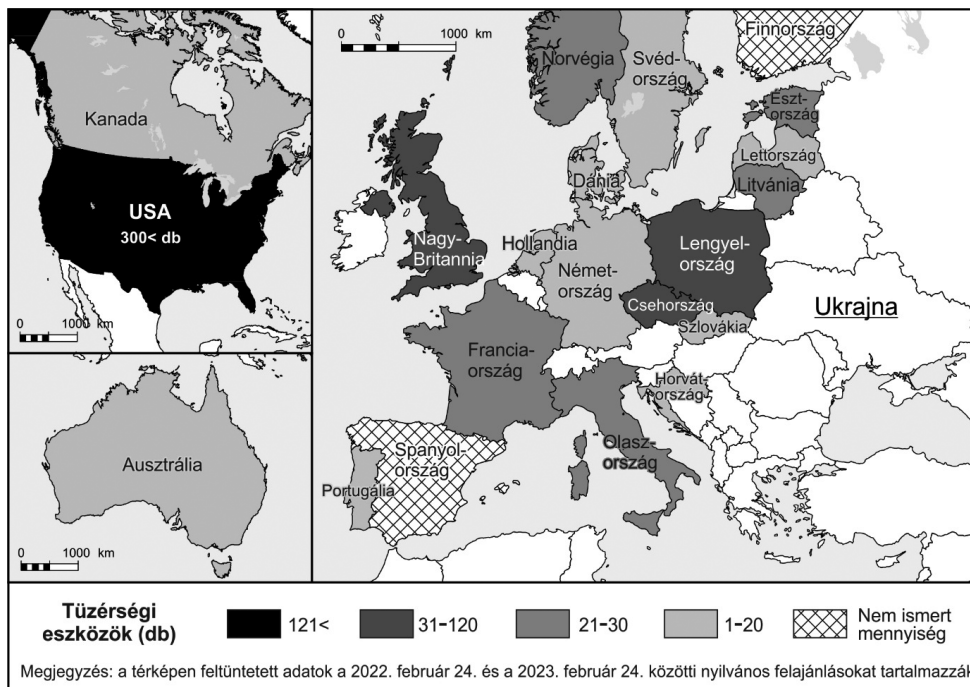
A páncélozott járművekhez hasonlóan a tüzérségi eszközök szállítása is 2022 áprilisában lendült fel. A rakéta-sorozatvető rendszerekből legnagyobb számban ekkor ajánlottak fel, ám ezek még szovjet érából származó technikák voltak. Az amerikai M270 önjáró rakéta-sorozatvető és ennek európai verziói júniustól váltak elérhetővé Ukrajna számára. A felajánlott önjáró és vontatott lövegek döntő többsége azonban már első perctől nyugati 155 mm-es volt: önjáró tüzérség esetében 284 db biztosan felajánlott lövegből 235 db, míg a vontatotknál 324-ből 173 db volt 155 mm-es.¹³ A háború kitörését követő nagyszámú felajánlások csökkenő tendenciát mutatnak.

	Rakéta-sorozatvető rendszer – szovjet/ orosz szabvány	Rakéta-sorozatvető rendszer (MLRS) – nyugati szabvány	Önjáró löveg – szovjet/ orosz szabvány	Önjáró löveg – nyugati szabvány	Vontatott löveg – szovjet/ orosz szabvány	Vontatott löveg – nyugati szabvány
2022. február						
március					9	

¹³ Saját számítás a szerző által készített adatbázis alapján.

	Rakéta-sorozatve-tő rendszer – szovjet/ orosz szabvány	Rakéta-sorozatve-tő rendszer (MLRS) – nyugati szabvány	Önjáró löveg – szovjet/ orosz szabvány	Önjáró löveg – nyugati szabvány	Vontatott löveg – szovjet/ orosz szabvány	Vontatott löveg – nyugati szabvány
április	40		41	8	9	100
május				40		23
június		14	28	12		18
július		11		24		36
augusztus		3		6	15	16
szeptember				32		4
október		8		26		32
november		2		6		
december				1		6
2023. január			26	39		
február					10	46

4. ábra Tüzérségi eszközök szállításának havi bontása a háború kitörése óta (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

5. ábra Tüzérségi eszközök felajánlása országonként (Szerkesztette a szerző nyílt forrásokból össze-állított adatbázis alapján)

Az 5. ábrán látható, hogy a tüzérségi eszközök tekintetében a legnagyobb támogatók megegyeznek azokkal az országokkal, amelyek páncélozott járműveket is nagy számban küldtek Ukrajnának.

LŐSZER

A tüzérség – és általánosságban véve a hadviselés minden szegmense – számára kulcskérdés a lőszerellátás. Az ukrán lőszerfelhasználás jelentősen átalakult az elmúlt évben. 2022. júniusi információ szerint napi 5-6 ezer tüzérségi löszert használtak el – ebben az időszakban az orosz fél naponta 60 ezer tüzérségi és rakétalőszerrel mért tűzcsapásokat –, ami havonta 155–186 ezer lövést jelent.¹⁴ 2022 novemberére ez napi 2–4 ezerre csökkent, ami egy hónapban 62–124 ezer lövést jelent¹⁵ (miközben becslések szerint az orosz fél ekkor napi 20 ezer lövést adott le).¹⁶ Azonban ez a mennyiség is jelentősen magasabb a nyugati termelési kapacitásnál. Az Amerikai Egyesült Államok és Európa együttes tüzérségi lőszergyártási kapacitása 45 000 db/hónap körül mozgott a háború előtt,¹⁷ és Washington úgy tervezte, hogy 2023 tavaszára 20 000 db/hónapra, 2025-re 90 000 db/hónapra fogja felfuttatni a termelést.¹⁸

Pontos adat nincs a nyugati készletek állapotáról, a Wall Street Journal azonban már 2022 augusztusában arról írt, hogy az Amerikai Egyesült Államok 155 mm-es lőszerkészlete „kényelmetlenül alacsony”.¹⁹ A cikk azt is kiemeli, hogy az amerikai hadiiparnak 13–18 hónapba telik a rendelés leadásától a lőszer legyártása, de szofisztikáltabb fegyverzeteknél ez még több időt igényel.²⁰ Probléma továbbá, hogy számos európai ország készlete meglehetősen alacsony, mivel egyfelől a hidegháború utáni katonai kiadások csökkentése ártott az európai hadiiparnak, másfelől pedig megjelentek Európában az amerikai fegyvergyártó cégek.²¹ Egyes becslések szerint 10–15 évbe kerül a nyugati készletek feltöltése.²²

A gyártási kapacitások bővíthetőek lennének, ám a fegyvergyártó cégek ez ideig tartózkodtak attól, hogy nagyobb beruházásokkal az ukrán igények szerint bővítsék kapacitásukat. Attól tartanak, hogy a politika irányváltásával vagy a háború lezárásával a kereslet hirtelen lecsökkenne, és így kárba vész a befektetés. A nagy fegyvergyártó cégek azonban bizonyos mértékig mégis bővítenek: az amerikai Raytheon vállalat csak ebben az évben 27 ezer új alkalmazottat vett fel, ám ez sem elég minden igény kielégítésére, az eladási számokat korlátozza az elérhető alkatrészek (pl. mikroelektronika és robbanófejek) mennyisége, illetve a munkaerőhiány.²³

A vizsgált időszakot nézve elmondható, hogy több mint százmillió darab gyalogsági, vagyis kézi lőfegyverhez való lőszer és több mint 1 587 000 db tüzérségi lőszer érkezett az országba. Ez utóbbiból biztosan 155 mm-es 740 500 db, míg 404 000 db nem ismert űrméretű volt.²⁴

¹⁴ Ismay–Gibson–Neff 2022.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Peck 2023.

¹⁷ Schmidt et al. 2023.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Lubold et al. 2022.

²⁰ Uo.

²¹ Weapons shortage could mean... 2022.

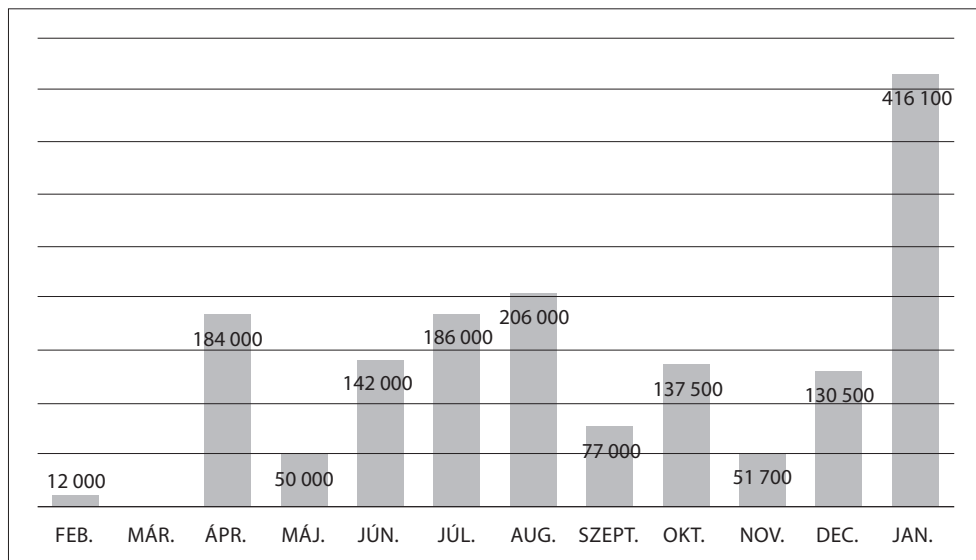
²² Lopatka 2022.

²³ Crowley et al. 2022.

²⁴ Saját számítás a szerző által készített adatbázis alapján.

Ha a Biden-adminisztráció teljes szállítási listáját nézzük az elnök hivatalba lépésétől 2022 decemberéig, csak az Amerikai Egyesült Államok több mint 104 millió kézi lőfegyverhez használható löszert és több mint egymillió 155 mm-es tüzérségi löszert szállított Ukrajná-nak²⁵ (ebből 665 ezer a háború kitörése utáni felajánlás).

Tekintve, hogy a nyugati lőszerkészletek is végesek, fontos megvizsgálni, hogy meddig képesek a szövetségesek ilyen volumenű löszertámogatást biztosítani Ukrajnának. A Pentagon szerint már 2022 júniusában problémát jelentett az ukrán hadseregnek a szovjet típusú löszert hiánya, így az európai készletek kimerülése után többek között Pakisztánhoz fordultak, ahonnan 122 mm-es és 155 mm-es löszert küldtek Ukrajnának nyugati segítséggel.²⁶

6. ábra 100 mm-nél nagyobb űrméretű tüzérségi löszerek szállítása havi bontásban (Szerkesztette a szerző nyílt forrásokból összeállított adatbázis alapján)

A nyugati típusú löszerek kapcsán a gyártási kapacitás és az ukrán felhasználás közötti hiányt Dél-Koreából és Izraelből próbálják enyhíteni, azzal a biztosítékkal, hogy az Izraelben tárolt amerikai készleteket Washington a jövőben újra feltölti, és veszély esetén azonnal támogatást nyújt. 2022 novemberében az Amerikai Egyesült Államok 100 000 db 155 mm-es löszert vásárolt Dél-Koreától azzal a kitételrel, hogy ő lesz azok végfelhasználója, vagyis nem adja tovább. A vásárlást a saját 155 mm-es lőszerkészletek hiányával indokolták.²⁷

Továbbá – elsősorban logisztikai – problémát jelent, hogy számos szövetséges olyan speciális tüzérségi löszert is küldött, amely bár NATO-előírás szerint 155 mm-es űrméretű, nem használható teljes hatáskörrel bármely 155 mm-es tüzérségi löveggel. Ez a probléma azért merülhet fel, mert hasonlóan a nyomtatók és tintapatronok esetéhez, a fegyvergyártók – hogy hosszú

²⁵ Crowley et al. 2022, i. m.

²⁶ Chaudhury 2023.

²⁷ US Declares to Purchase... 2022.

távon biztosítsák maguknak a fegyverrendszerek eladása után a lőszereladást is – speciális löszert készítenek a lövegeikhez. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy egyes precíziós tűzérsgői löszerek csak bizonyos csőhosszúságú tűzérsgői löveggel használhatóak, míg az adományozott eszközök között találhatóak 39 és 52 kaliber hosszúságú ágyúcsővel szerelt eszközök is.

HORDOZHATÓ PÁNCÉLTÖRŐ ÉS LÉGVÉDELMI ESZKÖZÖK

A tűzérsgői löszerekhez hasonlóan a hordozható páncéltörő és légvédelmi eszközök kapcsán is készletgondok merültek fel. Problémát jelent, hogy a gyártók szinte teljesen felhagytak a Stinger légvédelmi rakéta gyártásával: az utolsó megrendelést a Raytheon 2002-ben kapta az amerikai kormánytól. A Javelin páncéltörő rakétarendszert gyártják még, de egy év alatt csak 2100 darabot képesek legyártani, ami minimális ahhoz képest, hogy a Biden-adminisztráció a hivatalba lépése óta több mint 8500 ilyen eszközt küldött Ukrajnába (ebből legalább 5500-at 2022. február 24. után).²⁸ Ezt az ellátási problémát szemlélteti a 7. ábra, amely szerint a februári és a márciusi kiemelkedő szállítmányokat követően a támogató országok egy nagyobb tételt tudtak még küldeni júniusban, de ezek az eszközök az év végére gyakorlatilag teljesen kikoptak a felajánlásokból. Ezek alapján feltételezhető, hogy Stinger légvédelmi rakéták és Javelin páncéltörő eszközök már csak minimális számban állnak a szövetségesek rendelkezésére. Hasonló, ám kevésbé súlyos problémákkal küzd Nagy-Britannia is. Eddig több mint 7000 NLAW páncéltörő fegyvert küldött Ukrajnába (kb. 5100-at a háború kitörése óta), ami az angol készletek fele.²⁹ A háború kitörése óta Ukrajna összesen legalább 60 ezer hordozható páncéltörő fegyvert kapott.³⁰

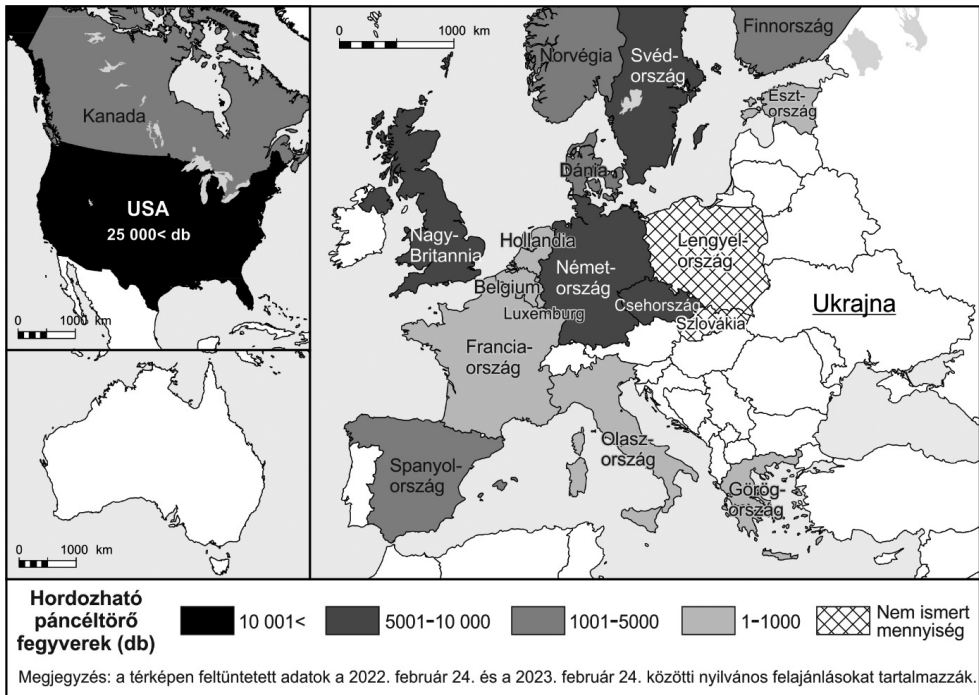
	MANPAD	Hordozható páncéltörő fegyver
2022. február	300	11 767
március	4210	34 235
április	204	1500
május		240
június		16 000
július	100	
augusztus		2200
szeptember		5000
október		1300
november		
december		
2023. január	10	200
február		250

7. ábra Hordozható páncéltörő fegyverek és légvédelmi rakéták (MANPAD) felajánlásai havi bontásban (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

²⁸ Crowley et al. 2022, i. m.

²⁹ Cotterill 2022.

³⁰ Saját számítás, a szerző által készített adatbázis alapján.

8. ábra Hordozható pánccéltörő fegyverek felajánlása országonként (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

A 8. ábrán a felajánlott hordozható pánccéltörő fegyverek ország szerinti bontása látható. Hasonlóan az előző két térképen vizsgált kategóriákhoz, itt is az Amerikai Egyesült Államok a legnagyobb támogató. Lengyelország, amely a másik két prezentált eszköztípus kapcsán európai viszonylatban jelentős támogatást nyújtott, e fegyverekről kevés információt publikált. Összességében azonban hasonló tendenciákat láthatunk mindhárom térkép esetében. Európában a számszerűsíthető adatok alapján a legnagyobb támogatók Nagy-Britannia, Lengyelország és Csehország, míg Németország jellemzően a középmezőnyben helyezkedik el. A balti, valamint az északi államok feltételezhetően a magasabb szintű kategóriákba tartoznak, támogatásaikról pontos adatokat azonban csak korlátozottan közölnek.

LÉGVÉDELMI RENDSZEREK

A légvédelmi rendszerek széles választéka érkezett Ukrajnába. A hordozható légvédelmi eszközökön kívül a támogatók több mint 300 rövid, közepes és nagy hatótávolságú rendszert is küldtek.³¹ A rövid hatótávú eszközök közül kiemelendő az AN/TWQ-1 Avenger mobil légvédelmi rendszer, amelyből az Amerikai Egyesült Államok kínált fel 2022 novemberében négyet,³² majd januárban még nyolcat.³³ A közepes hatótávolságú légvédelmi rendszerek közül

³¹ Saját számítás a szerző által készített adatbázis alapján.

³² \$400 Million in Additional... 2022.

³³ Biden Administration... 2022.

fontos említeni a spanyol Aspide³⁴ és a német IRIS–T rendszert,³⁵ de az Amerikai Egyesült Államok is szállított két NASAMS légvédelmi rendszert.³⁶ Szlovákia egy nagy hatótávolságú S–300 légvédelmi rendszert küldött.³⁷ Sok olyan eszközt is szállítottak azonban, amelynek típusát nem ismerjük. Szlovákia 2022 februárjában 100 db légvédelmi eszközt küldött Ukrajnának, de nem hozta nyilvánosságra annak pontos típusát,³⁸ Nagy-Britannia pedig 2022 novemberében jelentette be 125 db ismeretlen típusú légvédelmi eszköz felajánlását.³⁹

A légvédelem megfelelő mennyiségű lőszerrel történő ellátása a tüzéséghez hasonlóan szintén kihívást jelent. Németország a háború első évében 30–32 db Gepard 2×35 mm-es önjáró légvédelmi gépágyút szállított le.⁴⁰ Ezek kifejezetten hasznosnak bizonyultak mind a drónok, mind a rakéták ellen, Svájc viszont blokkolja a 35 mm-es Oerlikon lőszer Ukrajnába szállítását, és eddig az egyetlen másik gyártó, Brazília sem segítette Kijevet. A probléma középtávú megoldását az jelentette, hogy a Rheinmetall megvásárolta a spanyol Expal System S. A. lőszergyártó céget a megfelelő 35 mm-es lőszer gyártása érdekében. A várakozások szerint az Expal egy év alatt 250–300 ezer ilyen lőszer gyártására képes, míg a Rheinmetall csupán 80 ezer darabot tud jelenleg előállítani. Várhatóan az első szállítmányt Ukrajna 2024. június–július környékén kaphatja meg a német–spanyol cégtől.⁴¹ Egy másik német eszközzel, az IRIS–T légvédelmi rendszerrel kapcsolatban is hasonló problémák merültek fel. A terepen kiválóan működő fegyverzettel összefüggésben az ukrán oldal arra hívta fel a figyelmet, hogy a hatékony működtetéshez több lőszerre lenne szükség.⁴²

DRÓNOK

A drónok központi szerepet játszanak az orosz–ukrán háborúban, és ezt a felajánlások száma is alátámasztja. 2022. február 24-ét követően nyilvánosan mintegy hat és fél ezer drónt küldtek Ukrajnának. Ennek döntő hányadát kamikaze- (kb. 3500 db) és felderítődrónok (kb. 2100 db) teszik ki.⁴³ Szemben a páncéltörő fegyverekkel és páncélozott járművekkel, a drónok esetében a legnagyobb szállítmányokat nem az első hónapokban, hanem 2022 augusztusában ajánlották fel vagy jelentették be.

A drónok felajánlásában kiemelt szerepet kaptak a nem állami támogatások is. Számos cég ingyen küldött több száz drónt Ukrajnának, és nem kormányzati szervezetek (NGO) is vásároltak hasonló mennyiségeket, illetve civilek rendeztek gyűjtéseket, hogy a befolyt összegből drónokat vásároljanak az ukrán fél számára. 2022. áprilisban az AeroVironment cég több mint 100 db Quantix Recon drónt adományozott Kijevnek,⁴⁴ júliusban a Poroshenko Foundation adományozott 350 Autel EVO drónt.⁴⁵ A legjelentősebb adományozó azonban egy ismeretlen lengyel cég, amely 800 darab tajvani Revolver 860 típusú „szőnyegbombázó”

³⁴ Spain to Send Not Only M113... 2022.

³⁵ First German IRIS-T... 2022.

³⁶ \$820 Million in Additional... 2022.

³⁷ Slovakia Gives S-300... 2022.

³⁸ Slovakia to send more... 2022.

³⁹ PM announces new air defence... 2022.

⁴⁰ Germany to deliver... 2022.

⁴¹ Germany will provide... 2022.

⁴² Uo.

⁴³ Saját számítás a szerző által készített adatbázis alapján.

⁴⁴ AeroVironment donates over 100... 2022.

⁴⁵ Spartan tracked APCs arrived... 2022.

drónt vásárolt Ukrajnának.⁴⁶ A nem katonai rendeltetésű drónok, mint például a kínai DJI Mavic alkalmazását sem szabad lebecsülni. Az ukrán katonák sikerrel alkalmazzák az ilyen és ehhez hasonló drónokat a tüzérségi csapások koordinálására,⁴⁷ felderítésre vagy házi készítésű kioldószerkezetekkel ellátva gránátok és aknák ledobására. Így bár civil eszközökről van szó, kiterjedt kettős felhasználásuk miatt kifejezetten fontos szerepet töltenek be.

	Harci drón	Kamikazedrón	Megfigyelődrón	Nem állami felajánlású drón
2022. február			33	
március	30	100	114	
április		300	155	101
május			6	
június				3
július	1		606	388
augusztus		1337	1093	813
szeptember				41
október			218	
november			1100	
december				
2023. január			32	
február				

9. ábra Drónok felajánlása havi leosztásban (Szerkesztette a szerző saját adatbázis alapján)

Harci drónokat csak korlátozott mennyiségben kapott Ukrajna. Az egyetlen ilyen ismert eszköz a török Bayraktar TB–2, de ezek 2022 végére eltűntek a harcmezőről. Eltérő információk állnak rendelkezésre arról, hogy pontosan hány ilyen eszközt vettek át az ukránok. Továbbá ezeket a drónokat eltérő áron kapta, egy részét ingyen, másik részéért csak a gyártási költséget kellett kifizetnie.⁴⁸ A táblázatban ezért korlátozottan jelenik meg ez az eszköz. Az elérhető információk alapján 2022 márciusától kezdték szállítani, tehát itt jelenik meg az a minimális mennyiség, amennyit Ukrajna biztosan megkapott.

KONKLÚZIÓ ÉS TANULSÁGOK A MAGYAR HADIIPAR, ILLETVE A MAGYAR HONVÉDSÉG SZÁMÁRA

Következtetésként elmondható, hogy bár Ukrajna csak kisebb mennyiségben kapott nyugati harckocsikat, nagy számban érkeztek az országba szovjet/ orosz harckocsik és nyugati páncélozott harceszközök. Tekintettel arra, hogy a szállítmányokat az ukrán igényeket figyelembe véve küldték, az ukrán hadszíntéren – úgy tűnik – nem állják meg a helyüket azok az állítások, miszerint a modern hadviselés már nem igényli ilyen eszközök alkalmazását. Mind a páncélosok, mind a tüzérségi eszközök felajánlása csak 2022 áprilisában, az orosz

⁴⁶ Dangwal 2022.

⁴⁷ Trofimov 2022.

⁴⁸ Mitzer–Oliemans 2022, i. m.

erők Kijev alól történő visszavonulását követően jelentek meg, amikor egyértelművé vált, hogy a háború elhúzódik.

A hordozható páncéltörő és légvédelmi eszközök ennél korábban érkeztek. 2022 februárjának utolsó hetében és márciusában kiemelkedő számú ilyen eszköz érkezett Ukrajnába, de ezekből a fegyverekből a támogató országok feltételezhetően mára kifogytak. Hasonló a helyzet a szovjet típusú tüzérségi lőszerrel, amely 2022 nyarára szintén elfogyott. A NATO-szabványú lőszer felajánlásai az év végéig megszakítások nélkül érkeztek, bár már több hónapja megjelentek a figyelmeztető jelek, hogy a nyugati készletek is végesek. Ukrajna drónokat azonban rendkívül nagy mennyiségben kap, és ennek jelentős része nem állami felajánlás. Az állami felajánlású drónok csak egy kisebb része harci drón, döntő többsége kamikaze- és megfigyelődrón. Végül pedig nagy mennyiségű egyéni felszerelést és ellátmányt is küldtek Ukrajna számára, amely akár azt is feltételezheti, hogy az ország nem rendelkezik a megfelelő készletekkel egy ekkora haderő hosszabb idejű ellátásához.

Ha Magyarország szempontjából tekintünk ezekre a megfigyelésekre, elképzelhető, hogy a jövőbeli beszerzések lassulhatnak, mivel a nyugati hadieszközök és készletek jelentősen csökkentek, illetve a gyártási kapacitások egy részét is az ukrajnai háború köti le. Ez viszont azt is eredményezheti, hogy ezáltal nőhet a hazai gyártású eszközök jelentősége, és nagyobb esélye lehet a magyar hadiipari komplexumnak az exportra történő termelésre is.

Fontos tanulság továbbá Magyarország számára, hogy Ukrajna a legnagyobb mennyiségben páncélos eszközöket, illetve ezek megsemmisítésére alkalmas fegyvereket, légvédelmi képességeket, tüzérségi lövegeket és drónokat kapott. Ha abból a feltételezésből indulunk ki, hogy a szállítmányok kifejezetten ukrán kérésre érkeztek, akkor ez azt jelenti, hogy a modern szárazföldi hadviseléshez ilyen típusú eszközök szükségesek. A haderő-modernizáció és -transzformáció keretében ezért továbbra is figyelemmel kell kísérni az ukrán–oros háborút, és annak tapasztalatait be kell építeni a jövőbeli hadiipari termelés és beszerzések rendszerébe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- \$400 Million in Additional Assistance for Ukraine. U.S. Department of Defense, 2022. 11. 10. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3216287/400-million-in-additional-assistance-for-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- \$820 Million in Additional Security Assistance for Ukraine. U.S. Department of Defense, 2022. 07. 01. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3081993/820-million-in-additional-security-assistance-for-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- AeroVironment donates over 100 quantix recon unmanned aircraft systems to the Ministry of Defence of Ukraine and Territorial Forces. avinc.com, 2022. 04. 19. <https://www.avinc.com/resources/press-releases/view/aerovironment-donates-over-100-quantix-recon-unmanned-aircraft-systems-to-the-ministry-of-defence-of-ukraine-and-territorial-forces> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 21.)
- Babb, Carla: *All 31 Abrams Tanks in Ukraine, US Military Confirms to VOA*. VOA News, 2023. 10. 16. <https://www.voanews.com/a/all-31-abrams-tanks-in-ukraine-us-military-confirms-to-voa/7313918.html> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 20.)
- Biden Administration Announces Additional Security Assistance for Ukraine. U.S. Department of Defense, 2022. 01. 19. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3272866/>

- biden-administration-announces-additional-security-assistance-for-ukraine/ (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Canada sending four more Leopard tanks to Ukraine. France 24, 2023. 02. 24. <https://www.france24.com/en/live-news/20230224-canada-sending-four-more-leopard-tanks-to-ukraine> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 26.)
 - Cetiner, Yusuf: *Portugal to provide Three Leopard 2 Tanks To Ukraine in March*. Overt Defense, 2023. 02. 13. <https://www.overtdefense.com/2023/02/13/portugal-to-provide-three-leopard-2-tanks-to-ukraine-in-march/> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 20.)
 - Chaudhury, Dipanjan Roy: *Pakistan set to dispatch 159 containers of ammunition to ukraine*. The Economic Times, 2023. 01. 09. <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/pakistan-set-to-dispatch-159-containers-of-ammunition-to-ukraine/articleshow/96837448.cms?from=mdr> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
 - Cotterill, Tom: *Army risks running low on anti-tank weapons as it emerges HALF of Britain's stockpile of missiles which were donated to Ukraine STILL have not been replaced*. Mail Online, 2022. 10. 28. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-11364741/Army-risks-running-low-anti-tank-weapons-emerges-UK-replace-missiles-sent-Kyiv.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
 - Crowley, Michael et al.: *Military Spending Surges, Creating New Boom for Arms Makers*. The New York Times, 2022. 12. 18. <https://www.nytimes.com/2022/12/18/us/politics/defense-contractors-ukraine-russia.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)
 - Dangwal, Ashish: *Ukraine Gets 800 Taiwan-Made 'Carpet Bomber' Revolver 860 Combat Drones To Thwart Russian Aggression — Reports*. The Eurasian Times, 2022. 08. 29. <https://eurasianimes.com/ukraine-gets-800-taiwan-revolver-860-drones/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 21.)
 - First German IRIS-T air defence system in Ukraine, three more to come – minister. Reuters, 2022. 10. 12. <https://www.reuters.com/world/europe/first-german-iris-t-air-defence-system-ukraine-three-more-come-minister-2022-10-12/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)
 - Genctrük, Ahmet: *Poland to send 60 more tanks to Ukraine in addition to 14 Leopard 2*. Anadolu Agency, 2022. 01. 27. <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/poland-to-send-60-more-tanks-to-ukraine-in-addition-to-14-leopard-2/2799176> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 30.)
 - Germany agreed to sell 100 Panzerhaubitze 2000 to Ukraine. Military, 2022. 07. 27. <https://mil.in.ua/en/news/germany-agreed-to-sell-100-panzerhaubitze-2000-to-ukraine/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)
 - Germany to deliver 7 additional Gepard tanks to Ukraine. Anadolu Agency, 2022. 12. 02. <https://www.aa.com.tr/en/europe/germany-to-deliver-7-additional-gepard-tanks-to-ukraine/2754101> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)
 - Germany to give Ukraine 18 Leopard tanks instead of 14. The Kyiv Independent, 2023. 02. 24. <https://kyivindependent.com/news-feed/germany-to-give-ukraine-4-more-leopard-2-tanks> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 20.)
 - Germany will provide Ukraine with 300 thousand rounds of ammunition for the Gepard SPAAG. Military, 2023. 01. 15. <https://mil.in.ua/en/news/germany-will-provide-ukraine-with-300-thousand-rounds-of-ammunition-for-the-gepard-spaag/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 21.)
 - Heller, Fernando: *Spain will send the first shipment of Leopard tanks to Ukraine, with more to come*. Euractiv. 2023. 02. 23. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/spain-will-send-the-first-shipment-of-leopard-tanks-to-ukraine-with-more-to-come/> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 26.)
 - Ismay, John – Gibson-Neff, Thomas: *Artillery Is Breaking in Ukraine. It's Becoming a Problem for the Pentagon*. The New York Times, 2022. 11. 25. <https://www.nytimes.com/2022/11/25/us/ukraine-artillery-breakdown.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 20.)

- Lopatka, Jan: *Restocking Western ammunition after arming Ukraine will take years –producer*. Reuters, 2022. 12. 05. <https://www.reuters.com/article/ukraine-crisis-ammunition-csg-idINL8N32R4T9> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Lubold, Gordon et al.: *Ukraine War Is Depleting U.S. Ammunition Stockpiles, Sparking Pentagon Concern*. The Wall Street Journal, 2022. 08. 29. <https://www.wsj.com/articles/ukraine-war-depleting-u-s-ammunition-stockpiles-sparking-pentagon-concern-11661792188> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 20.)
- Mitzer, Stijn – Oliemans, Joost: *The Stalwart Ally: Türkiye's Arms Deliveries To Ukraine*. Oryx, 2022. 11. 21. <https://www.oryxspioenkop.com/2022/11/the-stalwart-ally-turkiyes-arms.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Nikolov, Boyko: *Bayraktar TB2 in Ukraine practically doesn't fly, no new deliveries*. bulgarianmilitary.com, 2022. 12. 03. <https://bulgarianmilitary.com/2022/12/03/bayraktar-tb2-in-ukraine-practically-doesnt-fly-no-new-deliveries/> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Norway to Donate Eight Leopard 2 Tanks to Ukraine. The Defense Post, 2023. 02. 14. <https://www.thedefensepost.com/2023/02/14/norway-leopard-tanks-ukraine-2/> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 16.)
- Peck, Michael: *The US is scrambling to find what experts say may be the 'most important' hardware Ukraine need to hold off Russia in 2023*. Business Insider, 2023. 01. 20. <https://www.businessinsider.com/us-scrambling-for-artillery-shells-ukraine-can-use-against-russia-2023-1> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- PM announces new air defence for Ukraine on first visit to Kyiv. gov.uk, 2022. 11. 19. <https://www.gov.uk/government/news/pm-announces-new-air-defence-for-ukraine-on-first-visit-to-kyiv> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Ringtausch overview. deaidua.org, 2023. 01. 06. <https://deaidua.org/en/ringtausch.php> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Schmidt, Eric et. al: *Pentagon Sends U.S. Arms Stored in Israel to Ukraine*. The New York Times, 2023. 01. 17. <https://www.nytimes.com/2023/01/17/us/politics/ukraine-israel-weapons.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 20.)
- Slovakia Gives S-300 Air Defense System to Ukraine, PM Says. VOA News, 2022. 04. 08. <https://www.voanews.com/a/slovakia-gives-s-300-air-defense-system-to-ukraine-pm-says/6520768.html> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Slovakia to send more military supplies to ukraine, premier says. Defense Here, 2022. 02. 28. <https://www.defensehere.com/en/slovakia-to-send-more-military-supplies-to-ukraine-premier-says> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Spartan tracked APCs arrived in Ukraine thanks to funds from Petro Poroshenko Foundation. Army Recognition, 2022. 12. 15. https://www.armyrecognition.com/defense_news_december_2022_global_security_army_industry/spartan_tracked_apcs_arrived_in_ukraine_thanks_to_funds_from_petro_poroshenko_foundation.html (Letöltés időpontja: 2023. 01. 21.)
- Spain to Send Not Only M113 APC, But Also Battery of Aspide SAM for Ukraine's Armed Forces. Defense Express, 2022. 08. 25. https://en.defence-ua.com/news/spain_to_send_not_only_m113_apc_but_also_battery_of_aspide_sam_for_ukraines_armed_forces-4004.html (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Sweden wants to send up to ten Leopard 2 tanks to Ukraine (updated). Euromaidan Press, 2023. 02. 24. <https://euromaidanpress.com/2023/02/24/sweden-wants-to-send-ten-leopard-2-tanks-to-ukraine-spiegel/> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 26.)
- The International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance*. Routledge, London, 2022.

- Trofimov, Yaroslav: *Ukraine's Drone Spotters on Front Lines Wage New Kind of War*. The Wall Street Journal, 2022. 08. 07. <https://www.wsj.com/articles/ukraines-drone-spotters-on-front-lines-wage-new-kind-of-war-11659870805> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 21.)
- Ukraine war: UK reveals number of tanks to be sent to Kyiv for first time. Sky News, 2023. 01. 15. <https://news.sky.com/story/uk-to-send-challenger-2-tanks-to-ukraine-number-10-confirms-12786361> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 20.)
- US Declares to Purchase S. Korean Ammunition for Ukraine War as Seoul Insists on Neutrality. Tasnim News Agency, 2022. 11. 11. <https://www.tasnimnews.com/en/news/2022/11/11/2802543/us-declares-to-purchase-s-korean-ammunition-for-ukraine-war-as-seoul-insists-on-neutrality> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 23.)
- Weapons shortage could mean hard calls for Ukraine's allies. CNBC, 2022. 10. 22. <https://www.cnbc.com/2022/10/22/weapons-shortages-could-mean-hard-calls-for-ukraines-allies.html#:~:text=The%20stockpiles%20are%20low%20because,to%20compete%20for%20European%20contracts> (Letöltés időpontja: 2023. 01. 20.)

Az űrorvostan alapjai

Az űrutazás a 21. században már idővel elérhető lesz minden ember számára. Éppen ezért fontos, hogy jobban megismerjük, megértsük és tovább bővítsük az űrről szerzett ismereteinket. A Springer Nature kiadónál eredetiben angol nyelven megjelent könyv magyar nyelvű kiadásának köszönhetően az olvasók megismerhetik az űrorvostan alapvető aspektusait, kihívásait, megoldásra váró kérdéseit, és inspirációt kaphatnak belőle azok, akik az űrélettudományokkal szeretnének foglalkozni. A kötet olvasmányosan mutatja be az 1961 és 2010 közötti űrrepülések alatt és után végzett élettudományi kísérletek eredményeit.

Szerző: Gilles Clément
Megjelenés éve: 2022
kartonált
412 oldal

5250 Ft

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy a kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.) vásárolható meg.

Zellei Gábor ny. pv. ezredes – Nagy Sándor alezredes:

TÉNYEK, VÉLEMÉNYEK ÉS JAVASLATOK EGY 21. SZÁZADI, ÚJ TÍPUSÚ LAKOSSÁGVÉDELMI RENDSZER KIALAKÍTÁSÁHOZ

A fegyveres összeütközések időszakai lakosságvédelemmel kapcsolatos feladatai rendszerének kérdéseiről, különös tekintettel az 1977. évi Genfi Egyezményt kiegészítő jegyzőkönyvekben meghatározott polgári védelmi feladatrendszer 21. századi alkalmazására

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.4

ÖSSZEFOGLALÓ: Napjaink biztonságpolitikai helyzetének gyors változása, a nagyhatalmi érdekek ütközései, a világvármány utáni gazdasági nehézségek kiemelt módon érintették Európát. A biztonsági környezet változása nyomán egyfajta fegyverkezési verseny bontakozott ki, a járványhelyzet miatti gazdasági megtorpanásból több nemzet is a hadiipar felpörgetésében és fejlesztésében látta a kiutat, ami tovább eszkalálja a fegyverkezést. Az Európai Unió nemzetközi súlya az erőikvetési képesség hiányában háttérbe szorult, az Egyesült Államok globális hatalmi szerepe is megínogni látszik az ellenérdekelte Kína és Oroszország egymáshoz való közeledésével. Felmerül a kérdés: a 21. századi technológiai szinten lévő fegyverrendszerek mellett a lakosság védelmének 20. századból megöröklött jogi keretei és eljárásrendjei alkalmasak-e a civil lakosság, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelméhez? Ugyancsak kérdéses a lakosságvédelem hazai feladatrendszerében kialakult katasztrófavédelmi és fegyveres összeütközések időszakai kettősségének helyzete, amely a megváltozott geopolitikai helyzet miatt átgondolásra, a feladatok vezetés-irányítási funkciói tekintetében racionalizálásra, a fegyveres időszak feladatokra való hatékony reagálás érdekében pedig újragondolásra javasolt.

KULCSSZAVAK: védelmi igazgatás, polgári védelem, új típusú lakosságvédelmi rendszer

A SZERZŐKRŐL:

► Dr. Zellei Gábor ny. pv. ezredes (PhD): 1977–2010 között különböző polgári védelmi beosztásokban szolgált. Jelenleg a Magyar Hadtudományi Társaság szakértője, ugyanott a Katasztrófa és Polgári Védelmi Szakosztály titkára. Az NKE Katonai Műszaki Doktori Iskolájának oktatója, a MTA köztestületi tagja. (ORCID: 0000-0002-3414-3611; MTMT: 10039105)

► Dr. Nagy Sándor alezredes (PhD): 1997–2009 között a Magyar Honvédség különböző csapatszervezeteinél szolgált, 2009–2019 között a katasztrófavédelem állományában helyi és központi szinten vezetői beosztásokat töltött be a polgári védelmi szakterületen. 2019-től a Magyar Honvédség Parancsnoksága Hadművelési Csoportfőnökség kiemelt főtitkárja, jelenleg a Honvéd Vezérkar Hadművelési Csoportfőnökség Stratégiai Tervező Főnökség kiemelt főtitkárja (főnök-helyettese). Az MTA köztestületi tagja, a Magyar Hadtudományi Társaság szakértője. (ORCID: 0000-0001-9774-8434; MTMT: 10039459)

EURÓPA BIZTONSÁGI HELYZETE

Európa biztonságpolitikai helyzetét a Krim félsziget 2014. évi orosz annektálása óta a nyugati (NATO) blokk és az orosz érdekszféra szembenállása dominálja. A 2022. február 24-én különleges műveletként elnevezett orosz offenzíva nem hozta meg a Krimben 2014-ben tapasztalt sikereket, nem volt tömeges ukrán átállás, ennek következtében a hadműveletekkel közvetlenül érintett területek sem terjedtek ki a túlnyomóan orosz nemzetiség által lakott keleti régiókra. Az orosz–ukrán háború eddigi eseményei igazolják, hogy az orosz katonai tervezők több tekintetben is tévedtek. Egyrészt tévedtek a kezdeti műveleti célok elérését illetően, másrészt alábecsülték a nyugati technológia minőségi fölényét is. Az orosz csapatok műveleti vezetése terén nem igazán vehető észre az összhaderőnemi megközelítés, illetve a haderőnemek közötti együttműködés. Ukrajna a részére biztosított jelentős nyugati haditechnikai, anyagi és információs támogatással képes volt rejtetten felkészülni a védelmi műveletekre.

A védelmi műveletek rejtett előkészítéséhez viszont az kellett, hogy a lakosságot tömegesen nem telepítették ki az ütközőzónából. A dolog ennél természetesen árnyaltabb, hiszen az Oroszországi Föderációhoz közeli kelet-ukrajnai területeken főként orosz ajkú lakosság él, vagyis az ukrán fél joggal feltételezhette azt, hogy a saját nemzetiségük biztonságát az agresszor szem előtt fogja tartani, vagyis nem kezd olyan műveletekbe, amelyek a lakosságot veszélyeztetik. A napisajtóban megjelent híreket elemezve a háború első szakaszában ez így is történt. Ugyanakkor a haditechnikai eszközök és raktárkapacitások lakókörnyezetbe helyezése, valamint a sikertelen offenzíva és a heves ukrán ellenállás miatt az oroszok is „visszanyúltak” a már bevált harceljárásaikhoz, ami gyakorlatilag a nehéztüzérség tömeges alkalmazását jelenti a teljes frontvonalon – a lakosságvédelem helyzete tehát kérdésessé vált az érintett területeken.

Hazánk lakosságát az orosz–ukrán háború jelenlegi stádiumában közvetlenül nem veszélyezteti. Ukrajna Magyarországgal szomszédos közigazgatási egységének (Kárpátalja) területén fegyveres konfliktus, illetve atrocitás ez ideig nem tapasztalható. 2022. március 10-én egy Tu–141-es szovjet gyártmányú hadműveleti-harcászati pilóta nélküli repülőgép – előzőleg a román légteret érintve – átrepült az ország felett, majd Zágrábra zuhant, anyagi károkat okozott, emberi életet nem követelt. A drónt a hadviselő felek közül Ukrajna tartja még rendszerben, ugyanakkor Oroszország is rendelkezhet a szovjet érából megörökölt készlettel. Közvetett veszélyeztetettsége Magyarország lakosságának az emelkedő fosszilis energiahordozók, valamint azok ellátási gondjai miatt alakulhat ki, amelyek akár melegedőhelyek kijelölését és működtetését is igényelhetik a védelmi igazgatás rendszerétől, különösen a tél közeledtével, figyelemmel arra, hogy az elmúlt téli időszakban is az orosz fél főleg az ukrán lakosság ellátását hivatott kritikus infrastruktúrát támadta Ukrajnában. Mivel a fosszilis energiahordozók fő ellátási láncja Ukrajnán keresztül vezet, reális a kockázata a vezetékek sérülésének.

SÚLYPONTVÁLTOZÁSOK A LAKOSSÁGVÉDELLEM TERÉN

A lakosság biztonságát többfajta veszélyforrás befolyásolja, amelyek alapvetően két nagy csoportba vonhatók össze. Az egyik a fegyveres összeütközésekkel kapcsolatos lakosságvédelmi feladatokat fogja össze, míg a másik a természeti és ipari katasztrófák károsító hatásával kapcsolatos lakosságvédelmi feladatokat tartalmazza. A lakosságot és anyagi javakat védő eljárások a két feladatcsoport tekintetében váltakozó intenzitással nyertek teret

az elmúlt évtizedek alatt. A két feladatrendszer közül valamelyik mindig hátrébb szorult, nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi viszonylatban is. A balkáni háborúk lezárultával kevesebb figyelem irányult a fegyveres konfliktusokra, így idehaza is a természeti és ipari katasztrófák elleni védelem került a középpontba, ami magával hozta a fegyveres időszak lakosságvédelmi képességek egy jelentős részének leépítését, esetenként megszüntetését is (a katasztrófák elleni védekezés kisebb képességekövetelményeket igényel, mint a fegyveres összeütközések elleni időszak lakosság védelem).

A FELELŐS IRÁNYÍTÓ SZERV PROBLÉMAKÖRE

Fegyveres összeütközések időszakát tekintve az ország területét alapvetően két részre oszthatjuk. Ezek egyike a művelési terület, amelyen nemzeti/szövetségi vezetéssel védelmi harctevékenység/hadművelet megvívása történik; ezen a területen a harctéri menedzsment funkciók döntően a kijelölt művelési parancsnok hatáskörébe tartoznak, amennyiben Magyarország Kormánya ezeket a funkciókat a művelési parancsnok részére átadja. A hatékony harctéri menedzsment megköveteli olyan jogkörök átadását a művelési parancsnok sikeres működése érdekében, amelyek akár állampolgári alapjogokat korlátozhatnak vagy a nemzeti vagyoni biztonságát is veszélyeztethetik. Gondolunk itt például arra, hogy a művelési helyzet függvényében a művelési parancsnok dönthet úgy, hogy az ellenség mozgásának akadályozása érdekében hidakat vagy víztározókat rombol. Az országnak a művelési területtől eltérő további részeit hátországnak tekinthetjük.

Hosszabb elemzés nélkül is kijelenthető, hogy döntően a hátországnak dől el a művelet sikere, hiszen a megerősítő erők először oda érkeznek be, az anyagi készletek ott vannak felhalmozva, a stratégiai tartalékokkal, a gyártó- és javítókapacitásokkal egyetemben. A magyar jogszabályok által használt létfontosságú rendszerelem elnevezés helyett a szövetségi eljárásrendben az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) nemzeti kritikus és a művelet szempontjából kritikus infrastruktúrát különböztet meg. A művelési területtől és az adott művelettől függően ezen infrastruktúrák nagy részét is a hátországnak lehet azonosítani, elég csak a stratégiai fosszilis energiatartalékok földrajzi elhelyezkedésére, vagy az ország közlekedési infrastruktúrájának szűk keresztmetszeteire gondolni.

A fegyveres összeütközéssel való fenyegetettség megjelenésével a művelési terület előzetesen jól determinálható, azonban a stratégiai precíziós csapásmérő képességek, valamint a légi mobilitás fejlődésével egy magas intenzitású konfliktusban bármikor előfordulhat olyan helyzet, amikor a hátország egyes részein is védelmi műveleteket kell folytatni. Szövetségi rendszerben gondolkodva, a NATO európai területi elhelyezkedését ismerve az is egyértelműen kijelenthető, hogy hazánk területén is jelentős átvonuló erőkkel lehet számolni. Ennek megfelelően egy esetleges NATO- vagy más ellenérdekelt nagyhatalmi konfliktusban, az átvonulás nehezítése érdekében megjelenhet ellenséges tevékenység úgy, hogy a közvetlen kinetikus műveletek valószínűsége kicsi. A precíziós csapásmérő képesség alkalmazása azonban nem zárható ki, ezért a felvonuló csapatok, a logisztikai bázisok és a közlekedési infrastruktúra szűk keresztmetszetei (repülőterek, hidak, vasúti csomópontok) bármikor célponttá válhatnak a hátországnak is. Mivel Magyarországnak, földrajzi adottságaiból eredően, katonai szempontból nincs stratégiai mélysége, így a hátország különösen kitett a kinetikus csapások hatásainak.

Európa biztonsági környezete talán a 60-as évek elején volt ennyire kiélezett, mint napjainkban, így joggal vetődhet fel a fentebb leírtak tekintetében: a magyar lakosság védelmének fenyegetettség-centrikus értékeléséért, valamint a preventív intézkedések meghozatalá-

ért egyetlen ágazat legyen a felelős, mint arra korábban is már volt példa Magyarország történelmében. Különösen igaz ez az ország fegyveres védelmével szorosan összefüggő, azzal együttműködő lakosságvédelmi tevékenység tekintetében. Igaz ugyan, hogy a jelen szabályozás a polgári védelmet és annak vezetését is – mindkét funkciójával együtt – a katasztrófavédelemhez, így a belügyi ágazathoz köti, egyes jogszabályi helyeken engedve a honvédelmi ágazatnak a szakmai interakciót. Ez viszont csupán „de jure” áll meg, „de facto” látszik ennek a közös felelősségi és feladatkomplexumnak a bizonytalansága, vagyis a rendszer jelentős kockázatokat rejt magában. A katasztrófák elleni védekezésnél tapasztalható eljárásrend, vagyis, hogy az egyes katasztrófatípusoknál a szakmai felelőségek külön tárcákhoz tartoznak,¹ nem lehet működőképes a fegyveres védelem komplexuma tekintetében.

INDOKOLATLAN KETTŐSSÉG A FELADATOK ÉRTELMEZÉSÉBEN ÉS A JOGSZABÁLYOKBAN

Számos helyen annak a felemás helyzetnek lehetünk a tanúi, hogy a polgári védelmet felügyelő belügy a jogszabályaiban nem hangsúlyozza eléggé a fegyveres összeütközések időszakának feladatait. Példa erre az is, hogy a polgári védelmi feladatok végrehajtására hivatott, részben önkéntességen, de túlnyomóan állampolgári kötelezettségen megalakuló polgári védelmi szervezetek szervezésénél kizárólagosan katasztrófavédelmi szempontok érvényesülnek,² az így létrehozott polgári védelmi szervezetek nehezen tudják kielégíteni a fegyveres összeütközések időszaki polgári védelmi feladatrendszerének követelményeit.

A polgári védelem feladatait a nemzetközi jogi környezetben a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények (a továbbiakban: Genfi Egyezmény) I. kiegészítő Jegyzőkönyve írja le, amely a polgári védelmi feladatokat az alábbiak szerint foglalja össze:

„a) polgári védelem alatt az alább említett emberbaráti feladatok mindegyikének, vagy némelyikének az ellátása értendő, amelyek a polgári lakosságnak az ellenségeskedések, vagy katasztrófák veszélyeitől való védelmezésére és közvetlen következményeitől való megóvására, valamint életben maradása feltételeinek biztosítására irányulnak.

Ezek a feladatok a következők:

- (i) *figyelmeztetés*
- (ii) *kiürítés*
- (iii) *óvóhelyek kezelése*
- (iv) *elsötétítési rendszabályok bevezetése*
- (v) *mentés*
- (vi) *orvosi ellátás, az elsősegélynyújtást és a lelki gondozást is ideértve*
- (vii) *tűzoltás*
- (viii) *a veszélyeztetett területek felmérése és megjelölése*
- (ix) *fertőtlenítés és hasonló óvintézkedések*
- (x) *szükségelszállás és -ellátás*
- (xi) *szükségintézkedések az ellenséges csapás vagy katasztrófa által sújtott területek rendjének helyreállítására és fenntartására;*
- (xii) *a létfontosságú közművek sürgős megjavítása*

¹ 1150/2012 (V. 15) Korm. határozat 1. sz. melléklet 21. pont.

² 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet 18. §.

(xiii) a halottak sürgős eltávolítása

(xiv) közreműködés a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen létesítmények megmentésében

(xv) a fenti feladatok végrehajtásához szükséges egyéb tevékenység, ideértve többek között a tervezést és szervezést is”³

Úgy tűnik, hogy egy „békeidőszaki” és egy „háborús” polgári védelem alakult ki hazánkban a 2012. január 1-jével hatályba lépő új katasztrófavédelmi szabályozással, a korábbi polgári védelmi törvény⁴ hatályon kívül helyezésével, amely kettősségével a fegyveres összeütközések időszaki polgári védelmi feladatrendszer háttérbe szorulásához vezetett, tekintettel arra, hogy a feladatrendszert felügyelő belügyi ágazat a saját katasztrófák elleni védekezésért való felelősséget helyezte előtérbe.

A LAKOSSÁGVÉDELEM VÁLTOZÓ KÖVETELMÉNYEI – MIÉRT SZORUL ÁTGONDOLÁSRA A JELENLEGI RENDSZER?

A Genfi Egyezmény kiadását követően a fegyveres összeütközések jellege, módszerei, eszközei oly mértékben változtak, hogy sürgetően vizsgálandó kérdéskörre vált a lakosság védelmének felülvizsgálata, vagyis megfogalmazni a választ arra a kérdésre, hogy milyen polgári védelemre van szükségünk? A hadszíntér polgári védelmi célú előkészítése éppen olyan fontos, mint a katonai, így azt az Ország Összehangolt Védelmi Tervében⁵ szerepeltetni szükséges. A kommunikáció a felkészítés és lakossági támogatás megszerzése érdekében kulcsfontosságú, illetve ezek a feladatok alapozzák meg a nemzeti reziliencia kérdéskörét is.

Napjaink hadtudományi publikációiban leginkább a hibrid hadviselés, a proxyháború (proxyháború alatt értjük, amikor regionális vagy nagyhatalmi érdekek húzódnak a helyi hadviselő felek tevékenysége mögött) és az aszimmetrikus hadviselés kifejezések jelzik leginkább a fegyveres összeütközés jellegének változásait. Kérdés, hogy vannak-e ezeknek olyan elemei, melyek bizonyos lakosságvédelmi kérdések átgondolására indíthatnak bennünket? A hibrid háború lényege, hogy a támadó fél a céljait először – ha lehetséges – harc nélkül, vagy kisebb jelentőségű összecsapások árán kívánja elérni, elsősorban a célsz ország lakosságának, politikai és katonai vezetésének „tudatára” történő ráhatással. Amennyiben ezzel nem ér célt, akkor valószínűsíthetően egy szélesebb spektrumú, kinetikus alapú hadműveletbe kezd céljai elérése érdekében. A lakosságvédelmi eljárásrend a szárazföldi és légi műveletekhez kötődően alapvetően kiforrott, ugyanakkor éles helyzetben nem használt, illetve békeidőben is korlátozottan begyakorlott.

Nem ez a helyzet a hibrid fenyegetés teljes spektrumú kinetikus műveletbe történő áttérése előtti, a lakosság befolyásolására irányuló tevékenységek tekintetében. Ez a befolyásoló tevékenység rendkívül széles körű lehet; a közelebbi célok, a módszerek és eszközök e tekintetben: fenyegetés, megfélemlítés, rémhírek, álhírek terjesztése, politikai agitáció, tekintélyrombolás, karaktergyilkosság stb. Végül cél a lakoságnak a hatalom ellen való hangolása, lázítása annak érdekében, hogy a nép egyedül, vagy kisebb külső segítséggel megdöntse a fennálló rendszert. Ez a terület – mivel az egyének és a csoportok szintjén zajlik – sokkal bonyolultabb, mint a fegyverek romboló hatása, és elsődlegesen rendszeti megközelítést igényel, nem pedig lakosságvédelmit.

³ 1989. évi 20. tvr.

⁴ 1996. évi XXXVII. törvény.

⁵ Ország Összehangolt Védelmi Tervének szabályozása a 400/2022. (X. 21.) Korm. rendeletben található.

Hogyan védhetjük a lakosságot az előbbiektől, milyen módszerekkel csökkenthetjük ezeket a hatásokat? Ezekre a kérdésekre kell keresnünk a válaszokat, amennyiben a fegyveres összeütközések polgári védelmének újragondolása után konkrét feladatokra, változtatásokra is szeretnénk javaslatot tenni a döntéshozóknak. Az egyik ilyen lehetőség a nagyon erős médiakontroll, beleértve a közösségi média különböző platformjai használatának szükségsszerű, fenyegetésspecifikus szigorítását is. Ebben az esetben a befolyásolásra használt eszközrendszer korlátozzuk. Másik ilyen megoldás a hiteles és rendszeres lakosságtájékoztatás, amely már a lakosságvédelmi feladatrendszer szerves része. Itt nagyon fontos, hogy a politikai kommunikáció ne keveredjen össze a lakosságtájékoztatási funkciókkal, mert az hitelvesztéshez, illetve a bizalom csökkenéséhez vezethet.

ÚJ FEGYVEREK ÉS A LAKOSSÁGVÉDELEM

A drón mint támadóeszköz méretétől függően elsősorban előrejelzési problémák miatt veszélyesebb, mint a többi légi eszköz. Az ellenük való küzdelem összetett, illetve drónméret-kategóriánként változó. A légvédelem nem tudta még mindenben lekövetni ennek a gyorsan teret nyert új eszköznek a felderítését, előrejelzését, biztonságos megsemmisítését. Hasonló eszközök széles körben használatosak polgári célokra, a lakosság ismeri ezeket az eszközöket, de felismerni, illetve különbséget tenni közöttük nagyon nehézkes. Feltétlenül szükséges megfelelő módszereket kidolgozni a laikus felismerés lehetőségeire. Példa lehet a világháborúkban alkalmazott ellenséges gép–saját gép sziluettek használata.

Újszerű fenyegetés a lakosság irányába is a loitering (cirkáló, kereső) lőszer, a mesterséges intelligencia használatának egy újabb terméke. Programja alapján keresi egy adott terület fölött a célt, melyre önállóan mér csapást. A modernebb eszközök, ha célt nem találnak, visszatérnek az indítási helyükre, ahonnan újra bevetethők. Lakosságvédelmi szempontból ez azért jelentős kockázat, mert nem mérlegeli a haditechnikai eszköz elpusztításával járó járulékos veszteségeket.

Az újkori háborúk tapasztalatai, különösen az orosz–ukrán konfliktus is azt mutatja, hogy sokszor helyeznek el nagy értékű haditechnikai eszközöket a lakosság által használt infrastruktúrák területén, hogy az ellenfél, a lehetséges következményeket mérlegelve, ne próbálja azokat elpusztítani, illetve ha megteszi, másnap a világsajtó tele lesz a háborús bűnösség dokumentálásának elhíttetésére alkalmas felvételekkel. Az elmúlt időszak fegyveres konfliktusait elemezve a tapasztalat azt mutatja, hogy szinte minden jelentősebb művelet valamely lakott településen vagy annak közelében, arra támaszkodva zajlik. A védők szándékosan viszik a harcot a településekre, vállalva a szinte totális pusztítást is, mert sokkal nagyobb erőket tudnak lekötni a támadó csoportosításból (lásd Bahmut, Mariupol).

A LAKOSSÁG IRÁNYÁBA TÖRTÉNŐ KOMMUNIKÁCIÓ

Ebben a tekintetben a legfontosabb, hogy a kommunikáció tudományának és korszerű gyakorlatának lehetőségeit felhasználva kezdjünk a tervezéshez. Először is reprezentatív felmérések segítségével meg kell ismernünk a célcsoportnak a témával kapcsolatos ismereteit, beállítottságát, motivációit. A katasztrófavédelem tekintetében bevált és a gyakorlatban is vizsgázott kommunikációs módszerek állnak rendelkezésre, amelyek egyfajta kiindulási alapként szolgálhatnak a fegyveres összeütközések esetére. Fel kell tárnunk azonban a számos eltérést, amelyek alapvetően a következő jellemzőkben mutatkoznak meg: ártó

szándék, váratlanság, nyilvánosság, érzelmi hatások, előrejelezhetőség, mentés zavarása, kommunikációs zavarok.

A fegyveres összeütközések megváltozott jellege lényegesen befolyásolja a kommunikáció tervezését, pl. a hibrid hadviselésnek a harc kitörése előtti időszaka a védekezés humán területének ad jelentős kihívást, mert leginkább a tudatra kíván hatni. Jelenleg ez a legkevésbé kidolgozott eleme a kommunikáció feladatcsoportjának, de számos – más területen már bevált – módszer, eszköz rendelkezésre áll, melyeket célszerű adaptálni a fegyveres összeütközések lakosságvédelmére. Ebben a tekintetben szövetségi ajánlások, útmutatók is rendelkezésre állnak.⁶

A polgári védelemnek kommunikációs szakembereket, szociálpszichológusokat célszerű megbízni a lakossági interakciók megújításával, akiknek első feladata az lesz, hogy reprezentatív felméréseket végeznek a célcsoportok ismeretei, beállítottsága, motivációja területén, a kommunikáció megbízható tervezése érdekében.

VÁRMEGYEI VAGY RÉGIÓSZINTEN KÖNNYEN MOBILIZÁLHATÓ MŰSZAKI MENTŐOSZTAGOK

Figyelemmel a hátszágvédelmi feladatrendszer hidegháborús korszaki felépítésére, látható, hogy a Magyar Néphadsereg igen jelentős műszaki képességei mellett úgynevezett országos rendeltetésű erőcsoportok jelentek meg a polgári védelem fegyveres összeütközések időszaki képességeiben, amely erőcsoportokat a hagyományos csapások tekintetében a kívülről történő mentés alapelvei szerint használtak volna fel. Figyelemmel a Magyar Honvédség jelenlegi műszaki képességeire, a fegyveres összeütközések időszaki lakosságvédelmének megszervezésénél kiemelt figyelmet szükséges fordítani a gépi mentési/helyreállítási képességek nemzetgazdaságból történő lebiztosíthatóságára. Ezen mentő képességeknek célszerű vármegyei szinten legalább két helyszínen rendelkezésre állniuk; az erős gépi képességek mellett képesnek kell lenniük a romok alatt rekedt személyek felkutatására, kimentésére, daruzási feladatok ellátására, dúcolásra, esetleg kötéltechnika használatára is. Meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy legalább régiós szinten (2-3 vármegye területén) rendelkezésre álljanak sérült- és halottkereső kutyás mentőcsoportok is.

A műszaki mentőosztagok alkalmazásának sikere a fenyegetettség gondos felmérésén alapuló diszlokációtervezésen múlik, ugyanakkor a mentőosztagokat irányító polgári védelmi parancsnokságnak szükséges a legszorosabb együttműködésben lennie a katonai műveleteket, illetve a hátszágvédelmi feladatokat irányító katonai vezetési pontokkal. Vizsgálni érdemes, hogy ezen képességek egy részét a területvédelmi feladatrendszer részeként már békében célszerű-e kiépíteni, illetve a területvédelmi szervezetrendszer részére delegálni a honvédelmi katasztrófavédelmi rendszer Magyar Honvédségre háruló feladatrendszerét, ezzel megalapozva a lakosságvédelmi feladatrendszert a területvédelmen belül.

⁶ NATO Civil Preparedness Civil Protection Group: Response during a crisis... 19–22.

AZ ELSÖTÉTÍTÉS MAI SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA

Az elmúlt száz évben a légitámadásra való felkészülés része volt a kültéri fény együttes minimalizálásának gyakorlata, beleértve a felfelé irányuló vagy visszavert fényt is. Ennek elsődleges célja volt a lakott célterületen történő tájékozódás és célpontazonosítás akadályozása, ami – a csak látható fény alkalmazásának időszakában – hatékony ellenintézkedés volt. Ez a légoltalmi, polgári védelmi feladatok egyik legfontosabb részét képezte. Már a második világháború időszakában elkezdődött az elektromágneses spektrum használata a repülés helymeghatározása, illetve célra vezetése érdekében. Mára a helymeghatározó, valamint az azt zavaró rendszerek technikai színvonala mellett az elsötétítés szerepe elhalványodik, ugyanakkor aktív zavarásnál, amikor a pilóta kénytelen alternatív módszereket használni a helyzetének azonosítására, az elsötétítés hiánya éjszakai repüléseknél kimondottan hátrányt jelenthet.

Ma még tehát nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy az elsötétítést el kell vetni a polgári védelmi feladatok közül, de látható a szerepének erős visszaesése az ellenséges légi tevékenység elhárítása tekintetében. Ugyanakkor célszerű azt nem csak a látható hullámtartományban, vagyis a fény kategóriában értelmezni, hanem a teljes elektromágneses spektrum tekintetében kibővítetten alkalmazni, vagyis az elsötétítés alatt a teljes kisugárzásmentes állapothoz közelítést érteni, így ebben a megközelítésben még van létjogosultsága magának az eljárásnak.

AZ ÖNKÉNTESÉG KÉRDÉSE

Az egységes katasztrófavédelmi rendszerben megjelenő önkéntes mentőcsoportok sikeresen oldják, illetve oldották meg az eddigi katasztrófavédelmi feladatokat, olyannyira, hogy katasztrófaelhárítási célzattal a köteles polgári védelmi szervezetek alkalmazása nagymértékben háttérbe szorult. Az önkéntesség tekintetében meg kell különböztetnünk az önként jelentkező állampolgárt, valamint a katasztrófavédelmi szabályozás alapján nemzeti minősítést szerző, speciális képességekkel rendelkező önkéntes mentő szervezeteket. Az önkéntesség nehezen befolyásolható, rendszerint a veszélyforrás jellege határozza meg a károk elhárítására önként jelentkező állampolgárok számát. Egy árvízi védekezésnél akár település szinten lehet elég önkéntest a védekezésbe bevonni, a kisebb szakértelmet igénylő feladatok, illetve munkafolyamatok ellátására, de a SARS-CoV-2 világjárvány esetében az is látható volt, hogy az önként jelentkezés erősen lecsökkent.

Az önkéntes jelentkező a korábbiakban már hivatkozott 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet 1. sz. melléklete szerint nyilatkozik („Katasztrófaveszély és veszélyhelyzet idején történő alkalmazásomnak egyéb feltétele”). Látható, hogy a nyilatkozat nem tér ki a fegyveres összeütközések időszakára, holott a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról szóló 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet 5. melléklete 2.2.9. alapján az önkéntes mentőszervezettel a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet területi szerve olyan megállapodást ír alá, amelyben előbbi „elfogadja, hogy az önkéntes szervezet tagjait védekezési feladatokra – az állandó lakóhely szerint illetékes – polgármester egyéni polgári védelmi beosztó határozattal kijelöli”.

Az önként jelentkező állampolgárt a települési polgári védelmi szervezetbe ugyanilyen beosztó határozattal helyezik be, vagyis jogi kötőerő mind a két esetben megállapítható, illetve azt nem csak a katasztrófaelhárítási feladatrendszerre lehet értelmezni. Felmerül a kérdés, hogy a katasztrófavédelem rendszerében nyilvántartott önkéntesek tudnak-e arról, hogy a fegyveres összeütközések időszaki polgári védelmi feladatrendszert is el kell látniuk, illetve ennek ismerete milyen kihatással van az önkéntességre?

Célszerű lenne állami szinten központosítani az önkéntesség intézményét, hiszen az sem kizárt, hogy a katasztrófavédelem által nyilvántartott önkéntes állampolgár egyben önkéntes területvédelmi tartalékos katona is. Műveletbiztonsági szempontokat is figyelembe véve célszerű lenne valamennyi önként jelentkező állampolgárt, illetve speciális képesség birtokában lévő önkéntes mentőszervezetet a Magyar Honvédség Önkéntes Tartalékos Rendszerébe integrálni az átfedések kiküszöbölése és a feladatellátás dekonfliktálása érdekében.

ÖSSZEGRZÉS

Az 1977. évi genfi egyezményt kiegészítő jegyzőkönyvekben meghatározott polgári védelmi feladatrendszer kielégítő támpontot nyújtott eddig a nemzetek önálló polgári védelmének megalkotásához, de a technikai és hadműveletelméleti fejlődés, valamint a háborúk karakterisztikájának megváltozása miatt azokat csak keretként lehet alkalmazni napjainkra.

A nemzetközi keretektől kiindulva látható, hogy a hazai polgári védelmi szabályozásban indokolatlan kettősség jelent meg, amely érezteti a hatását a polgári védelmi feladatok értelmezésében is. Ezek közül a katasztrófavédelmi megközelítés háttérbe szorít olyan fegyveres időszakai képességeket, amelyekre a szomszédos országban zajló háború miatt egyre inkább nagyobb figyelemmel kéne lenni (pl. óvóhelyi védelem helyzete).

A Honvédségi Szemle hasábjain hasonló témában megjelent írásaink folytatásaként most a lakosságvédelem néhány fontosnak és időszerűnek vélt részletkérdésére próbáltuk meg ráirányítani a figyelmet. Megállapítottuk, hogy a fegyveres összeütközések időszakai polgári védelem egységes irányítására lenne szükség – célszerűen egy parancsnokság alatt –, mert a jelenlegi kettős felelősség egyre inkább a polgári védelem katasztrófa- és háborús időszakai részekre történő elkülönüléséhez vezet. Az új típusú lakosságvédelem megteremtésénél alapvető a hibrid, a proxy és az aszimmetrikus fegyveres küzdelmek kihívásainak figyelembevétele, ezek közül is elsősorban az emberek befolyásolására irányuló tevékenység elleni védelem. Az elsősorban vizsgálandó kérdések között tartjuk számon a fentiek mellett a lakosságot is fenyegető új típusú fegyvereket, a mentést szolgáló mobil műszaki mentőosztagokat, a lakossági kommunikációt, valamint az önkéntesség kérdését.

Kutatásunk folytatásaként – figyelembe véve a szakma reakcióit is – a fenti kérdéskörök részletesebb kifejtésével és újabb lakosságvédelmi területek értékelésével szeretnénk foglalkozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 62/2011. (XII. 29.) BM rendelet a katasztrófák elleni védekezés egyes szabályairól.
- 400/2022. (X. 21.) Korm. rendelet a védelmi és biztonsági célú tervezés szabályairól.
- 1150/2012. (V. 15.) Korm. határozat a Katasztrófavédelmi Koordinációs Tárcaközi Bizottság létrehozásáról, valamint szervezeti és működési rendjének meghatározásáról.
- 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.
- 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről. *NATO Civil Preparedness Civil Protection Group: Response during a crisis*. In: A Practical Guide to Public Information during a Crisis Budapest Guidelines III. Budapest, 2006, 19–22. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm (Letöltés időpontja: 2023. 05. 14.)

Sinkó Gábor:

A SZOMÁLIAI FEGYVEREMBARGÓ FELOLDÁSÁNAK LEHETSÉGES HATÁSAI HELYI ÉS REGIONÁLIS VISZONYLATBAN

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.5

ÖSSZEFOGLALÓ: Szomália a világ egyik legszegényebb országa, ahol magas a rendszerszintű korrupció és széles körben elterjedt a fegyverekkel történő visszaélés. Az alábbi tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a szomáliai fegyverembargó feloldásának lehetséges hatásairól helyi és regionális viszonylatban. A jelenlegi szomáliai történelmi, társadalmi-politikai és biztonsági helyzetben a fegyverembargó feloldása nemcsak pozitív következményekkel járhat, előnyökhöz és lehetőségekhez juttatva a Szomáliai Szövetségi Kormányt, hanem negatívumokkal is, komoly kihívások elé állítva mind az országot, mind pedig az egész Afrika szarva területét. Fontos tehát a fokozott óvatosság, a következmények gondos mérlegelése és a szomáliai helyzet teljes körű megértése ahhoz, hogy a fegyverembargó feloldása hosszú távon is a stabilitás malmára hajtsa a vizet helyi és regionális szinten egyaránt. Ehhez minden bizonnyal leginkább egy olyan megközelítés szükséges, amely egyenlő hangsúlyt fektet Szomália önkormányzati és szuverenitási törekvéseire, valamint a regionális és a globális biztonság fenntartására.

KULCSSZAVAK: szomáliai fegyverembargó, Szomáliai Szövetségi Kormány, Szomáliai Nemzeti Hadsereg, helyi és regionális hatások és következmények, Szomália, Afrika szarva

A SZERZŐRŐL:

Sinkó Gábor az Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskolájának és az ott működő Afrika Kutatóintézetnek a kutatója.¹ (ORCID: 0000-0002-6451-8701; MTMT: 10074774)

BEVEZETÉS

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) 2023. december 1-jén egyhangúlag² megszavazta a Szomáliai Szövetségi Kormány fegyverembargójának feloldását (2714. határozat). Az ENSZ BT több mint 30 évvel azelőtt, 1992-ben róttá ki a szomáliai kormányra az embargót, hogy megállítsák fegyverek, lőszer és katonai felszerelés

¹ Kutatási területei közé tartoznak az afrikai terrorszervezetek, az afrikai hírszerzéssel kapcsolatos tanulmányok, az öngyilkos terrorizmus a Közel-Keleten, az Egyesült Államok külpolitikája és a hidegháborús propaganda. Alapdiplomáját a Pannon Egyetemen, mesterdiplomáját pedig a dániai Aarhus Egyetemen szerezte. Jelen kutatás nem részesült külön támogatásban egyetlen ügynökség által sem az állami, kereskedelmi vagy nonprofit szektorból.

² Franciaország volt az egyetlen ország, amely tartózkodott a szavazástól, valószínűleg azért, mert a határozat nem tartalmazott utalást a Dzsibuti és Eritrea közötti határkonfliktusra. Mások úgy hiszik, hogy álláspontjukat minden bizonnyal az ENSZ Szomáliával foglalkozó szakértői csoportja által régóta hangoztatott félelem befolyásolta, hogy az embargó teljes feloldása a fegyverek elterjedését okozza egy olyan országban, ahol a kormány a területek és a kereskedelmi csomópontok csupán egy része felett gyakorol ellenőrzést.

tömeges beáramlását Szomália területére (733. határozat).³ Az általános és átfogó hatáskörű, határozatlan időre kiszabott fegyverembargót a jelenleg is zajló konfliktusra, a somáliai polgárháborúra és az annak következtében kialakult humanitárius helyzet romlására adott válaszként fogadták el. A nemzetközi közösség ugyanis attól tartott, hogy ha az ekkortájt beáramló fegyverek a rivalizáló hadurak kezébe kerülnek,⁴ akkor ők saját céljaik előmozdítására használják fel azokat, belső viszályokat szítva és destabilizálva Afrika szarva régióját.

Feltevéseik nem voltak alaptalanok, mivel tömegesen történtek olyan esetek, hogy elhagyott laktanyákat fosztottak ki az országban, s az onnan zsákmányolt fegyverek helyi hadurak kezébe kerültek.⁵ A fegyverembargót követően azonban a nemzetközi közösség úgy érezte, nem kell aggódnia a nemzetközi terrorizmus Kelet-Afrikában, vagy legalábbis Afrika szarván történő terjedésének veszélye miatt. Ez az elégedettség azonban rövid életű volt, mivel a 2000-es években ugyanezeket a zsákmányolt fegyvereket használták az Iszlám Bíróságok Szövetségének harcosai, amikor kiűzték a rivalizáló hadurakat a somáliai fővárosból, s elhozták a békét – még ha csak rövid időre is.⁶ A Szövetség 2006 végére már jelentős területek felett gyakorolt irányítást Szomália déli és középső részein, és fegyveres ellenállási hadjáratot indított az etióp csapatok ellen.⁷ Habár a Somáliai Átmeneti Szövetségi Kormány és az etióp haderő végül megbuktatta azt, az al-Shabaab ennek a szervezetnek a radikálisabb, keményvonalasabb szárnyából alakult ki.⁸

Az Afrikai Unió csapatainak Szomáliában történő beavatkozása – az Afrikai Unió Somáliai Missziója (African Union Mission in Somalia, AMISOM, 2007–2022) és az Afrikai Unió Átmeneti Missziója Szomáliában (African Union Transition Mission in Somalia, ATMIS, 2022-től) –, valamint Mogadishu al-Shabaabtól történt visszafoglalása 2011-ben a szankciók folyamatos enyhítését eredményezték,⁹ noha eltörlésüket sosem látták indokoltnak. Helyette inkább folyamatosan meghosszabbították azokat egészen 2023 decemberéig, mikor is úgy tűnik, a nemzetközi közösség elérkezettnek látta az időt arra, hogy minden korlátozást megszüntessen a Szövetségi Kormánynak történő fegyverszállítást illetően.¹⁰ Habár a régióban tapasztalható erőszak viszály szorult az elmúlt 30 évben, a somáliai kormány azt állította, a fegyverembargó további fenntartása megakadályozza őt abban, hogy gondoskodjon a megfelelő szintű biztonságról és stabilitásról az országban. A nemzetközi közösség azonban mindaddig nem volt meggyőződve arról, hogy Szomália készen áll arra, hogy önállóan szerelje fel saját biztonsági erőit.

HELYI HATÁSOK

Az ENSZ BT szavazása a somáliai kormány elleni fegyverembargóról alapvető fontosságúnak bizonyult Szomália számára annak eldöntésében, hogy a jövőre nézve milyen stratégiát is válasszon az ország a terrorizmus elleni harcban. Hassan Sheikh Mohamud somáliai

³ Nichols 2023.

⁴ Fontos kihangsúlyozni, hogy ezek a globális aggályok meglehetősen érthetőek voltak, mivel Sziad Barre elnököt és katonai diktátort (1969–1991) csak egy évvel a 733-as határozat elfogadása előtt buktatták meg, majd kénytelen volt elhagyni az országot.

⁵ Jackson 2010.

⁶ Somalia: the lifting of the UN... 2023; Besenyő 2023.

⁷ A Somáliában történt etióp katonai beavatkozásról részletesebb információk az alábbi cikkekben találhatóak: Menkhaus 2009, valamint Kiss et al. 2010.

⁸ Sinkó–Besenyő 2023.

⁹ Rice 2011.

¹⁰ UN arms embargo on Somalia... 2023.

elnök szerint meghoztak egy hatékony fegyverkezésről szóló törvényt annak érdekében, hogy biztosítsák a lőfegyverek megfelelő szintű gyártását és tárolását. Az elnök azt is elmondta, hogy további intézkedéseket vezettek be, amelyekkel fontosnak tartják biztosítani, hogy a fegyverek csak törvényes keretek között kerülhessenek forgalomba.¹¹ Mindezek vélhetően minőségi javulást eredményeznek majd az ország biztonsági erőinek képességét illetően, s hozzájárulnak ahhoz, hogy a különböző terrorszervezetek ne legyenek képesek tiltott fegyvereket és lőszerket beszerezni.¹²

Mohamed elnök azért kérte az ENSZ BT-től, hogy szüntesse meg a somáliai kormány elleni fegyverembargót. Az elnök azt állította, hogy „*ezzel felhatalmazzák [a somáliaiakat] szuverenitásuk érvényesítésére, a terrorizmus elleni hatékony küzdelemre, valamint nemzetük békés és virágzó jövőjének kiépítésére*”.¹³ Amint az a fent említett idézetből is kitűnik, a somáliai helyzetről szóló 2714-es BT-határozat egyik sarkalatos pontja az ország szuverenitásának és a biztonsági erőinek felszereléséhez való jogának megerősítése volt.¹⁴ Ez utóbbi azért is volt lényeges és sürgető, mert 2024 végéig folyamatosan csökkentik az ATMIS-ben szolgáló katonák számát, a biztonsági feladatok ellátása pedig fokozatosan átkerül a somáliai biztonsági erőkhez.¹⁵ Habár – a somáliai kormány kérésére – az AU-csapatok visszahívását az országból ideiglenesen felfüggesztették, a jelenlegi információk szerint körülbelül további 17 500 katona fogja elhagyni Szomáliát 2024 decemberéig.¹⁶

2022-ben a Hiraal Intézet, egy somáliai kutatóközpont arra kérte a nemzetközi közösséget, hogy az elszámoltathatóság javítása érdekében vizsgálja felül a Szövetségi Kormány elleni fegyverembargó feloldását. Az *Al-Shabaab arzenálja: az adóktól a terrorig* című jelentésük szerint a terrorista csoport 2021-ben átlagosan havi 2 millió USD-t költött fegyverekre, amely összeg nagy részét robbanóanyagokra (1 800 000 USD), kisebb részét (150 000 USD) pedig más típusú lőfegyverekre költötték. A Hiraal arra is felhívta a nemzetközi közösség figyelmét, hogy az al-Shabaab éves bevétele 2021-ben hozzávetőleg 180 millió USD volt, míg kiadása körülbelül 100 millió USD lehetett.¹⁷ Ha a tanulmányban közölt információk helyesek, az azt jelenti, hogy még mindig hatalmas szakadék tátong a somáliai biztonsági erők és az al-Shabaab számára rendelkezésre álló fegyverek között.

Ha nem történnek meg a biztonsági feladatok gördülékeny átruházásához szükséges előkészületek, intézkedések és szabályozások, akkor az ATMIS erőinek 2024-es kivonását követően kialakuló biztonsági vákuumot az al-Shabaab könnyen ki fogja tölteni.¹⁸ Mivel a szervezet rendkívül alkalmazkodónak és rugalmasnak bizonyult az elmúlt évtizedek során is, egy esetleges bővítéssel vagy átszervezéssel az ország élére tudna kerülni, mint ahogy az Burkina Fasóban, Nigerben vagy Maliban történt a francia, illetve a nemzetközi erők kivonása és az ottani kormányok megbukása után.¹⁹ Ebben az összefüggésben az ATMIS-csapatok visszahívása Szomáliából 2024-ben az ország biztonságának jelentős romlásához vezetne.

Szomália állandó képviselője az ENSZ-ben, Abukar Dahir Osman ennek látszólag ellentmondva elmondta, hogy a fegyverembargó feloldása nagyobb mozgásteret enged

¹¹ Mohamed 2023.

¹² Security Council Lifts Arms... 2023.

¹³ Massoud 2023.

¹⁴ Aine 2023.

¹⁵ Az ATMIS erőinek fokozatos kivonása Szomáliából 2023-ban kezdődött és a tervek szerint 2024-ben fejeződik be.

¹⁶ Hochet-Bodin 2023.

¹⁷ Al Shabaab's Arsenal... 2022.

¹⁸ Yohannes et al. 2023.

¹⁹ Irish–McAllister 2023.

a somáliai kormány számára ahhoz, hogy megfelelően tudja kezelni a biztonsági fenyegetéseket. Kiemelte, hogy ez „*lehetővé teszi azt is, hogy megerősítsék a somáliai biztonsági erők kapacitását azáltal, hogy olyan halálos fegyverekhez és felszerelésekhez juttatják hozzá a Szövetségi Kormányt, amely azt eredményezi majd, hogy állampolgáraik és nemzetük megfelelő védelemben részesül*”.²⁰ Ezenfelül kijelentette, hogy a somáliai biztonság és béke eléréséhez hosszú távon elengedhetetlen egy holisztikus, a mostaninál átfogóbb jellegű megközelítés alkalmazása, amely képes egyesíteni a jólétet és a stabilitást célzó intézkedéseket.²¹

Hassan Sheikh Mohamud elnök hangsúlyozta, hogy a „*2023-as Szomália nem az 1992-es Szomália*”.²² Ezzel arra utalt, hogy az ország jelentős változásokon ment keresztül az utóbbi több mint három évtizedben. Amellett, hogy az ország általánosságban véve is békésebbé, stabilabbá és virágzóbbá vált, kézzelfogható eredmények is mutatkoznak Szomáliában, mint például a politikai választások megléte vagy az átdolgozott nemzetbiztonsági architektúra.²³ Ha ez a pozitív spirál a jövőben is tudna folytatódni, akkor talán elérhető volna, hogy ne legyen a nemzet ennyire ráutalva a humanitárius segélyekre. Szomália ezután képes lenne külföldi befektetések bevonására, és elkezdődhetne a gazdasági növekedés is. Szárazföldi Afrika leghosszabb partvonalával az ország a turizmus kapcsán további előnyökre tehetne szert. A legfontosabb azonban az, hogy stratégiai-földrajzi fekvésének²⁴ köszönhetően gazdasági hatalommá válhatna Afrika szarva régiójában.²⁵

Szomáliában a hosszú távú stabilitás és béke előfeltétele az országot jelenleg is a markában tartó biztonsági fenyegetés, az al-Shabaab jelenlétének a megszüntetése. Az ország már több mint 15 éve a terrorizmus melegágya, viszont nagy a remény arra, hogy az ENSZ BT által feloldott, kormánnyal szembeni fegyverembargót követően a somáliai biztonsági erők kapacitásában és képességeiben bekövetkező jelentős javulások azt eredményezik, hogy az ország a jövőben hatékonyabban tudja felvenni a harcot az al-Shabaabbal.²⁶ A Somáliai Szövetségi Kormány fegyverembargójának feloldásával párhuzamosan egy másik fegyverszállítási tilalom is született,²⁷ mégpedig az al-Shabaab ellen,²⁸ amitől azt várja a nemzetközi közösség, hogy a fokozott regionális együttműködés következtében a terrorszervezet mielőbbi felbomlásához vezet.²⁹

Ezt megelőzőleg, 2022-ben Hassan Sheikh Mohamud elnök ismételt támadást indított a csoport ellen, amelynek nemcsak a hagyományos katonai vonatkozása volt meg, hanem gazdaságilag és ideológiailag is támadták az al-Shabaabot.³⁰ A cél az volt, hogy olyan maradandó károkat idézzenek elő a terrorszervezetben, amelyből az nem tud felépülni, legyen

²⁰ Ninrew 2023.

²¹ Security Council Lifts Arms... 2023.

²² Security Council Speakers... 2023.

²³ Hassan 2023; Revisiting the 2017 National... 2022.

²⁴ A Vörös-tenger és a Szezei-csatorna Szomáliából a Bab el-Mándebe szoroson keresztül érhető el, amely az Indiai-óceánt a Földközi-tengerrel összekötő egyik legfontosabb tengeri kereskedelmi útvonal.

²⁵ Érdekes lenne látni, hogy a kelet-afrikai régió jelenlegi gazdasági erői (Kenya, Uganda, Tanzánia, Etiópia stb.) hogyan fogadnák Szomália dominánsabb gazdasági pozícióba kerülését. Ez minden bizonnyal további regionális konfliktusokhoz vezetne.

²⁶ Abdullahi 2023.

²⁷ Security Council Renews... 2023.

²⁸ Az al-Shabaab ellen újra bevezetett fegyverembargó (BT 2713. sz. határozata) szerint a terrorszervezet nem férhet hozzá fegyverekhez a szabad piacon, és mindenki, aki a csoporttal üzletel, szankcionálásra fog kerülni.

²⁹ Votes to Renew the Sanctions... 2023.

³⁰ Dhaysane 2022.

bármennyire is rugalmas és alkalmazkodóképes.³¹ Míg az al-Shabaab elleni katonai hadműveletek első szakaszában (2022. augusztus – 2023. január) Közép-Szomáliára helyeződött a hangsúly, a Szövetségi Kormány ezt követően most már Dél-Szomáliára is összpontosít, ahol a terrrorszervezet erősebb támogatóbázist tudhat magának.³² Az al-Shabaab legyőzéséhez azonban a szomáliai kormánynak megfelelő felszerelésre van szüksége, beleértve a nehézfegyverzetet és ahhoz a megfelelő lőszernek birtoklását.

Szomáliában a legfőbb politikai identitás a klán, amely rendkívül megosztónak tud bizonyulni a helyiek körében, folyamatos konfliktusokat generálva ezzel.³³ Tegyük fel tehát, hogy mi történne, hogyha a mélyen gyökerező konfliktusokkal rendelkező klánoknak sikerülne halálos fegyvereket szerezniük. Vajon fennállna annak a veszélye, hogy a felelősségre vonás hiányában bevetnék azokat más klánok ellen, instabilitást idézve elő Szomáliában? Esetleg kezdetét vehetné egy fegyverkezési verseny a klánok között, mivel mindegyik próbálná megőrizni érdekeit és területeit? Habár ezek csak találgatások, egy biztos, mégpedig az, hogy a szomáliai klánkonfliktusok erősödése jelentősen visszavetné az elmúlt évek béke és stabilitás jegyében tett erőfeszítéseit.

Példának okáért megemlíthetnénk a 2023-ban kiújult Las Anod-i konfliktust, amely a Szomáliföldi Nemzeti Hadsereg és a Dhulbahante SSC-Khatumo erői között jelenleg is zajló fegyveres harc. A harcok azért kezdődtek el, mivel a Las Anod-i klán vénei kifejezték akaratukat annak kapcsán, hogy el akarnak szakadni Szomáliföldtől és helyette Puntland irányítása alá akarnak kerülni.³⁴ A klánhovatartozás segít rávilágítani a vének döntésére, miszerint míg Szomáliföldön az Iszak klán tölt be domináns szerepet, addig a Dhulbahanték a Darod kláncsaláddhoz tartoznak. A konfliktus során Szomáliföld nemcsak azért küzd, hogy megtartsa a Sool régiót; sokkal inkább tart attól, hogy a terület potenciális elvesztése még jobban eltávolítja majd az országgrszét az egyik legfőbb célja kivívásától, mégpedig attól, hogy nemzetközi elismerést szerezzen.³⁵

A 2023. február óta tartó konfliktus során az feltételezhető, hogy a Szomáliföldi Nemzeti Hadsereg nagyszámú háborús bűn elkövetéséért felelős, továbbá számtalan alkalommal jogsértést követtek el a polgári lakossággal szemben.³⁶ Habár pontos számok nem állnak rendelkezésre, a becslések szerint közel 300 embert meggyilkoltak és több mint 200 ezren kényszerültek korábbi lakhelyük elhagyására.³⁷ Az SSC-Khatumo azóta hűségesküt tett a Szomáliai Szövetségi Kormánynak, és arra kérte azt, hogy helyezték Las Anodot közvetlen igazgatásuk alá mindaddig, amíg létrejönnek az ahhoz szükséges feltételek, hogy új szövetségi állammá váljon.³⁸ Aggodalomra adhat azonban okot, hogy a fegyverembargó feloldása a SSC-Khatumóhoz hasonló klánmilíciák kialakulásához vezethet, ami további akadályokat gördíthet a regionális stabilitás útjába és Szomália a korábinál is jobban rászorulna a humanitárius segíélyekre.

Egy másik példaként megemlíthető a Szomáliai Nemzeti Hadsereg, amely jelenlegi formájában nem több mint különböző klánmilíciákból álló koalíció. Az országban ugyanis

³¹ Strengthening Somalia's Security... 2022.

³² Somali President launches... 2023.

³³ Locked and Loaded... 2023.

³⁴ Ali 2023.

³⁵ Norman 2023.

³⁶ Somaliland: Urgent investigation... 2023.

³⁷ Haji 2023.

³⁸ Khalif 2023.

a klánhűség magasabb rendűnek számít a nemzethez való tartozásnál.³⁹ A Szomáliai Nemzeti Hadsereg klánalapú összetétele komoly gondokat okozhat a későbbiekben, különösen abban az esetben, ha megnövekednek a klánok közötti konfliktusok a szomáliai kormány 2023. augusztusi döntését követően, miszerint a klánmilíciákat előnyben részesítik az al-Shabaab elleni küzdelemben. Ez úgy történhet meg, hogy a kormányon belül jobban pozícionált klánok több fegyvert és lőszert kaphatnak.⁴⁰ Könnyen látható, hogy e forgatókönyv helyi szinten minden bizonnyal további erőszakot fog szülni, különösen egy olyan országban, ahol folyamatos versengés folyik az erőforrásokért és mélyen gyökerező konfliktusok vannak a klánok között.

Szintén problémát jelent az, hogy még akkor sem garantálható a szomáliai kormány felülkerekedése az al-Shabaabon, ha fegyvereket és lőszereket kap a nemzetközi közösségtől. Ugyan az ország biztonsági erőinek kapacitásépítése fontos és időszerű lépés a biztonság és a stabilitás irányába mind Szomália, mind Afrika szarva vonatkozásában, de továbbra is van néhány kihívás, amely leküzdésre vár. A BT 2714. sz. határozata értelmében a Szövetségi Kormánynak listát kell benyújtania a Szomáliába behozott fegyverekről, amelyet aztán az ENSZ szankcióbizottságának jóvá kell hagynia. Egyrészt ez egy igencsak korlátozó intézkedés a szomáliai kormány számára,⁴¹ másrészt pedig úgy tűnik, kettős mérce van érvényben, mivel némely nyugati országok továbbra is szabadon exportálhatnak fegyvereket Szomáliába.⁴²

Meglehet, helyi szinten a Szövetségi Kormány megtette a szükséges jogi lépéseket a hatékony fegyverkezelés felé, viszont a nemzetközi közösségben továbbra is fel-felmerül a kérdés, hogy Szomáliában megfelelő számú létesítmény áll-e rendelkezésre a tőlük kapott fegyverek – és legfőképpen – lőszerek szakszerű tárolására.⁴³ Természetesen lehet építeni vagy kialakítani további tárolásra alkalmas helyeket az országban, de ezek rengeteg pénzt és időt emésztenek fel, nem beszélve a multinacionális együttműködésről, amely egy ilyen volumenű projekthez elengedhetetlen. Emellett megalapozott a gyanú, hogy az al-Shabaab harcosainak sikerült beszivárogniuk a szomáliai kormány hírszerző ügynökségébe, a Nemzeti Hírszerzési és Biztonsági Szolgálatba.⁴⁴ Ez akár azt is jelentheti, hogy hozzá tudnak majd férni azon helyszínek koordinátáihoz, ahol a Szövetségi Kormány fegyvereket és lőszert tárol, s megnyílik előttük az út, hogy viszonylag kis ráfordítással nagy károkat okozzanak.

REGIONÁLIS HATÁSOK

A helyi hatások vizsgálata mellett fontos kiemelt figyelmet fordítani a Szomáliai Szövetségi Kormány elleni fegyverembargó feloldását illető regionális szintű aggályokra is. A szomszédos országoknak Kelet-Afrikában, vagy pontosabban Afrika szarva régiójában minden okuk megvan arra, hogy tartással és gyanakvással kezeljenek egy fegyverszállítási tilalom által immár nem sújtott Szomáliát.⁴⁵ Logikusan végiggondolva belátható, hogy a fegyverembargó teljes eltörlése valószínűleg azt fogja eredményezni, hogy nagyobb számú és különböző típusú lőfegyverek kerülnek Szomália birtokába, amely helyzet minden bizonnyal hatással

³⁹ Ahmed 2020.

⁴⁰ Locked and Loaded... 2023.

⁴¹ Mutambo 2023a.

⁴² Security Council Lifts Arms... 2023.

⁴³ Nichols 2023.

⁴⁴ Sinkó–Besenyő 2021.

⁴⁵ Mohamed 2022.

lesz a szomszédjaira is. Könnyen új lángra kaphat az erőszakos szélsőségesség, s ezzel párhuzamosan megnőhet a regionális instabilitás is.

Gondoljunk csak bele, miért is tört ki az 1977-es ogadeni háború. Szomália azért támadta meg Etiópiát, hogy elfoglaljon egy olyan területet, amelyen egészen a mai napig etnikai szomáliaiak élnek.⁴⁶ Ha nem érkezett volna szovjet és kubai segítség Etiópiába, akkor Szomália minden bizonnyal győzedelmeskedett is volna. De végül veszítettek, s Ogaden sivatagos térsége jelenleg is Etiópiához tartozik. A szomáliaiak azonban nem feledkeztek meg a régióról; továbbra is fűti őket a pánszomalizmus, amely egy vágy arra irányulóan, hogy létrehozzák Nagy-Szomáliát, minden olyan területet egyesítve, ahol valaha vagy jelenleg is etnikai szomáliaiak éltek és élnek.⁴⁷ E térségek közé tartozik Dzsibuti déli és keleti része, Dzsubaföld, valamint az északi határvidék Kenyában (a mostani Garissa, Mandera és Wajir megyék). Látható tehát, hogy Szomália területi konfliktusban áll mindegyik szomszédjával, mely helyzetet a fegyverembargó eltörlése valószínűleg nem a regionális stabilitás felé fogja alakítani.

Arra vonatkozóan is felmerültek aggályok, hogy az embargó feloldása után a szomáliai kormánynak szállított fegyverekkel és lőszerrel visszaélések is történhetnek. Mivel Szomáliában mindenütt jelen van a korrupció,⁴⁸ így annak is megvan a veszélye, hogy bizonyos nem állami szereplők kaparintják meg a szomáliai kormánynak küldött katonai felszereléseket, vagy azokat továbbadják akár az al-Shabaabnak is.⁴⁹ A Nemzetközi Békeinformációs Szolgálat adatai szerint 2016-ban a fegyverembargó alóli mentességnek köszönhetően a szomáliai fővárosból az importált fegyverek csaknem 40%-a a fekete piacra került, amelyhez könnyen hozzáférhettek terrorista csoportok és transznacionális bűnszervezetek is.⁵⁰ Még több fegyver jelenléte egy olyan környezetben, melyet eleve konfliktusok sújtanak, nem biztos, hogy regionális erőegyensúlyhoz vezetne. Sokkal valószínűbb, hogy fegyverkezési versenyt indítana el, amely tovább destabilizálná Afrika szarvát.

Kérdéses emellett az is, hogy a Szomáliai Nemzeti Hadsereg képes-e hatékony ellenőrzést gyakorolni fegyverei felett, s megakadályozni, hogy azok a helyi milíciák vagy szervezett bűnhálózatok kezébe kerüljenek. Rengeteg szabályozatlan fegyverpiac működik ugyanis a szomáliai fővárosban, ahol megtalálható szinte minden – kézi lőfegyverektől kezdve egészen a légvédelmi ágyúig.⁵¹ A legrémisztőbb pedig az, hogy az itt kínált termékek bárki számára elérhetők, aki megfelelő anyagi kerettel rendelkezik. S mivel rendkívül nehéz nyomon követni és szabályozni a Szomáliába irányuló fegyveráramlást, e fegyveres bazárok jelenléte jelentősen hozzájárulhat az erőszak fokozódásához nemcsak helyi, hanem regionális szinten is.⁵² A jelenlegi helyzet tehát előírja a nemzeti szintű fegyverszabályozással és -ellenőrzéssel kapcsolatos kapacitások megerősítésének a szükségességét.

A fent említett szabályozás részeként kiemelten fontos tehát Szomália szárazföldi és tengeri határainak megfelelő szintű védelme. Számos kutatás rámutatott már ugyanis a gyenge határellenőrzés és a megnövekedett tiltott fegyverkereskedelem közötti erős összefüggésre.⁵³

⁴⁶ Sinkó 2021.

⁴⁷ Mayall 1978.

⁴⁸ Fooday 2023.

⁴⁹ Mutambo 2023b.

⁵⁰ Arms Trade Highlights... 2016.

⁵¹ Fluctuating Fortunes... 2023.

⁵² Locked and Loaded... 2023.

⁵³ Marsh 2002; Bourne 2012; Wood–Dansaert 2021.

Míg a fegyverpiacok száma napról napra ellenőrizetlenül növekszik, Szomália pedig csak a jelenlegi korlátozott szinten képes határainak és kikötőinek ellenőrzésére, ezért nagy a kockázata annak, hogy különböző nem állami szereplők, köztük terrorszervezetek, szélsőséges csoportok, radikális mozgalmak vagy szervezett bűnhálózatok is rátegyék a kezüket az illegális fegyverekre és lőszerre.⁵⁴ Fontos tehát, hogy a kapacitásépítés mellett egy kulcsfontosságú védelmi vonalat alakítsanak ki, amely a tiltott fegyverkereskedelem útját tudja állni. Ameddig ez nem történik meg, a fegyveres erőszak folyamatosan növekedhet, potenciálisan hozzájárulva a társadalmi instabilitáshoz.

A szomáliai társadalom egyik legjellemzőbb vonása a klánalapú konfliktusok megléte, amelyeket gyakran jellemeznek kézi fegyverek használatával járó erőszakos összecsapások a különböző kláncsaládok között. Ezeket a háborúskodásokat azonban hiba volna leminősíteni helyi szintű konfliktusokra, mivel kihatásuk van Szomália biztonsági helyzete mellett az egész térség stabilitására is. Az embargó feloldását követően nem megfelelően szabályozott fegyveráramlás elmélyítheti a klánok közötti viszályokat, ami aztán nagyobb számú helyi klánháború kitöréséhez vezethet.⁵⁵ Emiatt lényeges, hogy az ellenőrzést és a szabályozást kiegészítsék hatékony megfigyelési és elszámoltathatósági rendszerek,⁵⁶ mivel ezek nélkül a fegyverek elterjedésének jelenlegi problémáját súlyosbíthatja a fegyverek számának mennyiségi növekedése is, amely aztán negatív hatást gyakorolna a regionális szintű biztonságra és a fejlődésre.

Szomáliában, egy olyan országban, ahol az ellenőrzési és az elszámoltathatósági mechanizmusok nem megfelelően működnek, a könnyebb hozzáférés a fegyverekhez elősegítheti a terrorista csoportok és egyéb nemzeteket átívelő bűnszervezetek tevékenységeit. A porózus határokat és a gyenge szabályozást kihasználva a könnyebb fegyverhez jutás megteremtheti számukra az eszközt, hogy nagyobb számú műveletet hajtsanak végre nem csupán helyileg, de az Afrika szarva tágabb régiójában is. Ezzel aláásnák a regionális stabilitást, kiéleződnenek a konfliktusok, amely egyrészt szükségessé tenné további humanitárius műveleteket, másrészt pedig továbbgyűrűzve destabilizációs hullámot okozna az egész régióban.⁵⁷

A Szomáliai Szövetségi Kormány elleni fegyverembargó feloldásának lehetséges hatásai túlmutathatnak a regionális szinten is, veszélyeztetve a nemzetközi biztonságot. Gondoljunk csak arra, hogy az ellenőrizetlen és szabályozatlan fegyveráramlás súlyosbító tényezőként hathat az Ádeni-öbölben és az Indiai-óceánon folytatott kalózkodásra. Ez minden bizonytalanságot zavaróan elő a globális kereskedelemben is, hatást gyakorolva a világ különböző országainak gazdaságára.⁵⁸ Ezeket a következményeket fontos figyelembe venniük a politikai döntéshozóknak, s elengedhetetlen egy olyan átfogó megközelítés kidolgozása, amely túlmutat a nemzeti határokon és figyelembe veszi a regionális (és akár globális) aggályokat is. Nem szabad ugyanis leragadni Szomália azonnali vagy éppen rövid távú szükségleteinek megoldásánál; fontos a következmények szélesebb körű átgondolása.

⁵⁴ Locked and Loaded... 2023.

⁵⁵ Analysis: Lifting arms embargo... 2023.

⁵⁶ A fegyverek és lőszer beszerzési helye (hivatalos hálózatok vagy éppen a feketepiac) közötti különbségtétel a Szomália felé tanúsított nemzetközi bizalom gesztusának tűnik, de kérdéses, hogyan fog kézzelfoghatóvá válni az ellenőrzés, az elszámoltathatóság, a megfigyelés vagy éppen a szabályozás szempontjából.

⁵⁷ Press Release: Somaliland... 2023.

⁵⁸ Locked and Loaded... 2023.

KÖVETKEZTETÉS

Mint ahogy azt a jelen tanulmány bemutatja, a Szomáliai Szövetségi Kormány elleni fegyverembargó feloldása egy rendkívül összetett helyzet kialakulásához vezetett mind helyi, mind pedig regionális viszonylatban. Egy felettebb friss fejleményről beszélünk, mivel az ENSZ BT csak 2023. december 1-jén törölte el a fegyverszállítási tilalmat. Az embargó feloldása következtében felmerülő lehetőségek és kihívások minél részletesebb elemzésére van szükség ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk a határozat értelmében kialakult, illetve még kialakulófélben lévő helyzetről. Természetesen nem lehet eltekinteni a döntés következményeinek szomáliai szintű vizsgálatától, mint ahogy attól sem, hogy azt Afrika szarva régiójára vetítsük ki.

A fegyverembargó lehetséges hatásainak és következményeinek elemzését a nemzeti dinamikák folyamatos kölcsönhatása egy igencsak sokrétű dilemmává emeli. Itt gondolhatunk például a szabályozatlan fegyverpiacok jelenlétére, a gyenge kormányzati szabályozásra a fegyverkereskedelmet illetően, és talán ami a legfontosabb, a klánalapú társadalmi struktúrákra Szomáliában. Mindezt tovább bonyolítják a regionális (és korlátozottabb szinten a nemzetközi) biztonságra gyakorolt hatások. Ezt támasztják alá a regionális szintű destabilizációt és konfliktusokat szító ellenőrizetlen fegyveráramlások történelmi előzményei is.

A tanulmányból kitetszik, hogy a fegyverembargó feloldása utáni politikai, társadalmi és biztonsági helyzet nem megfelelő megértése számos kedvezőtlen feltétellel járhat, ideértve az illegális fegyverek be- és kiáramlását Szomáliából, a klánkonfliktusok fokozódását és a szélesebb körű helyi és regionális stabilitást fenyegető veszélyeket. Lényeges tehát a továbbiakban is átfogó megközelítést alkalmazni és körültekintéssel eljárni, kiemelt figyelmet szentelve a Szövetségi Kormány megerősítését célzó intézkedéseknek és a szomáliai biztonsági erők kapacitásépítésének. Alapvető fontosságú emellett, hogy hatékonyan működjenek és ellenőrizhetően rendelkezésre álljanak a szomáliai kormány azon képességei, amelyek ahhoz szükségesek, hogy határaikat ellenőrizzék, s megfelelően szabályozzák piacaikat.

Szomália és a nemzetközi közösség jövőjét jelentősen befolyásolják a fegyverembargóval kapcsolatos fejlemények. Elengedhetetlen, hogy ezek a döntések átgondoltak és jól megalapozottak legyenek, figyelembe véve a lehetséges következményeket és forgatókönyveket. Olyan megközelítés szükséges, amely egyenlő hangsúlyt fektet Szomália önkormányzati és szuverenitási törekvéseire, valamint a regionális és a globális biztonság fenntartására. A Szomáliai Szövetségi Kormány elleni fegyverembargó 2023. decemberi eltörlésével valószínűleg az előbbi felé billent meg a mérleg nyelve.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abdullahi, Abdiqani: *Lifting the Arms Embargo on Somalia: A Game-Changer for Security and Stability*. SONNA: Somali National News Agency, 2023. 12. 03. <https://sonna.so/en/lifting-the-arms-embargo-on-somalia-a-game-changer-for-security-and-stability/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)
- Ahmed, Mohamed Salah: *Multipartism and clannism in Somalia: Breaking the vicious cycle*. Daily Sabah, 2020. 06. 17. <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/multipartism-and-clannism-in-somalia-breaking-the-vicious-cycle> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)
- Aine, Kim: *UN Lifts Arms Embargo on Somalia*. Chimp Reports, 2023. 12. 03. <https://chimpanreports.com/un-lifts-arms-embargo-on-somalia/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 06.)

- Ali, Faisal: *At least 24 dead in Somaliland fighting*. The Guardian, 2023. 02. 07. <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/07/at-least-24-dead-in-somaliland-fighting> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 01.)
- Al Shabaab's Arsenal: From Taxes to Terror. All Africa, 2022. 02. 22. <https://allafrica.com/view/resource/main/main/id/00130649.html> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Analysis: Lifting arms embargo—implications for clan militias. The Somali Digest, 2023. 10. 26. <https://thesomalidigest.com/analysis-lifting-arms-embargo-implications-for-clan-militias/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 02.)
- Arms Trade Highlights: September–October 2016. International Peace Information Service (IPIS), 2016. 11. 16. <https://ipisresearch.be/weekly-briefing/arms-trade-highlights-september-october-2016/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Besenyő, János: *Somalia: A Battlefield of Intelligence Services*. In: Ryan Shaffer (ed.): *The Handbook of African Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield, Lanham, Maryland, 2023.
- Bourne, Mike: *Controlling the Shadow Trade*. In: Cooper, Neil–Mutimer, David (eds.): *Reconceptualising Arms Control*. Routledge, London, 2012.
- Dhaysane, Mohamed: *Somalia's President Vows 'Total War' Against al-Shabab*. Voice of America, 2022. 08. 24. <https://www.voanews.com/a/somalia-s-president-vows-total-war-against-al-shabab/6714508.html> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Fluctuating Fortunes: Surge in weapons supply impacts black markets in Somalia. Horn Observer, 2023. 08. 07. <https://hornobserver.com/articles/2417/Fluctuating-Fortunes-Surge-in-weapons-supply-impacts-black-markets-in-Somalia> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Fooday, Abdulkadir: *Somalia fights corruption for debt relief and economic transformation*. The Africa Report, 2023. 06. 06. <https://www.theafricareport.com/311111/somalia-fights-corruption-for-debt-relief-and-economic-transformation/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 02.)
- Haji, Mohammed: *Conflict in disputed Las Anod dims Somaliland's diplomatic dreams*. Al-Jazeera, 2023. 05. 10. <https://www.aljazeera.com/features/2023/5/10/conflict-in-disputed-las-anod-dims-somalilands-diplomatic-dreams> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 30.)
- Hassan, Mohamed Olad: *Somalia Holds 'Historic' Regional Elections*. Voice of America, 2023. 05. 26. <https://www.voanews.com/a/somalia-holds-historic-regional-elections/7110115.html> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 01.)
- Hochet-Bodin, Noé: *In Somalia, plans to withdraw African Union troops raise fears of a security vacuum*. Le Monde, 2023. 10. 26. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/10/26/in-somalia-plans-to-withdraw-african-union-troops-raise-fears-of-a-security-vacuum_6205591_4.html (Letöltés időpontja: 2023. 11. 22.)
- Irish, John– Mcallister, Edward: *West losing sight of Sahel after France announces Niger withdrawal*. Reuters, 2023. 09. 25. <https://www.reuters.com/world/west-losing-sight-sahel-after-france-announces-niger-withdrawal-2023-09-25/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Jackson, Thomas: *From Under Their Noses: Rebel Groups' Arms Acquisition and the Importance of Leverages from State Stockpiles*. International Studies Perspectives, Vol. 11, No. 2, 2010, 131–147.
- Khalif, Abdulkadir: *Elders in disputed Las Anod want it administered by Mogadishu*. The East African, 2023. 02. 07. <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/rest-of-africa/elders-want-somalia-to-manage-las-anod-4114788> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 22.)
- Kiss Álmos Péter et al.: *Szomália: országismertető*. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság, Székesfehérvár, 2010.

- Locked and Loaded: The Dangers of Prematurely Lifting the Somali Arms Embargo. Hiraal Institute, 2023. 06. <https://hiraalinstitute.org/locked-and-loaded-the-dangers-of-prematurely-lifting-the-somali-arms-embargo/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Marsh, Nicholas: *Two Sides of the Same Coin? The Legal and Illegal Trade in Small Arms*. The Brown Journal of World Affairs, Vol. 9, No. 1, 2002, 217–228.
- Massoud, Adla: *Somali President urges UN to lift three-decade-long arms embargo*. The National News, 2023. 06. 22. <https://www.thenationalnews.com/world/us-news/2023/06/22/somali-president-urges-un-to-lift-three-decade-long-arms-embargo/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Mayall, James: *The Battle for the Horn: Somali Irredentism and International Diplomacy*. The World Today, Vol. 34, No. 9, 336–345.
- Menkhous, Ken: *Somalia: They Created a Desert and Called it Peace(building)*. Review of African Political Economy, Vol. 36, Issue 120, 2009.
- Mohamed, Ahmed: *Somalia: Lifting Arms Embargo Key to battling Islamist Militants*. Voice of America, 2022. 10. 11. <https://www.voanews.com/a/somalia-lifting-arms-embargo-key-to-battling-islamist-militants/6785435.html> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Mohamed, Ahmed: *Somalia Appeals for Removal of Arms Embargo*. Voice of America English News, 2023. 06. 23. <https://www.voanews.com/a/somalia-appeals-for-removal-of-arms-embargo-/7150656.html> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Mutambo, Aggrey (2023a): *Somalia gains on arms purchase pose new burden on EAC peers*. The East African, 2023. 12. 06. <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/east-africa/somalia-gains-on-arms-purchase-pose-new-burden-on-eac-peers--4455652> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Mutambo, Aggrey (2023b): *UN lifts arms embargo on Somalia, squeezes Al Shabaab*. The East African, 2023. 12. 02. <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/news/east-africa/un-lifts-arms-embargo-on-somali-forces-4451566> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Nichols, Michelle: *UN Security Council lifts arms embargo on Somalia government*. Reuters, 2023. 12. 01. <https://www.reuters.com/world/africa/un-security-council-lifts-arms-embargo-somalia-government-2023-12-01/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 12.)
- Ninrew, Chany: *UN lifts arms embargo on Somalia after 31 years*. Eye Radio, 2023. 12. 02. <https://www.eyeradio.org/un-lifts-arms-embargo-on-somalia-after-31-years/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Norman, Jethro: *Conflict in Las Anod and Crisis in Somaliland*. Danish Institute for International Studies, 2023. 03. 09. <https://www.diis.dk/en/research/conflict-in-las-anod-and-crisis-in-somaliland> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 02.)
- Press Release: *Somaliland Opposes Lifting of Arms embargo on Somalia*. Republic of Somaliland, 2023. 12. 02. <https://mfa.govsomaliland.org/article/hargeisa-somaliland-december-2-2023-government-republic-soma> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Revisiting the 2017 National Security Architecture: Key options and considerations. Somali Dialogue Platform, 2022. 09. 05. https://riftvalley.net/sites/default/files/publication-documents/SDP%E2%80%A6Policy%E2%80%A6NationalSecurity%E2%80%94EN%E2%80%94A01_0.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Rice, Xan: *Somali troops move to secure Mogadishu as rebels pull out*. The Guardian, 2011. 08. 07. <https://www.theguardian.com/world/2011/aug/07/somali-troops-mogadishu-rebels-out> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Security Council Lifts Arms Embargo on Federal Government of Somalia, Unanimously Adopting Resolution 2714 (2023). United Nations, 2023. 12. 01. <https://press.un.org/en/2023/sc15511.doc.htm> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)

- Security Council Renews Sanctions Regime, Arms Embargo against Al-Shabaab, Adopting Resolution 2713 (2023) with 14 Votes in Favour, 1 Abstention. United Nations, 2023. 12. 01. <https://press.un.org/en/2023/sc15510.doc.htm> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 02.)
- Security Council Speakers Highlight Somalia's Progress, But Stress Support Still Critical for Security Transition, Mission Drawdown, Looming Humanitarian Crisis. United Nations, 2023. 06. 22. <https://press.un.org/en/2023/sc15332.doc.htm> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 12.)
- Sinkó, Gábor: *Different times, same methods: The impact of the National Security Service on the operations of the National Intelligence and Security Agency*. Journal of Central and Eastern European African Studies, Vol. 1, No 1–2, 2021. <https://jcecas.bdi.uni-obuda.hu/index.php/jcecas/article/view/6> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.) DOI: 10.59569/jcecas.2021.1.1-2.6
- Sinkó, Gábor–Besenyő, János: *Comparison of the Secret Service of al-Shabaab, the Amniyat, and the National Intelligence and Security Agency (Somalia)*. International Journal of Intelligence and Counter Intelligence, 2021, 220–240. DOI: 10.1080/08850607.2021.1987143
- Sinkó, Gábor–Besenyő, János: *More than Survival: The Role of al-Shabaab Secret Service, Amniyat, in Information-Gathering*. Connections: The Quarterly Journal, Vol. 22, No 1, 2023. DOI: 10.11610/Connections.22.1.36
- Somalia: the lifting of the UN arms embargo poses serious security risks. Agenzia Nova, 2023. 12. 04. <https://www.agenzianova.com/en/news/Somalia-the-lifting-of-the-UN-arms-embargo-poses-serious-security-risks/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 19.)
- Somaliland: Urgent investigation needed as fighting takes heavy toll on civilians in Las Anod. Amnesty International, 2023. 04. 20. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/04/somaliland-conflict/> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 10.)
- Somali President launches second phase of anti-Al-Shabab operations. Hiiraan Online, 2023. 03. 28. https://www.hiiraan.com/news4/2023/Mar/190539/somali_president_launches_second_phase_of_anti_al_shabab_operations.aspx (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)
- Strengthening Somalia's Security: A Conversation with H.E. President Hassan Sheikh Mohamud. Center for Strategic & International Studies (CSIS), 2022. 09. 16. <https://www.csis.org/analysis/strengthening-somalias-security-conversation-he-president-hassan-sheikh-mohamud> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)
- UN arms embargo on Somalia. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), 2023. 12. 19. https://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/somalia (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)
- Votes to Renew the Sanctions Regime on Al-Shabaab and to Lift the Arms Embargo on the Somali Government. Security Council Report, 2023. 12. 01. <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2023/12/votes-to-renew-the-sanctions-regime-on-al-shabaab-and-to-lift-the-arms-embargo-on-the-somali-government.php> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 20.)
- Wood, Brian–Danssaert, Peter: *Africa Armed Violence and the Illicit Arms Trade*. In: Esparza, David Pérez et al. (eds.): *Gun Trafficking and Violence: From Global Network to The Local Security Challenge*. Palgrave Macmillan, USA, 2021.
- Yohannes, Dawit et al.: *Africa isn't ready for a withdrawal of peacekeepers*. Institute for Security Studies, 2023. 10. 10. <https://issafrica.org/iss-today/africa-isnt-ready-for-a-withdrawal-of-peacekeepers> (Letöltés időpontja: 2023. 12. 22.)

Balogh Áron:

GYERMEKKATONÁK ALKALMAZÁSA LATIN-AMERIKÁBAN ÉS DÉLKELET-ÁZSIÁBAN¹

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.6

ÖSSZEFOGLALÓ: A gyermekkatonaság intézménye régóta velünk él. Számos aspektusát kutatták már magyar és nemzetközi szakértők is, Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia ilyen irányú vizsgálata mégis hiányos e tekintetben. Jóllehet ezek Magyarországtól és Európától távolabb eső régiók, a gyermekkatonák itt megfigyelhető újfajta alkalmazása általánosságban is értelmezhető tendenciákat mutat. Globalizálódott világunkban, ahol a biztonság értelmezése már nehezen különíthető el különböző szintekre, szükségeszerű ezen újfajta összefüggések és tapasztalatok megértése. Ezt az igényt igyekszik kielégíteni kutatásában a szerző.

KULCSSZAVAK: gyermekkatonaság, Latin-Amerika, Délkelet-Ázsia, reguláris és irreguláris hadviselés, szervezett bűnözés

A SZERZŐRŐL:

Balogh Áron biztonság- és védelempolitikai szakértő, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar nemzetközi biztonság- és védelempolitika szakán végzett mesterszakos hallgató (ORCID: 0000-0003-0888-5694; MTMT: 10083580)

BEVEZETÉS

Ha a gyermekkatonaságról van szó, akkor a társadalom nagy része azt afrikai problémaként kezeli. Ezzel szemben a fiatalok ilyen jellegű kizsákmányolása a legtöbb földrészen megtalálható. Írásomban ezért fókuszáltam két, európai szemmel távoli és a gyermekkatonaság szempontjából igen alulkutatott régióra, Latin-Amerikára és Délkelet-Ázsiára. Az elemzés célja főként az, hogy ezen figyelmen kívül hagyott térségek vonatkozó gyakorlatának bemutatásával ráirányítsam a figyelmet a problémakörre.

Céлом, hogy az elemzett régiók utóbbi évtizedeinek gyakorlatát vizsgálva bizonyítsam: jelentősen átalakult a fiatalok fegyveres célokra történő alkalmazása. Megítélésem szerint a napjainkban használt definíció bizonyos tekintetben elavult, és a mindennapokban használható jogi háttér sem biztosítja a gyermekkatonaság elleni hatékony fellépést.

¹ Az írás a szerzőnek az Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Had- és Rendészettudományi Szekció, Biztonsági tanulmányok I. tagozatában különdíjjal jutalmazott dolgozatának összefoglaló, szerkesztett változata.

A GYERMEKKATONASÁG FOGALMA ÉS TÖRTÉNETE

A gyermekkatonaság fogalmi megközelítésekor alapvetően két nemzetközileg elfogadott meghatározással találkozunk. Ennek oka, hogy a különböző társadalmakban nagymértékben eltérhet a nagykorúság meghatározása, ami magának a fogalomnak a legitimitását kérdőjelezheti meg ezekben a közösségekben. Problémát jelent, hogy a jelenség modern kori formájának elemzését az 1990-es évek elejéig elhanyagolták,² így az azt követő időszakban ráirányuló figyelem különböző értelmezéseket teremtett. Az említett fenntartások ellenére fontos az ENSZ és szakosított szervei által közreadott értelmezések figyelembevétele a téma mai kihívásainak áttekintésekor.

A jelenleg is aktuális jogi háttérrel a 2007-es Párizsi Alapelvekben találhatjuk – melynek alkalmazhatósága némileg megkérdőjelezhető az azóta elmaradt felülvizsgálatok okán –, amely a következőképpen írja le a gyermekkatonákat: „*A gyermek, aki összefüggésbe hozható fegyveres erőkkkel vagy csoportokkal, azt a 18 év³ alatti személyt jelenti – nemtől függetlenül –, aki reguláris vagy irreguláris fegyveres erők és csoportok által lett besorozva, majd alkalmazva bármilyen mértékben, ide értve – de nem kizárólag – a harcosokat, szakácsokat, hordárokat, hírvivőket, kémeket, illetve a szexuális célból kihasználtakat is.*”⁴ A meghatározás nem csak a fegyveres küzdelmekben közvetlenül érintetteket sorolja a gyermekkatonaság témakörébe. A dokumentum fontos újítása, hogy nem tesz különbséget a tényleges fegyveres feladatokat ellátók, illetve a kiszolgáló szerepet betöltő kiskorúak között. Ezenfelül kiemelendő, hogy a szövegben a fiatalok szexuális kiszolgáltatottságára is kitértek. Ez a fajta reform pedig a maga nemében jelentős, hiszen ezáltal a különböző reintegrációs programokra jogosultak száma is kibővült. Azonban sem a nagyon hasonló 1997-es fokvárosi, sem az előbb említett 2007-es párizsi UNICEF (*United Nations Children's Fund* – ENSZ Gyermekalapja) szakosított konferencián elfogadott definíció nem tud túllépni a reguláris és irreguláris csoportok által meghatározott kereteken. Emiatt nem foglalkozik például a szervezett bűnözői vagy terrorista csoportok vonatkozó tevékenységével. Ezek mellett a jövőben célszerű foglalkozni a kibertérben zajló, kiskorúakhoz köthető cselekményekkel is.

Elemzésemben Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia *neoklasszikus* és *modern időszerű* eseteivel, az ehhez kapcsolódó példákkal foglalkozom. A történelem során, ha a legrégebbi megjelenéséről beszélünk, akkor a kiskorúak fegyveres konfliktusban történő alkalmazása a háborúk kezdete óta velünk élő gyakorlat, már az antik és középkori írásokban is találunk erre utaló feljegyzéseket. Ez a gyermekkatonaság *preklasszikus időszerűsége*, amely a 19. század elejéig tartott. Napjainkra azonban nagyobb hatással van a gyermekkatonaság *klasszikus időszerűsége* (1800–1945), amely a napóleoni háborúktól datálható a második világháborúig. Ebből az időszelekből számos feljegyzés maradt fenn ezzel kapcsolatosan. Legtöbb esetben az

² Ezt megelőzően a genfi egyezmények foglalkoztak érintőlegesen a kérdéssel, mind a nemzetközi és nem nemzetközi konfliktusok tekintetében tiltott volt az alkalmazásuk. A humanitárius nemzetközi jog e téren lezajlott fejlődését jelezte továbbá az 1998-ban elfogadott Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma. Ez a 15 éven aluli gyermekek alkalmazását háborús bűncselekmény kategóriába sorolta. Graham et al. 2019, 14–15.

³ Carl Conradi egy erről szóló írásában kitér arra, hogy mivel ezek a definíciók nem univerzálisan elfogadottak, ezért az adott államtól függ, hogy mit szab meg a toborzás alsó korhatárának, akár egy nemzetközi egyezményhez való csatlakozás útján. Példaként említi az ENSZ gyermekjogi konvencióját (az USA és Szomália kivételével minden más tagállam elfogadta), mely 15 éves kor felett engedélyezi a fegyveres erökhöz való csatlakozást. Ezzel szemben azok a tagok, melyek elfogadták ennek az opcionális protokollját, 18 éves kornál húzták meg a határt. Látható ezen példa alapján is, hogy a kérdésben továbbra sincsen egységes álláspont. Conradi 2013, 1211–1212.

⁴ The Paris Principles... 2007, 44.

emberhiány miatt nyúltak ehhez az eszközhöz a hadseregek. A korszakból a legjelentősebb megjelenése azonban kétségtelenül a Hitlerjugend, amely a náci Németország fiatalokra szabott katonai egysége volt.⁵ Utóbbi példa segít rávilágítani a probléma egy fontos aspektusára is, miszerint az érintett fiatalok fogékonyabbak a szélsőségekre, amit a szervezőik ki is használnak.

1. ábra A gyermekkatonaság korszakai (Készítette a szerző)

A GYERMEKKATONASÁGRÓL ÁLTALÁNOSÁGBAN

Az egyik legfontosabb kérdés a gyermekkatonasággal kapcsolatban, hogy tulajdonképpen mekkora létszámról beszélhetünk. Jelenleg az UNICEF becslései szerint 2005 és 2022 között 105 ezer kiskorú megerősített szervezéséről tudunk.⁶ A valóságban azonban a számuk közelebb állhat a Volker Druba biztonságpolitikai szakértő által használt 200–500 ezer főhöz. Más szakemberek szerint azonban a pontos számuk nem ismert, sőt egyenesen megismerhetetlen, melyben szerepet játszhat az is, hogy a fogalmi meghatározás nem fed le minden érintett kiskorút.⁷

A számukon túl ugyanilyen fontos kérdés, hogy mi áll az alkalmazásuk hátterében. A gyermekek katonaként való használata az egyes felek céljainak elérését szolgálja, és elsősorban gazdasági megfontolásokra vezethető vissza.⁸ Megemlíthető még könnyű befolyásolhatóságuk és az egyszerűbb irányíthatóságuk is, amit gyakran valamilyen kábítószer használatával érnek el. Az előnyök között jelenik meg továbbá, hogy egy gyermekkatonára általában kisebb fenyegetést jelent a vezető számára, így a szervezet belüli konfliktusok esélye csökkenthető. Másrészt alkalmazásuk a pszichológiai hadviselés egyik elemévé is válhat. Ugyan a fentebb felsoroltak a gyermekkatonaság intézményére általánosságban igazak, a genfi székhelyű Fegyveres Erők Demokratikus Ellenőrzésének Közponja (*Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces – DCAF*) szervezés tekintetében különböző kategóriákat különböztet meg. A kényszertoborzás mellett meghatároznak kötelező jellegű toborzást – ez a reguláris erők részéről történik, főképp aktív fegyveres konfliktusok során, a legitimáció álcájával – és önkéntes csatlakozást. Utóbbi esetében a szabályok a 16 éves kort jelölik meg mint küszöböt, miután az egyén dönthet saját belátásából úgy, hogy részt vesz egy fegyveres konfliktusban. A DCAF az esetükben hat különböző lehetséges motivációt különböztet meg: 1. politikai és biztonsági; 2. gazdasági és szociális; 3. védelmet remélő; 4. kulturális; 5. ideológiai; 6. személyes indokok állnak szerintük az önkéntesen csatlakozók mögött.⁹

⁵ Deák 2019.

⁶ Children recruited... 2022.

⁷ Druba 2002, 271.

⁸ Faulknerék írásukban arra hivatkoznak, hogy az utóbbi években megjelent friss kutatások szerint a polgárháborúk vagy államokon belüli intranacionális konfliktusok tekintetében 75-80%-ban kerül sor kiskorúak gyermekkatonaként történő alkalmazására. Faulkner et. al. 2019.

⁹ Sziij 2010, 27–38.; Tynes 2018, 1–20.; Nosworthy et. al. 2006, 2–3.; Haer–Böhmet 2016, 153–173.

Végül érdemes röviden szót ejteni arról is, hogy mi történik az ilyen kiskorúakkal a „szabadulásukat” vagy a konfliktus lezárását követően. Az érintett gyermekek visszaillesztése a társadalomba nem egyszerű feladat. Mi sem bizonyítja jobban a helyzet bonyolultságát annál, mint hogy a leszerelték 81%-a küzd valamilyen mentális problémával. Ezek jellemzően alvászavar, szorongásos betegségek, illetve pszichoaktív szerektől való függőség más egyéb mentális probléma mellett, mint például a poszttraumás stressz-szindróma (*post-traumatic stress disorder* – PTSD). Ezen kihívásokor kezelésére az ún. DDR-programokat használják, melyeket még az 1980-as években alkotott az ENSZ a fegyveresek demobilizálását és reintegrációját célozva; a rendszert először az afrikai országokban alkalmazták. Mára a DDR-programok a békeépítés, válságkezelés lényeges elemei lettek. A kezdetben még különböző kezdeményezések 2004-től váltak egységes rendszerré, mely mai formájában a harmadik generációs ENSZ-műveletek elindítását követően lett fontos eleme a békefenntartásnak. A DDR-programok elterjedése kibővítette a műveletek hatályát az aszimmetrikus konfliktusokban érdekelt szereplőkre, továbbá a terror- és kábítószer-ellenes műveletek is ezzel párhuzamosan indultak el. A célkitűzés a hosszú távú változás elérése, ehhez viszont szükséges az adott állam politikai, társadalmi, gazdasági nyitottsága. A konfliktusok regionális sajátosságai miatt fontos lenne, hogy a programok rugalmasan alkalmazkodjanak a helyi viszonyokhoz, amit jelenleg kevés esetben figyelhetünk meg. A programokban részt vevőket három szakaszon keresztül vezetik végig: lefegyverzés (*disarmament*), leszerelés (*demobilization*), a társadalomba történő visszaillesztés (*reintegration*), amely szavak angol kezdőbetűiből áll össze a DDR rövidítés.¹⁰

A gyermekek esetében kiemelt szerepet kapnak a következő elemek:

- pszichológiai támogatás a mentális egészség biztosítása érdekében,
- oktatás és szakképzés biztosítása,
- nemek elkülönítése a programok során – specifikus foglalkozások,
- reintegráció megvalósulása és ennek hosszú távon történő nyomon követése.¹¹

Ugyan előrelépést jelent ezen kezdeményezések megléte, de azt sem szabad tagadni, hogy számos reform végrehajtása ezen a téren elengedhetlenné vált. Kritikaként jelenik meg a mai rendszerrel szemben a rugalmatlanság, a helyi viszonyokhoz való alkalmazkodás hiánya, a gyermekek számára elérhetetlensége, illetve legjelentősebb problémaként a programok alulfinanszírozottsága.

A GYERMEKKATONASÁG 20. SZÁZADRA JELLEMZŐ MEGJELÉNÉSE

A gyermekkatonaság neoklasszikus korszakának általam elemzett latin-amerikai és délkelet-ázsiai országaiban közös, hogy mindegyikben polgárháborús konfliktusban került sor a fiatalok bizonyított beszerzésére. Azonban míg ezzel Kolumbiában csak a különböző gerillacsoportok éltek, addig El Salvador, Vietnám és Kambodzsa esetében az állami erők részéről is történt toborzás.

¹⁰ Kiss 2016, 4–8.; Disarmament, Demobilization and Reintegration.; Coalition to Stop the Use of Child Soldiers 2009.

¹¹ Szijj 2010: i. m. 35–38.; Reintegration of Former... 2018.

Kolumbia

A kutatás során *Kolumbia* több évtizedes polgárháborús időszakával foglalkoztam. A gyermekkatonák megjelenésének az 1948–65 közötti *La Violencia*¹² időszaka ágyazott meg. Ezen időszak vége egybeesett a főként baloldali politikai ideológiájú gerillacsoporthoz felemelkedésével. Közülük a fiatalok toborzásáért kiemelten a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC*) tagjai voltak felelősek. A szervezet 1975 és a leszerelést jelentő 2016-os év között összesen 10-20 ezer kiskorút alkalmazott.¹³ Sokáig nem volt a gerillák tevékenységéről biztos információ, ebben a 2000-es években a kiegyezés felé közeledés jelentett változást. A békefolyamat részeként kiemelt figyelmet igényelt a gyermekkatonák helyzete is, ugyanis hivatalos becslések szerint akkor a csoport tagjainak 13%-át alkották.¹⁴

A párhuzamosan megkezdett DDR-program keretében pedig külön szekció foglalkozott a fiatalkorúak helyzetének kezelésével is. Ezek sikerességével kapcsolatban azonban számos aggály felmerült: egyrészt a 2018–2022 között kormányzó elnök, Iván Duque kevesebb figyelmet fordított ezekre, mint a békefolyamatot letárgyaló elődje, másrészt a programok számos hiányossága ahhoz vezetett, hogy a vákuumot más szervezetek töltötték ki. A legjelentősebb fegyveres csoportok, az ELN (*Ejército de Liberación Nacional – Nemzeti Felszabadító Hadsereg*) és a Clan Golfo is fokozta az aktivitását ezen a téren.¹⁵ Az átalakuló, de nem feltétlenül javuló helyzetet látszik megerősíteni a 2023 tavaszán kiadott UNICEF-jelentés is.¹⁶

El Salvador

A másik latin-amerikai állam, *El Salvador* Kolumbiához hasonló múlttal rendelkezik a fegyveres erőszak terén. A sok szempontból terhelt politikai helyzetet a hatalmon lévő Forradalmi Katonai Kormány (*Junta Revolucionaria de Gobierno – JRS*) elit által ellenzett agrárreformja fordította polgárháborúba.

A juntával szembeni hatalmi pólust a korábban töredezett baloldali pártok ernyőszervezeteként létrejött Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional – FMLN*) jelentette. Ez utóbbi csoport a reform áterőszakolásának hatására felkelést robbantott ki, mely 1992-ig tartott és mintegy 75-80 ezer halálos áldozatot követelt, számos háborús bűntett mellett. A konfliktus gyermekkatonákra vonatkozó sajátossága, hogy mindkét fél élt a gyakorlattal, azonban míg a gerillák 6-8 ezer aktív tagja közül 2000 volt kiskorú, addig a témában átfogó kutatást végző Samantha Miller állítása szerint az El Salvador-i Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas de El Salvador – FAES*) 60 ezres létszámából 48 ezren voltak 18 éven aluliak. Jelentős különbség, hogy míg az FMLN oldalán harcoló gyermekek döntő többsége saját akaratából csatlakozott, addig a kormányerők a toborzás hivatalos alsó korhatárának lecsökkentésével, erőszakkal is soroztak be kiskorú-

¹² La Violencia, vagyis a „Nagy Erőszak” korszaka, amely Jorge Elicier Gaitan népszerű liberális elnökjelölt elleni sikeres merényletből nőtt ki, és több százezer kolumbiai életét követelte. Bács–Hegedűs 2019.

¹³ Dickinson 2021.

¹⁴ Culinnan 2011.

¹⁵ Dickinson 2021: i. m.

¹⁶ Estudio de caracterización de niñez desvinculada anizados de grupos armados organizados en Colombia (2013–2022). 2023.

kat.¹⁷ A polgárháborút ugyan az 1992-es Chapultepec-egyezmény lezárta, a konfliktus nem kielégítő rendezése, illetve a reintegrációs programok elmaradása azt eredményezte, hogy a 2000-es évekre El Salvador a világ egyik legveszélyesebb országává vált.

Vietnám

A délkelet-ázsiai régió egyik esettanulmánya *Vietnám* és az Egyesült Államokkal vívott vietnámi háború. Ennek a konfliktusnak az ország 1954-es függetlenedése ágyazott meg, melyet követően deklarálták Indokína kettéosztását. Vietnám északi területét a kommunista Ho Si Minh és függetlenségi mozgalma, a Viet Minh vezette, míg a déli országrészt a Bao Dai császárt váltó antikommunista politikus, Ngo Dinh Diem. Utóbbi az Egyesült Államok támogatásával belekezdett a déli kormányzattal szembehelyezkedő vietkong gerillák és szimpatizánsaik megtörésébe. Az elnyomás hatására felkelést kirobantó északiakkal szimpatizáló – elsősorban kommunista érzelmű – déliek ellenállása és az észak-vietnámi reguláris erők egységeinek beszívargása 1964-re az USA közvetlen beavatkozásához vezetett.¹⁸

Gyermekkatona alkalmazása a konfliktusban a vietkongokra volt főként jellemző. Őket az északi vezető, Ho Si Minh is támogatásáról biztosította, mondván a párt ifjúságának és a fiataloknak általánosságban a közös jót kell szolgálnia, amelynek része a déli „elnyomók” és az amerikaiak ellen vívott harc. A beszervezett fiatalokat gerilla-hadviselésre képezték ki, és a kisebb, lakóhelyükhöz köthető partizánfeladatok mellett szerepet kaptak a hírszerzésben, felderítésben, továbbá harctámogató és -kiszolgáló feladatokban. A háború alatt a gyermekkatona száma több tízezerre tehető, akiknek a helyzete a fegyveres harcok után sem rendeződött megnyugtató módon.¹⁹

Kambodzsa

Nagyon hasonló volt a helyzet a térség másik, kommunista erők vezette államában, *Kambodzsában*. Ugyan az ország elsőként írta alá a régióból a gyermekek jogairól szóló ENSZ-egyezményt,²⁰ bizonyítottan toboroztak kiskorúakat a több évtizeden át tartó fegyveres konfliktusok során. Ennek a gyakorlatnak a legjobb példája a vörös khmerek, a Kambodzsai Kommunista Párt tevékenysége és Pol Pot 1975-ös hatalomra kerülése. Már a felkelés során is alkalmaztak gyermekkatonaikat, akiket aztán betagoztak az 1976-ban életre hívott Kampuchea (Kambodzsa) Felszabadító Hadsereg soraiba. A kiskorúaknak Pot a kezdetektől fogva fontos szerepet szánt a társadalom perifériájára sorolt csoportként. A támogatásukat és alkalmazásukat elengedhetetlennek tartotta a kommunista célok elérése érdekében. Elvei alapján az erőszakos toborzást is támogatta. A besorozott fiatalokat 10-12 éves korban kisebb fegyverek használatára és aknák elhelyezésére képezték ki, majd 12-15 éves korban már mindenféle feladatot rájuk bízta. A gyermekkatona a khmerek fegyveres erőinek egyik legfontosabb pillérét jelentették. Ennek ellenére a bevetésük alapvetően csak az elzártabb, esőerdőkkel borított térségekben bizonyult sikeresnek.

A vörös khmerek rezsimjének 1979-es bukását követően a polgári kormány reguláris erőinek soraiban is feltűntek gyermekkatona, akik jellemzően a négyéves időszak

¹⁷ Miller 2016, 1–2.

¹⁸ Vietnam War 2022.

¹⁹ Nguyen 2022, 30–42.; Nguyen 2022; Chonchirdsin 2016.

²⁰ Convention on the Rights of the Child – Resolution 44/25 1989.

tapasztalatai miatt önként csatlakoztak a fegyveres erőkhez.²¹ A reintegrációs programok mennyiségileg és minőségileg sem voltak képesek kezelni a több évtizedes konfliktus utáni helyzetet, a khmerek által kihasznált fiatalokat a társadalom pedig nem volt hajlandó visszafogadni.²²

Az általam vizsgált négy ország eseteit tekintve tehát megállapítható, hogy a gyermekkatonák alkalmazását általánosságban a jogszerűség álcája mögött igyekeztek végezni, legtöbbször hivatalos toborzás keretében. Oldaltól függetlenül, minden esetben elmondható, hogy a beszervezett gyermekek átlagéletkora ezekben a konfliktusokban 13-14 év körül volt, de megfigyelhetők jelentősebb kilengések is. Erre jó példa az El Salvador-i polgárháború, ahol a korábban idézett Miller állítása szerint a kormányerők a legfiatalabbak beszervezésében is aktívak voltak.

Az esettanulmányok kapcsán a gyermekkatonákra bízott feladatok tekintetében sem figyelhető meg érdemi eltérés. A klasszikus fegyveres tevékenységen túl a tábori teendők elvégzésébe is bevonták őket. A nemzetközi közösség felismerte, hogy az utóbbi feladatokat ellátókat is szükséges beemlíteni a gyermekkatonák definíciója alá. Ennek hiányában ugyanis a konfliktus utáni rendezés során számos sérült egyén kerülhet vissza a társadalomba mindeféle védőháló nélkül.

Figyelmet érdemel ezenfelül a kiskorúak szexuális kizsákmányolásának a kérdése, amelynek szintén egy kiemelt kérdésnek kell lennie a közösségekbe való visszaillesztés során. Az érintett államok destabilizálódásának kockázata ellenére azonban jelentős méretű DDR-programot csak Kolumbiában indítottak a vizsgált országok közül. Mindezt úgy, hogy a jogi háttér alapvetően megvolt a hasonló kezdeményezésekhez.

	Kolumbia	El Salvador	Vietnám	Kambodzsa
Érintett évszázad	20–21. század	20. század		
A vizsgált konfliktus jellege	Polgárháború (irreguláris fegyveres erők)	Polgárháború (reguláris és irreguláris fegyveres erők)		
A toborzás alsó korhatára (általánosságban)	12-14 év	15-16 év	13-14 év	10-12 év
Feladataik	Harci, harctámogató és -kiszolgáló feladatok vegyesen			
Számuk	10–20 000 fő (1975–)	48 000–53 000 fő (1979–1992)	Több tízezer fő (hivatalos adatok nincsenek)	
Nemek kérdése	Vegyes			
Reintegrációs programok megléte, fajtása	Állami (ENSZ minta)	Nincs	Állami (?)	Nincs

2. ábra Esetek a 20. század második feléből (Szerkesztette a szerző)

²¹ Klemensits–Czirják 2016/, 215–222.; Kar: 2020, 1–9.

²² Deng Deng 2001.

A 21. SZÁZADRA JELLEMZŐ MEGJELENÉSI FORMÁK – SZERVEZETT BŰNÖZŐI CSOPORTOK KÖTELÉKÉBEN

A modern kor gyermekkatonaságáról elmondható, hogy a gyakorlatot alkalmazók köre folyamatosan tolódik el az irreguláris fegyveres csoportok felől a szervezett bűnözés irányába. Ez a tendencia szinte az összes, általam elemzett ország esetében megfigyelhető. Jellemző, hogy a fiatalok ilyen jellegű kihasználásának – Latin-Amerikában és Délkelet-Ázsiában – megfelelő táptalajt nyújt az államok diszfunkcionalitása, működésképtelensége (pl. Haiti), az autoriter rezsimek irányába hajló politikai rendszerek (pl. El Salvador), de akár a megfelelő állami jelenlét hiánya is az ország egyes területein (pl. a délkelet-ázsiai Arany háromszög területe).

Mexikó

Latin-Amerika egyik legnagyobb államában, *Mexikóban* a gyermekek toborzásának hátterében a főként drogcsempészettel foglalkozó kartellek állnak. A kereskedelemben játszott szerepük mellett alkalmazásuk fő mozzgatórugói a különböző ellenérdekelt csoportok – kartellek, állami szervek – közötti fegyveres leszámolások. Az itteni *narco juniorokat* (a drokkereskedelemben érintett kiskorúakat) elsősorban csempészként alkalmazzák – amelyet jelentősebb mértékben az Öböl-kartell honosított meg először –, hogy a kábítószer átjuttassák a határon az USA-ba. Az sem példa nélküli azonban, ha *niño sicarioként* (vagyis gyermekbérnyilkosként) vetik be őket. Ez utóbbi főként a drogháborúk során visszaszorított Los Zetas kartell módszere volt.²³ Az IACHR (*Inter American Commission on Human Rights*) jelentése szerint 2015-ben 30 ezer gyermek volt a kartellek soraiban Mexikóban, mely szám nagyjából 46 ezerre emelkedett 2018 végére az akkori mexikói közbiztonsági miniszter, Alfonso Durazo állítása szerint.²⁴ Ezeket az adatokat a letartóztatott fiatakorúak számának növekedése is alátámasztja. Saskia Niño de Rivera, a *Reinserta*²⁵ nevű mexikói civil szervezet képviselője szerint a romló adatok mögött az áll, hogy a helyi hatóságok a kolumbiaival ellentétben nem hajlandók beismerni a gyermekkatonák jelenlétét, így nem képesek a megfelelő erőforrásokat sem az ügy kezelésére fordítani. Ront a jelenlegi helyzet, hogy a kolumbiai gyakorlathoz hasonlóan a Covid-19 járvány hatására az iskolák bezárásával a különböző szervezetek helyzeti előnybe kerültek, mind Mexikóban, mind a többi, általam is elemzett latin-amerikai államban.²⁶

A mexikói csoportok, kartellek a toborzást általában 9 éves korban kezdik, amikor felderítő, figyelő és drogcsempész feladatokat adnak ki számukra. 12 éves korban menedékek biztosítására rendelik őket, végül 16 éves korukban arra kényszerítik őket, hogy nagyobb szerepet vállaljanak a gyilkosságokban, emberrablásokban vagy védelmi pénzek behajtásában – áll a *Network for Children's Rights in Mexico* nevű szervezet vonatkozó tanulmányában.²⁷ Továbbá megemlítik, hogy a lányok elleni szexuális erőszak is általánosnak tekinthető a kartelleken belül. A probléma területi kiterjedése kapcsán elmondható, hogy ugyan az

²³ From Cradle to Conflict... 2012.

²⁴ Salomón 2019.

²⁵ Egyike azon civil kezdeményezéseknek, amely átfogó állami programok hiányában a gyermekek társadalomba történő visszaillesztésével foglalkozik.

²⁶ Dittmar 2020.

²⁷ Lásd *Infancia y Conflicto Armado en México*.

ország összes tartományában jelen vannak különböző csoportok, különösen a helyi „Arany háromszögnek” hívott Chihuahua, Sinaloa és Durango tartomány érintett a gyermekkatonaság intézménye által.²⁸

Guatemala, Honduras, El Salvador

A mexikói helyzet tulajdonképpen teljes egészében megfeleltethető a szomszédos országok utcai bandáinak gyakorlatával. *Guatemalában, Hondurasban* és az előző fejezetben már tárgyalt *El Salvadorban* is növekvő tendenciát mutat a kiskorúak toborzásának mértéke. A legérzékenyebb információk a salvadori gyakorlatról vannak, ahol a fiatalok fegyveresek problémáját nem sikerült megoldani a polgárháború lezárásával. A különböző bűnbándák – főképp az MS13, Barrio 18 – könnyen felszívták az alternatíva nélküli fiatalokat. Ugyan San Salvador a 2020-as években Nayib Bukele elnöksége alatt mérsékelte az erőszakulámat,²⁹ a kormányzat lépéseinek sikere ellentmondásos, eredményei hosszú távon még nem értékelhetők.³⁰ A jelenség félrekezelése mellett, a háttérben itt is a fejlődő országok általános problémái húzódnak meg – ezen állítások igazak Guatemalára és Hondurasra is –, mint a szegénység, a munkanélküliség, a bizonytalan jövőkép, illetve az oktatási rendszer hiányosságai. Ezeket fokozza a rossz közbiztonság, amely mindezen tényezőkkel együtt erőszakspirálba sodorta az országokat.³¹

A kulminálódott kihívások következtében a gyermekek helyzete kritikus a térségben, az iskolák is potenciális gyilkosságok és emberrablások helyszínei lettek a toborzás mellett. Az amerikai NBC szerint a felsorolt okok miatt 2014 és 2017 között 200 ezer gyerek hagyta abba tanulmányait. Ezen felül további 650 ezer 18 év alatti fiatal munkanélküli, vagy már korábban kiesett az oktatásból. A helyzet nemcsak az ország biztonsági helyzetének további romlásával jár, hanem sok esetben az elvándorlás kiváltó oka is.³² Utóbbinak köszönhetően pedig a gyermekkatonaság tágabb problémaköre már nem kezelhető lokális kihívásként.

A jelenség elleni helyi fellépés eszközeként a politikai vezetés a rendfenntartók jogosítványainak megerősítésével válaszolt, a gyermekeket a felnőttekkel megegyező büntetőjogi kategóriába sorolva.³³ Bizonyos civil kezdeményezések ellenben azt igyekeznek hangsúlyozni, hogy a fiatalok más jellegű igazságszolgáltatással kellene szembesülniük. Norbert Ross, a salvadori *Actuemos!* nonprofit szervezet antropológusa az *InSight Crime*-nak adott interjújában számos példát említett arra, hogy egyes fiatalok a bandák elhagyását követően 2-3 év múlva kerülnek csak a hatóságok látókörébe, amikor már sikeresen visszailleszkedtek a társadalomba. Ez a gyakorlat megerősítheti a szervezetekből elvágyókat abban, hogy nincsen alternatívájuk, hiszen a kilépésük után is tagokként kezelik őket.³⁴

²⁸ Salomón 2019: i. m.

²⁹ Ez az ún. *mano dura*, vagyis az „erős kéz” politikája, amely az utóbbi években kezd népszerűvé válni a latin-amerikai országokban a romló biztonsági tendenciákkal párhuzamosan. Lásd bővebben: Velasco-Escobar: 2023.

³⁰ Ávalos–Robbins 2020; Robbins–Ávalos 2020.

³¹ Cruz et al. 2020, 2–3.

³² Peña

³³ Robbins 15. 06. 2022.

³⁴ Robbins 2022: i. m.; M'jid et al. 2022.

Jamaica, Haiti

A Karib-térséget vizsgálva, *Jamaica* és *Haiti* példáján keresztül hasonlóan romló statisztikák állapíthatók meg. Jamaicán közel 250 különböző bűnbanda tevékenykedik, melyek számának növekedésével párhuzamosan a gyermekek toborzása sem stagnál. 2014-ben még 13 ezerre tették a számukat, ami 2015-re 39 ezerre emelkedett.³⁵ Hasonló exponenciális növekedés figyelhető meg Haitin, ahol a korábban alkalmazott *restave* (vagyis gyermekszolga) rendszert kihasználva, a 2021 utáni anarchiába forduló biztonsági helyzetben a különböző utcai bandák jelentős mértékű toborzásba kezdtek. Ugyan megbízható információk nincsenek ezzel kapcsolatban, a szakértők az itteni gyermekkatónák számát több százezerre mérik, tekintve, hogy a gyermekszolgák számát is 200-250 ezer főre becsülték.³⁶ Haiti korábban pozitív példaként az ENSZ-misszió keretein belül rendelkezett a nemzetközi közösség által felügyelt DDR-programmal, ennek eredményei a 2021 utáni eseményeknek köszönhetően elévültek, ugyanis Jovenel Moïse elnök meggyilkolása óta eltelt két évben az állam helyzete destabilizálódott.³⁷

Mianmar, Thaiföld, Laosz

Az ázsiai Arany Háromszög területét adó országoknak, így *Mianmarnak*, *Thaiföldnek*, *Laosznak* és esetenként *Kínának* rendkívüli hatása van a térségre.³⁸ Az itt zajló illegális tevékenységek hasonlítanak a közép-amerikai országok gyakorlatához.

Főleg Mianmarban összetett a helyzet, ahol a szervezett bűnözés mellett a hadsereg (*Tatmadaw*) nagyjából 11 éves kor felett az utcáról is toborozhat gyermekeket akaratok ellenére. Őket elsősorban a különböző kisebbségi csoportokkal szemben, az 1948-as függetlenedés óta tartó összecsapásokban vetik be. Az ország biztonsági kihívásainak összetettségét jelzi, hogy a különböző etnikai csoportok soraiban is bevett a gyermekkatónák használata.³⁹ A fegyveres harcok csúcán a Human Rights Watch becslései szerint az országban volt a legmagasabb a gyermekkatónák száma az egész világon.⁴⁰ Számukat még ma is 50 ezer főre teszik.⁴¹

A 2010-es évek során ismét felszínre került a fiatalkorúak alkalmazásának kérdése Mianmarban, amikor a növekvő kábítószer-előállítás és -kereskedelem – főképp ópium, metamfetamin és meth – hatással volt létszámukra. A negatívumok ellenére az ország számos pozitív lépést tett az elmúlt években, például 2007-ben csatlakozott a párizsi alapelvekhez. 2019-ben ezt helyi törvényben is kodifikálták, majd a haderőt Antonio Guterres ENSZ főtitkár 2020-ban hivatalosan is levette a gyermekkatónákat alkalmazó szervezetek „szégyenlistájáról”.

Az előrelépések ellenére a *Tatmadaw* továbbra sem állt le teljesen a gyakorlattal.⁴² Elmondható, hogy a droggereskedelem és a továbbra is jelen lévő gyermekkatónák

³⁵ Saunders 2015; Lumdsen 2016, 6.

³⁶ Child Labor and Forced Labor Reports 2020, 2.

³⁷ Conradi 2013: i. m. 1211–1212.; Balogh 2023, 56–70.

³⁸ Becker 2008.

³⁹ Child Soldiers Worldwide 2012.

⁴⁰ “My Gun Was As Tall As Me” 2002.

⁴¹ The ordeals of Myanmar’s child soldiers 2021.

⁴² Uo.

kéz a kézben járnak az Arany Háromszögben.⁴³ Feltételezések és szakértők véleménye szerint a térség kiemelkedő szerepe nem maradhatna fenn, ha egyes államok vezetése nem biztosítaná a tevékenységhez szükséges kereteket. Ez pedig közvetve fenntartja a gyermekkatonaság intézményét is.⁴⁴ Nem elképzelhetetlen, hogy az Arany Háromszög laoszi és thaiföldi részén is toboroznak 18 év alatti fiatalokat az illegális tevékenységet folytató csoportok. Elterjedt a főleg rossz anyagi helyzetben lévő szülők megvesztegetése, tőlük a gyermekeik „kikölcsönzése”.⁴⁵ A pontos információk hiányában a régióban nincsen aktív DDR-program sem, így a helyiek és különböző NGO-k alternatív úton próbálják elérni a reintegrációt, korlátozott sikerekkel.

A fent bemutatott esetek vizsgálatával kijelenthető, hogy a gyermekkatonaság új formáinak megjelenésével – a legtöbb indikátort tekintve – romló tendencia figyelhető meg. A 20. századi példákhoz képest az ebben a fejezetben ismertetett esetekben a szervezett bűnözői csoportok gyakorlata dominál. A toborzás alsó korhatára is lejjebb tolódott, átlagosan 9-10 éves korra tehető. Ezzel párhuzamosan nőtt a fiatakorúak száma ezekben a szervezetekben. Nehezítő tényező, hogy a jogi háttér hiányos a gyermekkatonaság újfajta formáinak kezeléséhez, így nem, vagy csak kis mértékben vannak jelen állami, nemzetközi reintegrációs kezdeményezések. A különböző civil alternatíváik nem elégségesek a kihívás átfogó kezeléséhez.

	Mexikó	El Salvador, Honduras, Guatemala	Jamaica	Haiti	Mianmar	Thaiföld, Laosz
Érintett évszázad	21. század	20–21. század	21. század			
A vizsgált konfliktus jellege	Szervezett bűnözés	Polgárháború, szervezett bűnözés	Szervezett bűnözés			
A toborzás alsó korhatára	9 év	9-12 év	7-10 év	10 év	11 év	10 év
Feladataik	Harci, harctámogató és -kiszolgáló feladatok (helyi sajátosságokkal)					
Számuk	46 000 fő (2018) ► 50 000–55 000 (2023, becslés)	15 000– 20 000 fő (2023, becslés)	39 000 fő (2015) ► 50 000 (2023, becslés)	20 000– 100 000 fő (2021, becslés)	50 000 fő (2022, becslés)	5000 fő (2022, becslés)
Nemek kérdése	Vegyes					
Reintegrációs programok megléte, fajtája	Civil		Nem ismert	ENSZ (2004– 2017)	Civil	

3. ábra *Esetek a 21. századból (Szerkesztette a szerző)*

⁴³ Oudot–Baudey 2016

⁴⁴ Child soldiers and opium cultivation... 2009; The Golden Triangle... 2008; Uhlmann–Tozer 2020.

⁴⁵ Laohang.

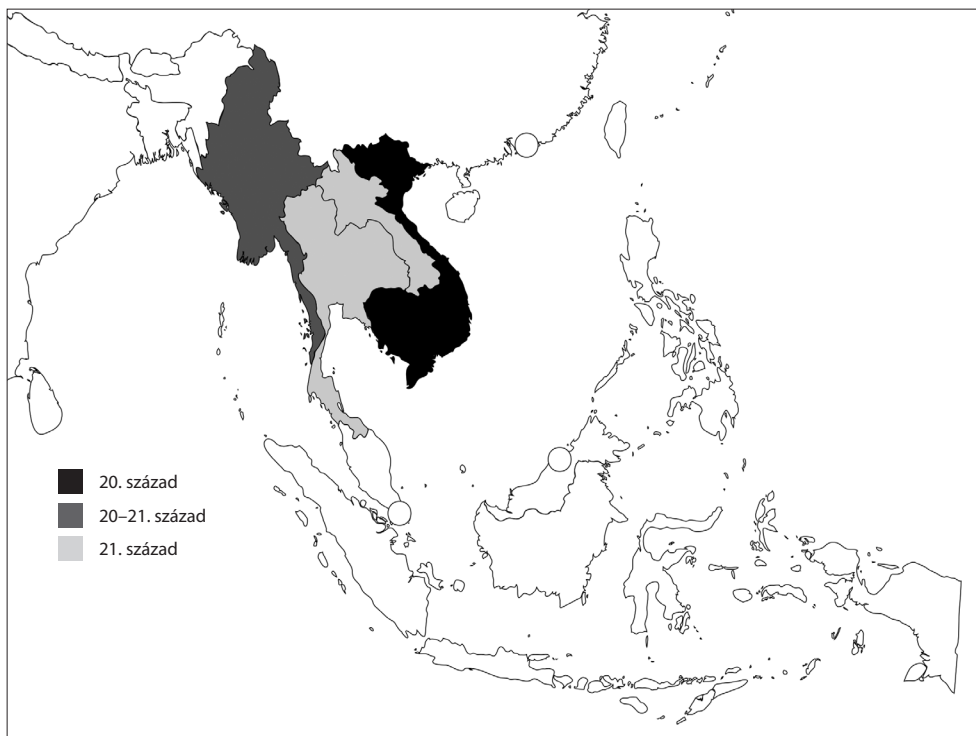
ÖSSZEZÉS

Bár a magyar, tágabb értelemben az európai biztonságra az általam esettanulmányomnak választott régiók kevesebb hatást gyakorolnak, a bemutatott trendek általánosan is értelmezhetőek, hasznosíthatóak.

- A 20. században elterjedt gyakorlat, az irreguláris és reguláris fegyveres erők gyermekkatonasága mára átalakult. Manapság főleg a szervezett bűnözői és terrorista csoportok élnek a gyakorlattal. Érdekes az általánosan elfogadott fogalom felülvizsgálata, bővítése ezek figyelembevételével a következő módon: „*A gyermekkatona olyan 18 év alatti személy – nemtől függetlenül –, amely valamilyen reguláris vagy irreguláris fegyveres erő, szervezett bűnözésben vagy terrorizmusban részt vevő csoport, illetve egyéb, valamely műveleti térhez köthető, támadó képességgel is rendelkező szervezet, például kiberbűnözői csoport tagja, és amely egyének tevékenységi körében megtalálhatóak nem kizárólag a harci, hanem harctámogató és -kiszolgáló – pl. szakács, takarító, futár, felderítő, szexuális célból kihasznált kiskorú – feladatok is.*”
- A fogalom alapján nem értelmezhető szituációkra a nemzetközi közösség nem tud megfelelő reintegrációs programokkal válaszolni. Az ilyen országokban működő civil kezdeményezések pedig nem elégségesek a helyzet kielégítő rendezésére.
- Nem a két térség, hanem a két évszázad konfliktusainak összehasonlításakor fedezhetőek fel különbségek.
- Végül, a jelenleg használt fogalom a gyermekkatonák számát 100 ezer főre teszi, azonban az érintett gyermekek száma – a fogalom bővítésével – a világon 300 ezer és 500 ezer fő között volt 2023-ban is. Ez nagyjából megfeleltethető a dolgozat elején említett Volker Druba-féle becsléssel.

	Latin-Amerika		Délkelet- Ázsia	
	20. századi esetek	21. századi esetek	20. századi esetek	21. századi esetek
A konfliktus jellege	Polgárháború	Szervezett bűnözés	Polgárháború	Szervezett bűnözés; polgárháború
A toborzás alsó korhatára (átlagban)	12-14 év	9-10 év	12-13 év	10-11 év
Feladataik	Harci, harctámogató és -kiszolgáló feladatok (helyi sajátosságokkal)			
Számuk (a példák esetében)	70–80 000 fő (1975–)	100–250 000 fő (2022–2023, becslés)	20–80 000 fő (1960–2000, becslés)	55 000 fő (2022–2023, becslés)
Nemek kérdése	Vegyes			
Reintegrációs programok megléte, fajtája és helyszíne	Kolumbia – állami	Haiti – ENSZ; civil	–	Arany Háromszög – civil
Szükséges-e a jelenleg használt fogalom felülvizsgálata (IGEN/NEM)	NEM	IGEN	NEM	IGEN

4. ábra Összegző táblázat – Latin-Amerika és Délkelet-Ázsia gyakorlatának bemutatása (Szerkesztette a szerző)

1. térkép Délkelet-Ázsia és Latin-Amerika

Ugyan a kutatás során főleg a latin-amerikai és délkelet-ázsiai példákra fókuszáltam, ahogy említettem, Magyarország számára sem lehet érdektelen ezen kihívás ismerete. A 2020-ban kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégia⁴⁶ nem tesz említést a gyermekkatonaságról, illetve annak kockázatáról, viszont nagyom helyesen jelzi, hogy biztonságunk nem értelmezhető csak lokális keretek között.

A regionális és globális biztonsági kihívások ugyanúgy hatást gyakorolhatnak hazánkra. A 21. században e szintek különválasztása nem egyszerű és nem is célszerű. Magyarország számára főleg az észak-, szubszaharai-afrikai és az arab országokban toborzott gyermekkatona a leginkább relevánsak, akik egy 2015-ös menekültválsághoz hasonlóan könnyen közvetlen kihívásként is jelentkezhetnek határainknál. Jelzésértékű azonban, hogy az európai kontinens sem érintetlen a probléma által. Számos nagyváros jellemzően szegényebb kerületében a szervezett bűnözői csoportok egészen kis kortól toboroznak gyermekeket.⁴⁷ Nápoly vagy Marseille nyomornegyedeiben a gyermekkatonaság ugyanúgy jelen van, mint Kolumbia esőerdőiben, ennek biztonságiasítása mégsem, vagy csak kis mértékben történt meg. A következő években a politikai vezetésnek is nagyobb hangsúlyt kell fektetnie ennek a kockázatnak a kezelésére, mind európai, mind magyar viszonylatban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A20H1163.KOR&txtreferer=00000001.txt> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 23.)
- Bács Zoltán György – Hegedűs Barbara: *Kolumbia*. In: Sente-Varga Mónika et al.: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2019, 93–97.
- Balogh Áron: *Haiti – A jövőjétől megfosztott ország biztonsági helyzete*. Pólusok, 4. évf. 2023/1., 56–70. DOI: 10.15170/PSK.2023.04.01.04
- Becker, Jo: *Child soldiers and the China factor*. Human Rights Watch, 12. 09. 2008. 09. 12. <https://www.hrw.org/news/2008/09/12/child-soldiers-and-china-factor> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 20.)
- Child Labor and Forced Labor Reports – 2020 Findings on the Worst Forms of Child Labor: Haiti. Bureau of International Labor Affairs (ILAB), Washington, D. C., 2020.
- Children recruited by armed forces or armed groups. UNICEF, 2022. 12. 22. <https://www.unicef.org/protection/children-recruited-by-armed-forces> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 23.)
- Child soldiers and opium cultivation, two faces of Burma's dark pit. AsiaNews.it, 2009. 12. 15. <http://www.asianews.it/news-en/Child-soldiers-and-opium-cultivation,-two-faces-of-Burma's-dark-pit-17124.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 22.)
- Child Soldiers Worldwide. Human Rights Watch, 2012. 03. 12. <https://www.hrw.org/news/2012/03/12/child-soldiers-worldwide> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 19.)

⁴⁶ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat

⁴⁷ The Teenage Mafia Academy Crimewave 2022.

- Chonchirdsin, Sud: *The Vietnam War: Children at War*. British Library, 2016. 02. 24., <https://blogs.bl.uk/asian-and-african/2016/02/the-vietnam-war-children-at-war.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 20.)
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Release and reintegration of child soldiers: One part of a bigger puzzle. International Interdisciplinary Conference on Rehabilitation and Reintegration of War-Affected Children, London, 2009.
- Conradi, Carl: *Child Trafficking, Child Soldiering: exploring the relationship between two 'worst forms' of child labour*. Third World Quarterly, 34. évf. 2013/7., 1209–1226. DOI: 10.1080/01436597.2013.824639
- Convention on the Rights of the Child – Resolution 44/25. UN General Assembly, New York, NY, 1989.
- Cruz, Jose Miguel et al.: *A study of gang disengagement in Guatemala*. American Institutes for Research & Florida International University, Arlington, VA, 2020.
- Culinnan, Jeanna: *Colombia claims 3,000 Child Combatants Rescued in 9 Years*. InSight Crime, 2011. 11. 21. <https://www.insightcrime.org/news/brief/colombia-claims-3000-child-combatants-rescued-in-9-years/> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 21.)
- Deák Judit: „Hitler gyermekei”: *A Hitlerjugend kialakulásának és felosztásának története*. Újkor, 2019. 08. 12. <https://ujkor.hu/content/hitlerjugend> (Letöltés időpontja: 2023. 05. 01.)
- Deng Deng, William: *A Survey of Programs on the Reintegration of Former Child Soldiers*. The Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2001. 03. 30. <https://www.mofa.go.jp/policy/human/child/survey/profile4.html> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 11.)
- Dickinson, Elizabeth: *Lockdowns Produced a New Generation of Child Soldiers*. International Crisis Group, 2021. 12. 06. <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombia/lockdowns-produced-new-generation-child-soldiers> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 16.)
- Disarmament, Demobilization and Reintegration. United Nations Peacekeeping. <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 19.)
- Dittmar, Victoria: *Mexico Lacks Will, Means to Prevent Child Recruitment: Interview*. InSight Crime, 2020. 12. 02. <https://insightcrime.org/news/analysis/mexico-lacks-means-child-recruitment> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 21.)
- Druba, Volker: *The Problem of Child Soldiers*. International Review of Education, 48. évf. 2002/3–4., 271–278. DOI: 0.1023/A:1020309527289
- Estudio de caracterización de niñez desvinculada anizados de grupos armados organizados en Colombia (2013–2022). UNICEF en Colombia – Bienestar Familiar, Bogotá, 2023.
- Faulkner, Christopher M. et al.: *Funding, capabilities and the use of child soldiers*. Third World Quarterly, 2019/40/6., 1017–1039. DOI: 10.1080/01436597.2019.1577680
- From Cradle to Conflict: Child Soldiers’ Growing Role in Latin America’s Drug Wars. Council on Hemispheric Affairs, 2012. 04. 24. <https://coha.org/from-cradle-to-conflict-latin-americas-child-soldiers-new-direction-to-drug-wars/>
- Graham, George et al.: *Stop The War On Children – Protecting Children In 21st Century Conflict*. Save The Children International, London, 2019.
- Haer, Roos – Böhmelt, Tobias: *The impact of child soldiers on rebel groups’ fighting capacities*. Conflict Management and Peace Science, 33. évf. 2016/2., 153–173. DOI: 10.1177/0738894215570424
- Infancia y Conflicto Armado en México – <http://derechosinfancia.org.mx/documentos/iaespanol.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 25.)

- Kar, Srestha: *An Obituary for Innocence: Revisiting the Trauma during the Khmer Rouge Years in Cambodia through Children's Narratives*. Rupkatha Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities, 12. évf. 2020/1., 1–9.
- Kiss Alexandra Mária: *The reintegration of former child combatants into the civilian society in the Colombian context*. PhD dolgozat. University of York, UK, 2016.
- Klemensits Péter – Czirják Ráchel: *Child Soldiers in Genocidal Regimes: The Cases of the Khmer Rouge and the Hutu Power*. AARMS, 15. évf. 2016/3., 215–222. DOI: 10.32565/aarms.2016.3.1
- Laohang, King-Oua: *Gangs run 'hired out' beggar kids*. Bangkok Post, 2017. 09. 28. <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1332451/gangs-run-hired-out-beggar-kids> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 25.)
- Lumdsen, Andrew: *Black, Green, Gold and Too Much Red: Jamaica's Struggle with Gang Violence*. Council on Hemispheric Affairs, Washington, D. C., 2016.
- Maalla M'jid, Najat et al.: *Imprisoning children is not the solution to gang violence in El Salvador*. UNICEF, 2022. 04. 07. <https://www.unicef.org/lac/en/press-releases/imprisoning-children-is-not-the-solution-to-gang-violence-in-el-salvador> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 22.)
- Miller, Samantha: *Child Soldiers in the Salvadoran Civil War*. Xavier Journal of Undergraduate Research, 4. évf. 2016/2., 1–22.
- “My Gun Was As Tall As Me” – Child Soldiers in Burma. Human Rights Watch. New York, NY, 2002.
- Nguyen, Mai Anh: *'Little people do little things': the motivation and recruitment of Viet Cong child soldiers*. Critical Studies on Security, 10. évf. 2022/1., 30–42. DOI: 0.1080/21624887.2022.2073740
- Nguyen, Mai Anh: *Participation of children in the Vietnam War, 1955–1975*. Doktori disszertáció. Goldsmiths University of London – Department of Politics and International Relations, London, 2022.
- Nosworthy, David et al.: *Child soldiers*. DCAF Backgrounders, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Genf, 2006.
- Oudot, Carole – Baudey, Matthieu: *Myanmar's vicious circle inside the golden triangle*. Asia Times, 2016. 12. 29. <https://asiatimes.com/2016/12/myanmars-vicious-circle-inside-golden-triangle/> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 25.)
- Peña, María: *Absent students, murdered teachers: Gang violence permeates Honduras' schools*. NBC News, 2020. 03. 08. <https://www.nbcnews.com/news/latino/absent-students-murdered-teachers-gang-violence-permeates-honduras-schools-n1144951> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 22.)
- *Reintegration of Former Child Soldiers*. Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict, New York, NY, 2018.
- Robbins, Seth: *El Salvador's Security Crackdown May Feed Gang Recruitment*. InSight Crime, 2022. 06. 15. <https://insightcrime.org/news/el-salvador-security-crackdown-gang-recruitment-drive/> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 22.)
- Robbins, Seth – Silva Ávalos, Héctor: *Homicide Drop in El Salvador: Presidential Triumph or Gang Trend*. InSight Crime, 2020. 08. 13. <https://insightcrime.org/news/analysis/homicide-drop-el-salvador/> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 24.)
- Salomón, Josefina: *Mexico Criminal Groups Increase Child Recruitment Tactics*. InSight Crime, 2019. 07. 19. (Letöltés időpontja: 2022. 08. 22.)
- Saunders, Alpha: *266 criminal gangs creating mayhem across island*. Jamaica Observer, 2015. 11. 13. https://www.jamaicaobserver.com/news/266-criminal-gangs-creating-mayhem-across-island_19238301 (Letöltés időpontja: 2021. 10. 19.)

- Silva Ávalos, Héctor – Robbins, Seth: *Eruption of Gang Violence Belies Bukele's Security Wins in El Salvador*. InSight Crime, 2020. 04. 30. <https://insightcrime.org/news/analysis/el-salvador-bukele-security/> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 22.)
- Sziij Dóra: *Az „új” háborúk hozadéka: a gyermekkatonaság modernkori formái*. Nemzet és Biztonság, 3. évf. 2010/4., 27–38.
- The Golden Triangle, Burmese Oil, the Dalai Lama in Blood, and Chinese Tourists. Tricycle, 2008. 01. 15. <https://tricycle.org/trikedaily/golden-triangle-burmese-oil-dalai-lama-blood-and-chinese-tourists> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 22.)
- The ordeals of Myanmar's child soldiers. UCA News, 2021. 06. 15. <https://www.ucanews.com/news/the-ordeals-of-myanmars-child-soldiers/92821> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 25.)
- The Paris Principles – The Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups. Párizs, UNICEF, 2007.
- The Teenage Mafia Academy Crimewave. Vice, 2022. 11. 04. <https://www.youtube.com/watch?v=D4ns79sFSvE&list=WL&index=17> (Letöltés időpontja: 2023. 07. 14.)
- Tynes, Robert: *Why Use Children in War?* In: Tynes, Robert (szerk.): *Tools of War, Tools of State*. State University of New York Press, Albany, NY, 2018, 1–20.
- Uhlmann, Chris – Tozer, Joel: *Inside the Golden Triangle, where warlords and drug barons reign*. The Sydney Morning Herald, 2020. 03. 15. <https://www.smh.com.au/world/asia/inside-the-golden-triangle-where-warlords-and-drug-barons-reign-20200310-p548io.html> (Letöltés időpontja: 2021. 10. 22.)
- Magaly Velasco-Escobar: *Nayib Bukele's Mano Dura Policies*. University of San Francisco, 2023. 05. 13. <https://www.usfmasterinmigrationstudies.org/blog/nayib-bukeles-mano-dura-policies>
- Vietnam War. History, 2022. 06. 09. <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-history#roots-of-the-vietnam-war> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 24.)

Pécsvárady Szabolcs ezredes:

A KÜLDETÉS, A FELADATOK ÉS A CÉLOK MEGHATÁROZÁSA A TERVEZÉSI FOLYAMATOK SORÁN. MIT IS KELL CSINÁLNUNK ÉS MIÉRT?

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.7

ÖSSZEFOGLALÓ: A küldetésorientált vezetési szemlélet (*mission command*) alkalmazásával nagy cselekvési szabadságot adunk az alárendelt parancsnokoknak. Ugyanakkor elvárjuk, hogy bizonyos keretek között ők úgy tevékenykedjenek, hogy azzal a magasabb szinteken megfogalmazott célokat elérjék, vagy azok elérését támogassák. Az előljáró parancsnok egyik feladata, hogy tegye érthetővé és kommunikálja a mozgástér határait, az alárendelt parancsnok pedig haladjon a cél felé a határokon belül mozogva. A közös nyelv fontossága tehát nyilvánvaló, és nem is újkeletű dolog. Egy 2009-es amerikai szabályzat úgy fogalmaz, hogy „a harcászati tudást nem az határozza meg, hogy ki mennyire ismeri az írott doktrínákat, hanem az, hogy hogyan képes a rendelkezésre álló eszközökkel a csatákat és ütközeteket megnyerni. Lehet, hogy egy harcászati szintű terv nem hasonlítható egyetlen korábbi példához sem, azonban a nyelvezet, ahogy a tervet kommunikáljuk mindenképpen legyen technikailag precíz, doktrinálisan konzisztens, és használjon általánosan megértett és elfogadott kifejezéseket és koncepciókat.”¹ A szerző írásában azt vizsgálja, hogy mennyire támogatják az alapvető harcászati szintű dokumentumok a parancsok, feladatszabások szabatos és logikus meghatározását és sikeres, torzulásmentes kommunikációját.

KULCSSZAVAK: katonai döntéshozatali folyamat, csapatvezetési eljárások, művelettervezés, doktrína

A SZERZŐRŐL:

Pécsvárady Szabolcs ezredes, az MH vitéz Bertalan Árpád 1. Különleges Műveleti Dandár parancsnokhelyettese (ORCID: 0009-0008-7451-0659; MTMT: 10090986)

BEVEZETŐ

Az alábbi esemény a Krími háború (1853–1856) során, a balaklavai csata egyik epizódjaként, 1854. október 25-én történt. A lovasság parancsnoka figyelmesen elolvasta a rövid parancsot, amit a futár átadott:

¹ FM 7-15 2009, 7-1.

„Lord Raglan utasítja a lovasságot, hogy sürgős tempóban nyomuljon előre, kövesse az ellenséget, és próbálja meg megakadályozni, hogy az ágyúkat elvigyék. A fogatolt tüzérség támogathatja. Francia lovasság a bal szárnyán. Azonnal végrehajtani.”²

- Támadjanak, uram! – nyomatékosította türelmetlenül szóban is a futár.
- Támadjak, mit? Melyik ágyúkat? – fordult kissé értetlenül a futárhoz.
- Ott, uram, ott van az ellenség! Ott vannak az ágyúi! – mutatott egy széles, ingerült mozdulattal a harcmezőre a futár.

Az arrogáns viselkedésen felháborodva és minden további magyarázat lehetőségét kizárva a lovasság parancsnoka átlovagolt a távolabb felfejlődve várakozó könnyűlovas dandárhoz. Miután átadta a feladatot a könnyűdandár parancsnokának, a tapasztalt lovassági tiszt, Lord Cardigan – azonnal felmérve a kockázatot – megjegyezte:

- Uram, engedje meg hogy rámutassak, egy ellenséges üteg van velünk szemben, és van egy-egy mindkét szárnyunkon.
- Tudom. De ez Lord Raglan parancsa, nem tehetünk mást, mint végrehajtani.³

Mivel jelen írás nem hadtörténelmi témájú, a fenti, kedvesinálónak szánt bevezető után a csata elemzését az olvasóra bízom. Rövid összefoglalóként álljon itt annyi: a parancsot végrehajtották, de az nem valósította meg a parancsnok célját. Mindeközben közel 50%-os veszteséget szenvedtek; az esemény egyszerre vált az elhibázott vezetés iskolapéldájává, valamint a harctéri bátorság és dicsőség irodalmának témájává. Jelen cikk ötletét ez az epizód ihlette, és mint történelmi példa elég meggyőző lehet a tekintetben, hogy mennyire fontos a harcászati szintű feladatok tiszta és egyértelmű megfogalmazása és kommunikációja.

A balaklavai csata esettanulmányának jó, de a téma aktualitására a *küldetésorientált vezetési szemlélet* (angolul „mission command”) filozófiája is ráerősít.⁴ Ennek alkalmazásával viszonylag nagy szabadságot adunk az alárendelt parancsnokoknak. A cselekvési szabadsággal együtt jár az előljáró parancsnok felelőssége is, hogy a szükséges erőforrások mellett adjon mozgásteret, és tegye nyilvánvalóvá a mozgástér határait. Az alárendeltek felé pedig a cselekvési szabadsággal együtt megfogalmazódik egy elvárás is: az alárendelt parancsnok lássa, érzékelje a határokat, és azokat ne lépje át.⁵

A bevezető gondolatok után logikusan feltételezhető, hogy a releváns, tervezéssel (is) foglalkozó katonai dokumentumok egységes és érthető módon világítanak rá arra a folyamatra, amelynek során az alárendelt parancsnok az előljáró feladatszabását feldolgozva a feladatok és a célokat meghatározza a saját parancsában. Írásomban tehát ezt fogom vizsgálni: mennyire írják le és magyarázzák el a tervezési folyamatnak ezt a szegmensét az elsődleges szabályzatok, amelyeket egy harcászati szintű parancsnok leginkább felhasználhat.

Ezzel egy korlátot is felállítottam: jelen cikkben a harcászati szintet vizsgálom, ami a tervezés tekintetében a *katonai döntéshozatali folyamatot* (Military Decision Making Process – MDMP) és a *csapavezetési eljárásokat* (Troop Leading Procedures – TLP) jelenti.⁶

² Az írott parancs is fennmaradt, eredeti angol nyelven így hangzik: „Lord Raglan wishes the cavalry to advance rapidly to the front, follow the enemy, and try to prevent the enemy carrying away the guns. Troop horse artillery may accompany. French cavalry is on your left. Immediate.” Lambert 1999, 95–102.

³ A narratívát a szerző írta Andrew Lambert leírása alapján. Lambert 1999: i. m. 95.

⁴ ADP 6-0 2019, vii.

⁵ AJP-3 2019, 1–36.

⁶ Ált/216 2015, V-8.

Írásomban a tervezési folyamatok angol kifejezés szerinti rövidítéseit alkalmazom, mivel a mérvadónak tekintett Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata is így használja, valamint saját tapasztalataim szerint ezek a rövidítések széles körben ismertek. A folyamatokat viszont nem fogom részletesen ismertetni, hanem csak azokra a lépésekre fókuszálok, amelyek során közvetlenül a feladatok és célok meghatározása zajlik.

A vizsgálat során először az alapfogalmakat tekintem át, összehasonlítva a Magyar Honvédség, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) és az Amerikai Egyesült Államok Hadserege által használt definíciókat. Ezután a magyar dokumentumoknak a feladatok meghatározására fókuszáló tartalmát vizsgálom, és összevetem a NATO- és amerikai doktrínák és harcszabályzatok releváns részeivel.

Fontos hangsúlyozni, hogy nem kívánok kritikát megfogalmazni egyes szabályzatokkal szemben, legkevésbé az azokat kidolgozó kollégákkal szemben, hiszen magam is részt vettem ilyen feladatokban. Az sem célom, hogy szavak, kifejezések fordításának helyességét hosszasan elemezzem, így azon túl, hogy néhol kiemelem a magyar szakkifejezésekkel kapcsolatos észrevételeimet, nem szándékom terminológiai változtatásokat javasolni. Ezekkel a korlátokkal cikkemet egyfajta útmutatónak szánom, melynek célja, hogy felhívja a figyelmet az egyes szabályzatok tartalmának alkotó módon való értelmezésére.

ALAPVETŐ DEFINÍCIÓK

A küldetésorientált vezetési szemléletet lényegét megfogalmazhatjuk úgy is, hogy az alárendelt parancsnok úgy hajt végre *feladatot*, hogy – az előljáró parancsnok *szándékának* megfelelő keretek között – elérje a meghatározott *célt*. Ezen fogalmak mellett célszerű megvizsgálni a harcparancs második, alighanem legtárgyilagosabb pontjának definícióját, ami a *küldetés* vagy angolul „mission”.

Fentiek definíciói mindenképpen kiemelt jelentőséggel bírnak. Annak ellenére, hogy némelyik kifejezés a mindennapi élet során történő alkalmazása miatt egyértelműnek tűnhet, célszerű megbizonyosodni arról, hogy nemzetközi környezetben is ugyanaz a jelentésük.

Küldetés – „Mission”

A *Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata* (Ált/216, a továbbiakban: Törzsszolgálati Szabályzat) fogalomjegyzékében a „küldetés” meghatározása nem szerepel. A mindössze harminchét fogalom között szerepel viszont a „harcfeladat”, ami a „kötelék feladatának és a feladat céljának világos, tömör megfogalmazása.”⁷ Ez tartalma alapján akár lehetne magyarul a „küldetés” is, leginkább azért, mert a mérvadó NATO-dokumentumban is szó szerint ez a meghatározás szerepel a „mission statement” címszó mellett („A clear, concise statement of the task(s) to be performed and the purpose of the mission”).⁸ A NATO *Szárzsföldi Csapatok Harcászati Szintű Tervezése* (Tactical Planning of Land Forces – APP-28) című kiadványa lényegében szintén ezt a rövid meghatározást tartalmazza.⁹

A Törzsszolgálati Szabályzatban az is szerepel, hogy „a harcfeladat megtervezését a parancsnok és a törzs a következő lépésekben hajtja végre”, majd felsorolja a katonai döntéshozatali

⁷ Uo. A-3.

⁸ AAP 0-6 Edition 2021.

⁹ APP-28 2019, LEX-3.

folyamat (MDMP) hét lépését¹⁰ – ez is a fenti megfeleltetés mellett szól. Ez alapján a „harcfeladat” több mint a „mit” és „hogyan” tömör megfogalmazása: egy komplex tevékenység, amit megterveznek. Később pedig maga a szabályzat is a „küldetés”, illetve „küldetés megfogalmazása” kifejezéseket használja a tervezési folyamatok leírásánál: „5.2.7.20.2 A küldetés megfogalmazása (mission statement) egy rövid mondat, vagy bekezdés, amely tartalmazza a katonai szervezet alapvető feladatait (essential tasks) és célját (purpose), azaz annak magyarázatát, minek az érdekében, milyen célból kerülnek végrehajtásra az alapvető feladatok.”¹¹

Ez a meghatározás majdnem megegyezik az amerikai *Harcászat* (Tactics – FM 3-90) című harcszabályzat definíciójával. Az amerikai magyarázat annyival bővebb, hogy megemlíti: a *küldetés* megfogalmazás tartalmazza a ki, mit, mikor, hol és miért kérdésekre adott elemeket.¹²

Feladat – „Task”

A „task” vagy az ennek megfeleltethető „feladat” kifejezés nem szerepel a Törzsszolgálati Szabályzat fogalomjegyzékében, csak a légi művelettervezésére vonatkozó részekben található meg általában, mint egy angol nyelvű kifejezés eleme. De nem tartalmazza sem a könnyű lövészsorozat doktrínája, sem pedig a harcszabályzatok fogalomjegyzéke. Fontos viszont, hogy a Törzsszolgálati Szabályzat a tervezési folyamat leírása során definiálja a feladatok három alapvető fajtáját, a meghatározott, a kikövetkeztetett és a kulcsfontosságú feladatokat.¹³

A NATO-dokumentumok közül az APP-28 fogalomjegyzéke a feladat („task”) kifejezést önmagában nem tartalmazza, viszont szerepel benne a Törzsszolgálati Szabályzatban is megjelenített három fajtájának a definíciója. Az APP-28 2019-es kiadása viszont megjegyzésként azt is feltünteti, hogy ezek új fogalmak, és elfogadásuk folyamatban van.¹⁴

Az amerikai szabályzatokban pontos meghatározást találhatunk, bár érdekes módon eltérések vannak a definíciókban. A *Lövészsorozat Harcszabályzat* (Infantry Rifle Company – ATP 3-21.10) fogalomjegyzékében például a definíció teljesen általános értelmezésben szerepel: egy tisztán meghatározott tevékenység egy egyén vagy szervezet számára, amelyet végre kell hajtson egy megfelelő felhatalmazással rendelkező hatalom utasítása alapján.¹⁵ Érdemes megjegyezni, hogy bár a NATO APP-28 dokumentumának fogalomjegyzékében kiemelt definícióként ugyan nem szerepel, a tervezést leíró fejezetben viszont ugyanezt a meghatározást találhatjuk.¹⁶

Ennél bővebb és fontos részlettel kiegészített az a meghatározás, amit az amerikai FM 3-90 szabályzatban találunk. Ebben a fenti definíció kiegészül azzal, hogy a feladatot vagy megszabják az adott szervezetnek, vagy az maga is meghatározhatja a küldetéselemzés során.¹⁷

Végül itt érdemes megemlíteni, hogy a fenti, tágan értelmezhető „feladat” mellett az amerikai szabályzatokban külön kifejezés és definíció létezik a legalsóbb harcászati szint alapvető feladataira vonatkozóan, ez a „tactical mission task”¹⁸. Ezeket részletesen később mutatom be.

¹⁰ Ált/216 2015: i. m. V-8.

¹¹ Uo. V-23.

¹² FM 3-90 2023, Glossary-15.

¹³ Ált/216 2015: i. m. V-17.

¹⁴ APP-28 2019: i. m. LEX-3, LEX-4.

¹⁵ ATP 3-21.10 (FM 3-21.10) 2018, Glossary-23.

¹⁶ APP-28 2019: i. m. 2–10.

¹⁷ FM 3-90 2023: i. m. Glossary-23.

¹⁸ A kifejezés pontos magyar megfelelője egyelőre nem ismert, megközelítőleg küldetés-feladatnak lehet fordítani (a szerző).

Cél – „Purpose”

A „purpose” vagy magyar fordításban „cél” a vizsgált magyar dokumentumokban szintén nem lelhető fel mint külön definiált kifejezés. Ennek oka lehet, hogy az általános köznapi jelentésén túl katonai szakmai szempontok alapján sem szükséges másképp definiálni. A cél, mint egy cselekmény végrehajtásával elérendő közvetlen véghelyzet, a katonai műveletek jellegétől függően sokféleképpen kifejezhető.

A vizsgált amerikai szabályzatok közül a *Törzsszolgálati Útmutató* (Staff Reference Guide – ATP 5-0.2-1) című kiadványban definíció nélkül, röviden ismertetik a fogalom tartalmát. A „cél” lényegében az ok, amiért végre kell hajtani a feladatot, így kontextust teremtve a cselekvésnek.¹⁹ Példaként felsorolnak olyan kifejezéseket, amelyek használhatók „cél”-ként a küldetés megfogalmazása során (elterel, megakadályoz, okoz, támogat, létrehoz stb.), de kiemelik, hogy a lista nem teljes, és inkább csak referenciaként szolgál a célok megfogalmazásánál.²⁰

A parancsnok szándéka – „Commander’s Intent”

A parancsnok szándékának definíciója nincs benne a Törzsszolgálati Szabályzat fogalomjegyzékében. A szabályzat viszont rögzíti a tervezési folyamat leírásánál, hogy a parancsnok szándéka az összekötő kapocs a küldetés célja és az elvárt véghelyzet között. A szándék tartalmazza a feladat célját, a kulcsfontosságú feladatokat és az elvárt véghelyzetet.²¹

Az amerikai dokumentumok közül a lövészszázad harcsszabályzata, az ATP 3-21.10 tartalmaz olyan definíciót, amely a magyar Törzsszolgálati Szabályzatban is leírtakkal megegyező, egy nagyon fontos pluszmegjegyzéssel. Az amerikai definíció tartalmazza, hogy a parancsnok szándéka támogatja a küldetésorientált vezetési szemlélet megvalósítását, és fókuszot jelent a törzs tervezéséhez, valamint segít az alárendelt parancsnokoknak abban, hogyan cselekedjenek a parancsnok által meghatározott eredmények elérése érdekében további parancsok nélkül, még akkor is, ha a művelet nem úgy alakul, ahogy azt eltervezték.²² Ez a kiegészítés kulcsfontosságú, és egy olyan funkcióját mutatja meg a „parancsnok szándékának”, amely a vizsgált magyar irodalomban ilyen egzakt módon leírva nem jelenik meg.

A NATO dokumentumait tekintve: az APP-28-ban egy rövid leírása szerepel annak, hogy a katonai szervezetnek mit kell tennie és milyen kondíciókat kell elérnie a siker érdekében a terepre, az ellenségre, valamint az elvárt véghelyzetre vonatkozóan.²³ Ez a meghatározás csak nagy vonalakban hasonlít a Törzsszolgálati Szabályzat leírásához. A tervezés leírásakor viszont már – hasonlóan az előbb bemutatott amerikai dokumentumhoz – részletesebb képet nyújt a parancsnok szándékának kidolgozásához. Elmondja, hogy a parancsnok szándékának hármas célja van. Egyrészt fókuszálja a törzs tevékenységét, másodsorban támogatja az alárendelt cselekvési szabadságát parancsok hiányában is, és végül segít a felbukkanó lehetőségek jobb kihasználásában.²⁴

¹⁹ ATP 5-0.2-1 2020, 30.

²⁰ Uo. 311.

²¹ Ált/216 2015: i. m. V-24.

²² ATP 3-21.10 2018: i. m. Glossary-7.

²³ APP-28 2019: i. m. LEX-2.

²⁴ Uo. 2–14.

Jelen írásomban a harcászati szintet vizsgálom, azonban egy kitekintés erejéig hasznos lehet a hadműveleti szintet is górcső alá venni, hiszen a két szintnek kapcsolódnia kell. A *Szövet-séges Összhaderőnemi Doktrína Hadműveletek Végrehajtásához* (Allied Joint Doctrine For The Conduct Of Operations – AJP-3) leírása a „parancsnok szándékát” másképp fogalmazza meg és határozza meg, mint a harcászati szintű tervezési folyamatok esetén. A magyarázat szerint a parancsnok szándékának nincs meghatározott formátuma, az általánosan elfogadott változatban a feladat *célja* és *célpontjai* (angolul „objectives”) szerepelnek.²⁵ Ezek a megfogalmazott célok segítenek az alárendelteknek a cselekvésben akkor, amikor a művelet nem az eltervezett módon alakul. Ha a váratlan helyzetekben a parancsnokok ismerik és értik az elvárt műveletek céljait, akkor a parancsnok szándékának keretein belül maradván hatékonyan cselekedhetnek.²⁶ Annak ellenére, hogy így hasonlóságot mutat a harcászati szintű meghatározásokkal, ez nem jelent teljes egyezőséget. A „parancsnok szándéka” ugyanolyan funkciót kap, mint az az amerikai ATP 3-21.10 szabályzatban és a NATO APP-28 dokumentumban: ez adja az alárendeltek cselekvési szabadságát, illetve annak határait.

A DOKUMENTUMOKBAN SZEREPLŐ TERVEZÉSI FOLYAMATOK VIZSGÁLATA

Az előző részben a terminológiát vizsgálva arra próbáltam választ találni, hogy mennyire segítik elő a vizsgált dokumentumok meghatározásai azt, hogy mindenki ugyanazt értse az egyes alapkifejezések esetében. Ebben a részben arra keresem a választ: mennyire magyarázzák el, hogyan kell a feladatokat, célokat és szándékokat megkeresni, elemezni, illetve kidolgozni.

A Magyar Honvédség Könnyű Lövészsorozat Doktrínája

Az első vizsgált dokumentum a 2006-os kiadású *Magyar Honvédség Könnyű Lövészsorozat Doktrínája* (Nyt. sz.: 5/22/2006/HTF – a továbbiakban Lövészsorozat Doktrína). Vizsgálata lehet egyfajta visszatekintés, mivel 2021 márciusában hatályon kívül helyezték.²⁷ Új változatot nem adtak ki, azonban példányai az ügyviteli részlegeken megtalálhatók, így elemzése hasznos.

A doktrína két tervezési folyamatot is bemutat, de csak vázlatosan. A tartalmukból kikövetkeztethető, hogy az egyik a TLP, a másik pedig az MDMP lenne. A kettő között nem hangsúlyozza a különbséget, és a megnevezéseik is megtévesztők. A TLP mint „a század vezetése” szerepel, majd annak rövid leírását követően a „katonai döntéshozatal folyamata” című rész következik minden magyarázat vagy összekötő szöveg nélkül.²⁸

A „század vezetése” esetében a küldetés tekintetében a Lövészsorozat Doktrína mindössze annyit ír, hogy a parancsnok értékeli a kapott feladatot. Ennél részletesebb a katonai döntéshozatallal kapcsolatos rész, viszont ez sem segíti elő jelentősen a megértést. A fogalmak

²⁵ Az angol „objectives” kifejezés magyarra fordítható úgy is, mint „cél” vagy „célpont”. Viszont hadműveleti szinten a célpont nem feltétlenül olyan egyértelmű és fizikailag is kézzelfogható, mint a harcászati szinten. Így ebben az esetben például az „objektíva” magyar kifejezés jobban érzékeltetheti az elérendő hadműveleti célok komplexebb és elvontabb jellegét.

²⁶ AJP-3 2019: i. m. 3–2.

²⁷ 185/2021 MH PK Intézkedés.

²⁸ 5/22/2006/HTF 2006, 21.

következetlen használata miatt többszöri olvasásra is ködös marad maga a folyamat.²⁹ A témánkkal mindössze két oldal foglalkozik, tartalmuk az alábbiak szerint foglalható össze.

A feladattisztázás során a parancsnok elemzi az előljáró szándékát, amit meg kell értenie. A „század által végrehajtandó részletes feladat” egy része pontosan meghatározható a parancsban. Ezeket a doktrína „részletes feladatnak” nevezi. A parancsnok további feladatokat is kikövetkeztethet magának, és a Lövészszázad Doktrína szerint ezeket a feladatokat „rutin eljárásként” hajtja végre. Ez ellentmond annak az állításának, hogy elengedhetetlenül fontos az is, hogy a parancsnok megértse a végrehajtandó részfeladatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a század teljesítse az előljárótól kapott feladatot.³⁰

Ezután felbukkan a „küldetés alapvető feladata” kifejezés. Nem egyértelmű ennek tartalma, ugyanis a doktrína szerint egy bekezdésen belül a századparancsnok meghatározza a saját alapvető feladatát, majd leírja, hogy a század alapvető feladatát a zászlóalj harcparancs tartalmazza, és ha ezt nem teljesíti, akkor nem teljesíti a „küldetését”.³¹

Ezt követően pedig a „kikövetkeztetett (újrafogalmazott) feladat” ismertetése következik. A doktrína szerint a kikövetkeztetett feladat meghatározásra kerül az előljáró parancsnok elgondolásában, és az alapvető feladatok és célok is meghatározásra kerülnek minden század részére. Kivéve, ha a század csak harcintézkedést kap (amit a dokumentum nem definiál), mert ilyenkor a századparancsnok határozza meg saját alapvető feladatait. A „kikövetkeztetett feladat” a Lövészszázad Doktrína szerint a „ki-mit-hol-mikor-miért” kérdésekre adott válaszokat tartalmazza. (Ami alapján viszont ezt „küldetésnek” kellene hívni.)

A dokumentumot nem lehet alkalmazni, mivel nincs hatályban, és a fentiek alapján elmondható, hogy a tárgyalt témánkat tekintve nem is célszerű alkalmazni. Az inkoherens terminológia mellett a tervezési folyamatok leírása egy vázlat szintjét sem éri el, így meglehetősen félrevezető.

A harcszabályzatok tartalma

A doktrínánál részletesebb leírást várhatunk el a harcszabályzatoktól, ezért a következő három dokumentum *A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnemének Harcszabályzata* II., III. és IV. része.

A szakasz harcszabályzatában az szerepel, hogy a parancsnok kövesse a döntéshozatal előírt szabályait.³² A szakaszszintű tervezésről azonban csak vázlatos képet nyújt. A harcérintkezésen kívül a szakaszparancsnok a harc feladat tervezését – ellentétben a Törzsszolgálati Szabályzat által leírtakkal – kilenc lépésben hajtja végre úgy, hogy a felkészülés és begyakorlás már nem is a folyamat része.³³ A feladatok meghatározásával kapcsolatban egyedül a feladattisztázás címszó alatt jelenik meg annyi, hogy a szakaszparancsnok értse meg a század és a szakasz feladatát, valamint a harcrendben elfoglalt helyét és szerepét. Erről jelent az előljárónak, aki viszont meggyőződik arról is, hogy a szakaszparancsnok az előljáró szándékát is megértette-e.³⁴

²⁹ Uo. 22–23.

³⁰ Uo. 22.

³¹ Uo. 23.

³² Ált/59 2013, 2–8.

³³ Uo.

³⁴ Uo. 2–9.

Az, hogy a szakaszparancsnok szigorúan kövesse a döntéshozatal előírt szabályait, ellentmond az egyfelől magasabb szintű dokumentumnak. A századszintű harcsszabályzat ugyanis leírja, hogy a csapatvezetési eljárások és a katonai döntéshozatal nem mereven értelmezendő szabályok sorozata, a századparancsnoknak alkalmazó módon kell használnia a körülmények és a helyzet függvényében.³⁵

A század harcsszabályzatában a „csapatvezetési eljárások” egyfajta gyűjtőfogalomként szerepel, „intézkedések sorozata”, amelyek segítségével a parancsnok a rendelkezésre álló időt hatékonyan használja fel a harctevékenységek tervezésére, szervezésére és végrehajtására.³⁶ Hangsúlyozza, hogy a századszinten alkalmazott „csapatvezetési eljárások” és a zászlóalj szintjén alkalmazott „katonai döntéshozatali eljárások” összhangban vannak. A „század döntéshozatali folyamatot” részletesebben tárgyalja és hasonlóan a szakasz harcsszabályzatához, ez is kilenc lépésből áll (és nem a Törzsszolgálati Szabályzat által leírt változat). A feladattal kapcsolatban itt is csak annyi információt közöl, hogy a parancsnoknak meg kell értenie az előjáró feladatát, viszont az előjáró az ő esetében is meggyőződik a parancsnoki szándék megértéséről is.³⁷

A zászlóaljszintű harcsszabályzat tartalma a legrövidebb a tárgyalt témánkat tekintve. Ebben a tervezésről mindössze csak annyi szerepel, hogy a zászlóaljparancsnok és törzse a katonai döntéshozatali folyamatot a Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzatában leírtaknak megfelelően hatja végre.³⁸ Ezek alapján a következő vizsgált dokumentum a törzsszolgálati szabályzat.

A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata

A tervezési folyamatokkal kapcsolatban egy fontos tény: a korábban vizsgált dokumentumoktól eltérően a Törzsszolgálati Szabályzat már egyértelművé teszi, hogy a dandár-, ezred-, zászlóaljtörzs az MDMP-t használja.³⁹ Az MDMP-t leíró rész témánkat érintő egyik fontos mozzanata az előjáró parancsnok elemzése. A Törzsszolgálati Szabályzat kihangsúlyozza, hogy a parancsnoknak nem csak ismernie kell, hanem meg is kell értenie többek között az előjáró küldetését és az előjáró szándékát két szinttel feljebb.⁴⁰ A Törzsszolgálati Szabályzat szerint fontos, hogy a parancsnok lássa azt, hogy a tevékenysége hogyan járul hozzá az előjáró küldetésének sikeréhez.

A feladatok tekintetében a törzs beazonosítja a meghatározott és a kikövetkeztetett feladatokat. A feladatok harmadik fajtáját, a kulcsfontosságú feladatokat a Törzsszolgálati Szabályzat szerint ezen két csoportból választják majd ki, az alapján, hogy melyek lesznek feltétlenül szükségesek a küldetés sikeres végrehajtásához.⁴¹

A küldetés megfogalmazása a témánk szempontjából az egyik legfontosabb mozzanata a tervezési folyamatnak. Ezzel kapcsolatban a Törzsszolgálati Szabályzat kicsit nagyvonalú a magyarázattal. Egyrészt azt írja, hogy az alegység küldetését „az előjáró tervében, parancsában szereplő küldetés alapján” fogalmazzák meg. Ez részben teljesen logikus, hiszen

³⁵ Ált/55 2014, II-6.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 2–7.

³⁸ Ált/54 2014, II-11.

³⁹ Ált/216 2015: i. m. V-8.

⁴⁰ Uo. V-16.

⁴¹ Uo. V-17.

mi más alapján történne? Viszont értelmezhető úgy is, hogy az ott szereplő küldetés szolgáló átmásolásával történik meg. A küldetés megfogalmazása a Törzsszolgálati Szabályzat szerint a törzsfőnök és a hadművelleti részlegvezető feladata, bár egy oldallal később egy zárójeltes megjegyzésként az is szerepel, hogy a parancsnok – saját „feladatelemző tevékenységének eredményeként”⁴² – maga is kidolgoz egy küldetés-megfogalmazást. A küldetés megfogalmazásánál fontos momentum az olvasó számára, hogy a Törzsszolgálati Szabályzat szerint a feladat tekintetében (a „mit” kérdésre adott válasz) az „alapvető feladatokat” tartalmazza, amiket a törzs korábban beazonosított.⁴³ Ez annak ellenére is érthető, hogy korábban a Törzsszolgálati Szabályzat a feladatok három fajtájánál „kulcsfontosságú feladatokat” definiál, viszont utána következetesen „alapvető feladatokra” hivatkozik.

A parancsnok szándékának kidolgozására vonatkozó rész a korábbiakhoz hasonlóan felsorolásszerű, kevés magyarázattal. A dokumentum szerint a parancsnok szándékának összekötő kapocsnak kell lennie a küldetés célja és az elvárt véghelyzet között. A funkcióját tekintve a Törzsszolgálati Szabályzat szerint „a szándék és a megfogalmazott küldetés egy világos útmutatást kell hogy adjon a törzsnek a tervezéshez, az alárendelteknek a feladat végrehajtásához”. És bár ez értelmezhető úgy is, mint útmutatás az alárendeltek cselekvési szabadságához, ez a mondat elég általános az FM 3.21-10 korábban bemutatott definíciójához képest. A parancsnok szándékának tartalmi elemeit röviden és tényszerűen sorolja fel a szabályzat.⁴⁴

Az MDMP tekintetében a témánkat érintő rész mindössze ennyi. A TLP-vel foglalkozó fejezet releváns tartalma pedig ennél is rövidebb. Ennek oka főleg az, hogy a Törzsszolgálati Szabályzat szerint a TLP esetében a feladat meghatározását is tartalmazó 3. lépés (az előzetes terv elkészítése) során a parancsnok lényegében az MDMP 2-6 lépéséinél leírtak szerint cselekszik, azzal a markáns különbséggel, hogy a század esetében nem áll a rendelkezésére törzs, amely az egyes mozzanatokat, illetve részfeladatokat elvégzi. Itt a tervezés a parancsnok egyszemélyi felelőssége, és a Törzsszolgálati Szabályzat szerint a rendelkezésre álló idő függvényében lesznek olyan mozzanatok vagy elemek, amelyeket gyakran csak „fejben” hajtanak végre.⁴⁵

Összefoglalva a Törzsszolgálati Szabályzat témánkat érintő tartalmát, azt lehet elmondani, hogy a szabályzat részletes a tervezési folyamatok leírásánál. Logikusan végig lehet követni benne, hogy mikor, mit kell csinálnia a parancsnoknak/tervezőknek. Viszont ennél tovább nem megy, így az alkalmazhatósága korlátozottá válik: tartalma sokszor felsorolásszerű, és nagyon kevés esetben mondja el egyes komplex lépéseknél azt, hogy azokat hogyan is célszerű végrehajtani.

A vizsgált külföldi dokumentumok témánkat érintő tartalma

Az MDMP vonatkozásában a Törzsszolgálati Szabályzattal összehasonlítva a NATO APP-28 és az amerikai ATP 5-0.2-1 útmutató releváns tartalmát vizsgálom. A témánkat érintően mindkét dokumentum bemutatja a három alapvető feladattípust, valamint az ATP 5-0.2-1 azt is leírja, hogy ezeket az előjárói harcparancs melyik részeiben lehet megtalálni. Fontos adalék a magyar dokumentumokhoz képest, hogy mindkettő hangsúlyozza: a megnevezett

⁴² Uo. V-24.

⁴³ Uo. V-23.

⁴⁴ Uo. V-24.

⁴⁵ Uo. V-45.

feladatokhoz csatolható egy, a végrehajtást befolyásoló feltétel. Ezekre két példát mutatnak be, az egyik a „parancsra” (angolul „on order”), a másik pedig az „álljon készen” (angolul „be prepared to”).⁴⁶ A „parancsra” végrehajtandó feladatok végrehajtásának kezdete még nincs meghatározva. Viszont az az alegység, amelyik ezzel a kiegészítéssel kapja meg feladatát, már elkötelezett alegységnek tekintendő, és saját tervezését a konkrét idő kivételével teljes mértékben végrehajtja. Az „álljon készen...” kezdetű feladatszabás egyfajta vészhelyzeti tervet jelent. Akkor lesz végrehajtva, ha az eredeti tervek nem teljesíthetők. Az amerikai dokumentum azt is hozzáteszi, hogy a tervezés során az ezekre történő tervezés csak másodlagos prioritás, és csak az összes más feladat megtervezése után kezdik el tervezni. Fontos, hogy az „álljon készen...” feladatok nem lehetnek kulcsfontosságú feladatok.

Mint alkalmazható technika, az amerikai útmutató javasolja, hogy a parancsok írásakor az alapparancs 2. és 3. pontjába kerüljön az összes olyan megnevezett feladat, amely befolyásolhatja az alárendelt cselekvési változatait. Hasznos módszerként említi meg, hogy a feladatokat a fajtájuk szerint meg is jelöljük a feladatlistában.⁴⁷

A küldetés megfogalmazásával kapcsolatban mindkét dokumentum tartalma hasonló. Az amerikai ATP 5-0.2-1 magyarázatként még kiemeli, hogy az öt pontjából a „ki”, „mikor” és „hol” részek viszonylag egyértelműek, a legbonyolultabb a „mit” és „miért” pontok meghatározása. A „miért”-ekre példaképpen egy rövid listát mutat be alapvető kifejezésekből (meggátol, akadályoz, lehetővé tesz, meglep, megtéveszt stb.), amelyek használhatók, bár hangsúlyozza, hogy a lista csak referencia és nem korlátozó jellegű.⁴⁸ A „mit” kérdésre megfelelő kifejezés (a feladat vagy kulcsfontosságú feladat) az ATP 5-0.2-1 szerint egy cselekvést kifejező ige.

A parancsnokoknak törekedniük kell arra, hogy doktrinálisan elfogadott kifejezéseket használjanak, hiszen ezek katonai szakmai definíciója eltér a köznapi jelentésüktől.⁴⁹ A dokumentum ezekre is hoz példákat a „tactical mission task” kifejezéseken keresztül.⁵⁰

A parancsnok szándékával kapcsolatban annyi új és hasznos információt tartalmaz az amerikai dokumentum, hogy dandár és kisebb szervezetek esetében a parancsnok szándékát maga a parancsnok dolgozza ki és a küldetéselemző törzsértekezlet végén ismerteti a törzsszel. Nagyobb szervezetek esetében, ahol több művelet tervezése is történhet egymással párhuzamosan, a törzs is kidolgozhatja, majd a küldetéselemző törzsértekezlet során javaslatként jelentik a parancsnoknak jóváhagyásra.⁵¹

A TLP releváns pontjai az amerikai lövészs század harcsszabályzatában

Az amerikai ATP 3-21.10 függelékben tárgyalja a csapatvezetési eljárásokat. A folyamat fő pontjainak leírása hasonló a magyar Törzsszolgálati Szabályzatban szereplő leíráshoz, viszont sok olyan apró, de fontos információval vagy megfigyeléssel egészítik ki a tartalmát, amelyek segítik a megértést, és a „Mit kell csinálni?” kérdés mellett a „Hogyan kell csinálni?” kérdésekre is válaszolnak.

⁴⁶ ATP 5-0.2-1 2020: i. m. 24. APP-28 2019: i. m. 2–10.

⁴⁷ ATP 5-0.2-1 2020: i. m. 25.

⁴⁸ Uo. 311.

⁴⁹ Uo. 30.

⁵⁰ A kifejezés pontos magyar megfelelője egyelőre nem ismert, kb. annyi, mint harcászati küldetés-feladat.

⁵¹ ATP 5-0.2-1 2020: i. m. 32.

A folyamat bemutatásának rögtön az elején hangsúlyozzák, hogy a század általában a megkapott előzetes intézkedés (Warning Order – WARNORD) alapján kezdi meg a tervezést, de ez nem törvényszerű, a zászlóalj kiadhat azonnal teljes harcparancsot (Operation Order – OPORD) is. A legrosszabb esetben pedig akár új küldetést is kaphat egy már zajló művelet során.⁵²

Ezután viszont van egy hangsúlyos momentum az amerikai TLP leírásában, ami nem szerepel a TSZSZ megfelelő részében. A TLP 3. lépésében a feladatelemzés részeként a parancsnok meghatározza a „feltételezett döntő pontot” (angolul „tentative decisive point”). Az ATP 3-21.10 szerint a döntő pont meghatározása és igazolása a cselekvési változat kidolgozása során a TLP legfontosabb aspektusa.⁵³ A döntő pont segítségével tudja a parancsnok a cselekvési tervét kidolgozni, ez segít neki abban, hogy mikor és milyen módon képes elegendő harci erőt generálni, hogy fölénybe kerüljön az ellenséghez képest. A döntő pont nem a kulcsfontosságú feladat vagy a század céljának ismételt megfogalmazása; ez azt definiálja, hogy az alegység hogyan, hol és mikor éri el a célját. A döntő pont lehet terep-, ellenség- vagy időorientált, esetleg ezek kombinációja; lehet esemény vagy tevékenység (terepre, ellenségre, időre vagy harci erőre tekintettel), amelyen keresztül a század visszafordíthatatlanul eléri a célját. Fontos megjegyezése a dokumentumnak, hogy ha a parancsnok a tervezési folyamat során úgy találja, hogy a feltételezett döntő pont már nem releváns, akkor ismételten meghatároz egyet, és újrakezdi a cselekvési változat kidolgozását.

A szabályzat hasonló részletességgel magyarázza a parancsnok szándékának a felépítését és funkcióját. Hangsúlyozza, hogy a végrehajtás módszere nem része a parancsnok szándékának, csakúgy, mint a kockázatok megemlítése sem, hiszen mindkettővel a harcparancs más pontja foglalkozik. Egy további fontos megjegyzése a szabályzatnak az is, hogy a parancsnok szándéka szükség szerint változik a tervezési folyamat során.⁵⁴ A megértést elősegítendő, az amerikai harcszabályzat a feladatok fajtáinak ismertetésénél – ellentétben a magyar dokumentumokkal – példákat is hoz, valamint azt is leírja, hogy ezek hol találhatóak meg a legnagyobb valószínűséggel az előljáró parancsában.⁵⁵

„Tactical mission tasks”

Az ATP 3-21.10 a TLP leírásánál hangsúlyozza, hogy a kulcsfontosságú feladatok nem korlátozódnak a „tactical mission tasks” listában szereplő kifejezésekre. (Ezzel egybevág az ATP 5-0.2-1 tartalma is, hiszen az is megengedi az ezektől való eltérést, bár hangsúlyozza a használatuk célszerűségét.) A „tactical mission tasks” kifejezés szó szerinti fordítása a mesterkéltnél „harcászati szintű küldetés-feladatok”.⁵⁶ Definíciójuk szerint olyan specifikus feladatok, amelyeket egy alegység harcászati szintű művelet vagy manőver során hajt végre. A TMT-t kifejezhetik akár egy saját erők által végrehajtott cselekvéssel, vagy egy ellenségen elért hatással. A TMT lényegében leírja az eredményt vagy hatást, amit a parancsnok el akar érni.⁵⁷ Az amerikai FM 3-90 szabályzat 27 TMT-t sorol fel és definiálja pontosan a jelenté-

⁵² ATP 3-21.10 2018: i. m. B-6.

⁵³ Uo. B-9.

⁵⁴ Uo. B-10.

⁵⁵ Uo. B-11.

⁵⁶ Mivel a vizsgált magyar dokumentumokban nincs megfelelője, így a továbbiakban az angol kifejezést rövidítve, a „TMT” rövidítést fogom használni.

⁵⁷ ADP 1-02 2018, 9-1.

süket. Ennek a feladatlistának az értelmét akkor látjuk át igazán, ha összevetjük például a „megszáll” (angolul „occupy”) és az „elfoglal” (angolul „seize”) kifejezéseket. Mindkettő tereporientált, és jelentésük is szinonim. A lényegi különbség a definíciók szerint az, hogy például egy terület megszállása harcérintkezés nélkül történik, az elfoglalásnál viszont harcérintkezéssel és döntő erőfölénnyel. Hasonlóképpen a „megsemmisít” (angolul „destroy”) TMT esetén akkora pusztítást kell elérni, hogy az ellenség csak újjászervezést követően legyen ismét harcképes; a „semlegesít” (angolul „neutralize”) esetén viszont csak az a cél, hogy az ellenség ne legyen képes a műveletet érdemben befolyásolni. Ezzel a TMT-listával a mindennapi nyelvben is használt, sokszor rokonértelmű kifejezéseknek adtak egyértelmű katonai jelentéstartalmat, amelyeket a törzsek és a parancsnokok is a félreértések kockázata nélkül alkalmazhatnak. További előnye a TMT-knek, hogy kevés kivétellel mindegyiknek saját grafikus megjelenítése (szimbóluma) is van.⁵⁸ A szabályzatok azonban több ponton is rávilágítanak arra, hogy noha a pontos definíció és az egyértelmű grafikus megjelenítés segíti a feladat pontos megértését, önmagában csak a „mit” kérdésre válaszoló TMT nem elég, mindenképpen szükséges a „miért” hangsúlyozása is, a cél egyértelmű megfogalmazásával.

Fontos megemlíteni, hogy hasonló koncepció a NATO szabályzataiban is fellelhető. Az APP-28 cselekvési változatok kidolgozására vonatkozó fejezet részében egy megjegyzésként szerepel, hogy az alárendelteknek történő feladatszabás során alkalmazhatók a *Szövetséges Szárazföldi Harcászat* (Allied Land Tactics – ATP-3.2.1) kiadványban szereplő, angolul „mission task” kifejezések.⁵⁹ Megvizsgálva az ATP-3.2.1 2009. évi kiadását, valóban találunk egy hasonló táblázatba szerkesztett listát alapvető feladatokkal.⁶⁰ Mivel viszont a dokumentum aktuális, 2022-es verziója a cikk írásakor minősített okmány, így ennek tartalmát jelen írásomban nem vizsgáltam.⁶¹

ÖSSZEFOGLALÁS

Vizsgálatom a tervezési folyamatok nagyon szűk szegmensére korlátozódott, és a vizsgált dokumentumok köre is szándékosan lett szűk, fókuszálva a legfontosabb harcászati szintű alapidokumentumokra. A magyar nyelvű dokumentumok tekintetében annyit lehet elmondani, hogy a vizsgált témát illetően használhatóságuk változó. Általános megfigyelésként elmondható, hogy minél későbbi egy dokumentum, annál pontosabb és jobban használható a tartalma.

Az alapfogalmak tekintetében a vizsgált dokumentumok csak korlátozottan használhatók, hiszen sok tekintetben teljesen eltérő kifejezéseket használnak azonos fogalmakra. Bár a bevezetőben jeleztem, hogy nem szándékom konkrét fordítási javaslatokat tenni a szabályzatfejlesztő, illetve -kidolgozó munkához, ha röviden összefoglalom a vizsgált szabályzatok releváns tartalmát, ez mégis egyfajta javaslatná is válik.

Az angol „mission” kifejezés fordítása a magyar dokumentumokban alapvetően „küldetés”, és egyértelmű a tartalma is. A „task” angol kifejezés így a magyar „feladat”-ként használható, és nem összekeverhető a „küldetéssel”, hanem annál szűkebb és specifikus fogalmakat takar. A feladatok fajtái („specified”, „implied”, „key”) megtalálhatók a magyar

⁵⁸ FM 3-90 2023: i. m. B-1.

⁵⁹ APP-28 2019: i. m. 3–6.

⁶⁰ ATP-3.2.1. 2009, 1–8.

⁶¹ Az aktuális verzió elérhetőségéről lásd NATO Standardization Office – Promulgated Standards.

szabályzatokban is, itt csak ezek egyértelmű használatára kell figyelni. A „megnevezett” feladatot megkapjuk, a „kikövetkeztetett” feladatokat mi magunk határozzuk meg, és ezek közül a „kulcsfontosságú” feladatok közvetlenül hozzájárulnak a művelet sikeréhez, így a küldetés megfogalmazásában is szerepelhetnek. Ennél több kategória és elnevezés meglátásom szerint fölösleges, és nem követné a NATO-gyakorlatot sem.

A „cél” kifejezést (mint a művelet „célja”) az angol „purpose” megfelelőjeként kell használni, és nem összekeverni a „célponttal” (ami az angol „target, vagy esetleg „objective”). Fontos azonban figyelembe venni, amit a cikkben már jeleztem, hogy a hadműveleti szintű tervezés során az angol „objective” helyesen fordítható „cél” vagy „célpont” -ként is, de ez a változat nem adja vissza egy hadműveleti szintű művelet célpontjának komplexebb és elvontabb jellegét egy harcászati célponthoz viszonyítva.

Az amerikai „tactical mission task” és a NATO szabályzataiban meglévő „mission task” nem rendelkezik magyar megfelelőkkel. Ezeket célszerűnek tartom a magyar szabályzatokba áttemelni (például „harcászati alapeladatok” néven), mert ezek ismerete és alkalmazása több okból is rendkívül hasznos lehet. Egyrészt a legelső harcászati szinten (szakasz, század) is jól használhatók, ott, ahol a végrehajtóknál a legfiatalabb a parancsnoki állomány. Mivel tapasztalatuk még nem jelentős, számukra nagy segítség lehet egy egyértelműen meghatározott, definiált és részletesen leírt feladatlista alkalmazása. Másrészt, a haderő modernizálása keretében egyes alegységeket komplex és nagy hatékonyságú eszközökkel szerelnek fel, és fizikailag is könnyen és gyorsan megvalósítható a harcászati szintű összefegyvernemi együttműködés. Viszont a technológia ezt csak lehetővé teszi, ami a hatékonyság szempontjából leginkább számít az az, hogy a támogató és a támogatott alegység ugyanazt a szaknyelvet beszélje és értse.

A tervezési folyamatok esetén észrevehető, hogy a harcszabályzatok tartalma többnyire koherens, sokszor szó szerint megegyező tartalommal, viszont vázlatos, főleg a Törzsszolgálati Szabályzat részletességéhez képest. Alkalmazhatóságukat negatívan befolyásolja, hogy mint például a TLP esetében, tartalmuk helyenként eltér a Törzsszolgálati Szabályzattól.

Összefoglalva annyi mondható el, hogy célszerű a magyar és a külföldi szabályzatokat egyaránt felhasználni. A „mit kell tennünk?” kérdésre a válasz a magyar dokumentumok közül a Törzsszolgálati Szabályzatban korrekt módon benne van, követi a nemzetközileg is alkalmazott eljárásokat. A „hogyan csináljuk?” kérdésre viszont nem minden esetben találunk példát vagy módszert. Ekkor elsősorban a saját szervezet releváns Hatályos Műveleti Eljárása lehet a másodlagos forrás, ha pedig abban sincs, akkor az itt vizsgált külföldi dokumentumok segíthetnek. Láttuk viszont, hogy azokban is fellelhetők kisebb tartalmi különbségek, így érdemes azok esetében is a legfrissebb verziókat alkalmazni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 185/2021 MH PK Intézkedés az egyes belső rendelkezések hatályon kívül helyezéséről.
- 5/22/2006/HTF – A Magyar Honvédség Könyű Lövészszázad Doktrínája. A Magyar Honvédség Szárazföldi Parancsnokság kiadványa, 2006.
- AAP 0-6 Edition 2021 – NATO Glossary Of Terms And Definitions (English and French). NATO Standardization Office, 2021. <https://www.bing.com/search?q=NATO+AAP+0-6+Edition+2021+&qs=n&form=QBRE&sp=-1&lq=0&pq=nato+aap+0-6+edition+2021+&sc=10-26&sk=&cvid=2AB4AF095A3B4E24A80FE97814F06C07&ghsh=0&ghacc=0&ghpl=> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 23.)

- ADP 1-02 – Terms And Military Symbols. Headquarters, Department of the Army, 2018. 08. https://irp.fas.org/doddir/army/adp1_02.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 17.)
- ADP 6-0 – Mission Command. Headquarters, Department of the Army, 2019. 07. https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN34403-ADP_6-0-000-WEB-3.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 23.)
- AJP-3 – Allied Joint Doctrine For The Conduct Of Operations Edition C Version 1. NATO Standardization Office, 2019. 02. https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-3_EDC_V1_E_2490.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 09.)
- Ált/54 – A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnének Harcscsabályzata II. rész, zászlóalj. A Magyar Honvédség kiadványa, 2014.
- Ált/55 – A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnének Harcscsabályzata III. rész, század. A Magyar Honvédség kiadványa, 2014.
- Ált/59 – A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnének Harcscsabályzata IV. rész, szakasz, raj, kezelőszemélyzet, honvéd I. kötet. A Magyar Honvédség kiadványa, 2013.
- Ált/216 – A Magyar Honvédség Törzsszolgálati Szabályzata II. rész. A Magyar Honvédség kiadványa, 2015.
- APP-28 – Tactical Planning For Land Forces Edition A Version 1. NATO Standardization Office, 2019. 11. <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/english/swedint/engelska/swedint/information-to-admitted-students-and-participants/nltpc/app-28-eda-v1-e.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 29.)
- ATP-3.2.1. – Allied Land Tactics. NATO Standardization Agency, 2009. 11. https://tuxdoc.com/download/atp-321-land-tactics_pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 29.)
- ATP 3-21.10 (FM 3-21.10) – Infantry Rifle Company. Headquarters, Department of the Army, 2018. 05. https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN8519_ATP%203-21x10%20Final%20Web.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 13.)
- ATP 5-0.2-1 – Staff Reference Guide Volume I. Unclassified Resources. Headquarters, Department of the Army, 2020. 12. https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN34870-ATP_5-0.2-1-000-WEB-1.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 21.)
- FM 3-90 – Tactics. Headquarters, Department of the Army, 2023. 05. https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN38160-FM_3-90-000-WEB-1.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 10. 21.)
- FM 7-15 – The Army Universal Task List. Headquarters, Department of the Army, 2009. 02. <https://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm7-15C10%2812%29.pdf> (Letöltés időpontja 2023. 10. 17.)
- Lambert, Andrew: *Balaklava 1854 – The Misunderstood Order*. In: Pimlott, John (szerk.): *The Hutchinson Atlas of Battle Plans*. Fitzroy and Dearborn Publishers, Chicago, 1999, 95–102.
- NATO Standardization Office – Promulgated Standards. <https://nso.nato.int/nso/nsdd/main/list-promulg> (Letöltés időpontja 2023. 10. 17.)

Mező Ferenc – Mező Katalin:

A FUTBALL METAFORIKUS ÉS FUNKCIONÁLIS KAPCSOLATA A HADVISELÉSEL

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.8

ÖSSZEFOGLALÓ: A *futball* (vagy *foci*) nevű népszerű játékot a 19. század közepén hozták létre Nagy-Britanniában. Bár ez a sport egyfajta békés labdajáték, mégis két csapat harcát (vagy háborúját) szimbolizálja. A *futball* és a *hadviselés* szimbolikus kapcsolata a sportág szakkifejezéseiben nyilvánul meg, mivel ez a sport a *hadviselés* terminológiájából vett metaforákat is használ. Másrészt a *futball*nak és a *hadviselés*nek nemcsak szimbolikus, hanem funkcionális kapcsolata is van egymással: a *futball*t számos cél érdekében használták fel a háborúk történetében. Jelen tanulmány a *futball* és a *hadviselés* metaforikus és funkcionális kapcsolatát vizsgálja fel.

KULCSSZAVAK: *futball*, *foci*, *hadviselés*

A SZERZŐKRŐL:

► Dr. Mező Ferenc (PhD), az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem docense (ORCID: 0000-0001-6261-8744; MTMT: 10002779)

► Dr. Mező Katalin (PhD), a Debreceni Egyetem főiskolai docense (ORCID: 0000-0002-1157-4478; MTMT: 10046555)

BEVEZETÉS

A 19. századbeli Nagy-Britanniából származó labdarúgás a hazai szaknyelvben „futball”-ként, a szlengben „foci”-ként is ismert csapatsport, amire az angol nyelvhasználatban a *football*, illetve a *soccer* megnevezést is használják (a helyzetet bonyolítja, hogy *football*nak nevezik olykor az amerikai *football*t is, ami lényegesen eltér a labdarúgástól). A labdarúgás szabályait nemzetközi szinten a Fédération Internationale de Football Association (FIFA) állapítja meg;¹ Magyarországon pedig a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) koordinálja e sportot nemzeti szinten. Noha a *futball* elvileg egy békés labdajáték, mégis egyfajta csatát, harcot szimbolizál két csapat között. A labdarúgás és a *hadviselés* között valóban felfedezhetünk összefüggéseket, amikről egyrészt a *futball* *hadviselés*beli metaforái tanúsíthatnak, másrészt e sport *hadviselés*t érintő felhasználási lehetőségei s azok történelmi példái vallhatnak.

A FUTBALL HADVISELÉSBELI METAFORÁI

A tudományok – és általában a legkülönbözőbb szakterületek – gyakran élnek a hasonlatokat, metaforákat, analógiákat alkalmazó képes beszéd eszközével, amikor szemléletes kifejezésekkel, példákkal kívánják az új fogalmakat korábban ismert fogalmak, jelenségek révén érthetővé tenni. A hasonlatok esetében egy tulajdonság mentén vannak párhuzamot két fogalom között („A csatár

¹ Laws of the Game 2015/2016.

olyan gyorsan fut, mint a nyúl”), míg az analógiák számos tulajdonság mentén vetik össze a fogalmakat. E két szélsőség között találhatóak a metaforák, amelyek lehetővé teszik, hogy ismeretlen, elvont és/vagy új fogalmakat már ismert fogalmak megnevezésén keresztül ragadjunk meg.

A labdarúgósportban használt szakkifejezések egy része például a hadtudomány terminológiájából lett átvéve, és a „labdarúgás = egyfajta harc a győzelemért” metafora köré csoportosul. Az alábbi mondatba sűrítve (dőlt betűvel kiemelve) láthatók a futballra jellemző gyakori hadi metaforák (lásd még 1. táblázat).

„A (talán *zsoldos* játékosokkal is kiegészített) *futballcsapat* a *csapatkapitány* irányításával a *bajnokság* alkalmával olyan *győzelemmel*, *vereséggel* vagy *döntetlen* eredménnyel záruló *küzdelemben* vesz részt – akár a *csatárok* támadó játékát, akár a *védők védekező* játékát tekintjük –, ami során megfelelő *stratégia* és *taktika*, *cselezés* alkalmazásával *üldözik* a labdát, annak érdekében, hogy *gólhelyzetet* (=célhelyzetet) teremtvé az *ellenfél* térfelén lévő *kapuba* *lőjék* (a labda célba érését nevezzük *gólnak*), amit a *kapus* és a *háttvédek* igyekeznek megakadályozni.”

1. táblázat *A hadtudományi terminológiából vett metaforák a futballban (A szerzők gyűjtése)*

Hadviselésben használt kifejezés mondatba foglalva	A futballban használt hadi metafora mondatba foglalva
Hős <i>bajnok</i> lett a katona.	Futball- <i>bajnok</i> lett a sportoló.
A katonacsapat harcolni indul.	A futball <i>csapat</i> labdarúgó-mérkőzésre indul.
A <i>kapitány</i> irányítja a katonáit.	A futballista <i>csapatkapitány</i> irányítja a csapattársait.
A lövész (<i>csatár</i>) küzd, győzni akar a csatában.	A futball <i>csatár</i> győzni akar a labdarúgó-mérkőzésen.
A hadicsel a győzelmet szolgálja.	A futballban alkalmazott <i>cel</i> , <i>cselezés</i> a győzelmet szolgálja.
<i>Döntetlen</i> lett a csata eredménye.	<i>Döntetlen</i> lett a labdarúgó-mérkőzés eredménye.
A háborúban az ellenfelet kell legyőzni.	A labdarúgó-mérkőzésen az <i>ellenfelet</i> kell legyőzni.
A csata <i>célja</i> (the goal of the battle).	A labdarúgó-mérkőzés <i>célja</i> gól lövése.
A háború <i>győztes</i> csapata.	A futball-mérkőzés <i>győztes</i> csapata.
A menetoszlop <i>háttvéde</i> .	<i>Háttvéd</i> a futballpályán.
Harctéri <i>helyzet</i> .	Labdarúgó-pályabeli <i>helyzet</i> (például: gólhelyzet).
Az ostromlott vár <i>kapuja</i> .	Az ellenfél <i>kapuja</i> .
Az ostromlott vár <i>kapusa</i> .	Az ellenfél <i>kapusa</i> .
A katona <i>lő</i> , és <i>lövése</i> célba talál.	A futballista <i>lő</i> (labdába rúg), és <i>lövése</i> célba talál.
<i>Küzdelem</i> , küzdés a csatátéren.	<i>Küzdelem</i> , küzdés a futball-mérkőzésen.
A jó <i>stratégia</i> győztes csatához vezet.	A jó <i>stratégia</i> győztes labdarúgó-mérkőzéshez vezet.
A jó <i>taktika</i> győztes csatához vezet.	A jó <i>taktika</i> győztes labdarúgó-mérkőzéshez vezet.
A <i>támadó</i> csapatok <i>támadása</i> .	A <i>támadó</i> futballcsapat <i>támadása</i> .
Az ellenfél <i>üldözése</i> .	A futball-labda <i>üldözése</i> .
A háború <i>vesztes</i> csapata.	A futball-mérkőzés <i>vesztes</i> csapata.
A vár <i>védői</i> védekeznek.	A <i>védő</i> játékosok védekeznek, a kapus <i>védi</i> a kaput.
<i>Zsoldosokból</i> álló <i>zsoldossereg</i> .	„ <i>Zsoldos</i> ” játékosok is vannak a futballcsapatban.

E metaforák nagy része nemcsak a magyar nyelvben lelhető fel, hanem az angol nyelvű szakirodalom² is használja ezeket (valójában a magyar kifejezések a legtöbb esetben a FIFA által is alkalmazott angol kifejezések tükörfordításai). Az alábbiakban bemutatjuk a labdarúgással kapcsolatos legjellegzetesebb metaforákat, megadjuk azok hadtudományi jelentését, valamint angol nyelvű megfelelőjüket. A metaforákat a magyar kifejezések ABC-rend szerinti sorrendjében közöljük.

Futballban alkalmazott metafora: BAJNOK, BAJNOKSÁG

Hadtudományi jelentés: „bajnok: »bajvívó; hős harcos« [...] A szerbhorvát bojnik (»bajvívó«) átvétele, [...]”³ Szótöve a boj (baj), a magyarban „-nok” képzővel ellátva; a „bajnokság” főnév a bajnokok összecsapására vonatkozik, elsősorban sportbeli szövegek környezetben. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: champion, championship.

Futballban alkalmazott metafora: CSAPAT

Hadtudományi jelentés: „csapat: 1. Tervszerűen létrehozott szervezet szükségletek kielégítése céljából. 2. A honvédelmi rendszer keretében a haderőnemek, a fegyvernemek és a szakcsapatok katonai (fegyveres) feladatok ellátására létrehozott, szervezett önálló alegységeinek, egységeinek, magasabbegységeinek összefoglaló megnevezése. Az önállóan szervezett csapatok vezető szervekkel, harcoló, harctámogató, harcbiztosító és logisztikai alárendeltekkel rendelkeznek. A haderőnemekhez soroljuk a szárazföldi, a légierő- és a haditengerészeti kötelekeket. Magasabbegységekhez a hadosztályokat, hadtesteket stb.”⁴ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: team.

Futballban alkalmazott metafora: CSAPATKAPITÁNY

Hadtudományi jelentés: A kapitány irányító funkciót ellátó tiszti rang (rendfokozat). Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: team captain, skipper.

Futballban alkalmazott metafora: CSATÁR

Hadtudományi jelentés: Lövész. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: strikers, forwards.

Futballban alkalmazott metafora: CSEL, CSELEZÉS

Hadtudományi jelentés: Az ellenfél félrevezetése. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: feint (=csel), feinting (=cselezés).

Futballban alkalmazott metafora: DÖNTETLEN

Hadtudományi jelentés: Olyan állapot, amelyben nincs egyértelmű győztese, vesztese a csatának. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: drawn.

Futballban alkalmazott metafora: ELLENFÉL, ELLENSÉG

Hadtudományi jelentés: „elleniség: klasszikus értelemben valamely állam vonatkozásában a vele szemben hadban (hadiállapotban) álló fél, amely fegyveres erővel és eszközeivel az adott állam ellen agresszíven, intervenciócs céllal harcra készül, harcot robbant ki és folytat,

² Laws of the Game 2015/2016., i. m.

³ Tótfalusi 2001.

⁴ Krajnc 2019, 126–127.

azaz jellemzői, viselkedése alapján erre akár már békében is (nyíltan vagy burkoltan) készül, veszélyt jelent, vagy jelenthet az adott államra. A modern hadviselés tekintetében a háború és béke közötti markáns határ szándékos elhomályosításával és ezáltal az ellenség konkrét megnevezésének nehézségével kell számolni. A békeidőszaki fedett tevékenységek, az információs műveletek ellenséges végrehajtása, a lakosság célirányos befolyásolása, illetve a kiberműveletekben rejlő lehetőségek sok esetben megnehezítik napjainkban az ellenség egyértelmű meghatározását”.⁵ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: opponent, opposing team.

Futballban alkalmazott metafora: GÓL (GOAL), CÉL

Hadtudományi jelentés: „cél: jövőbeni állapot meghatározása. A jövőbeni állapot elérésének szándéka, akarata. 1. Lehet egyéni, szervezeti, társadalmi szintű elérni kívánt állapot. 2. Katonai terminológiában a cél olyan ellenséges objektum, amelyet saját erőink eszközeivel kívánunk megsemmisíteni, lefogni vagy éppen zavarni. Küldetés – misszió”.⁶ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: goal (=cél).

Futballban alkalmazott metafora: GYŐZTES

Hadtudományi jelentés: Hadi sikert elérő fél. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: winner.

Futballban alkalmazott metafora: HÁTVÉD

Hadtudományi jelentés: A csapatot hátulról védő harcoló erők. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: quarterback (=”quarter”+”back”, vagyis a „negyed”+”vissza” szavak összetétele).

Futballban alkalmazott metafora: HELYZET (PÉLDÁUL: GÓLHELYZET)

Hadtudományi jelentés: „helyzet: a katonai szervezetnek egy adott időpontban feltárható, mérhető állapota. Az állapot/helyzet viszonylagosság kérdése, amelyet az ellenséghez, a célokhoz, követelményekhez, az előjáró elvárásaihoz, az együttműködő szomszédokhoz, a környezeti tényezőkhöz (terep, időjárás, napszak stb.), a társadalmi elvárásokhoz, a múltbeli, illetve a jövőbeni állapothoz ítélnünk meg. A szervezeti helyzeten túl beszélhetünk döntési helyzetről, amikor a vezető olyan tényekkel szembesül, hogy a szervezet jövőjének érdekében választania kell”.⁷ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: situation (=helyzet), goalscoring opportunity (=gólszerzési lehetőség, gólhelyzet).

Futballban alkalmazott metafora: KAPU

Hadtudományi jelentés: A hadviselést érintő kontextusban a kapu a (főként ókori és középkori keletkezésű) fallal körülvett települések ki- és beléptető (ellenőrző) pontja. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: goal (magyar jelentése: cél, v. ö.: a „gól” – mint futballban alkalmazott metaforát tárgyaló – bekezdéssel).

⁵ Krajnc 2019, i. m. 204. Hangsúlyozni kell, hogy a sportban nem az ellenség (enemy) kifejezés terjedt el, hanem az ellenfél (opponent).

⁶ Uo. 112. Megjegyzés: Az angol futballszaknyelvben a goal (cél) kifejezést alkalmazzák a magyar nyelvben „kapu”-ként említett objektumra.

⁷ Uo. 423.

Futballban alkalmazott metafora: KAPUS

Hadtudományi jelentés: A hadviselést érintő kontextusban a kapus szerepkört megvalósító személyek a (főként ókori és középkori keletkezésű) fallal körülvett települések ki- és beléptető (ellenőrző) pontjának őrei, a ki- és beléptetés, az ellenőrzés felelősei voltak. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: goalkeeper (=célőrző). Megj.: az angol kifejezés tehát a kapus helyett az „őr” feladatát ellátó személy fogalmához köti e szerepkört. A magyarban is előfordul, hogy a „kapus őrzi a kaput”.

Futballban alkalmazott metafora: LŐ, LÖVÉS (PÉLDÁUL: „KAPURA LÖVÉS”)

Hadtudományi jelentés: Lőfegyver elsütése. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: shot.

Futballban alkalmazott metafora: KÜZDELEM, KÜZDÉS

Hadtudományi jelentés: „küzdelmi (harci) játék: a sportjellegű, az eszközkészítő, az eszközös ügyességi játékok, az ügyességi és erőjátékok, a fogójátékok és a vonuló játékok azon csoportja, ahol a résztvevők harci jellegű tartalmakat (fegyverkészítés és -használat, katonai kiképzés játékos formája, harci taktikai elemek játékos gyakorlása) sajátítanak el játékos formában. Ilyen a fuszulypapuska-, a sárpuska-, a parittyá-, a csúzli- és ijkszítés, a pányvázás, a lovasdi, a nemzetes, a fecskézés, a mancsózás, a csülkőzés, a görcölés, a kanászos, a bigézés, a bakugrás és a fekete-fehér fogócska”.⁸ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: challenging (=kihívás, ami szintén hadi jelentéssel bír hadviselésbeli szövegekörnyezetben is).

Futballban alkalmazott metafora: STRATÉGIA

Hadtudományi jelentés: „A stratégia lényegében egy átfogó elképzelés, amely a rendelkezésre álló erőkből a legelőnyösebb helyzetet igyekszik kialakítani a háború megnyeréséhez”; a stratégia „...5–10 éves vagy hosszabb cselekvési programot, követendő utat vázol fel, ami a szervezet egészére vonatkozik”; illetve a stratégia: „A következő kérdésre válaszol: »mit kell tennünk?« A felső vezetés dolgozza ki.”⁹ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: strategy.

Futballban alkalmazott metafora: TAKTIKA

Hadtudományi jelentés: „taktika: a cél elérésére alkalmazott módszer, a stratégia lebontása. Olyan eljárás, amely a beazonosítható középtávú célokhoz, lehetőségekhez igazítja a szervezet taktikai cselekvési programját. A feladatcsoportokat és az azokhoz szükséges erőforrásokat jelenítik meg, a megoldás eljárásrendszerével együtt. A taktikai cselekvési program 2–4 év időtartamú. A következő kérdésre válaszol: »hogyan, milyen módon kell tennünk?« Ebből

⁸ Uo. 666–667. Lényegében a ma ismert sportok többsége, az ókori olimpiai játékokban szereplő versenyszámoknak pedig mindegyike a küzdelemmel és a résztvevők harci potenciáljának bemutatásával áll kapcsolatban. Az i. e. 776 és i. sz. 393 között négyévente megrendezett olümpiai játékok például kezdetben (kb. 190 m-es) stadionfutásból, később pedig ökölvívásból, birkózásból, pankrációból, kocsiversenyből, további hosszabb-rövidebb futászámokból és (birkózást, stadionfutást, távolugrást, gerelyhajítást és diszkoszvetést magába foglaló) pentatlonból állt. E versenyszámok mindegyike a korabeli csatákban, küzdelmekben lényeges mozgásformák voltak.

⁹ Uo. 980. A „stratégia” szó további jelentéseit lásd Krajnc 2019, i. m. 979–980.

bontják le az operatív, konkrét cselekvési programot”.¹⁰ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: tactics.

Futballban alkalmazott metafora: TÁMADÓ, TÁMADÁS

Hadtudományi jelentés: „Támadó művelet: a támadás a harctevékenység egyik fajtája. A támadó művelet magába foglalja a műveletben részt vevő összhaderónemi (összfegyvernemi) erők összehangolt tevékenységét az ellenség pusztítása, semlegesítése, megsemmisítése, foglyul ejtése, haditechnikai eszközeinek, anyagi készleteinek zsákmányul ejtése, a kijelölt terepszakaszok, objektumok birtokba vételére érdekében”.¹¹ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: attacker (=támadó), attacking team (=támadó csapat), attack (=támadás).

Futballban alkalmazott metafora: ÜLDÖZÉS

Hadtudományi jelentés: „Üldözés: a támadás kifejlesztése a visszavonuló ellenség ellen”.¹² Az angol megfelelő: chasing.

Futballban alkalmazott metafora: VESZTES

Hadtudományi jelentés: Hadi kudarcot elszenvedő fél. Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: loser.

Futballban alkalmazott metafora: VÉDŐ, VÉDEKEZŐ, VÉDÉS

Hadtudományi jelentés: Védelem: „a harctevékenység egyik fajtája, amelyet a csapatok a támadó ellenséggel szemben előre előkészített vagy a harc folyamán elfoglalt és berendezett sávban, körzetben, körletben folytatnak”.¹³ Az angol nyelvben a sporttal kapcsolatban használt kifejezés: defenders (=védők), defending players (=védekező játékosok), defend (=védés).

Futballban alkalmazott metafora: ZSOLDOS, ZSOLDOSSEREG

Hadtudományi jelentés: „Zsoldoshadsereg: a zsoldos az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezmények kiegészítő jegyzőkönyvei alapján olyan fegyveres, aki pénzért, hivatásszerűen aktív fegyveres szolgálatot vállal, kifejezetten fegyveres összeütközés céljával, olyan közösség érdekében, amelyhez egyébként nincs köze, és olyan pénzbeli juttatásért, amelynek összege meghaladja az ott szolgáló helyi katonák fizetését”.¹⁴ Az angol kifejezés: mercenary.

A fentiek alapján látható, hogy a labdarúgással kapcsolatos (szak)kifejezéseket sok esetben a hadviselés terminológiájából vették. Megjegyezzük, hogy magának a „labda” szónak inkább az angol nyelvben van hadi vonatkozása: a „labda” angolul „ball”, így a „futball labda” = „football”. A „ball” azonban „golyó”-t is jelent, s szerepel például az ágyúgolyó („cannon ball”) kifejezésben, s a labda és az ágyúgolyó valóban hasonlít is egymáshoz, s lényegében mindkettővel célba kell találni.

¹⁰ Uo. 1042. A taktika és stratégia kifejezések a katonai terminológiából átvéve a civil élet számos területén használatba kerültek az idők során – lásd: tanulási taktika és stratégia, üzleti stratégia/taktika, sportstratégia/-taktika, szerelmi stratégia/taktika stb.

¹¹ Uo. 1044.

¹² Uo. 1131.

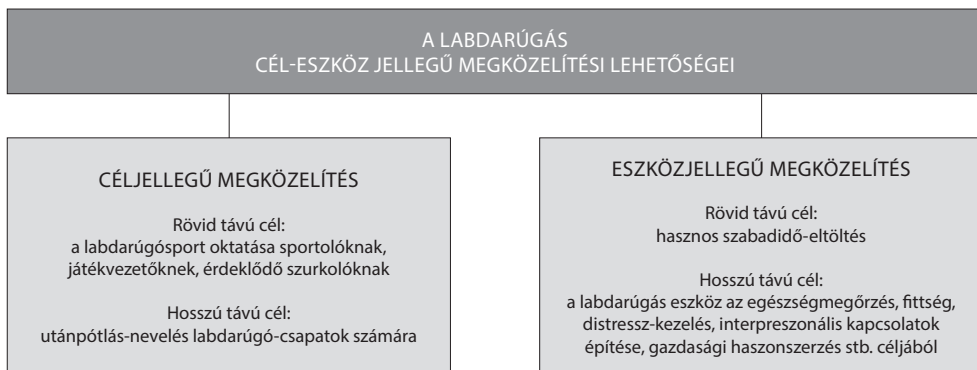
¹³ Uo. 1141.

¹⁴ Uo. 1191.

A FUTBALL MINT A HADVISELÉSBEN ALKALMAZHATÓ ESZKÖZ

A 19. század második felében kialakult mai értelemben vett labdarúgás és a hadviselés ősi művészete közötti párhuzamra a későbbiek során az is okot adhatott, hogy e sportnak többfajta felhasználási lehetősége nyert teret a hadviselés területén is: a harcoló alakulatok állóképességének és összetartásának erősítésétől kezdve azok motiválásán át a háború és béke eszközöként történő felhasználásig terjedő spektrumban.

Az utánpótlás-nevelés során a futballra többnyire mint célra tekintünk: labdarúgásra tanítjuk a sportolókat, játékvezetőket vagy akár a szurkolókat. A „labdarúgás mint cél” jellegű nevelés során a hosszú távú cél az utánpótlás-nevelés. A futball ezenkívül azonban számos – akár hadi vonatkozású – cél elérésének eszköze is lehet (1. ábra). A „labdarúgás, mint eszköz” jellegű megközelítés esetében a futballt egyéb célok (például az egészségmegőrzés, a toborzás, a gazdasági haszonszerzés stb.) megvalósítása érdekében használhatjuk fel.

1. ábra A labdarúgás cél-eszköz jellegű megközelítési lehetőségei (Szerkesztették a szerzők)

A labdarúgás hadi vonatkozású felhasználási lehetőségei közé tartoznak például:

1) *A futball mint a toborzás eszköze.* A labdarúgás, mint a világszerte az egyik legnépszerűbb és nagy tömegeket vonzó sport, lehetőséget ad a toborzáscélú felhasználásnak is. Jól demonstrálja ezt, hogy a brit haderők valóban toborzóeszközként használták a futballt az első világháború idején: F. J. Wall, a labdarúgó-szövetség titkára például 1914 novemberében (a brit Imperial War Museumsban IWM Art. IWM PST 1057 katalógusszámon nyilvántartott) plakáton keresztül szólította meg nemcsak a futballistákat, hanem a szurkolókat is, s arra ösztönözte őket, hogy „jó sportolóként a többi jó sportolóért” jelentkezzenek katonának, s vívják meg csatájukat Nagy-Britannia oldalán a világ ellenségei ellen¹⁵ (2. ábra).

A futball toborzásra történő felhasználását nemcsak az a tény erősíti, hogy népszerűsége folytán széles tömegek érhetők el általa, hanem az is, hogy a futballrajongók kvantitatív mennyisége mellett, kvalitatív szempontból is sajátos célközönségről van szó: a szurkolók között megtalálható az életkoruk, fittségük alapján besorozható népesség nagy része. Ráadásul a sportolókkal történő azonosulás miatt egyfajta modellkövető hatásra is lehet számítani: ha a sztárjátékos, -csapat „hadba szólít”, sőt maga is „hadba vonul”, akkor ez ösztönző hatással lehet az őket ünneplő szurkolótábor tagjaira is. A második világháborúban például olyan eset

¹⁵ 9 Facts about Football in the First World War.

2. ábra A brit Labdarúgó Szövetség titkárának toborzást célzó felhívása a jó sportolókhoz 1914-ből (Forrás: 9 Facts about Football in the First World War)

is ismert, amikor a játékosok is támogatták a toborzást: egy 1939 húsvétján, nagyszombaton megrendezett futballmérkőzésen a Bolton Wanderers csapatkapitánya, Harry Goslin beszédet intézett a közönséghez, s arra buzdította őket, hogy lépjenek be a hadseregbe, miként két nap múlva ezt tette ő és csapata is.¹⁶

2) *A futball mint a katonák fittségét, állóképességét biztosító eszköz.* Az első világháború harcoló alakulatainak fitten tartása, a harci morál megőrzése érdekében futballmérkőzéseket is tartottak (3. ábra).¹⁷ A második világháború során a brit haderő a fizikai kiképzés oktatóiként futballistákat és edzőket is alkalmazott, illetve a futballt a hadigazdaságra átállt brit hátszágbeliek munkahelyi termelékenységét serkentő eszközként is felhasználták.¹⁸

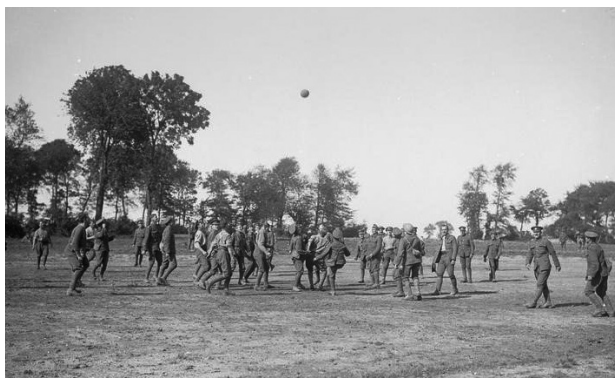
A labdarúgás fittséget biztosító „ereje” abban áll, hogy az edzések, mérkőzések ideje alatt intenzív mozgásra készíti a játékosokat. E mozgás mellett, hogy átmozgatja az ízületeket, hatással van a vérkeringésre, a szívműködésre, a légzés szervrendszerére, a szervezet anyagcseréjére, az izmok beidegzésére és használatára, s mindemellett az ideális testtömegindex kialakítását is elősegítheti. A kedvező fiziológiai változások mellett a pszichés fitsségre is kedvező hatással lehet a futball: aktív pihenés révén segít kikapcsolódni, a hétköznapi terheket időlegesen feledni, a játékra és a csapattársakra koncentrálni.

3) *A futball mint csapatkohéziót erősítő eszköz.* A katonák egymás közötti, különösen a tiszték és alárendeltjeik kapcsolatának építésére is használták a futballt az első világháború

¹⁶ A Királyi Tüzérség 53. tábori ezredéhez csatlakoztak. 10 Facts about Football in the Second World War.

¹⁷ 9 Facts about Football in the First World War.

¹⁸ 10 Facts about Football in the Second World War. A futballt tehát mind a fronton, mind a hátszágban lévőkhöz esetében morált javító, motiváló hatású tevékenységként alkalmazták.

3. ábra A brit 1. zászlóalj csapatai (Wiltshire ezred) futballoznak Bouzincourt közelében 1916 szeptemberében

(Forrás: Ernest Brooks fotója alapján – 9 Facts about Football in the First World War © IWM Q 1109)

során.¹⁹ A csoportkohéziót a tagok közötti (békés, baráti) interakciók sűrűsége is jellemzi, amire tehát e sport okot szolgáltatathat. A labdarúgó-mérkőzés (vagy annak megtekintése) során szerzett közös élmény, különösen, ha azt a résztvevők játékos kihívásnak, örömteli kedvtelésnek tekintik, akkor kapcsolaterősítő, további interakciókra (például a játékelmények megvitatására, a jövőbeli labdarúgócsapatok, esélyeik, stratégiáik megtárgyalására) ösztönző aktivitás lehet.

A csoportkohézió és az összetartozás érzése lényeges összetevője a katonai egységek, alakulatok hatékony működésének, amit tehát a labdarúgás nyújtotta játékelmény révén felnőttek körében is erősíteni lehet. (4. ábra)

4. ábra Egy első világháborús brit futbalcsapat gázálarccal pózol 1916-ban

(Forrás: A World War I British soccer team posing with gas masks – 1916)

4) *A futball mint a katonák motiválásának eszköze.* Az első világháború idején a németek ellen küzdő 21 éves angol Wilfred (Billie) Nevill százados (1894. 07. 14. – 1916. 07. 01.) nevéhez köthetik a futballdíjként (Football Charge) elhíresült eset.²⁰ Nevill, az East Surrey ezred (bajtársai szerint örökké vidám s bátor) tisztjeként a franciaországi somme-i csata kezdetén két futball-labdával igyekezett harcra buzdítani embereit. Az egyik labdára azt írta, hogy „The Great European Cup-Tie Final. East Surreys v Bajorians. Kick off null.” (Kb. „Nagy európai kupadöntő. East Surrey és a Bajorok között. Kirúgás nulláról”), míg a másikra azt, hogy: „NO REFEREE” (kb. „NINCS JÁTÉKVEZETŐ”, átvitt értelemben: senki sem ellenőrzi, hogy betartja-e valaki a szabályokat). Nevill versenyt hirdetett katonái

¹⁹ 9 Facts about Football in the First World War.

²⁰ Cooper 2017.; Wilfred Percy Nevill Captain, East Surrey Regiment, Attached East Yorkshire Regiment.

között: az nyer, aki elsőként juttatja a labdákat a 300 méterrel távolabb lévő német állások mögé. A csata kezdetén Nevill kirúgta a labdát, s hamarosan életét veszítette, mint emberei közül is sokan mások.

5) *A futball mint distressz-levezető eszköz.* A distressz negatív élményként megélt, a pszichés jóllétet, adott katonai koncentráció minőségét romboló, ezzel az elégedetlenséget és az érzelmi kiegyensúlyozatlanságot fokozni képes, összességében a katona harc képességét csökkentő jelenség. Ritka kivételektől (a harcra ösztönzés manipulatív eseteitől²¹) eltekintve sosem cél a saját oldal katonái körében a distressz fokozása. A labdarúgással járó fizikai erő kifejtés, a szív- és légzésfrekvencia változásai, a test fizikai „lefárasztása” és a figyelem elterelése a háború borzalmairól, a mindennapi életveszélyről, az otthonmaradottak miatti aggodalomról mind-mind hozzájárulhat a distressz megelőzéséhez és/vagy kezeléséhez – háborúban és békében egyaránt.

6) *A futball mint a szabadidő hasznos eltöltésének eszköze.* Mind békeidőben, mind a háború során előfordulhatnak olyan időszakok, amelyekben a strukturálatlan szabadidő miatt a katonák lekötetlen energiái a katonák intra-, illetve interperszonális konfliktusaihoz vezethetnek. Ilyenkor néhányan hajlamosak letargiába esni, mások pedig agresszívvé válhatnak, s maguk vagy csapattársaik ellen fordulhatnak. Az unatkozó alakulatok energiáinak levezetése érdekében az első és második világháborúban nemcsak a szárazföldi, de a hajózóalakulatoknál is előfordult, hogy futballpályákat alakítottak ki, s labdarúgással múltatták az időt, ha arra mód volt.²² A labdarúgás haszna pedig abban rejlett, hogy lekötötte a katonák figyelmét, karban tartotta az állóképességüket, hatással volt a csoportkohézióra.

7) *A futball mint a béke megóvásának eszköze.* Az 1914-es karácsonyi fegyverszünet során a nyugati fronton brit és német csapatok játszottak egymással „rögtönzött” futballmérkőzést.²³ Az elefántcsontparti labdarúgó-válogatott tagjai a nemzetük polgárháborújában játszottak jelentős szerepet, mikor 2006-ban a fegyverszünet megteremtését segítették,²⁴ 2007-ben pedig mérkőzést játszott a kormány ellen lázadók fővárosában, Bouakéban, s ezzel csökkentették a két sereg közötti feszültséget.²⁵

8) *A futball mint a civil-katonai együttműködés (CIMIC) eszköze.* A vonuló hadakkal tartó civilek (hozzátartozók, kereskedők, szolgáltatók, prostituáltak), az ostromlott várak (remélt) oltalmát keresők vagy a hadifelszerelést, fegyvert gyártó és az azokkal kereskedő, vagy éppen a polgári védelmi feladatokban részt vállaló civilek régóta együttműködő felei a hadseregeknek. Az együttműködésből ideális esetben mindkét fél nyert is a történelem során. A második világháború idején például a civilek szórakoztatása, (és mint e lista más elemeiben is olvasható) toborzása, fitten tartása és adományaik begyűjtése is a futballmérkőzések egyik

²¹ Mező 2014.

²² 9 Facts about Football in the First World War; 10 Facts about Football in the Second World War.

²³ 9 Facts about Football in the First World War.

²⁴ Stormer 2006.

²⁵ Merrill 2007. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy már arra is volt példa a történelemben, hogy a futball (ha nem is eszköze, de) legalább részbeni ürügye volt fegyveres konfliktus kitörésének: 1969. július 14–18. között tört ki az öt napig tartó „futballháború” (spanyolul: la guerra del fútbol) El Salvador és Honduras között (Dart–Bandini 2007).

célja volt. Napjainkban az AJP-3.4.9 NATO-doktrínában körülírt civil-katonai együttműködés (Civil-Military Cooperation, CIMIC)²⁶ pedig a megnevezett résztvevők között a hadviselés hajnalától amúgy is jelenlévő kooperáció tudatos, katonai képességként történő alkalmazásának, kiépítésének tekinthető – aminek a sport is célja/eszköze lehet.

Az együttműködésnek mindezek mellett egy másik útja is lehetséges: a futballcsapatok a társadalmi felelősségvállalási stratégiájukon belül²⁷ akár honvédelmi, katonai pályafutást népszerűsítő tevékenységet is végezhet(né)nek.

9) *A futball mint a következő katonagenerációk egészségre nevelésének eszköze.* Az egészséges életmód, testmozgás biztosítása a katonák újabb nemzedékei esetében is lényeges. Praktikus szempontból ennek közvetlen eszköze lehet a honvédelmi sportok gyakorlása. A honvédelmi sportok „...azok a honvédelmi ismereteket, elsősorban a lökésszépséget, a tájékozódási képességet, a fegyveres és fegyvertelen önvédelmet fejlesztő, speciális technikai tudást megalapozó mozgásformák és egyéb tevékenységek, amelyeknek a rendszeres gyakorlásával a honvédelmi nevelés keretén belül olyan hasznosítható elméleti és gyakorlati ismeretek szerezhetők, amelyek az állampolgárok révén hozzájárulnak az ország általános védelmi képességének fejlesztéséhez”.²⁸ Habár a futball nem tartozik közvetlenül a honvédelmi sportok közé, ám tökéletesen alkalmas a mozgáskoordináció, a fittség, az állóképesség, a mozgékonyág, a csapatban játszás fejlesztéséhez, s az énkép és önértékelés alakításához. E rendkívül népszerű labdajáték a gyermekek, fiatalok egészségmegőrzése szempontjából is nagy jelentőséggel bírhat.²⁹

10) *A futball mint a háterszág hadianyaggyártói egészségmegővésének eszköze.* A futball ilyen célú alkalmazását demonstrálja, hogy 900 000-nél is több nő dolgozott az első világháború során hadianyaggyárakban, amelyekben sportra, főként labdarúgásra ösztönözték őket egészségük megőrzése érdekében. Ez a gyakorlat a második világháborúban is megfigyelhető volt.³⁰ Tehát a labdarúgás nemcsak a hadseregbe besorozott állomány, nemcsak az utánpótlásként szóba jöhető újabb generációk, hanem a hadianyaggyártás terén foglalkoztatottak esetében is hasznosítható sport.

11) *A futball mint gazdasági erőforrás.* A második világháború során a Nagy-Britanniában rendezett futballmérkőzéseken adomány-, illetve pénzgyűjtési lehetőségre is mód nyílt. A befolyt összegeket szolgálati, jótékonyági célokra hasznosították. 1943 májusában például egy Chelsea-ben megrendezett mérkőzésen 55 000 fős közönség jelent meg, és 8 000 fontot gyűjtöttek össze a Navy Welfare League (a Haditengerészeti Jóléti Liga) számára.³¹

A futball népszerűsége és gazdasági szerepe a további évtizedekben is jelentős maradt. A labdarúgás „a világ legnépszerűbb sportja, óriási hírértékkel, egyben jól jövedelmező üzleti területté, fontos gazdasági ágazattá is kinőtte magát. A fejlődés töretlen és beláthatatlan.

²⁶ Bokros–Varga 2018.

²⁷ Ráthonyi et al. 2020.

²⁸ Krajnc 2019, i. m. 457.

²⁹ Czibalmos et al. 2020.

⁹ Facts about Football in the First World War; 10 Facts about Football in the Second World War.

¹⁰ 10 Facts about Football in the Second World War. Figyelemre méltó, hogy a CPI Inflation Calculator adatai alapján (az 1943–2023 közötti árfolyam kiszámításával kapcsolatban lásd: „Value of 1943 British pounds today UK Inflation Calculator.”) az 1943. évi 8 000 GBP bevétel olyan, mintha 2023-ban 466 694 fontot (kb. 537 454,14 eurót, azaz kb. 199 001 263 forintot) sikerült volna összegyűjteni – egyetlen mérkőzés alatt!

Statisztikai adatok egyértelműen alátámasztják mindezt. A 2008-as Európa-bajnokság mérkőzésenként átlagosan 155 millió tv-nézőt vonzott élő adásaival. A 2010-es világbajnokság döntőjét pedig 700 millió néző követte élő adásban”.³² Ez az érdeklődés pedig milliárd eurókban mérhető bevételben is megjelenik – ezt alátámasztó példaként a 2. táblázat a 2009/2010. évi német bajnokság (I. Liga) bevételeit foglalja össze.

2. táblázat *A 2009/2010-es német bajnokság bevételei (I. Liga).*
(Forrás: Nagy 2011, 534.; Bundesligareport 2011, www.bundesliga.de)

Bevétel forrása	Milliárd euró	%
Játék- és jegybevételek	0,379	21,4
Szponzor- és reklámbevétel	0,512	28,9
Médiabevételek	0,505	28,6
Transzferbevételek (átigazolások)	0,106	6,0
Merchandising bevételek ³³	0,074	4,2
Egyéb bevételek	0,193	10,9
Összesen:	1,769	100,0

Ha pedig a közelmúlt bevételi adatait tekintjük át, akkor ugyancsak figyelemre méltó, hogy a Covid–19 vírusbetegséggel járó pandémiát követő 2021/2022. évi szezonban (amikor már enyhült a pandémia okozta korlátozások hatása és a stadionok újra megteltek szurkolókkal) miként alakult a világ futballcsapatai bevételi ranglistájának élcsoportja (lásd 3. táblázat).

3. táblázat *A futballcsapatok 2021/2022. évi szezonra jellemző bevételi ranglistájának élcsoportja*
(Forrás: a világranglistát már 26 éve figyelemmel kísérő Deloitte könyvvizsgáló cég éves felmérése alapján³⁴)

Csapat	Millió euró
1. Manchester City	731
2. Real Madrid	713,8
3. Liverpool	701,7
4. Manchester United	688,6
5. Paris Saint-Germain	654,2
6. Bayern München	653,6
7. FC Barcelona	638,2
8. Chelsea	568,3
9. Tottenham Hotspur	523
10. Arsenal	433,5

³² Stöhr 2010, Nagy 2011, 527.

³³ A merchandising szimbólumok, védjegyek, szerzői jogi alkotások részei, valódi vagy képzeletbeli személyek külső megjelenésének felhasználását jelenti abból a célból, hogy az áruk értékesítését, szolgáltatások nyújtását ösztönözzék.

³⁴ Újra a Manchester City a futballklubok bevételi rangsorának élén 2021.

Csapat	Millió euró
11. Juventus	400,6
12. Atlético Madrid	393,9
13. Borussia Dortmund	356,9
14. Internazionale	308,4
15. West Ham United	301,2
16. AC Milan	264,9
17. Leicester City	252,2
18. Leeds United	223,4
19. Everton	213,7
20. Newcastle United	212,3

A magyar labdarúgást tekintve (4. táblázat) nemzetközi mércével mérve szerényebb, de mégis jelentős – olykor milliárdos nagyságrendű – összegeket eredményez e sport.

A labdarúgósporthoz tehát hazai, nemzetközi szinten jelentős gazdasági erőt képvisel – még akkor is, ha nem csekély kiadásokkal is jár, amit a fenti bevételi adatok nem tükröznek. E bevételek adott esetben békefenntartási, haderőfejlesztési, ellátási, CIMIC stb. célok megvalósítására is fordíthatók lennének, amennyiben ilyen célú felhasználásra is törekednének a csapatok, illetve törekedne a mögöttük álló menedzsment. Fontos: nem arról van szó, hogy a civil labdarúgó-

4. táblázat *A magyar első osztályú labdarúgó-bajnokságban szereplő csapatokat működtető gazdasági társaságok eredményei a 2021-es beszámolóik szerint*

(Forrás: Sebők 2022)

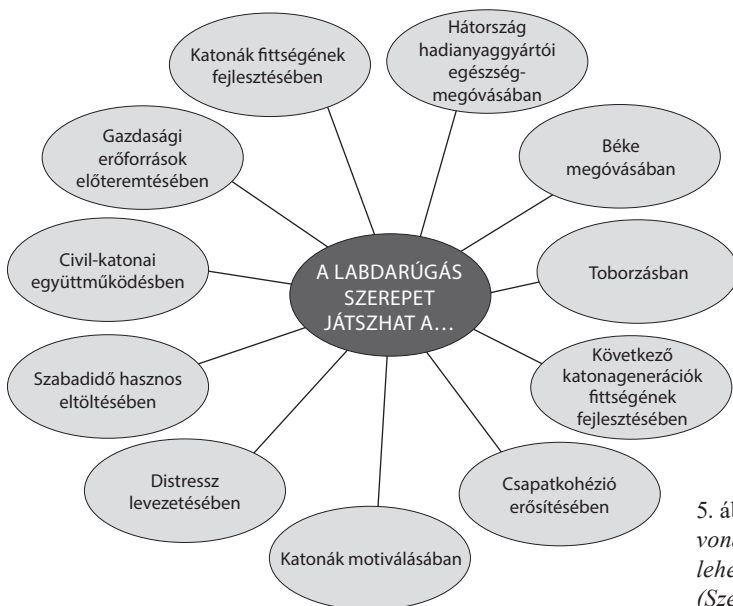
NB/I-es csapatok 2021-es évi mérlege	Értékesítés nettó árbevétele (HUF)	Bérlétszék (HUF)	Adózott eredmény (HUF)
Ferencvárosi TC/FTC Labdarúgó Zrt.	5 296 040 000	6 970 638 000	275 392 000
Kisvárdai Master-Good/VÁRDA Labdarúgó Kft.	1 465 227 000	974 156 000	327 264 000
Puskás Akadémia FC/Felcsúti Utánpótlás Neveléséért Alapítvány	12 166 123 000 (egyéb bevétel címen)	1 563 761 000	5 642 862 000
MOL Fehérvár FC/Fehérvár F.C. Kft.	7 445 761 000	4 187 501 000	1 648 652 000
Újpest FC/Újpest 1885 Futball Kft. (2020. 07. 01. – 2021. 06. 30.)	1 034 171 000	1 399 090 000	-400 835 000
Paksi FC/Paksi FC Kft.	1 154 919 000	1 154 670 000	8 398 000
Debreceni VSC/DVSC FUTBALL Szervező Zrt.	1 167 599 000	1 024 495 000	-335 864 000
Zalaegerszegi TE/ZTE FOOTBALL CLUB Zrt.	1 310 930 000	1 051 967 000	135 164 000
Budapest Honvéd/Honvéd Futball Club Kft.	1 291 330 000	2 575 268 000	7 132 000
Mezőkövesd Zsóry FC/ Mezőkövesd Zsóry Futball Club Kft.	1 077 927 000	1 190 391 000	35 133 000
Vasas FC/Vasas Futball Club Kft.	1 026 137 000	1 041 781 000	27 089 000
Kecskeméti TE/Kecskeméti TE 1911 Kft.	231 632 000	221 545 000	16 687 000

csapatoktól, gazdasági társaságoktól el kellene venni ezeket az összegeket, hanem arról, hogy a honvédség által menedzselte futballcsapatoknak is lehet ilyen jellegű gazdasági ereje – lásd a 4. táblázatban a Budapest Honvéd/Honvéd Football Club Kft. esetét –, amely szervezeteket célszerű gazdasági, erkölcsi, szakmai támogatásban is részesíteni a jövőben is.

ÖSSZEFOGLALÁS

A labdarúgás a terminológiát érintő metaforák aspektusából, és mint katonai célokat (is) szolgáló eszközként hozható kapcsolatba a hadviselés témakörével. A hadi metaforák alkalmazása a futballterminológiában jelzi, hogy e metaforák megalkotói (a szabályrendszer létrehozói) és felhasználói egyaránt párhuzamba állítják e sportot a hadviselés fogalmkörével. A futball katonai célokat szolgáló eszközként pedig többféle funkciót is elláthat: egyaránt lehet a toborzás, a fitten tartás, a civil-katonai együttműködés, a gazdasági erőforrások előteremtésének, a motivációnak, a distressz-kezelésnek, a csoportkohézió erősítésének és a béke megővésének eszköze (5. ábra).

Megfontolandó, hogy egy olyan népszerűségnek örvendő sportot, mint a labdarúgás, aminek ráadásul ilyen sokféle szereplehetősége van a katonai alkalmazás szempontjából, miként lehetne még tudatosabban hasznosítani.

5. ábra A labdarúgás katonai vonatkozású felhasználási lehetőségei (Szerkesztették a szerzők)

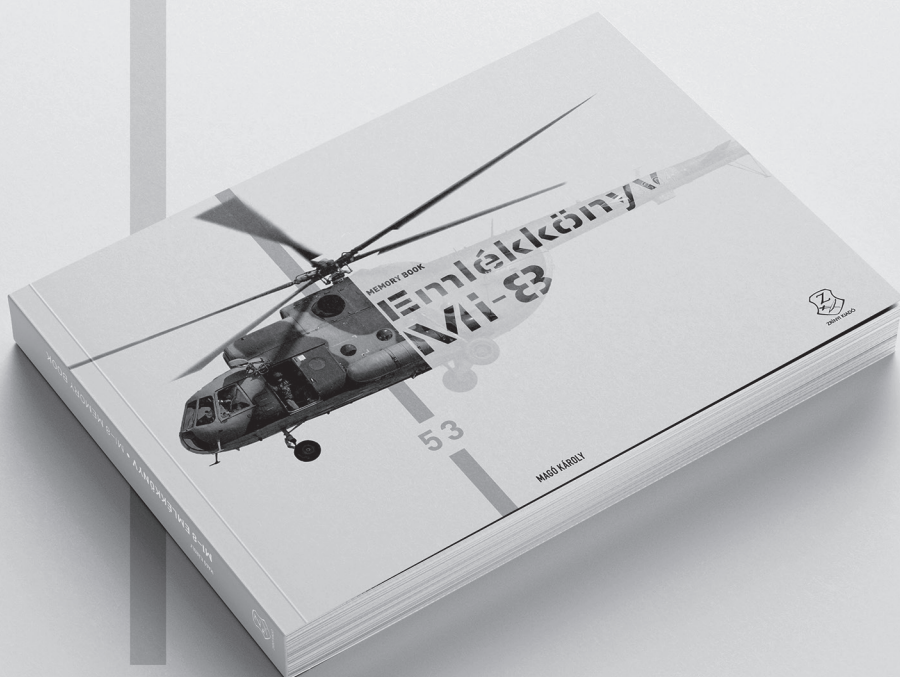
FELHASZNÁLT IRODALOM

- *9 Facts about Football in the First World War*. Imperial War Museums. <https://www.iwm.org.uk/history/9-facts-about-football-in-the-first-world-war> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 11.)
- *10 Facts about Football in the Second World War*. Imperial War Museums. <https://www.iwm.org.uk/history/10-facts-about-football-in-the-second-world-war> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 11.)

- *AJP-3.4.9 – Allied Joint Doctrine for civil-military cooperation, Edition A Version 1, 2013. 02.* <https://www.cimic-coe.org/wp-content/uploads/2014/06/AJP-3.4.9-EDA-V1-E1.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 05. 10.)
- A World War I British soccer team posing with gas masks – 1916.
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/World_War_I_British_soccer_team_with_gas_masks,_1916.jpg (Letöltés időpontja: 2023. 04. 02.)
- Bokros Tünde Ibolya – Varga Csilla: *A civil-katonai együttműködés képessége az Európai Unió vezette műveletekben és fejlődése hazánkban.* Honvédségi Szemle, 2018/6., 104–122.
- *Bundesligareport 2011.* www.bundesliga.de (Letöltés időpontja: 2023. 04. 14.)
- Cooper, Phil: *East Surrey Regiment's 'football' charge July 1st 1916.* 2017. 05. 03. <https://www.surreyinthegreatwar.org.uk/story/east-surrey-regiments-football-charge-july-1st-1916/> (Letöltés időpontja: 2023. 05. 12.)
- Czimbalmos Csaba et al.: *Utánpótláskorú labdarúgók antropometriai jellemzői és motoros próbák vizsgálata.* Sport- és Egészségtudományi Füzetek, IV. évf., 2020/3., 56–74.
- Dart, James – Bandini, Paolo: *Has football ever started a war?* The Guardian, London, 2007. 02. 21.
- Krajnc Zoltán (szerk.): *Hadtudományi lexikon (Új kötet).* Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2019.
- *Laws of the Game 2015/2016.* Fédération Internationale de Football Association (FIFA), Zurich. <https://digitalhub.fifa.com/m/3f3e15cclab8977b/original/datdz0pms85gbnqy4j3k-pdf.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 03.)
- Merrill, Austin: *Best Feet Forward.* Vanity Fair. 2007. 07. 10. <https://www.vanityfair.com/news/2007/07/ivorycoast200707> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 11.)
- Mező Ferenc: *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben.* Kocka Kör, Debrecen, 2014.
- Nagy Imre Zoltán: *A professzionista futball finanszírozási sajátosságai.* Pénzügyi Szemle, 56. évf. 2011/4., 527–540. https://www.penzugyiszemle.hu/upload/documents/527-540-nagyizpdf_20170831152154_41.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 04. 02.)
- Ráthonyi-Ódor Kinga et al.: *How Successful Are the Teams of the European Football Elite off the Field? – CSR Activities of the Premier League and the Primera División.* International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020; 17(20). 7534-7565. DOI: 10.3390/ijerph17207534
- Sebők Krisztián: *A labdarúgó NB/I-es focicsapatok költségvetése a Kecskeméti TE-nek is feladja a leckét.* [kecsup.hu](https://kecsup.hu/2022/08/a-labdarugo-nb-i-es-focicsapatok-koltsegetese-a-kecskemeti-te-nek-is-feladja-a-lecket/), 2022. 08. 16. <https://kecsup.hu/2022/08/a-labdarugo-nb-i-es-focicsapatok-koltsegetese-a-kecskemeti-te-nek-is-feladja-a-lecket/>
- Stormer, Neil: *More than a Game.* Common Ground News Service, 2006. 2010. 06. 26.
- Stöhr, M.: *Unternehmensführung im deutschen Profifußball.* Seminararbeit bei Dr. Nagy, I. Z., Óbudai Egyetem, Budapest, 2010.
- Tótfalusi István: *Magyar etimológiai szótár.* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/b-F1794/bajnok-F17B6/> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 02.)
- Újra a Manchester City a futballklubok bevételi rangsorának élén. M4 Sport, 2021. 01. 19. <https://m4sport.hu/kulfoldi-foci/labdarugas/cikk/2023/01/19/ujra-a-manchester-city-a-futballklubok-beveteli-rangsoranak-elen/> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 02.)
- „Value of 1943 British pounds today | UK Inflation Calculator.” *Official Inflation Data, Alioth Finance*, 2023. 05. 10. <https://www.in2013dollars.com/uk/inflation/1943>
- *Wilfred Percy Nevill Captain, East Surrey Regiment, Attached East Yorkshire Regiment.* <https://www.jesus.cam.ac.uk/wilfred-percy-nevill-captain-east-surrey-regiment-attached-east-yorkshire-regiment> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 02.)

EMLÉKKÖNYV

Búcsúznak a katonák a Mi-8 helikopterektől

53

Szerző: Magó Károly
Megjelenés éve: 2022
kétnyelvű (magyar–angol)
312 oldal
Ára:

6400 Ft

Az MH 86. Szolnok Helikopter Bázist érte a megtiszteltetés, hogy az elődök nevében is elbúcsúzzon a magyar haderőben 53 évig szolgáló Mi-8 helikopterektől.

A kötet olyan, mint egy búcsúrepülés utáni állománygyűlés: a történeti áttekintést követően a típus hétköznapijait és felejthetetlen eseményeit idézik fel azok, akik kapcsolatba kerültek vele, végül a felvarrók és a fényképek sorakoznak az emlékkönyvben.

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy Könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér u. 14.) vásárolható meg.

A HADIFINANSZÍROZÁS GAZDASÁGI ALAPJAI

Az olvasó a kötet évszázadokon átívelő, Európa különböző államaihoz kapcsolódó tanulmányain keresztül ismerheti meg, hogy a különböző korok, az eltérő gazdasági súlytal rendelkező államok milyen módon biztosították hadseregük, illetve az egyes háborúk pénzügyi hátterét, milyen azonos, de mégis eltérő válaszokat adtak a felmerülő problémákra, és milyen hatással voltak a hadivállalkozások a gazdaságra és annak szereplőire.

Szerkesztők: Pósn László,
Veszprémy László, Isaszegi János
Megjelenés éve: 2022
432 oldal
Ára:

7800 Ft

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu) vagy
Könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Filler u. 14.) vásárolható meg.

Fekete Tamás r. alezredes – Balázs Benedek r. főhadnagy:

A MODERN DUNAI VÍZI- ÉS FOLYAMRENDEZÉSZET SZERVEZETI TÖRTÉNETE, 1897–2022 (2.)¹

DOI: 10.35926/HSZ.2024.1.9

ÖSSZEFOGLALÓ: A dunai vízirendészet 2022-ben ünnepelte szervezeti felállításának 125. évfordulóját. 1897-ben alapították a budapesti rendőrségen belül a dunai kerületi kapitányságot, amely az alapvető rendőri feladatok mellett a ma is meglévő vízirendészeti feladatok nagy részét már ellátta Budapesten és közvetlen vonzáskörzetében. A kapitányság működésével párhuzamosan 1921-ben felállították a m. kir. Folyamőrséget, amelynek bár haderőejtési célja is volt Trianon után, mégis az első országos hatáskörű vízirendészeti szervként működtette révkapitányságait. 1939-ben kettévált a folyamőrség, katonai része a honvédségen, míg vízirendészeti része a rendőrségen belül folytatta működését. Ekkor a budapesti révkapitányság magába olvasztotta a megszűnő dunai kerületi kapitányság vízirendészeti feladatrendszerét. A második világháború után a révkapitányságok több alkalommal is más-más felügyeleti szerv alá tartoztak, olykor feladataik is megváltoztak, míg végül 1966-ban megszületett a ma is ezen a néven működő Dunai Vízirendészeti Rendőrkapitányság.

KULCSSZAVAK: Duna, folyamrendészet, vízirendészet, folyamőrség, révkapitányság, révki-rendeltség, révőrs, vízből mentés, mentőőrség, hajózás, partkapitányság, folyammérnök, folyamfelvigyázó

A SZERZŐKRŐL:

► Dr. Fekete Tamás r. alezredes, Budapesti Rendőr-főkapitányság, Dunai Vízirendészeti Rendőrkapitányság, Budapesti Vízirendészeti Rendőrőrs, őrsparancsnok (ORCID: 0009-0001-6107-5984; MTMT: 10089200)

► Dr. Balázs Benedek r. főhadnagy, Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Védelmi és Rendészeti Frekvenciagazdálkodási Igazgatóság, jogi munkatárs (ORCID: 0009-0004-9563-5056; MTMT: 10089203)

BEVEZETÉS

Tanulmányunk első részében bemutattuk a budapesti rendőrség 1897-ben alapított dunai kerületi kapitányságát, feladatrendszerét, amely Budapesten és később folyamatosan bővülve a közvetlen kapcsolódó vízterületeken látott el részben folyamrendészeti feladatokat. Majd kifejtettük az 1921-ben megszervezett m. kir. Folyamőrség tevékenységét, amely az 1919-ben felállított révkapitányságokat és a cs. és kir. Dunaflozilla maradványait magába olvasztva, az első országos hatáskörű folyamrendészeti szerv volt.

¹ A tanulmány 1. részét folyóiratunk 2023/6. számában közzeltük. 2024 januárjától módosultak a Honvédségi Szemle hivatkozási szabályai (lábjegyzetek, felhasznált irodalom), ám jelen írás egységének megőrzése érdekében a 2. részben még a régi előírásokat alkalmazzuk – A szerk.

1939-ben azonban jelentős változás állt be az addig, legalábbis Budapesten párhuzamosan működő két szervezet életében és további sorsában. Tanulmányunk második részében ennek a korszaknak a vízirendészeti szerveit mutatjuk be, egészen napjainkig.

A FOLYAMŐRSÉG INTEGRÁLÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBE (1939)

1939. január 15-én jelentős változás következett be a m. kir. Folyamőrség szervezetében. 1939-ig ugyan a rendőrségtől elkülönülve működött a magyar királyi Folyamőrség, azonban e testület nyílt szervezésű része egyértelműen rendvédelmi (alapvetően vízirendészeti) feladatokat látott el. Ide csoportosították szinte valamennyi hatósági ellenőrzési jogkört, amely a víziközlekedéssel volt kapcsolatban. Tevékenységi körébe tartozott:

- a vízállás nyilvántartása,
- az árvízvédelemmel és jégzajlással kapcsolatos intézkedések,
- a mederszabályozási és partjavítási munkálatok előírása,
- a hajóutak meghatározása, a kisvízkitűzés,
- a hajóforgalom ellenőrzése,
- a vízi áruforgalom nyilvántartása és ellenőrzése,
- a kikötők és a hajóforgalom ellenőrzése,
- vízi határforgalom ellenőrzése (ki-, beléptetés), a határvizek ellenőrzése,
- hajózási balesetekkel kapcsolatos eljárások lefolytatása,
- a vízi járművek nyilvántartása,
- a parti hírszolgálat fenntartása, működtetése,
- a Nemzetközi Duna-szabályzat betartatása,
- a vízi rendszegések büntetése, a panaszok kivizsgálása és eljárás lefolytatása,
- halászat és fürdés ellenőrzése.

A folyamőrök feladatkörükkel kapcsolatosan jogosultak voltak rendőri büntetőbíráskodásra. Ennek keretében rendbírságot szabhattak ki, a hajók személyzetét azonban elzárásra nem ítélték, és a vízi járművek felszereléséből – amennyiben a hajó vezetője a kirótt bírságot nem tudta kifizetni – zálogot vehettek. Ez nem akadályozhatta a hajó biztonságos üzemeltetését. Nyomozati hatáskörrel nem rendelkeztek. Amennyiben erre mégis szükség volt (pl. hajón elkövetett bűncselekmény tettesének felderítése érdekében), a legközelebbi rendőrkapitányságot kérték fel az ügy kivizsgálására.²

A M. KIR. RENDŐRSÉG RÉVKAPITÁNYSÁGAI: A FOLYAMRENDŐRSÉG (1939–1945)

1939-ben a folyamőrség addig rejtett katonai egységeit, az 1939. évi II. törvénycikk 80. §-a értelmében a honvédség önálló fegyvernemévé minősítették, és az egységek a Honvédelmi Minisztériumhoz kerültek m. kir. Honvéd Folyamerők (később Folyami Erők) néven, míg a folyamrendészeti tennivalók ellátása átkerült a rendőrséghez.³ A feladattal együtt a folyamőrség nyílt rendészeti szervezeti egységei, a révkapitányságok is átkerültek a m. kir. Rendőrség kötelékébe, és a személyi állomány jelentős része már a rendőrség tagjaként

² Parádi József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 2011/23., 133.

³ 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről, 80.§.

látta el feladatait. A rendőrség ténylegesen 1939 nyarán vette át a révkapitányságokat, ezzel együtt a folyamrendészeti feladatok ellátását.⁴ Az átvétel rendben lezajlott, kinevezték az új (több esetben régi-új) vezetőket, és szinte azzal a lendülettel igyekeztek is saját arculatot adni az új rendőri egységeknek.⁵ A folyamrendőrök új egyenruhát, majd megkülönböztető karjelzést kaptak (amit aztán 1948-ig kisebb változtatással viseltek is), egyúttal igyekeztek őket a rendőrség szervezetébe megfelelően integrálni.⁶

A törvényt két belügyminiszteri rendelet követte, melyek közül az egyik – utalva magára a törvényre – kimondja, hogy a folyamrendészeti tennivalók ellátása a rendőrhatalóságokra száll át,⁷ továbbá meghatározza a folyamrendészeti hatóságokat, amelyek hasonlóak a folyamőrségre vonatkozó korábbi hatósági hierarchiához. E szerint elsőfokú hatóságok a rendőrség révkapitányságai és révkirendeltségei, másodfokon pedig a területileg illetékes főkapitány járt el. A rendőrség hatáskörébe azok az ügyek tartoztak, amelyeket jogszabály korábban a folyamőrség hatáskörébe utalt, továbbá azok az ügyek, amelyeket ez a rendelet, vagy későbbi jogszabály utal majd a rendőrség hatáskörébe.⁸ Az említett rendelet végrehajtási rendelete pontosan meghatározza a folyamrendészet fogalmát: „*A folyamrendészet magában foglalja a jövedéki szolgálat kivételével mindazon teendőket, amelyek az ország hajózható vizein és kikötőiben a fennálló törvényes rendelkezések érvényesítését, a közrend és közbiztonság fenntartását, valamint a közlekedésnek akadálytalan lebonyolítását rendészeti szempontból biztosítják.*” Majd tételesen felsorolja azt is, hogy a korábbi, még hatályban lévő törvényes jogszabályokban meghatározott feladatokon felül, milyen folyamrendészeti ügyekre terjed még ki a folyamrendészeti hatáskör.⁹ Így a továbbiakban a rendőrség látott el egyes, a korábban a folyamőrség részére meghatározott feladatokat.

Mivel az átszervezés miatt már nem volt szükség külön révfőkapitányságra, ezért azt megszüntették.¹⁰ A budapesti főkapitányság dunai kerületi kapitánysága és budapesti révkapitánysága 10 hónapig párhuzamosan működött. A dunai kerületi kapitányság végül részben „feladat nélkülivé vált”, ezért 1940. március elsejével megszüntették. A hivatalnoki kar és a gyermekbíróság a IV. kerületi kapitánysághoz került. A folyamrendészeti feladatok, továbbá a mentőőrség – a végrehajtó állomány egy részével együtt – átkerültek a budapesti révkapitánysághoz.¹¹

⁴ A magyar államrendőrség új szerve – a folyamrendőrség. Pesti Hírlap, 1939. 06. 01., 6.; A rendőrség átvette a folyamrendészetet a folyamőrségtől. Pesti Hírlap, 1939. 07. 02., 13.; A dunai rendészetet ezentúl a rendőrség látja el. Friss Ujság, 1939. 07. 02., 4.; A budapesti helyihajózárok megszüntetése. Az Est, 1939. 09. 07., 8.; Átalakult a folyamőrség. Mohácsi Hírlap, 1939. 06. 25., 3.

⁵ A budapesti révkapitányság vezetője Mészáros István rendőrkapitány. Pesti Hírlap, 1939. 07. 04., 4.; Kinevezték a budapesti és vidéki révkapitányságok vezetőit. Friss Ujság, 1939. 07. 04., 5.

⁶ Új egyenruhát kap a folyamrendőrség. Nemzeti Ujság, 1939. 07. 04., 2.; Szentkoronával diszitett jelvényt kaptak a folyamrendőrök. Nemzeti Ujság, 1939. 08. 27., 8.

⁷ 71.900/1939. B. M. számú rendelet. Folyamrendészeti tennivalók ellátása. Budapesti Közlöny, 1939. 06. 22., 1.; 407/1940. B. M. számú rendelet a folyamrendészeti tennivalók ellátásáról szóló 71.900/1939. B. M. számú rendelet módosításáról és kiegészítéséről. Magyarországi Rendeletek Tára. Magyar Kir. Belügyminisztérium, 1940, 1147–1148.

⁸ Uo.

⁹ 74.500/1939. B. M. számú rendelet a folyamrendészeti tennivalók ellátása tárgyában kiadott 71.900/1939. B. M. számú rendelet végrehajtásáról. Budapesti Közlöny, 1939. 08. 10., 1–2.

¹⁰ 71.900/1939. B. M. számú rendelet, i. m.

¹¹ Megszűnt a dunai kerületi kapitányság. Magyar Nemzet, 1940. 03. 02., 7.; A fiatalokúak kihágási ügyeiben elsejétől a IV. kerületi kapitányság ítélkezik. Esti Ujság, 1940. 02. 28., 6.

1942 májusában jelent meg az első olyan jogszabály, amelyik a „folyamrendészet” kifejezés helyett, illetve azzal párhuzamosan már a „vízirendészet” kifejezést használja, egymással megegyező jelentéstartalommal. Ennek a belügyminiszteri rendeletnek a jelentősége az is, hogy azokon a területeken, ahol nem működött révkapitányság, az alapvetően nem folyamrendészeti (vízirendészeti) feladatokat ellátó hatóságok számára meghatározta az általuk végrehajtandó vízirendészeti feladatokat. Ezáltal betekintést nyerhetünk abba, hogy pontosan mi tartozott a révkapitányságok hatáskörébe, és milyen feladatok ellátását várták tőlük. Mivel a rendőrség a folyamőrséggel ellentétben nem országos hatáskörű szerv volt, ez a rendelet is meghatározta, hogy azokon a belvizeken, amelyekre a révkapitányságok hatásköre nem terjed ki, a folyamrendészeti feladatokat a területileg illetékes rendőrkapitányság, ahol nincs ilyen, ott a főszolgabíró látja el mint elsőfokú folyamrendészeti hatóság. Ilyen esetekben a másodfokú folyamrendészeti hatóság a rendőrség területileg illetékes főkapitánya, illetve az alispán volt. Ezt követően tisztázta a folyamrendészet fogalmi meghatározását és részletesen meghatározta e hatóságok számára a folyamrendészeti feladatokat, amelyek kisebb eltérésekkel, de alapvetően megegyeztek a m. kir. Folyamőrség korábbi ilyen feladataival.¹²

A VÍZICSENDŐRSÉG MEGJELENÉSE A BALATONON (1942–1945)

Bár e tanulmánynak nem témája a nem kifejezetten folyamrendészeti szervek ez irányú feladatainak és tevékenységének vizsgálata, mégis érdemes megemlíteni, hogy a folyamőrség megszűnése után, a rendőrség illetékességi területén kívül eső vízterületeken a m. kir. Csendőrség hogyan próbálta betölteni a folyamrendészeti szervezeti jelenlét hiányából fakadó űrt. Erre először a siófoki révkapitányság megszűnése miatt a Balatonon került sor.

A csendőrség a vízirendészeti teendőket már korábban is folyamatosan figyelemmel kísérte. A vízirendészeti szabályok alakulása mellett a csendőrség személyi állományát arra vonatkozóan is tájékoztatták, hogy ezeket a rendszabályokat mely rendvédelmi testületek felügyelik és a testületekkel milyen esetben és milyen módon célszerű együttműködni a csendőrségi szolgálat ellátása során. 1939-ben a *Csendőrségi Lapok* „Csendőr lekszikon” rovatában részletes ismertetés jelent meg a folyamrendészeti feladatokról, továbbá a csendőr feladatairól és együttműködéséről a folyamrendészeti szervekkel:

„A 71.900/1939. B. M. rendelet értelmében a Dunán, [...] a folyamrendészeti tennivalókat 1939 július 1-étől a folyamőrségtől a m. kir. rendőrség révkapitányságai [...] vették át. Melyek a folyamrendészeti tennivalók? Hogyan oszlik meg a rendőrség és a csendőrség illetékessége az említett folyók vízi és parti területein és hogyan a hatáskörüik a közbiztonsági szolgálatban?

Az 1922:XIV. t.c.-el létesített m. kir. folyamőrségnek kettős rendeltetése volt: 1. a folyók katonai védelmét ellátni és 2. végezni a folyamrendészeti szolgálatot, amit vízi közlekedésrendészeti szolgálatnak is nevezhetünk.”¹³

A csendőrség tehát a folyamrendészetet „vízi közlekedésrendészeti szolgálatként” fogta fel és hozzáállását is e szerint alakította ki.

¹² 93.880/1942. B. M. számú rendelet a révkapitányságok működési körén kívül eső vízterületen a vízirendészeti tennivalók ellátásáról. Magyarországi Rendeletek Tára. Magyar Kir. Belügyminisztérium, 1942, 1037–1039. „A folyamrendészet (vízirendészet) magában foglalja a jövedéki szolgálat kivételével mindazokat a teendőket, amelyek az ország hajózható vizein és kikötőiben a fennálló törvényes rendelkezések végrehajtását, a közrend és a közbiztonság fenntartását, valamint a közlekedésnek akadálytalan lebonyolítását rendészeti szempontból biztosítják.”

¹³ Csendőrségi Lapok, 1939. 08. 01., 525–527.

A folyamrendészeti feladatok részletes felsorolása után következett a csendőrségre vonatkozó szabályok ismertetése:

„A révhatóságoknak a csendőrséggel való együttműködése szempontjából a fentiekből következik, hogy:

1. A folyamrendészeti hatóságok feladata az általános rendészeti, valamint a vízi közlekedési szolgálat ellátása a folyók vízfelületén, az úszóműveken (hajó, uszály, csónak, tutaj stb.), valamint a hajóállomásokon.
2. A folyók partjain csak olyan tennivalókat végeznek, amelyek a folyamrendészeti szolgálattal kapcsolatosak.
3. Hajóállomások általános rendészeti felügyeletét, az utas- és áruforgalom ellenőrzését ott, ahol [...] folyamrendészeti szerv nincsen, [...] a területileg illetékes rendőrhatalóság, illetőleg a csendőrség feladata.
4. Ott, ahol folyamrendészeti közegek vannak, a csendőrnek [...] csak a révkapitányság, [...] engedélyével szabad hajóra lépnie. Ha azonban [...] egy hajón bűncselekmény történik, vagy ha ott sürgős intézkedésre van szükség és helyben [...] folyamrendészeti hatóság, közeg [...] nincsen, a csendőr [...] a szükséges és sürgős intézkedések fogantatása végett a hajón is megjelenhetik.
5. A csendőrnek ahhoz, hogy [...] hajóállomás területén megjelenjék, nincs szüksége a folyamrendészeti hatóság engedélyére. Ha azonban [...] folyamrendészeti közeg teljesít szolgálatot, a csendőr is csak akkor teljesítsen, ha erre valamilyen adott okból vagy célból kivételesen szükség van. Ott [...], ahol folyamrendészeti közegek nincsenek, a hajóállomás-üzemeltetési szolgálatot a csendőrségnek kell ellátnia.
6. Folyamrendészeti ügyekbe a csendőr ne avatkozzék, de ha kihágást észlel, fel kell jelentenie. A feljelentést az illetékes révkapitánysághoz [...] kell intéznie.
7. A nyomozásokat illetően a következőket kell szem előtt tartani:
 - a) Ha hajón, hajóállomáson vagy kikötőben olyan bűncselekmény történik, amelyet a helyszínen fel lehet deríteni és a folyamrendészeti hatóság tagja [...] jelen van, akkor a bűncselekmény felderítését, a bűnjelek biztosítását, a tettes elfogását (letartóztatását) és átadását a folyamrendészeti hatósági személy vagy közeg végzi; ugyancsak ez a hatóság teszi meg a feljelentést is.
 - b) Ha a hajón, hajóállomáson vagy kikötőben történt bűncselekmény [...] a helyszínen nem lehet felderíteni, hanem [...] a folyamrendészeti hatóság működési területén kívül eső helyeken is nyomozó cselekményeket kellene fogantatni, akkor a jelenlevő folyamrendészeti hatósági személy vagy közeg csak a halaszthatatlan nyomozó cselekményeket végzi el, egyébként pedig az ügyet [...] a területileg illetékes rendőrhatalóságnak vagy csendőrőrsnek adja át.
 - c) Ha a bűncselekményt vízen vagy hajón ugyan, de olyan helyen követték el, ahol folyamrendészeti hatóság, közeg nincsen, az illetékes [csendő]rőrs járőrének a helyszínen azonnal meg kell jelennie és a nyomozást be kell vezetnie. Ilyen esetben a nyomozást nem kell később a más állomáshelyen levő folyamrendészeti szervnek [...] átadni, hanem azt végig annak kell lefolytatnia, aki megkezdte. Az ilyen nyomozásról azonban a folyamrendészeti hatóságot – mint közigazgatási hatóságot – is értesíteni kell.
 - d) Ha az elkövetett bűncselekmény [...] felderítéséhez hajózási szakismeret vagy szakvélemény szükséges [...] az illetékes csendőrőrs csak a legszükségesebb intézkedéseket tegye meg, [...] értesítse az illetékes folyamrendészeti hatóságot s [...] a nyomozást adja át.”¹⁴

¹⁴ Uo.

Mivel a révkapitányságoknak a rendőrséghez történő átkerülése során a Siófoki Révkapitányság megszűnt, feladatait 1939-től a főszolgabíró látta el, nem túl nagy hatékonysággal. Azonban a fentebb említett 1942-es rendelet hatására a csendőrség dinamikusan fejleszteni kezdi a vízi rendészeti (mint *vízi közlekedésrendészeti*) szakszolgálatát, melynek első lépéseként 1942. június elsején megalakul Siófokon az első vízi csendőrőrs, amely át is veszi a vízi rendészeti feladatok nagy részének végrehajtását a főszolgabírótól. A második vízi csendőrőrsöt 1944. május elsején létesítették. A második világháború légi csatái során a Balaton vízébe esett pilótákat a vízcsendőrők mentették ki. A csendőrség tervezte a Dunán, a Tiszán és a Velencei-tavon is vízi csendőrőrsök felállítását, ezt azonban a háború eseményei már nem tették lehetővé, majd a Magyar Királyi Csendőrség megszüntetése ezt végképp levette a napirendről.¹⁵

A DUNAI MENTŐŐRSÉG TOVÁBBI SORSA

„A budapesti rendőrséghez tartozó és közvetlenül a főkapitánynak alárendelt Révkapitányság az a szervezetszerű egység, ahova a dunai őrségek tartoznak” – írja a mentőőrség szervezeten belüli elhelyezkedéséről egy korabeli beszámoló.¹⁶ 1940-ben a dunai ker. kapitányság megszűnése után a mentőállomások működtetését a budapesti révkapitányság vette át, ám azok a háborús helyzet következtében lassú sorvadásnak indultak. 1942-ben már csak kéttagú őrség volt minden hídfőnél. 1944 áprilisában még létesítettek egy alapítványt a mentőőrség tagjainak jutalmazására, azonban a front közeledtével és Budapest ostromával, a háborús események következtében nemsokára, kb. 1944 telétől, végleg megszűnt a dunai mentőőrség működése.¹⁷

Az utolsó dokumentált mentések egyikét, Bajcsi (vagy Bajcsy) Fülöp 49 éves szolgálaton kívüli százados esetét a *Képes Figyelő*,¹⁸ illetve a *Szabadság*¹⁹ írta meg, utóbbi a „főkapitányság bünyügyi osztályának 76/936. Fk. II. 1944. számú, a soros ügyészhez intézett átíratára” alapján. Az eset már a kibontakozó nyilas terrorhoz köthető, de egyúttal igazolja, hogy az adott időpontban a dunai mentőőrség még működött. A cikkekben leírtak szerint ugyanis 1944. október 31-én, éjjel fél egykor Bajcsi Fülöp századost az alsó rakparton, az Országház után, a nyilasok hátulról több helyen meglőtték, majd a Dunába dobták. A segélykiáltásra a folyamrendőrség motorcsónakja kimentette a súlyosan megsebesült Bajcsit a vízből és beszállították a Szent István Kórházba, ahol rövidesen meghalt. Halála előtt még eszméletre tért, és akkor mondta el, hogy mi történt vele. A cikkek arra utalnak, hogy a rendőrség – akár a dunai mentőőrség, akár a nyomozók – a szélsőséges háborús körülmények és a nyilas terror közepette is próbálták a lehetőségekhez képest tenni a dolgukat.

Nem sokkal a fenti után volt még egy nagy mentési eset, amiről a korabeli lapok egyáltalán nem, vagy csak rendkívül szűkszavúan tudósítottak, viszont újabb igazolása annak, hogy

¹⁵ Artner Ramóna et al.: Magyar Királyi Csendőrség légi, vízi, vasúti és közúti szakszolgálati ágai. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXIII. évf. 2013/27–28–29–30., 29–30.

¹⁶ Nagyrévi György: Amit még soha senki nem ismételt meg. Nemzeti Ujság, 1942. 09. 06., 7.

¹⁷ Gáspár Balázs: „Veszendő lelkek halásza” – A dunai mentőállomások rövid története (1926–1944). https://ntf.hu/index.php/2018/03/28/veszendo_lelkek_halaszai_a_dunai_mentoallomasok_rovid_tortenete_1926_1944/ (Letöltés időpontja: 2023. 04. 03.)

¹⁸ Németh József: „Holttestét a Bonctani Intézetbe szállították...” Akiket meglöttek és akik eldobták az életet 1944. március 19-e után. Képes Figyelő, 1947. 05. 31.

¹⁹ F. Rác Kálmán: Hogyan indult meg az intézményes embervadászat. Szabadság, 1945. 03. 31., 5.; Németh József: A Bonctani Intézet titkos irattárának náci-nyilas rémségei. Kossuth Népe, 1945. 05. 23., 1–2.

a mentőőrség akkor még működni tudott. „1944. november 4-én délben omlott a Dunába az ostromlott Budapesten a németek által aláaknázott Margit híd pesti szárnya. A szombati csúcsforgalom idején bekövetkezett katasztrófa oka és az áldozatok pontos száma napjainkig nem tisztázott. A robbanás sokkolta a fővárosiakat, egy szemtanú leírása szerint szörnyű látvány volt, amikor a pesti oldalon leszakadt a két ív: villamosok és autók zuhantak a vízbe, emberek százaival. Egy villamos két összetört kocsija még kilátszott a vízből, miközben a sebesültek jajveszékelése hallatszott. A hidrácsokon holttestek heverték, a kavargó vízben hullák, fuldokló sebesültek voltak. Hajók, csónakok és a rendőrség motorosai nyüzsgöttek a híd körül, próbálták menteni, akit még lehetett. [...] A halottak pontos számát nem lehetett megállapítani, mert sokan a Dunába fulladtak és holttestük nem került elő. A becslések mintegy 100-600 áldozatot említettek, közülük legalább 40 német utász volt.”²⁰

AZ ÁLLAMRENDŐRSÉG RÉVKAPITÁNYSÁGAI (1945–1947)

A második világháború befejezését követően a magyar rendvédelem újjászervezését a szovjet hadsereg figyelme kísérte, és 1948-ig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) felügyelete mellett valósult meg. Létrehozták az egypólusú, központosított és egységes Magyar Államrendőrséget, amelyet 1949-től kezdődően a szovjet típusú rendvédelmi modellre történő áttérés követett.²¹ A háború után a révkapitányságok működése is újraindult a megmaradt és a szolgálati helyüket újra elfoglaló állománnyal. A pusztítás itt is óriási volt mind az épületek, mind a járművek vonatkozásában, és az állomány létszáma is jelentősen megcsappant. 1945-ben először az államrendőrségen belül hozták létre a folyamrendőrséget és annak révkapitányságait, majd 1946-ban ezek az államrendőrség révkapitányságai²² lettek. A csendőrség 1945. májusi megszüntetése után felállították a folyamrendőrség siófoki és keszthelyi révkapitányságát.²³ A folyamrendőrségnek 1947-re sikerült magát utolérni, ekkor már minden révkapitányságot el tudtak látni legalább egy motorcsónakkal, ami a háborús pusztítások után nagy eredménynek számított.²⁴ A létszámhiány még sokáig gondot okozott, ezért folyamatosan hirdettek felvételt a folyamrendőri állományba.²⁵

A dunai mentőőrség 1945 után nem állt fel újra. Ez nem azt jelenti, hogy a mentés megszűnt volna, de már nem volt egy különálló belső szervezet, hanem a mentés is beépült a révkapitányságok normál feladatrendszerébe. Kezdetben csak 1-1 db vízi járművel végezték a mentést.²⁶ A *Szabad Szó* 1946 márciusában a háború utáni egyik első mentésről így tudósított: „Éveken át a Ferenc József-híd volt a dunai öngyilkosok »legkedveltebb« hídja. [...] Most arról számolhatunk be, hogy öngyilkos lett valaki – a Kossuth-hidról. Vasárnap délután, eddig még ki nem derített okokból, a hidról beugrott a Dunába Fennntner Magda

²⁰ Emberek százaai vesztek hullámsírba a Margit híd robbanásakor. Múlt-Kor, 2021. 11. 04. <https://m.mult-kor.hu/emberek-szazai-vesztek-hullamsirba-a-margit-hid-robbanasakor-20211104> (Letöltés időpontja: 2023. 05. 11.)

²¹ Forró János: A magyar rendvédelem 1867–1968. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 2011/23., 65.

²² 144.272/1945. IV–12. B. M. számú rendelet a „Magyar Folyamrendőrség” felállítására tárgyában. Rendőrségi Közlöny, 1945. 12. 15., 266–267.; 215.908/1946. IV. 12. B. M. számú rendelet a magyar határrendőrség és a magyar folyamrendőrség elnevezésének megváltoztatása, valamint e hatóságok hatáskörébe tartozó ügyekben a másodfokú hatósági jogkör gyakorlása tárgyában. Rendőrségi Közlöny, 1946. 04. 01., 301.

²³ 144.272/1945. IV–12. B. M. számú rendelet a „Magyar Folyamrendőrség” felállítására tárgyában.

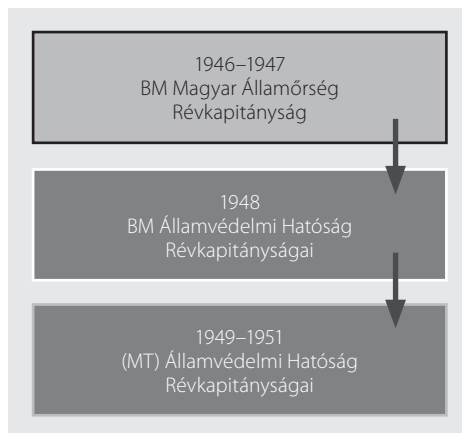
²⁴ Az újjáélelt folyamrendőrség. Magyar Rendőr, 1947. 01. 01., 12.

²⁵ Egyéb közlemények. Államrendőrség budapesti révkapitánysága (ad. 188/eln. 1946. szám). Rendőrségi Közlöny, 1946. 03. 15., 291.

²⁶ Tennivalóink a határ-, folyam-, légirendészet terén. Magyar Rendőr, 1947. 09. 01., 11–12.

18 éves lány. A folyamrendőrség motorcsónakja kimentette. Beszállították a Rókus kórházba.”²⁷ Mindez arra utal, hogy a folyamrendőrség aránylag gyorsan elkezdte a napi feladatok megfelelő végrehajtását.

A *Friss Újság* azonban még 1947. szeptember 18-i cikkében is keserűen állapítja meg, hogy a mentőőrség megszűnése miatt megnövekedett a vízbefulladások száma: „Míg az ép dunai hidak mellett hat vízi mentőőrség őrködött az emberek életére, addig a vízbefülők száma csak négy-öt százalék volt. Az őrségek megszűnése után ez a szám tíz-tizenöt százalékra ugrott fel. A Budapesti Mentőegyesület célja, hogy mire a Margit-híd elkészül, kellő vízbőlmentő kiképzésével ismét felállítsák az életmentő dunai őrségeket.”²⁸ A BÖME erőfeszítése nem járt eredménnyel, a mentőőrséget nem állították fel újra, bár néhány állomás valóban elkezdett működni a későbbiekben.

6. ábra 1948–1951: az ÁVH révkapitányságai

AZ ÁVH RÉVKAPITÁNYSÁGAI (1948–1951)

1946 októberében a BRFK Politikai Rendészeti Osztályából önállósították a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályát (ÁVO). 1948 szeptemberében egyesítették az ÁVO-t, a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságot (KEOKH), az útlevélalosztályt, valamint a rendőrség határ-, folyam- és légirendészeti szerveit, és a Belügyminisztérium irányítása alatt Államvédelmi Hatóság (ÁVH) néven önálló hatósággá vált. Így kerültek a révkapitányságok is a BM ÁVH alárendeltségébe.²⁹ Az ÁVH 1949 végén függetlenedett a Belügyminisztériumtól, miután a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Főcsoportfőnökségének a teendőit is átvette. A testület határrendészeti, folyamrendészeti, légiközlekedési és a KEOKH szervezetekből állt. Az ÁVH tehát önálló hatósággá vált a Minisztertanács névleges ellenőrzése alatt, valójában közvetlenül a Magyar Dolgozók Pártja legfelsőbb szervezetének tartozott elszámolással.³⁰ Ekkor olvasztotta magába a Honvéd Határőrséget is. Az ÁVH-ban szovjet mintára tömegesen alkalmaztak sorozott állományt. A belső karhatalmon kívül mindenki más – így a révkapitányságok is – az ÁVH Határőrségéhez kerültek, és jelentős változás a folyamrendészeti feladatrendszerben nem látszik, mégis elsősorban a „befogadó” szervezet prioritásait követték.³¹ 1949-ben a *Magyar Horgászatban* megjelent cikk az orvhalá-

²⁷ A Kossuth-híd első életuntja. Szabad Szó, 1946. 03. 19., 3.

²⁸ Levizsgáztak az életmentő-tanfolyam résztvevői. Friss Újság, 1947. 09. 18., 1.

²⁹ 288.009/1948. IV. 1. B. M. számú rendelet a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya középfokú hatósági szervezetének megállapítása és elnevezésének megváltoztatása tárgyában. Magyar Közlöny – Rendeletek Tára, 1948. 09. 08., 2085.; A „Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága” néven egyesítették a rendőrség Államvédelmi Osztályát, a KEOKH-ot, az útlevélalosztályt és a rendőrség határ-, folyam- és légirendészeti szerveit. 228.009/1948. B. M. számú rendelet. Gazdasági Élet, 1948. 09. 12., 6.

³⁰ Forró: i. m. 65.

³¹ 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelet Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. Magyar Közlöny – Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek tára, 1949. 12. 28., 2167–2168.; Kovács Jenő: Együtt a határterületi lakossággal – 1945–1946. Hadtörténelmi Közlemények, 1981. 03., 415.

szokkal szembeni fellépés nehézségét a révkapitányságok megszüntetésével magyarázta.³² Bár valójában nem szűntek meg, az említett cikk azt jelzi, hogy a révkapitányságok léte és munkája érzelhetetlenné vált az átlag lakosság számára.

1950-ben a Belügyminisztérium rendeleti úton három helyen vízi rendőrőrsöket állított fel, hogy a vízből mentés és a viharjelzés feladatait ellássák, a feltehetően félig-meddig „kiesett” révkapitányságok mellett/helyett: „a vízi mentőszolgálatot, amely a vízből való mentésen és a segélynyújtáson kívül a viharjelző szolgálatot és a baleseteket megelőző egyéb szolgálatot is magában foglalja, Budapesten és a Balaton mentén a rendőrség vízi őrsői látják el.” Budapesten a Római parton, a Balatonon pedig Fonyódon és Balatonfüreden létesült egy-egy víziőrs, amelyek a rendeletben meghatározott feladatokon kívül csak a halasztást nem tűrő rendőri intézkedéseket foganatosíthatták, és a további eljárást folyamrendészeti kihágás esetében a területileg illetékes révkapitányságnak, egyéb kihágás esetében pedig a területileg illetékes rendőrkapitányságnak adták át.³³ A rendelethez egy szolgálati utasítás is tartozott, ami a víziőrsök tevékenységét részletesen szabályozta.³⁴ A minisztérium további vízi őrsök felállítását is tervezte, de ebben a formában ez már nem történt meg. Egyébként e rendelet szövegezéséből is kitűnik, hogy a *Magyar Horgász* állításával ellentétben voltak és működtek a révkapitányságok, mert ezek a vízi rendőrőrsök kifejezetten nem láttak el és nem is láthattak el folyamrendészeti feladatokat. Ilyen esetekben Budapesten azonnal a révkapitánysághoz, a Balatonon pedig a parti rendőrkapitánysághoz kellett fordulniuk.

A RENDŐRSÉG RÉVKAPITÁNYSÁGAI (1951–1954)

Az ÁVH Határőrség révkapitányságai, illetve a légirendészeti kapitányság mint a folyam- és a légirendészet szervei 1951. február 2-től ismét a rendőrséghez kerültek, 1952-ben pedig újra szabályozták a vízből mentést, illetve a folyamrendészet is új szabályozást kapott.³⁵ Mindez a korábbi állapothoz képest nagy szervezeti változást eredményezett. Az új szervezeti felállás alapján csak Budapesten, Szolnokon és Siófokon szerveztek révkapitányságot, a Duna, a Tisza és a Balaton vízterületére kiterjedő illetékességgel. A többi, korábban önálló révkapitányság vagy ennek a három új révkapitányságnak lett a (tishti) révőrs (leépítették és átnevezték), vagy megszűnt, illetve új őrsöket is felállítottak. Az 1950-ben alapított három vízi rendőrőrsöt szintén becsatolták ebbe a szervezeti struktúrába. A rendelet értelmében a folyam- és vízirendészettel kapcsolatos tennivalókat a révkapitányságok és az alárendelt révőrsök látták el. A Duna magyarországi szakaszára kiterjedő illetékességgel létrehozott budapesti révkapitányság alárendeltségében 8 révőrs működött. Az új elnevezés a rendőrség Dunai Révkapitánysága, Budapest stb. lett. A Dunai Révkapitányság illetékességi területe a Dunának országhatártól országhatárig terjedő szakaszára, valamint a Duna összes hajózható

³² Tárcaközi értekezlet az orvhalászat megszüntetésére. *Magyar Horgász*, 1949. 05. 13.

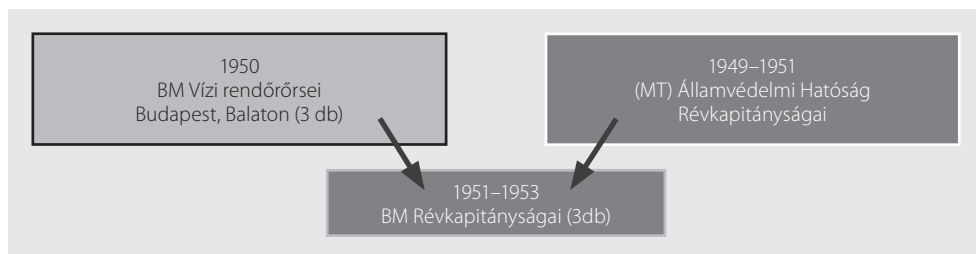
³³ 3280/1950. B. M. számú rendelet. Budapesten és a Balaton mentén a vízből mentési és viharjelző szolgálat megszervezése, valamint vízi rendőrőrsök felállítása. *Rendőrségi Közlöny*, 1950. 10. 15., 472.

³⁴ 2. sz. melléklet a 3280/1950. B. M. számú rendelethez. Szolgálati utasítás a rendőrség vízi-őrsői részére (VUT). *Rendőrségi Közlöny*, 1950. 10. 15., 474.

³⁵ Ernyes Mihály: A fővárosi rendőrség és a m. kir. rendőrség, valamint a magyar rendőrség története a kezdetektől napjainkig. I–II. kötet. Nemzeti Közigazgatási Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2017, 89.; 5/1952. (III. 19.) B. M. számú rendelet a vízbőlmentés szervezéséről. *Belügyi Közlöny*, 1952. 03. 23., 166–167.; 7.460–1/1952. B. M. (B. K. 16.) számú rendelet. A folyam- és légirendészeti teendők ellátása. *Belügyi Közlöny*, 1952. 04. 09., 245–247.

mellékfolyóira terjedt ki.³⁶ A Belügyminisztérium végül mégis csak „létrehozta” a többi víziőrsöt, ráadásul a folyamrendészeti hatáskört is megkapta.

1953-ban az őrsöket a megyei rendőri szervekhez kapcsolták.³⁷

7. ábra 1951–1954: a rendőrség révkapitányságai (3 db)

A vonatkozó rendelet meghatározta a hatáskört és a feladatrendszert is, ami azonban jelentős változásokat a vízrendészeti feladatok alapvető feladatai vonatkozásában nem tartalmazott. Ekkor jelenik meg először a rombusz alakú megkülönböztető jelzés a rendőrségi vízi járművek testén, illetve a kék rombuszsal ellátott lengő a hajó orr-részén.³⁸ Mindenesetre a *Magyar Horgász* most már arról cikkezett, hogy „*elérkeztek az orvhalászok végnapjai*” „*az újból felállított révkapitányságok*” miatt.³⁹ Mint már utaltunk rá, ezek valójában meg sem szűntek, de a rendőrséghez való visszatérésükkel a révkapitányságok kiléptek a „láthatatlanságból”, és a lakosság számára újból érzékelhetővé vált létük és munkájuk.

A KPM HAJÓZÁSI FŐOSZTÁLYA FOLYAMRENDEZETI ÉS TENGERÉSZETI HIVATAL RÉVKAPITÁNYSÁGAI (1954–1958)

1953-ban a „szocialista törvényesség” helyreállítása érdekében a rendvédelemhez tartozó valamennyi szervezetet – különösen az ÁVH-t – a Belügyminisztérium alárendeltségébe helyezték. A rendvédelmi szervezetek működésében azonban alig következett be hangsúlyos változás.⁴⁰ A folyamrendészeti feladatokat azonban 1954-ben a rendőrség helyett a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium (KPM) felügyelete alá helyezték át, amely szervezeti állapot 1958-ig fennállt. Ezért a rendészetet érintő további változások a folyamrendészeti szakterületet közvetlenül nem érintették.⁴¹ A folyamrendészeti tevékenység tehát 1954. január 1-jén a rendőrségtől átkerült a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium Hajózási Főosztálya Folyamrendészeti és Tengerészeti Hivatalához (KPM HFO FTH).⁴² Az elképzelés feltehetően az 1919-es első állami révkapitányság helyzetéhez térhetett vissza. Akkor a m. kir. Vasúti és Hajózási Főfelügyelőség alárendeltségében, annak végrehajtó szerveként alapították és működött a Budapesti Állami Révkapitányság 1921-ig, amíg a Belügyminisztérium alá nem rendelték. Vélhetően ezt a mintát követték, amikor a révkapitányságokat áttették a közle-

³⁶ 7.460—1/1952. B. M. (B. K. 16.) számú rendelet, i. m.

³⁷ Ernyes: i. m. 90.

³⁸ 7.460—1/1952. B. M. (B. K. 16.) számú rendelet, i. m.

³⁹ Berényi János: *Orvhalászok végnapjai*. *Magyar Horgász*, 1951. 04–05., 1.

⁴⁰ Forró: i. m. 65–66.

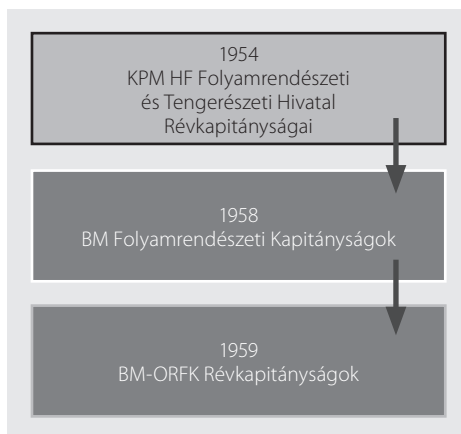
⁴¹ Ernyes: i. m. 206.

⁴² Ernyes: i. m. 90.

kedést felügyelő Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium alárendeltségébe. Így 1954-ben a hajózást felügyelő állami szervezetnek lett a végrehajtó szerve a korábbi folyamrendőség, vagyis a három révkapitányság.⁴³ Az elképzelést az idő azonban nem igazolta. A polgárivá átváltoztatott szervezet és volt rendőrökből álló, tisztviselővé lett személyi állománya nem váltották be az átalakításhoz fűzött reményeket. Rendészeti (rendőri) hatáskör nélkül a szervezet nem működött megfelelően, és a lakosság előtti tekintélye is csorbát szenvedett.⁴⁴

A RENDŐRSÉG RÉVKAPITÁNYSÁGAI (FOLYAMRENDÉSZETI KAPITÁNYSÁGOK) (1958–1966)

1958-ban a Minisztertanács – vélhetően az 1956-os események és a KPM révkapitányságainak teljesítménye, illetve az ebből fakadó lakossági elégedetlenség miatt is – a folyamrendészeti feladatokat visszahelyezte a Belügyminisztérium hatáskörébe. A kormányhatározat melléklete tételesen felsorolja, hogy a Belügyminisztérium folyamrendészeti hatáskörében milyen feladatokat végez, és mely ügykörök maradtak a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium hatáskörében.⁴⁵ Ez már mutatja, hogy megkezdődött a hatósági és rendészeti feladatok szétválasztása, melyek korábban részben egymásba olvadtak. 1958 tavaszán a három révkapitányság – egyes források szerint Folyamrendészeti Kapitányság néven – visszakerült a Belügyminisztérium alárendeltségébe.⁴⁶ A 28/1959. (V. 9.) kormányrendelet pedig döntött a víziközlekedési szabálysértésekről, mellékleteként pedig megjelent a „Hajózási szabályzat”.⁴⁷ 1959 júniusában azonban újraszabályozták a folyamrendészetet, ekkor az elnevezés már biztosan a „rendőség révkapitánysága” lett. Az új szabályozásból megállapítható, hogy a három révkapitányság közvetlen a Belügyminisztérium alárendeltségében lévő ORFK irányítása alatt állt. Egyéb vonatkozásban az 1952-es szabályozáshoz képest nem történt számottevő változás, az alapvető vízrendészeti feladatok továbbra is megmaradtak. Csökkent az őrsök száma, eltűnt a tiszti révőrs fogalma és kikerült az illetékességi terület meghatározásából a „Duna hajózható mellékfolyói” egyébként is pontatlan elnevezése (valószínűleg a hajózható mellékágakra gondolhattak).⁴⁸ A vízrendészet korábban többször is közvetlen belügyminisztériumi irányítás alatt

8. ábra 1958/59–1966: a rendőség révkapitányságai (Folyamrendészeti kapitányságok)

⁴³ Szabályozták a vízisport-események rendezését. Népsport, 1955. 07. 12., 3.

⁴⁴ Háromszögletű fehér zászló alatt. Csongrád Megyei Hírlap, 1957. 08. 08., 5.

⁴⁵ A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1.004/1958. (II. 4.) számú határozata a folyamrendészeti feladatoknak a Belügyminisztérium hatáskörébe utalásáról. Magyar Közlöny, 1958. 02. 04., 75.

⁴⁶ Hajóadatlap – Rezet (Vörös Őr). https://www.hajoregiszter.hu/hajoadatlap/rezet_exvoros_or/1776?nyelv=en; Hajóadatlap – Barcs (Zalka Máté). https://www.hajoregiszter.hu/hajoadatlap/barcs_exzalka_mate/barcs/5226/1625 (Letöltések időpontja: 2023. 05. 24.)

⁴⁷ Ernyes: i. m. 218.

⁴⁸ 2/1959. (VI. 2.) B. M. számú rendelet a folyamrendészeti feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1959. 06. 02., 523–525.

állt, de az 1956. december 30-án kihirdetett 1956. évi 35. számú törvényerejű rendelettel – amely kiegészítette a rendőrségről szóló 1955. évi 22. számú törvényerejű rendeletet – létrehozták a Belügyminisztérium Országos Rendőr-főkapitányságát, amely a rendőrségi szervek irányítását, felügyeletét és ellenőrzését látta el. Az Országos Rendőr-főkapitányság élén az országos rendőrfőkapitány – egyben miniszterhelyettes – állt. Szervezetébe tartozott: politikai nyomozó főosztály, titkárság, elnöki osztály, KEOKH és útlevelesztály, bűnügyi főosztály, közbiztonsági főosztály, vasúti főosztály. 1962-ben átalakult a főcsoportfőnöki modell (*Belügyminisztérium Központi Irattár 10-1513/1962. körlevél*) és az Országos Rendőr-főkapitányság a II. Főcsoportfőnökség lett.⁴⁹

A RENDŐRSÉG VÍZIRENDÉSZETI RENDŐRKAPITÁNYSÁGAI (1966-TÓL NAPJAINKIG)

1966-ban alakult ki az a szervezeti forma, amelyik a mai napig a szervezeti felépítés alapját képezi. Ekkor a révkapitányság elnevezést felváltotta a korszerűbben hangzó vízirendészeti rendőrkapitányság elnevezés, ami egyben a meglévő feladatkört és a társadalmi elvárást is jobban mutatja. A vízirendészet kifejezés túlmutat egy „hajózási rendőrség” feladatkörén, annál tágabban értelmezhető. Addigra kialakultak és nagyrészt rögzültek azok a hatáskörök, amik kifejezetten a hajózási hatósághoz, illetve azok, amelyek a végrehajtó rendészeti, rendőri szervekhez tartoznak.

Az 1966. március 13-án kiadott belügyminiszteri rendelet a korábbi általánosnak nevezhető „folyamrendészet” kifejezéssel szemben már egyértelműen a rendőrség szervezetén belüli „vízirendészeti szervek” működéséről beszél.⁵⁰ A névváltás mellett a vízirendészeti szervek közvetlen irányítását, felügyeletét és ellenőrzését a Belügyminisztériumból a kijelölt megyei rendőr-főkapitányságokhoz tették át. A Dunán ez a Budapesti Rendőr-főkapitányságot jelentette, míg az ún. főfelügyelet az egész ország területén a Belügyminisztériumnál maradt. Némileg változott a szervezeti felépítés is, ugyanis a rendelet szerint „a vízirendészeti szervek vízirendészeti rendőrkapitányságokra, vízirendészeti rendőrőrsökre (kirendeltségekre) és vízirendészeti körzeti megbízottakra (csoportokra) tagozódva látják el szolgálatukat”. A vízirendészeti rendőrkapitányságok továbbra is Budapesten, Szolnokon és Siófokon működtek, míg a rendőrőrsök helye kisebb mértékben változott. A budapesti vízirendészeti rendőrkapitányság illetékessége a Dunának az országhatártól országhatárig terjedő szakaszára terjedt ki (itt egy pontosítást észlelhetünk a korábbiakhoz képest). A kijelölt megyei főkapitányságok alárendeltségébe kerülés miatt a másodfokot a megyei főkapitányságokhoz delegálták. Változatlanul fennmaradt viszont az a meghatározás, hogy a vízirendészeti rendőrkapitányságok illetékességi területén kívül eső vizeken a területileg illetékes rendőrkapitányságok látják el a vízirendészeti feladatokat.⁵¹

Mint látható a szabályozásban, a névváltozáson túl inkább csak kisebb változások tapasztalhatók, de ezek már egyértelműen azt jelzik, hogy megkezdődött az addigra már túlságosan megmerevedett révkapitánysági rendszer korszerűsítése. A folyamrendészet kifejezést lecserélték a vízirendészet kifejezésre, megváltoztatták a szervezeti hierarchi-

⁴⁹ Ernyes: i. m. 212–213., 219.

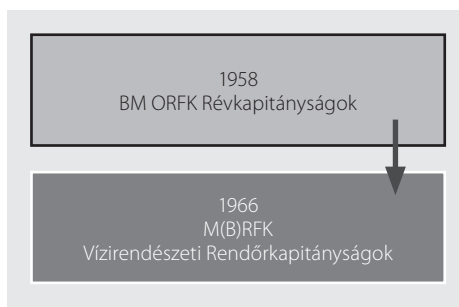
⁵⁰ 2/1966. (III. 13.) BM rendelet a vízirendészeti feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1966. 03. 13., 180–181. „1. § (1) A vízirendészeti feladatok [1004/1958. (II. 4.) Korm. számú határozat] ellátására — a főfolyókon (Duna, Tisza) és a Balatonon — a rendőrség szervezetén belül vízirendészeti szervek működnek.”

⁵¹ Uo.

át a megyei főkapitányságok bevonásával és modernizálták az „őrsrendszert”. Az őrsök nagyjából a ma is megtalálható helyükön voltak, léteztek a kirendeltségek (ma már nem) és új elemként megjelentek a körzeti megbízási csoportok. A feladatrendszer szabályozása – bár az alapvető vízirendészeti feladatok nagy állandóságot mutatnak – 1966 után természetesen többször is változott az adott korszak igényeinek megfelelően,⁵² de a szervezeti felépítés napjainkig az 1966-os alapokra épül.

Harminc évvel később a vízirendészetről szóló 13/1996. számú belügyminiszteri rende-

letnek már nem része a kapitányságok belső szervezeti felosztása (őrsök, KMB-csoportok elhelyezkedése), minden bizonnyal azért, hogy ezeket a rendőrség belső strukturális változásaihoz könnyebben hozzá lehessen igazítani, így jogszabályi kötöttség az ilyen jellegű változtatást ne akadályozza.⁵³ 2007-ben a rendőrség szerveinek – így a vízirendészeti kapitányságoknak is – a területi illetékességét egységesen egy új jogszabály határozta meg. A jelenlegi szabályozás szerint a Dunai Vízirendészeti Rendőrkapitányság illetékességi területe a „Dunának országhatártól országhatárig terjedő szakasza (1850,2–1433 fkm), és a Duna mellékágai”.⁵⁴ Végül 2013-ban a rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről is egységesen egy külön jogszabály rendelkezett, amely a vízirendészeti rendőrkapitányságok bűnügyi hatáskörét is szabályozta.⁵⁵

9. ábra 1966: a rendőrség vízirendészeti rendőrkapitányságai

125 ÉV SZERVEZETI VÁLTOZÁSAI – ÖSSZEFOGLALÓ

1897-ben a Budapesti Főkapitányságon belül létrehozták a Dunai kerületi Kapitányságot, amit az általános rendőri teendőkön túlmenően, részben a m. kir. Vasúti és Hajózási Főfelügyelőség folyamrendészeti végrehajtó szervének is szántak, azonban amíg igazából vízre nem szállt (1926), addig ennek az elvárásnak csak kismértékben tudott eleget tenni.

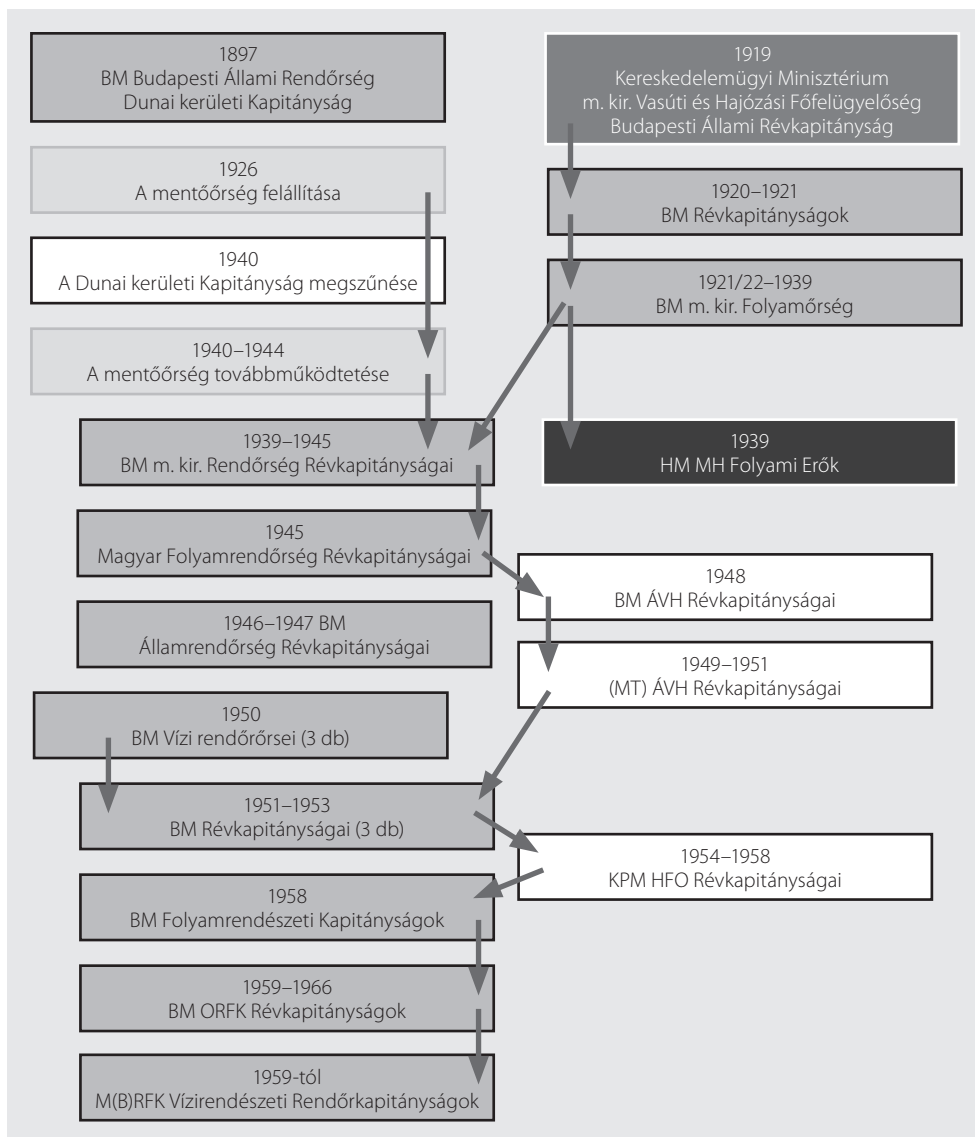
Gátolta ebben helyi szerv mivolta, az állomány képzetlensége, a megfelelő eszközök hiánya és a szűken értelmezett rendőri szempontok dominanciája. Ennek ellenére igyekezett felnőni a feladatához, és a dunai mentőőrség alapítása (1926) után a vízből mentés és vízi járőrözés bevezetésével (1931) ez sikerült is. Természetesen lokális jellegét nem tudta átlépni, de a lehetőségeihez képest magas színvonalon látta el a feladatát, sőt üzemeltetni tudott egy olyan belső szervezetet, mint a dunai mentőőrség, amelyet később a lényegesen jobb helyzetből induló utódszervezet is hatékonyan volt képes tovább működtetni.

⁵² 1050/1977. (XII. 21.) számú MT határozat a vízirendészeti feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1977. 12. 21. 1320.; 7/1978. (XII. 22.) BM rendelet a vízirendészeti és a víziközelkedéssel kapcsolatos rendőri feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1978. 12. 22., 963–965.

⁵³ 13/1996. (VI. 28.) BM rendelet a víziközelkedés rendőrhatalósági igazgatásáról. Magyar Közlöny, 1996. 06. 28., 2617–2618.

⁵⁴ 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet a Rendőrség szervei illetékességi területének megállapításáról. Magyar Közlöny, 2007. 12. 28., 15 461–15 496.

⁵⁵ 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről. Magyar Közlöny, 2013. 06. 24., 55 564–55 581.

10. ábra 1897–1966: a dunai vízi (folyam)rendészet

Az 1921-ben megalapított m. kir. Folyamőrség és annak révkapitányságai országos hatáskörű szervként, már „igazi” folyamrendészeti szervek voltak, amelyek professzionális szinten látták el feladataikat. Igaz a dunai ker. kapitánysághoz képest sokkal jobb „indulási tőkével” kezdhették meg 18 évig tartó pályafutásukat, mind a szabályozás, mind a személyi állomány felkészültsége, mind a felszerelések, járműpark szempontjából. Munkájukat magas színvonalon, osztársadalmi megelégedésre végezték.

1939-ben ezt az örökséget vette át a rendőrség, és az addigi tapasztalatokat felhasználva folytatta a rendőrségbe integrált folyamrendészeti feladatok magas szintű és megbecsült végrehajtását.

1945 után a társadalmi változásokkal együtt az elnevezés, a szervezeti felépítés, a felettes szervek többször is változtak, hatáskörök cseréltek gazdát, mire hosszú évek alatt kialakult a jelenlegi szervezeti és feladatrendszer. Az évek során letisztultak a hajózási hatósági és a rendészeti hatáskörök.

1966-tól már a vízirendészet kifejezés jelzi, hogy a feladatrendszer, ami a kezdetektől fogva is ebbe az irányba mutatott, mára már kiforrottan jelenik meg, és túlmutat a szűken értelmezett „hajózási rendőrségen”.

A feladatrendszer és a szervezeti felépítés kisebb-nagyobb mértékben folyamatosan alakult. A szervezeti rendszer elsősorban inkább a politika és kevésbé a szakma igényei miatt változott, viszont a feladatrendszerrel kapcsolatban elmondható, hogy változásaival mindig követte az adott korszak igényeit, és nem feltétlen a szervezeti változásokkal együtt. Viszont az alapvető folyamrendészeti/vízirendészeti feladatok a kezdetektől végig változatlanul megmaradtak, a 125 év alatt nem változtak. Az 1897-ben a dunai kapitányság részére egykor meghatározott speciális feladatok a mai napig a feladatrendszer gerincét képezik. Lényegében a vízen lévő, közlekedők biztonságára vigyázni, a bajban lévőknél segíteni, a bajt előlédzőkkel szemben eljárni...

VÍZIRENDÉSZETI JÖVŐKÉP

A vizsgált történeti áttekintés után úgy tűnik, hogy a vízirendészeti szervezetek felépítésében tapasztalt gyakori változások jelentős részét szakmailag nem lehet alátámasztani, ezeket elsősorban az adott kor politikai érdekei vezérelték, de olykor a magas fenntartási költségek is okot adhattak erre. A vízirendészeti identitástudat megfelelő ápolásához véleményünk szerint hozzátartozik a múlt megismerése is. A jövő kialakítása során fontos emlékezni a kezdetekre, és a szervezet hosszú működése során szerzett tapasztalatokat lehetséges és szükséges beépíteni a jövő dunai vízirendészetébe.

A megismert adatok alapján az 1966-ban meghatározott szervezeti struktúra az elmúlt több mint 50 év alatt lassan megdermedt, és ez nem segíti a szervezet jelenlegi és jövőbeli működését. A megváltozott társadalmi viszonyok, a jogszabályi háttér, a korszerűsödő műszaki háttér és feltételek, a hajózási-víziközlekedési szokások és szabályok, a feladatprioritások változásai, a személyi állomány megváltozott összetétele és száma, a velük szemben támasztott szakmai követelmények változása (pl. nyelvismeret) egyre indokoltabbá teszi a szervezet korhoz igazítását. A feladatrendszer éppen időszerű kisebb változtatásaihoz igazodva kell a vízirendészeti szervezetnek fejlődnie, a rendszer „finomhagolásával” alkalmazkodnia a kor igényeihez. Például a megváltozott igényekhez lehetne igazítani az 1966 óta csaknem változatlan „őrsrendszert”, és esetleg más, kisebb humán erő igénylő, ugyanakkor a feladatellátást maradéktalanul lehetővé tevő szervezeti formákkal kellene részben felváltani, korszerűsíteni.

Hiszen a Duna ma is Európa második legnagyobb folyója, és a Rajna–Majna-csatornával történő összekötése óta már a komplex európai víziútrendszer része, így megjelentek olyan hajók és olyan személyzetek, amelyek korábban elképzelhetetlenek lettek volna. Mindez más közlekedési kultúrát, szokásokat hozott magával, és lassan, de biztosan átalakítja a hajózás arculatát a térségben. Ugyanez elmondható a sport- és kedvtelési célú hajózásra éppúgy, mint a fürdőzőkre, horgászokra, vízhez köthető más szabadidős elfoglaltságokra. A társadalmi igény olyan irányba halad, hogy minél könnyebben és nagyobb számban lehessen részt venni a vízi közlekedésben, akár képesítés nélkül is, ezért szükséges erre a kihívásra felkészülni a vízirendészetnek.

Mert bárhogy is alakulnak a dolgok, a rendészeti jelenlétre a Dunán a jövőben is szükség lesz, és ennek letéteményese a vízirendészeti feladatok ellátására hivatott szervezet, amely jelenleg a BRFK Dunai Vízirendészeti Rendőrkapitánysága.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Jogszabályok

- 13/1996. (VI. 28.) BM rendelet a víziközlekedés rendőrhatalósági igazgatásáról. Magyar Közlöny, 1996. 06. 28., 2617–2618.
- 1050/1977. (XII. 21.) számú MT határozat a vízirendészeti feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1977. 12. 21. 1320.
- 144.272/1945. IV–12. B. M. számú rendelet a „Magyar Folyamrendőrség” felállítása tárgyában. Rendőrségi Közlöny, 1945. 12. 15., 266–267.
- 1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről.
- 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről. Magyar Közlöny, 2013. 06. 24., 55 564–55 581.
- 215.908/1946. IV. 12. B. M. számú rendelet a magyar határrendőrség és a magyar folyamrendőrség elnevezésének megváltoztatása, valamint e hatóságok hatáskörébe tartozó ügyekben a másodfokú hatósági jogkör gyakorlása tárgyában. Rendőrségi Közlöny, 1946. 04. 01., 301.
- 228.009/1948. B. M. számú rendelet. Gazdasági Élet, 1948. 09. 12., 6.
- 288.009/1948. IV. 1. B. M. számú rendelet a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya középfokú hatósági szervezetének megállapítása és elnevezésének megváltoztatása tárgyában. Magyar Közlöny – Rendeletek Tára, 1948. 09. 08., 2085.
- 2/1959. (VI. 2.) B. M. számú rendelet a folyamrendészeti feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1959. 06. 02., 523–525.
- 2/1966. (III. 13.) BM rendelet a vízirendészeti feladatok ellátásáról.
- 3280/1950. B. M. számú rendelet. Budapesten és a Balaton mentén a vízből mentési és viharjelző szolgálat megszervezése, valamint vízi rendőrőrsök felállítása. Rendőrségi Közlöny, 1950. 10. 15., 472.
- 407/1940. B. M. számú rendelet a folyamrendészeti tennivalók ellátásáról szóló 71.900/1939. B. M. számú rendelet módosításáról és kiegészítéséről. Magyarországi Rendeletek Tára, Magyar Kir. Belügyminisztérium, 1940, 1147–1148.
- 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelet Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. Magyar Közlöny – Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek tára, 1949. 12. 28., 2167–2168.
- 5/1952. (III. 19.) B. M. számú rendelet a vízbőlmentés szervezéséről. Belügyi Közlöny, 1952. 03. 23., 166–167.,
- 67/2007. (XII. 28.) IRM rendelet a Rendőrség szervei illetékességi területének megállapításáról. Magyar Közlöny, 2007. 12. 28., 15 461–15 496.
- 7/1978. (XII. 22.) BM rendelet a vízirendészeti és a víziközlekedéssel kapcsolatos rendőri feladatok ellátásáról. Magyar Közlöny, 1978. 12. 22., 963–965.
- 71.900/1939. B. M. számú rendelet. Folyamrendészeti tennivalók ellátása. Budapesti Közlöny, 1939. 06. 22., 1.
- 7.460–1/1952. B. M. (B. K. 16.) számú rendelet. A folyam- és légirendészeti teendők ellátása. Belügyi Közlöny, 1952. 04. 09., 245–247.

- 74.500/1939. B. M. számú rendelet a folyamrendészeti tennivalók ellátása tárgyában kiadott 71.900/1939. B. M. számú rendelet végrehajtásáról. Budapesti Közlöny, 1939. 08. 10., 1–2.
- 93.880/1942. B. M. számú rendelet a révkapitányságok működési körén kívül eső vízterületen a vízirendészeti tennivalók ellátásáról. Magyarország Rendeletek Tára, Magyar Kir. Belügyminisztérium, 1942, 1037–1039.
- 2. sz. melléklet a 3280/1950. B. M. számú rendelethez. Szolgálati utasítás a rendőrség vízi-őrsei részére (VUT). Rendőrségi Közlöny, 1950. 10. 15., 474.
- A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1.004/1958. (II. 4.) számú határozata a folyamrendészeti feladatoknak a Belügyminisztérium hatáskörébe utalásáról. Magyar Közlöny, 1958. 02. 04., 75.

Egyéb források

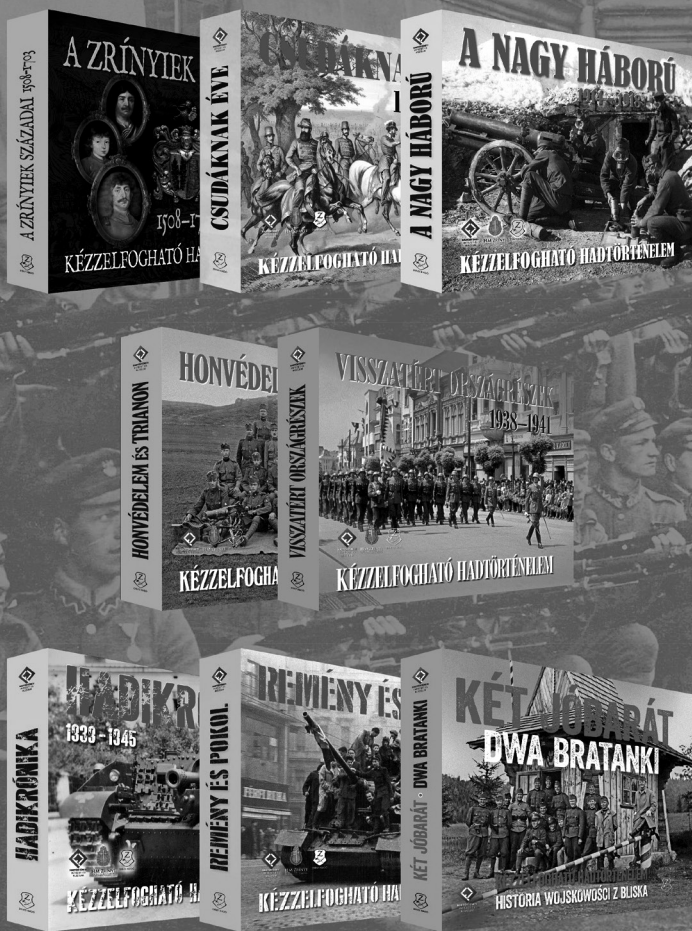
- A budapesti helyihajóáratok megszüntetése. Az Est, 1939. 09. 07.
- A budapesti révkapitányság vezetője Mészáros István rendőrkapitány. Pesti Hírlap, 1939. 07. 04.
- A dunai rendészetet ezentúl a rendőrség látja el. Friss Ujság, 1939. 07. 02.
- A fiatalokúak kihágási ügyeiben elsejéttől a IV. kerületi kapitányság ítélkezik. Esti Ujság, 1940. 02. 28.
- A Kossuth-híd első életuntja. Szabad Szó, 1946. 03. 19.
- A magyar államrendőrség új szerve – a folyamrendőrség. Pesti Hírlap, 1939. 06. 01.
- A rendőrség átvette a folyamrendészetet a folyamőrségtől. Pesti Hírlap, 1939. 07. 02.
- Artner Ramóna – Parádi József – Zeidler Sándor: *A Magyar Királyi Csenedőrség légi, vízi, vasúti és közúti szakaszolgálati ágai*. Rendvédelem-történeti Füzetek, XXIII. évf. 2013/27–28–29–30., 23–40. DOI: 10.31627/RTF.XXV.2015.47-48-49-50N.81-94P
- *Átalakult a folyamőrség*. Mohácsi Hírlap, 1939. 06. 25.
- Az újjáéledt folyamrendőrség. Magyar Rendőr, 1947. 01. 01.
- Berényi János: *Orvhalászkok végnapjai*. Magyar Horgász, 1951. 04.–05.
- Csenedőr lekszikon. Csenedőrségi Lapok, 1939. 08. 01.
- Egyéb közlemények. Államrendőrség budapesti révkapitánysága (ad. 188/eln. 1946. szám).
- Rendőrségi Közlöny, 1946. március 15., 291.
- Emberek százai veszttek hullámsírba a Margit híd robbanásakor. Múlt-Kor, 2021. 11. 04. <https://m.mult-kor.hu/emberek-szazai-vesztek-hullamsirba-a-margit-hid-robbanasakor-20211104>
- Ernyes Mihály: *A fővárosi rendőrség és a m. kir. rendőrség, valamint a magyar rendőrség története a kezdetektől napjainkig*. I–II. kötet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest, 2017.
- Forró János: *A magyar rendvédelem 1867–1968*. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 2011/23., 60–77.
- F. Rác Kálmán: *Hogyan indult meg az intézményes embervadászat*. Szabadság, 1945. 03. 31.
- Gáspár Balázs: *„Veszendő lelkek halásza” – A dunai mentőállomások rövid története (1926–1944)*. Napi Történelmi Forrás, 2018. 03. 28. https://ntf.hu/index.php/2018/03/28/veszendo_lelkek_halaszai_a_dunai_mentoallomasok_rovid_tortenete_1926_1944/
- Hajóadatlap – Barcs (Zalka Máté). https://www.hajoregiszter.hu/hajoadatlap/barcs_exzalka_mate/barcs/5226/1625
- Hajóadatlap – Rezet (Vörös Ör). https://www.hajoregiszter.hu/hajoadatlap/rezet_exvoros_or/1776?nyelv=en
- *Háromszögletű fehér zászló alatt*. Csongrád Megyei Hírlap, 1957. 08. 08.

- Kinevezték a budapesti és vidéki révkapitányságok vezetőit. Friss Ujság, 1939. 07. 04.
- Kovács Jenő: *Együtt a határterületi lakossággal – 1945–1946*. Hadtörténelmi Közlemények, 1981. 03., 403–327.
- Levizsgáztak az életmentő-tanfolyam résztvevői. Friss Ujság, 1947. 09. 18.
- Megszűnt a dunai kerületi kapitányság. Magyar Nemzet, 1940. 03. 02.
- Nagyrévi György: *Amit még soha senki nem ismételt meg*. Nemzeti Ujság, 1942. 09. 06.
- Németh József: *A Bonctani Intézet titkos irattárának náci-nyilas rémségei*. Kossuth Népe, 1945. 05. 23.
- Németh József: *„Holttestét a Bonctani Intézetbe szállították...” Akiket megölték és akik eldobták az életet 1944. március 19-e után*. Képes Figyelő, 1947. 05. 31.
- Parádi József: *A polgári magyar állam rendőrségei 1867–1945*. Rendvédelem-történeti Füzetek, XX. évf. 2011/23.
- Szabályozták a vízisport-események rendezését. Népsport, 1955. 07. 12.
- Szentkoronával diszitett jelvényt kaptak a folyamrendőrök. Nemzeti Ujság, 1939. 08. 27.
- Tárcaközi értekezlet az orvhalászat megszüntetésére. Magyar Horgász, 1949. 05. 13.
- Tennivalóink a határ-, folyam-, légirendészet terén. Magyar Rendőr, 1947. 09. 01.
- Új egyenruhát kap a folyamrendőrség. Nemzeti Ujság, 1939. 07. 04.

KÉZZELFOGHATÓ HADTÖRTÉNELEM

ZRÍNYI KIADÓ

„MÚZEUM A DOBOZBAN”

SHOP.HMZRINYI.HU

Balla Tibor ezredes:

KURIÓZUMOK A 20. SZÁZAD MAGYAR HAD- ÉS KÖZTÖRTÉNELMÉBŐL

Szakály Sándor új könyvéről

A SZERZŐRŐL:

Dr. Balla Tibor ezredes (DSc), hadtörténész, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem kutatóprofesszora

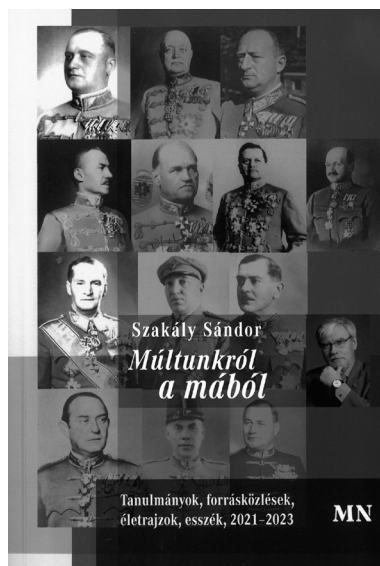
Szakály Sándor neve a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatójaként, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának kutatóprofesszoraként mindenki számára ismerősen cseng. Tudományos életműve a közelmúltban egy újabb érdekes és értékes kötettel gazdagodott.

A tetszetős megjelenésű, a Magyar Napló gondozásában napvilágot látott könyv Szakály Sándor 2021 és 2023 között megjelent tanulmányait, forrásközléseit, életrajzeit, illetőleg esszéit adja közre. A 470 oldal terjedelmű kötet a szerzőtől méltán megszokott színvonalas szakmai tartalmat rejt. A mű első nagy témaegysége az író neve alatt az elmúlt néhány évben, különböző tematikus tanulmánykötetekben, szakfolyóiratokban megjelent 22 tanulmányt, forrásközlést, életrajzot tartalmaz. (Nem mellékesen azok lábjegyzeteiben számos kiválóan hasznosítható, rövid tiszti és tábornoki életrajzot olvashatunk.)

Közülük az első *A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének létrehozása és „tisztkara”* címet viseli, melyből megismerhetjük a Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadserege 1919. március 24-én történt létrehozásának körülményeit. Szakály bőséges jegyzetapparátust használva elemzi a magyar történelem során először létrejött bolsevik típusú diktatúrának a fegyveres honvédelem érdekében tett intézkedéseit, az új (osztály) hadsereg megszervezését és tevékenységét, kihangsúlyozva, hogy a két világháború közötti magyar katonai elit tagjainak jelentős hányada fiatal tisztként – az egzisztenciális problémák, a gyors tiszti karrier reménye, a csehek és a románok által megszállt országrészekből való származás okán – tevékenyen részt vett az eseményekben.

A második tanulmány *Vörösök vagy hont védők?* címmel a Vörös Hadseregben, valamint a Horthy Miklós vezette Nemzeti Hadseregben szolgált tisztkar 1919–1921 során, az utóbbiban történt egységesülésének folyamatát járja körül.

A következő írásmű Horthy Miklós és IV. Károly egymáshoz fűződő viszonyának változását foglalja össze az 1901 és 1921 közötti időszakban. A szerző a két államférfi kapcsolata fontosabb csomópontjainak bemutatására helyezi a hangsúlyt, így például Horthy 1918

februárjában történt kinevezésére az osztrák–magyar hadiflotta utolsó parancsnokává, vagy a volt uralkodó két, 1921-ben Magyarországon lezajlott és megghiúsult hatalomátvételi kísérletének vizsgálatára.

A negyedik tanulmány az önálló magyar haderő létrehozását mutatja be 1919 és 1922 között, vagyis azt a folyamatot, hogyan lett a Magyar Nemzeti Hadseregből magyar királyi Honvédség. Szakály Sándor kiválóan összefoglalja a korabeli magyar fegyveres erő szervezeti változásait, továbbá az annak irányítását végző tisztikar átalakulását.

Az ötödik írás a Nemzeti Hadsereg 1919–1922 közötti vezérkari főnökeinek életpályájára fókuszál, röviden elemezve a beosztásukban végzett tevékenységüket és annak eredményeit.

A hatodik tanulmányban Szakály a gróf Bethlen István által vezetett kormány 1921. április 14-én történt megalakításának előzményeit és körülményeit boncolgatja.

A hetedik cikkben a szerző vitéz dr. Shvoy Kálmán altábornagy életrajzát teszi közzé, felvázolva 1899 és 1934 közötti hivatásos tiszti pályafutását, valamint részletesen bemutatva az 1935 után Szegeden végzett politikai tevékenységét.

A kötetben azután egy forrásközlés következik: a magyar királyi 2. honvéd hadsereg hadművelési területre küldésének előzményeihez talált két dokumentum (Keitel német vezértábornagy 1942 januárjában Bárdossy László magyar miniszterelnökkel, valamint Szombathelyi Ferenc vezérezredessel, a Honvéd Vezérkar főnökével folytatott tárgyalásainak jegyzőkönyvei) közzététele és elemzése számos korábban kevésbé ismert adattal szolgál.

A rá következő forrásközlés keretében a mű írója vitéz Jány Gusztáv vezérezredes, a 2. honvéd hadsereg 1940 márciusa és 1943 augusztusa közötti parancsnokának, 1942. november 15-én a hadsereg állapotáról és helyzetéről, a vitéz lófő nagybaczoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszterrel történt megbeszélésre írt emlékeztetőjének mellékletét tárja teljes terjedelmében az olvasó elé.

A tizedik tanulmány a magyar királyi 2. honvéd hadsereg két tábornokának, vitéz Jány Gusztáv vezérezredes parancsnoknak és gróf Stomm Marcel altábornagynak (1942 decemberétől a III. hadtest parancsnoka volt a Donnál) az életútját ismerteti meg velünk.

A következő írás az 1944. szeptember–októberben Moszkvában tárgyaló magyar fegyverszüneti küldöttséget vezető vitéz Faraghó Gábor vezérezredes életútját és a fenti sorsdöntő eseményekben vállalt szerepét foglalja össze.

A tizenkettedik tanulmányban az író dr. nagylónyai és vásárosnaményi Lónyay Menyhért grófnak a Magyar Tudományos Akadémia elnökéként, 1871 és 1884 között kifejtett tevékenységét foglalja össze és értékeli.

A kötet következő részében (a 13–22. tanulmányban) a szerző egy-egy ismert politikus vagy katona életrajzának közreadására vállalkozott. Elsőként gróf Klebelsberg Kuno politikusként, valamint vallás- és közoktatási miniszterként végzett tevékenységéről tudhatunk meg részleteket.

A Röder Vilmos vezérezredes pályafutását áttekintő írásműben Szakály kiválóan megrajzolja Rödernek a magyar királyi Honvédségben 1899-től egészen a Honvéd Vezérkar főnöki beosztásából (1930–35 között töltötte azt be) 1935-ben történt nyugállományba helyezéseiig befutott pályáivét, továbbá értékeli az 1936 és 1938 közötti időszakban honvédelmi miniszterként, majd később a Magyar Országgyűlés Felsőházában végzett politikai tevékenységét.

A következő tanulmányban vitéz nagylaki Rátz Jenő vezérezredes életútját követhetjük nyomon, aki magas beosztásokat töltött be, így volt a budapesti Hadiakadémia parancsnoka, a Honvéd Vezérkar főnöke, valamint vezette a honvédelmi tárcát is.

A soron következő írásműben Szakály vitéz lófő nagybaczoni Nagy Vilmos vezérezredes életútjának összefoglalására vállalkozott, aki 1925–1927 között a honvédelmi miniszter

szárnysegédje, 1931-től 1933-ig a Honvédség főparancsnokának szárnysegédje, 1936–1939 között az 1. budapesti honvéd vegyesdandár parancsnoka, 1940–1941-ben az 1. honvéd hadsereg parancsnoka, 1942–1943-ban pedig nyugállományú gyalogsági tábornokként honvédelmi miniszter volt Kállay Miklós kormányában,

A következő tanulmányból vitéz lófő csikszentsimoni Lakatos Géza vezérezredes portréját ismerhetjük meg, aki 1940–41-ben a 2. honvéd hadsereg vezérkari főnöke, 1941-től-1943-ig a kassai VIII. hadtest parancsnoka, 1943–44-ben a 2. honvéd hadsereg, 1944 április-májusában az 1. honvéd hadsereg parancsnoka, majd 1944 őszén magyar miniszterelnök volt a nyilas hatalomátvételig.

A vitéz lófő dálnoki Miklós Béla vezérezredes pályáját összefoglaló következő cikkből megismerhetjük annak fontosabb állomásait: a második világháború idején volt a honvéd gyorshadtest parancsnoka az orosz hadszíntéren, 1942–44 között a kormányzó katonai irodájának főnöke és főhadsegéd, 1944–45-ben pedig a Debrecenben működött Ideiglenes Nemzeti Kormány miniszterelnökeként vált neve ismertté.

A vitéz Faragho Gábor vezérezredes életútját bemutató tanulmányból kirajzolódnak az olvasó számára annak fordulópontjai: Faragho 1940–41-ben moszkvai magyar katonai attasé, 1942–44-ben a magyar királyi Csenedőrség felügyelője, 1944. szeptember–októberben a Moszkvában tárgyaló magyar fegyverszüneti delegáció vezetője, 1944–45-ben pedig az Ideiglenes Nemzeti Kormány közellátásügyi minisztere volt.

A vitéz primor felsőtörzsi Kozma István altábornagy pályafutását összefoglaló írásműből kirajzolódnak életének fontosabb állomásai: például 1942-től székely határvédelmi parancsnokként, 1944 novemberétől a Nemzetőrök Országos parancsnokaként, 1947-től a Magyar Honvédség 2. honvédkerületének parancsnokaként, 1949-ben a Hadiakadémia parancsnokaként szolgált, majd 1951-ben számos sorstársához hasonlóan kivégezték.

A Kéri Kálmán vezérkari ezredesről szóló tanulmányban katonai pályafutásának fontos állomásainak felsorolásán és bemutatásán (1942-től 1944-ig a honvédelmi miniszter szárnysegédje, 1944-ben az 1. honvéd hadsereg vezérkari főnöke az orosz hadszíntéren, 1945-ben a Honvédelmi Minisztérium katonai főnöke, 1991-től nyugállományú vezérezredes) kívül az író a vezérezredesre vonatkozó személyes benyomásait is megosztja az olvasóval.

A kötet első részének utolsó írásában Szakály a Honvédségben csak „Háry tata” néven elhíresült, vitéz Háry László címzetes vezérőrnagy életútját tárja az olvasó elé. Bemutatja Háry első világháborús vadászpilótaként folytatott tevékenységét és harcait, végül pedig 1938-tól 1941-ig a Honvéd Légierők parancsnokaként végzett áldozatos munkáját.

A könyv második részében összesen 19, különböző terjedelmű és változatos témákat feldolgozó, a szerző több évtizedes történelmi kutatásainak főbb témaköreire összpontosító esszé található, amelyek zöme különféle lapokban, periodikákban, tematikus kötetekben látott napvilágot.

A magyar nemzet történelmének egy-egy fontosabb, meghatározó eseményével több esszé is foglalkozik. Ezek közé tartozik példának okáért a trianoni békediktátum és annak történelmi jelentősége, máig ható politikai, gazdasági, társadalmi következményei, amely két írásműnek is tárgyát képezi. Három esszé témája a második világháború időszaka, szintén háromé az 1942–43 telén a Don-kanyarban történtek emlékezete. Kettő cikk foglalkozik az 1956-os események értékelésével, szintűgy kettő a kommunista diktatúra áldozataival és bűneivel.

Olvashatunk esszét Horthy Miklósról, a magyar hősök emlékének megőrzéséről, Szent László lovagkirályról mint a gyalogos fegyvernem védőszentjéről, az 1947. február 10-én aláírt és Magyarország számára a második világháborút lezáró párizsi békeszerződés következményeiről; három írás foglalkozik a kultúra és az irodalom szerepével, jelentőségével.

A kötetet az abban előforduló személy- és földrajzi nevek mutatója egészíti ki, amely jelentős mértékben segíti az olvasó számára az eligazodást.

Szakály Sándor könyve az elmúlt évtizedekben megjelent művekhez képest más megvilágításban látatja a 20. század magyar had- és köztörténetének meghatározó eseményeit, továbbá számos új kutatási eredménnyel egészíti ki az eddig megszerzett ismereteinket. Az 1919–1945 közötti időszak meghatározó személyiségeiről pedig ez idáig ismeretlen tényeket, összefüggéseket ismerhetünk meg elolvasásával. A kötetben közreadott tanulmányokat, esszéket, életrajzokat és forrásokat főként az elmúlt évszázad vizsgálatával foglalkozó szaktörténészek figyelmébe ajánlom. Véleményem szerint azonban az érdeklődő olvasók számára is számos újdonságként ható ténnyel, összefüggéssel szolgálhatnak.

Szakály Sándor: Múltunkról a mából. Tanulmányok, forrásközlések, életrajzok, esszék, 2021–2023. Facultas Cognoscendi Akadémia Alapítvány – Magyar Napló. Budapest, 2023, 470 oldal.

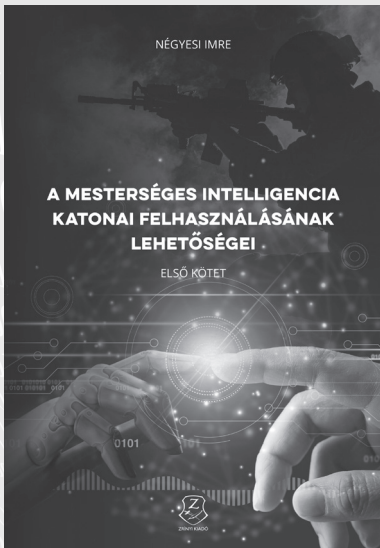
Négyesi Imre

A mesterséges intelligencia katonai felhasználásának lehetőségei I–II.

Négyesi Imre ezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Informatikai Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense a katonai felhasználás oldaláról vizsgálja az MI-ben rejlő lehetőségeket. Kétrészes munkájának első kötetében meghatározza az elméleti alapokat. A legfontosabb fogalmak tisztázása után felvázolja az MI történetét és felhasználásának területeit. Bemutatja a világ országainak mesterségesintelligencia-stratégiáit. Önálló fejezetet kapnak a mesterséges intelligencia társadalmi és etikai kérdései, amelyek között az egyik legfontosabb témakörrel, az MI fejlesztésének a társadalomra gyakorolt kockázatairól is szól a szerző. Nem maradhat ki a kötetből a NATO Lisszabonban elfogadott stratégiai koncepciója sem, amely az alapfeladatok megvalósítását a modern technológiák, elsősorban a mesterséges intelligencia felhasználásával tervezi.

A második kötet a Mesterséges intelligencia a XXI. századi hadművészetben és a háborúkban alcimtel viseli. A szerző ebben a gyakorlati megvalósítás kérdéseinek vizsgálatára helyezi a hangsúlyt. A NATO-tagországok és a szervezeten kívüli (Izrael, Ausztrália, India) országok hadseregének bemutatása mellett kiemelten jeleníti meg a mesterséges intelligenciát alkalmazó fegyvereket, fegyverrendszereket. A mindennapjainkat érintő orosz–ukrán háború jelentősége miatt Ukrajna önálló fejezetet kapott, amelyben virtuálisan felsorakoznak mindazon támogatásként átadott fegyverek és harcjárművek, amelyek működéséhez az MI elengedhetetlen.

Mindkét könyvet rövidítés- és irodalomjegyzék egészíti ki; az egyes kötetek önállóan is megvásárolhatók.

MEGJELENÉS ÉVE: 2022
KARTONÁLT
232 OLDAL
3150 Ft

MEGJELENÉS ÉVE: 2023
KARTONÁLT
238 OLDAL
2900 Ft

A könyvek a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu)
vagy a Kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.) **25% kedvezménnyel** vásárolhatók meg.

Cím: 1024 Budapest, Fillér utca 14. • Tel.: +36 30 388 4034 • E-mail: ugyfelszolgalat@hmzrinyi.hu

Weboldal: shop.hmzrinyi.hu

Gál Csaba ny. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

A SZERZŐRŐL:

Gál Csaba ny. ezredes, katonai szakíró (ORCID: 0000-0003-3881-8054; MTMT: 10087274)

MEGKEZDŐDTEK AZ ÚJ AMERIKAI BOMBÁZÓ-REPÜLŐGÉP TESZTREPÜLÉSEI

Az amerikai Northrop Grumman vállalat által gyártott B–21 Raider bombázó-repülőgépet 2022 decemberében mutatták be nyilvánosan, majd 2023 novemberében jelentették be hivatalosan, hogy a repülőgép tesztrepülései elkezdődtek.¹ A kis radarkeresztmetszetű (*stealth*, „lopakodó”) típus az elképzelések szerint „magas túlélőképességével képes lesz az ellenséges terület felett nagy távolságra behatolni és csapást mérni, és ezzel elrettenteni az agresszort attól, hogy hadászati csapást mérjen az Amerikai Egyesült Államokra, valamint szövetségeseire és partnereire”. A Raider fogja felváltani a jelenleg szolgálatban álló B–2 Spirit és B–1 Lancer „lopakodó” hadászati bombázó-repülőgépeket. Jelenleg hat tesztrepülőgép gyártása, illetve tesztelése van folyamatban, a tesztrepülések központja a kaliforniai Edwards Légibázison lesz. A típus rendszerbe állítása várhatóan a 2020-as évek közepén történik meg, az első repülőgépek a dél-dakotai Ellsworth Légibázison állnak szolgálatba. Az amerikai légierő legalább 100 db B–21 repülőgép beszerzését tervezi. Egy repülőgép jelenlegi becsült beszerzési ára ekkora sorozat legyártása esetén mintegy 700 millió dollár.²

AZ UKRAJNAI HÁBORÚ ELŐSEGÍTI A BRIT HADERŐ TECHNOLÓGIAI FEJLŐDÉSÉT

A brit fegyveres erők államminisztere, James Heappey novemberi amerikai látogatása során újságíróknak elmondta, hogy Ukrajna támogatása a zsákmányolt orosz technológiának és az ukránok harctéri megfigyeléseinek köszönhetően a brit haderő technológiai képességeinek gyors növekedéséhez vezetett.³ Nagy-Britannia tanul az Ukrajna által megosztott információkból, beleértve a különleges orosz berendezésekből származó, másképpen nem beszerezhető adatokat is. Az orosz invázió megkezdését követő néhány napon belül Ukrajna hadizsákmányai között – a hagyományos fegyverek, fegyverrendszerek mellett – megjelentek a rendkívül kifinomult orosz elektronikus hadviselési rendszerek és más érzékeny berendezések, melyek tanulmányozásával az Ukrajnát segítő országok szakemberei hasznos információhoz juthatnak. Nagy-Britannia figyelemmel kíséri azt is, hogy az általa adományozott fegyverek és felszerelések – a legmodernebb prototípusok és a már korábban rendszeresített készletek – hogyan teljesítenek az ukrán hadszíntereken, ezért nagyon gyorsan kiderül, hogy

¹ Marrow 2023.

² B-21. Air Force.

³ Skove 2023.

mi működik és mi nem. Nagy-Britannia erőfeszítéseket tesz, hogy több kísérleti berendezést küldjön Ukrajnába, részben az Ukrajnai Nemzetközi Alapon keresztül, amelynek felhatalmazása van a háború sújtotta ország számára „elsőbbbségi” felszerelés átadására a szokásos beszerzési eljárás kihagyásával. Így kerül Ukrajnába például az MSI vállalat drónok elleni Terrahawk Paladin elnevezésű légvédelmi rendszere, melynek a sorozatgyártása csak 2023 januárjában kezdődött. A Terrahawk Paladin fegyverzete egy 30 mm-es Mk44 Bushmaster II típusú gépágyú, a digitális tűzvezető rendszere számára négy, egymástól 90 fokban elfordított fázisvezérelt antennarács biztosítja a szükséges céladatokat. A gépágyú löszerei között vannak közelségi gyújtóval szereltek is, melyekkel mintegy 2 km távolságon lévő célok támadhatók. Ukrajna 70 millió angol font értékben kap ilyen, egyelőre ismeretlen számú rendszert, azokat alapvetően az iráni Sahed drónok és hasonlók megsemmisítésére tervezik alkalmazni.⁴

VÁLTOZHAT A FRANCIA HADERŐ KÜLFÖLDI JELENLÉTÉNEK SÚLYPONTJA

Szeptember közepén Stéphane Mille tábornok, a francia légi- és űrerő vezérkari főnöke újságíróknak elmondta, hogy országa katonai jelenléte Afrikában valószínűleg csökkenni fog.⁵ A 2023. augusztusi nigeri puccs következményeként evakuálták a francia állampolgárokat az országból, és megszűnt a két ország közötti katonai együttműködési egyezmény is. Ennek ellenére Franciaország folytatja a terrorellenes missziók támogatását a Száhel-övezetben, és inkább a kormányokkal fog együttműködni politikai és gazdasági téren, hogy azok jobban megértsék sajátos igényeiket, de szükség esetén légi úton erőket is fog küldeni. E képesség javítása érdekében a nemrég elfogadott francia védelmi költségvetés három további Airbus A330 MRTT⁶ típusú többfeladatú (szállító, illetve légi utántöltő) repülőgépre különít el pénzt. A nagy szállító repülőgépek emellett kulcsszerepet kapnak Franciaország csendes-óceáni stratégiájának kidolgozásában, hiszen Francia Polinéziában és Új-Kaledóniában francia légibázisok vannak. A 2023. június 25. és augusztus 3. között végrehajtott *Pegase 23* áttelepülési erőkivetítési gyakorlaton öt A330 MRTT, négy A400M szállító repülőgép és 10 Rafale vadászrepülőgép vett részt. Az áttelepülés végcélja az indiai–csendes-óceáni térség volt, ahol a franciák több partnerrel együttműködési feladatokat is végrehajtottak – például a *Talisman Saber* és a *Northern Edge* gyakorlatok keretében.⁷ Mille tábornok szerint Franciaország a jövőben egyre nagyobb területet fog lefedni a Csendes-óceán térségében, ezzel hangsúlyosabb lesz az ottani jelenléte.

HORVÁTORSZÁG RAFALE TÍPUSÚ REPÜLŐGÉPEI HAMAROSAN MEGÉRKEZNEK

Horvátország 2021-ben írt alá szerződést 12 darab, a francia légierő készleteiből származó Rafale típusú repülőgép megvásárlásáról, hogy lecseréljék a jelenleg még hadrendben lévő elavult MiG–21 típusú vadászrepülőgépeket.⁸ A 12 repülőgép közül 10 darab Rafale C

⁴ British „Shahed-Killer”... 2023.

⁵ Tucker 2023.

⁶ Multi Role Tanker Transport.

⁷ Milhiet 2023.

⁸ Van Noije 2023.

együlékes és kettő Rafale B kétülékes változatú, körülbelül 14 évesek, de egyenként nagyjából 3800 repült óra a hátralévő üzemidejük. A horvát légierő első 12 pilótája 2023 elején kezdte meg átképzését a típusra a Saint-Dizier-ben lévő légibázison. Mario Banožić akkori horvát védelmi miniszter október 2-án a Mont-de-Marsan légibázison ünnepélyes keretek között átvette az első Rafale repülőgépet, egy kétülékes változatot. A miniszter szerint a francia repülőgépre történő átfegyverzést követően országa rendelkezik majd a térség legkorszerűbb, legerősebb légierejével.⁹ Szerb szakértő szerint a két kétülékes gépet 2005 körül gyártották, az együlékeseket pedig 2010 körül.¹⁰ Franciaország összesen mintegy 80 horvát katona átképzését fogja elvégezni másfél év alatt. Az első négy repülőgép átadását 2023 végéig tervezik, 2024-ben és 2025-ben pedig 4–4 repülőgép érkezik Horvátországba. A 12 repülőgép beszerzésére a szerződés aláírásakor a horvát kormány közel 1 milliárd eurót szánt, amely tartalmazza a szükséges fegyverzetet, a tartalék alkatrészeket, a logisztikát és a kiképzést.¹¹ Franciaországon kívül eddig Egyiptom, Görögország, India és Katar rendszeresítette a Rafale repülőgép valamelyik változatát, hozzájuk csatlakozik Horvátország, majd hamarosan Indonézia és az Egyesült Arab Emírségek is, amelyek már aláírták a szerződést a beszerzésről. Horvátország november 17-én vette át – még mindig Franciaországban – a harmadik Rafale repülőgépet, az első együlékeset.¹²

TÖRÖK VÁLLALAT SZÁLLÍT MALAJZIÁNAK PÁNCÉLTÖRŐ RAKÉTÁKAT

Egy malajziai védelmi ipari hírportál szeptember 3-án jelentette be, hogy a 2023. április 18-án meghirdetett, 18 páncéltörő rendszer beszerzését célzó tender győztese a török Roketsan vállalat lett.¹³ A török hadiipari vállalatnak a Karaok közepes hatótávolságú páncéltörő rendszerével sikerült betörnie a nemzetközi piacra, miután négy, köztük dél-koreai és kínai riválist legyőzve nyerte el a malajziai megrendelést. Egy iparági forrás szerint az üzlet értéke mintegy 20 millió dollár. A Roketsan szerint a Karaok rendszer képes 2–4 km távolságban lévő páncélosok és megerősített bunkerek megsemmisítésére, illetve rombolására. A Karaok rakétája infravörös önrávezetéssel közelíti meg a célt, átmérője 125 mm, tömege – vetőcsővel együtt – 16 kg alatt van, benne két, tandem elhelyezésű páncéltörő robbanófej található. Alkalmas – például harckocsi esetében – a cél felülről történő támadására is. A rakétát a vetőcsőből egy kisebb töltet repíti ki, a menethajtómű csak ezt követően lép működésbe, így a rakéta épületből is indítható. A török vállalat ajánlata egy beltéri és három kültéri szimulátort, valamint tesztberendezéseket is tartalmaz. A Karaok rendszerrel a malajziai haderő a szovjet időkből származó 9K115 Metyisz–M (NATO-kódja: AT–7 Saxhorn) páncéltörő rakétát váltja fel. A Karaok az amerikai FGM–148 Javelin típusú páncéltörő rakéta török változata. A Roketsan 2016-ban kezdte el a Karaok fejlesztését, az eszközt a török haderő 2022-ben rendszeresítette, és 300 ilyen rendszert rendelt.

⁹ Hrvatska preuzela prvi Rafale 2023.

¹⁰ Banković 2023.

¹¹ Adamowski 2021.

¹² Hrvatska preuzela treći višenamjenski borbeni avion 2023.

¹³ Abas 2023.

OROSZ ÉS IRÁNI HADIIPARI KIÁLLÍTÓK BELGRÁDBAN

Belgrádban 2023. szeptember 25–28. között számos külföldi kiállító részvételével tartották meg a *Partner 23* védelemipari vásárt.¹⁴ Az iráni kiállítók dühösek voltak a vásár rendezőire a hatalmas standjuk elhelyezése miatt, mert az az oroszokéval egy csarnokba került. A problémát az okozta, hogy a Roszoboronekszpport a vásár megnyitása előtt két nappal még azt hirdette a honlapján, hogy a pilóta nélküli légi járművek iránti nagy világpiac érdeklődésére tekintettel a vállalat standján láthatók lesznek az Orion–E és az Orlan–30 felderítődrónok, továbbá a légierő képviselőinek bemutatják a Szu–35 és a MiG–35 vadászrepülőgépeket, valamint a Jak–130 harci-kiképző repülőgépet és egyebeket. Ezzel szemben az orosz kiállítóterben bemutattak egy videofelvételt a Barrier–2 típusú, drónok felderítésére szolgáló elektronikusan pásztázó radarról, valamint látható volt a Pancir légvédelmi rakétarendszer nagy méretű képe. Az orosz fél egyik helyi képviselője a felszerelések Belgrádba szállításával kapcsolatos logisztikai problémákat okolta a gyérre sikerült bemutatóért. Ez az erősen hiányos orosz kiállítás kihatott az iráni stand látogatottságára, pedig az irániak igyekeztek bemutatni hadiiparuk termékeinek széles skáláját, köztük hajó elleni támadó robotrepülőgépeket, légvédelmi rendszereket, valamint az M6, a Karrar és a Sahin típusú drónok makettjeit. Láthatók voltak a 75 km hatótávolságú AD–75 légvédelmi rakéta és a 130 kg-os robbanófejjel szerelt CM–35 hajó elleni támadó robotrepülőgép modelljei, valamint a kínai székhelyű T-Motor vállalat által gyártott, többrotoros Sahin függőlegesen fel- és leszálló pilóta nélküli repülőgép-rendszer. Az összesen 16 fegyverrendszert bemutató stand viszont eltörpült a Roszoboronekszpport szomszédos nagy méretű, gyakorlatilag üres standja mellett. A vásár szervezői elmondták, hogy a kiállítók elhelyezése önkényes volt, az orosz és az iráni kiállítókat pedig csak azért helyezték külön csarnokba, mert ezt a helyet újonnan adták hozzá az egyre népszerűbb rendezvény bemutatóteréhez. Az irániak sértődötten panaszkodtak, hogy az elkülönítés miatt szinte alig jött látogató, hogy megnézzék a rendszereiket. Tiltakozásukhoz hozzájárult az is, hogy egy meg nem nevezett szerb céggel tervezett találkozóra Szerbia vezetői nem jöttek el.

SZERB TERMÉKEK A BELGRÁDI HADIIPARI ÉS HADFELSZERELÉSI VÁSÁRON

A 11. *Partner* elnevezésű hadiipari és hadfelszerelési belgrádi vásár a szervezők szerint az eddigi legnagyobb ilyen rendezvény volt.¹⁵ A szervezők, a Védelmi Minisztérium és a Jugoiimport fegyverkereskedelmi vállalat képviselői szerint a vásáron 26 új hazai, állami fejlesztésű fegyverrendszert mutattak be, köztük a Perun nagy hatótávolságú tüzérségi rendszert, egy „nehéz légvédelmi rendszert” és néhány könnyű légvédelmi rendszert. A légierő és légvédelem területén említésre méltó egy kis hatótávolságú pilóta nélküli repülőgép – jelenlegi nem hivatalos elnevezése Szenka (árnyék) –, amely 12 db 40 mm-es gránátot vagy két 60 mm-es, siklórepüléssel célba jutó robbanóeszközt hordozhat, de megfigyelésre és felderítésre is alkalmazható. Katapult segítségével száll fel, és ejtőernyővel landol. A légcsavarját villanymotor hajtja, a drón maximális sebessége 90 km/h feletti, szolgálati repülési magassága 500–1500 m, több mint 3 órán át maradhat a levegőben, a hatósugara

¹⁴ Gosselin-Malo 2023.

¹⁵ Vojinović 2023.

megaladja az 50 km-t. Maximális felszállótömege 35 kg, ebből a hasznos teher 11,5 kg, szárnyai fesztávolsága kb. 4 m. A Vlatacom Intézet egy érdekes felszín-felszín osztályú rendszer koncepcióját mutatta be. A jelenleg fejlesztés alatt álló VILA 1 (Vlatacom Integrated Loitering Ammunition) egy moduláris eszköz, amely két üzemmódban alkalmazható: vagy támadó robotrepülőgépként meghatározott cél ellen, vagy pedig egy meghatározott területen található, a mesterséges intelligencia segítségével általa kiválasztott cél ellen. Az eszköz szárazföldi járműről vagy hajóról vetőcsőből, gyorsító rakétával indítható. Hossza – gyorsító rakéta nélkül – 5,5 m, a szárnyak fesztávolsága 2,7 m, repülési magassága 50–7000 m, utazósebessége 0,75 Mach, a robbanófej tömege 300 kg, hatótávolsága 300 km, gázturbinás sugárhajtómű hajtja. A szerb katonai fejlesztés bemutatott eszközei közül talán a legérdekesebb a HARPAS¹⁶ jelzésű légvédelmi rendszer koncepciója. Ez az eszköz az M-84 (a T-72 szerb változata) harckocsi alvázára szerelt francia GS-40 radarból, két 40 mm-es Bofors L/70 kaliberű légvédelmi gépágyúból és 2–2, még fejlesztés alatt álló RLN-RF, illetve RLN-TK típusú radar-, illetve infrafejes légvédelmi rakétából áll. A gépágyúk lőtávolsága 3,7 km, jelenleg fejlesztés alatt áll számukra egy közelségi gyújtóval szerelt repesz-romboló lőszer. A rakéták hatótávolsága 12 km lesz.¹⁷

JAPÁN ÉS A FÜLÖP-SZIGETEK ERŐSÍTİK VÉDELMI KAPCSOLATAIKAT

Japán újabb lépést tett biztonsági partnerhálózatának megerősítése érdekében: tárgyalásokat kezdett a Fülöp-szigetekkel csapatok ideiglenes állomásoztatásáról, valamint ez a délkelet-ázsiai szigetország lett az új katonai segélyprogramjának az első kedvezményezettje.¹⁸ „Az egyre súlyosabb és összetettebb nemzetközi helyzetben elmélyítjük az együttműködést a biztonság területén” – mondta Kisida Fumio japán miniszterelnök Manilában az ifjabb Ferdinand Marcos Fülöp-szigeteki elnökkel november 3-án tartott közös sajtótájékoztatóján. Mindkét ország közös érdeke szövetségesek keresése a Kína területi ambíciói miatt egyre bonyolultabbá váló nemzetközi helyzetben. A februári tokiói találkozójukra építve a két stratégiai partner megerősítette, hogy tárgyalásokat kezdenek egy úgynevezett kölcsönös hozzáférési megállapodásról (RAA¹⁹), amely jogi keretet biztosít a jelentősebb kétoldalú biztonsági együttműködéshez – miközben kibővítik háromoldalú kapcsolataikat közös védelmi szövetségesükkel, az Amerikai Egyesült Államokkal. Japán az elmúlt években két hasonló megállapodást írt alá: egyet Ausztráliával, egyet pedig Nagy-Britanniával, mindkettő 2023-ban lépett hatályba. A Tajvanhoz viszonylag közel és a kulcsfontosságú tengeri kereskedelmi útvonalakon található Fülöp-szigeteknek fontos szerepe lehet a regionális biztonság és stabilitás megőrzésében. Az RAA lehetővé tenné a japán Önvédelmi Erők számára a Fülöp-szigeteki bázisok jobb elérését, esetleg csapatok rotációs állomásoztatását vagy vészhelyzeti bevetésüket, valamint megkönnyítené közös gyakorlatok rendezését. A Tokió által elindított segélyezési program keretében Manila hamarosan 4 millió dollár értékben partvédelmi radarokat kap, valamint segítséget kikötői korszerűsítéséhez.

¹⁶ Hibridni artiljerijsko-raketni protivavionski sistem – hibrid rakétatüzér légvédelmi rendszer.

¹⁷ Valpolini 2023.

¹⁸ Dominguez 2023.

¹⁹ Reciprocal Access Agreement.

AZ EGYESÜLT ARAB EMÍRSÉGEK KÍNAI REPÜLŐGÉPEKET VÁSÁROLT

Az Egyesült Arab Emírségek kormánya még 2023. február 21-én, az Abu-Dzabiban tartott fegyverzeti kiállításon megállapodott a kínai Hongdu repülőgépgyárral 12+36 db L–15A Falcon típusú sugárhajtású kiképző repülőgép vásárlásáról, melyek közül az első kettő november 6-án megérkezett az arab országba. A géppár a Hszincsiánból történt felszállás után Pakisztánban szakította meg útját üzemanyag-feltöltés céljából. A két repülőgép egyike a statikus bemutatón vett részt, a másik pedig bemutatórepüléseket hajtott végre. Az L–15A repülőgépet az orosz Jakovlev cég segítségével fejlesztették ki, és 2013-ban JL–10 típusjelzéssel rendszeresítették a kínai légierőben. Míg a későbbi, L–15B változatot az ukrán gyártmányú AI–222K–25F utánégetős sugárhajtóművel gyártják, addig az L–15A hajtóműve nem utánégetős, így csak hangsebesség alatti, szubszonikus sebességre képes. Az Emírségek képviselője a légi bemutató alkalmával megerősítette, hogy a 12 db repülőgép fogja felváltani a légierő Fursan al Emarat elnevezésű műrepülő csoportja által jelenleg használt Leonardo/Aermacchi MB–339 típusú repülőgépeket. Az L–15 kiválasztásánál a műrepülő csoport pilótáinak a véleményét is figyelembe vették. Az opcionálisan lekötött további 36 db kínai repülőgép megvásárlása és a légierőnél kiképző típusként történő használata nagyban függ majd a műrepülő kötelék által szerzett üzemeltetési tapasztalatoktól.²⁰

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abas, Marhalim: *Black Arrow – the Turkish Delights*. Malaysian Defence, 2023. 09. 04. <https://www.malaysiandefence.com/black-arrow-the-turkish-delights/> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 15.)
- Adamowski, Jaroslaw: *Croatia to drop €1 billion on used Rafale fighter jets*. Defense News, 2021. 05. 28. <https://www.defensenews.com/global/europe/2021/05/28/croatia-to-drop-1-billion-euros-on-used-rafale-fighter-jets/> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 14.)
- B-21. Air Force. <https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/2682973/b-21-raider/> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 15.)
- Banković, Živojin: *[ANALIZA] Šta do sada znamo o opremljenosti Rafala za Hrvatsku?* Tango Six, 2023. 10. 23. <https://tangosix.rs/2023/23/10/analiza-sta-do-sada-znamo-o-opremljenosti-rafala-za-hrvatsku/> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 24.)
- British „Shahed-Killer” MSI-DS Terrahawk Paladin for Ukraine: Capabilities of this AA System. Defense Express, 2023. 10. 11. https://en.defence-ua.com/weapon_and_tech/british_shahed_killer_msi_ds_terrahawk_paladin_for_ukraine_capabilities_of_this_aa_system-8215.html (Letöltés időpontja: 2023. 11. 15.)
- Choi, Wonwoo: *UAE Receives First Batch Of Chinese L-15 Falcons*. The Avionist, 2023. 11. 08. <https://theaviationist.com/2023/11/08/uae-receives-l-15-falcons/> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 15.)
- Dominguez, Gabriel: *Japan and Philippines agree to take defense ties to next level*. Japan Times, 2023. 11. 04. <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/11/04/japan/politics/japan-philippines-fumio-kishida-raa-osa/> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 05.)

²⁰ Choi 2023.

- Gosselin-Malo, Elisabeth: *How Iranian, Russian arms makers shared a Belgrade trade fair hall*. Defense News, 2023. 09. 28. <https://www.defensenews.com/global/europe/2023/09/28/how-iranian-russian-arms-makers-shared-a-belgrade-trade-fair-hall/> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 06.)
- Hrvatska preuzela prvi Rafale. Vlada Republike Hrvatske, 2023. 10. 02. <https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-preuzela-prvi-rafale/39117> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 25.)
- Hrvatska preuzela treći višenamjenski borbeni avion. Prvi jednosjed Rafale u vlasništvu je Republike Hrvatske. Vlada Republike Hrvatske, 2023. 11. 17. <https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-preuzela-treci-visenamjenski-borbeni-avion-prvi-jednosjed-rafale-u-vlasnistvu-je-republike-hrvatske/39401> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 18.)
- Marrow, Michael: *B-21 Raider takes first flight*. Breaking Defense, 2023. 11. 10. <https://breakingdefense.com/2023/11/b-21-raider-takes-first-flight/> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 11.)
- Milhiet, Paco: *Pegase 2023: The French Air Force Flies Across the Indo-Pacific*. 2023. The Diplomat, 2023. 08. 04. <https://thediplomat.com/2023/08/pegase-2023-the-french-air-force-flies-across-the-indo-pacific/> (Letöltés időpontja: 2023.10. 22.)
- Osborne, Tony: *L-15 Jet Trainers Will Equip Emirati Aerobatic Team, UAE Official Confirms*. Aviation Week, 2023. 11. 15. <https://aviationweek.com/shownews/dubai-airshow/l-15-jet-trainers-will-equip-emirati-aerobatic-team-uae-official-confirms> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 17.)
- Skove, Sam: *UK sees 'incredible acceleration' in military capabilities from Ukraine war*. Defense One. 2023. 11. 14. <https://www.defenseone.com/threats/2023/11/uk-gains-incredible-acceleration-military-capabilities-ukraine-war/392005/> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 15.)
- Tucker, Patrick: *France sees smaller future in Africa, larger role in the Pacific, says country's air force chief*. Defense One, 2023. 09. 18. <https://www.defenseone.com/technology/2023/09/france-sees-smaller-future-africa-larger-role-pacific-says-countrys-air-force-chief/390402/> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 24.)
- Valpolini, Paolo: *Partner 2023 – Serbia aims at enhancing its ground-based air defence (GBAD)*. European Defence Review, 2023. 10. 05. <https://www.edrmagazine.eu/serbia-aims-at-enhancing-its-ground-based-air-defence> (Letöltés időpontja: 2023. 11. 01.)
- van Noije, Alex: *First Croatian air force Rafale B takes flight*. Flight Global, 2023. 09. 15. <https://www.flightglobal.com/defence/first-croatian-air-force-rafale-b-takes-flight/154978.article> (Letöltés időpontja: 2023. 09. 24.)
- Vojinović, Petar: *[PARTNER 2023] Detaljnije o premijerama vojne vazduhoplovne tehnike na najvećem srpskom sajmu naoružanja i vojne opreme do sada*. Tango Six, 2023. 09. 26. <https://tangosix.rs/2023/26/09/partner-2023-detaljnije-o-premijerama-vojne-vazduhoplovne-tehnike-na-najvecem-srpskom-sajmu-naoruzanja-i-vojne-opreme-do-sada/> (Letöltés időpontja: 2023. 10. 23.)

ABSTRACT

FOCUS

Brig. Gen. Imre Porkoláb – Artúr Hőnich: *The operational impact of strategic foresight: NATO's technological priorities and the focus areas of Hungarian defence innovation* 3

This study focuses on the technological aspects of strategic foresight and has three purposes: first, it summarizes the technological dimension of strategic foresight activities in NATO; second, it describes the role of emerging and disruptive technologies within the Alliance's capability development focus areas; third, it takes stock of the technological areas in which Hungary should pay more attention for support of force development. The main point of the paper is that technological developments and the changes they bring about are necessary to continuously monitor and on this basis domestic development focus areas should be both identified and regularly reviewed. Nations that incorporate new operational concepts into education, doctrine, and training as fast as possible, and are able to introduce the most advanced technology through an accelerated systemisation process gain a strategic competitive advantage.

Keywords: NATO, defence innovation, Hungarian Defence Forces, strategic foresight, emerging and disruptive technologies, EDT

About the authors:

Brig. Gen. Imre Porkoláb, PhD, Ministerial Commissioner for Defence Innovation of the Ministry of Defence, Deputy Chairman of the Board of the NATO DIANA Innovation Network (ORCID: 0000-0003-1407-0678; MTMT: 10047876)

Artúr Hőnich, Analyst, Security and Defence Policy Division, RAND Europe (ORCID: 0000-0001-7208-9823; MTMT: 10087306)

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Brig. Gen. Pál Kádár: *Public administration, defence and security administration, military administration – focus on the interrelationship between territorial defence committees and the continuity of governance* 17

In November 2022, the system of defence and security administration was fundamentally reformed, maintaining the crucial role of the Territorial Defence Commissions within it. The author, having clarified the basic concepts of public administration, presents the basic functions of the territorial defence commissions, pointing out their paramount importance in the context of sustaining and developing national resilience and their interrelation with military operations.

Keywords: defence and security management, resilience, territorial defence committees

About the author:

Brig. Gen. Pál Kádár, PhD, Director General of the Defence Administration Office (ORCID: 0000-0002-6579-1371)

Patrik Szalkai: *International military assistance to Ukraine in the first year of the war* 26

The study presents military aid to Ukraine in the first year of the Russo-Ukrainian war (between 24th February 2022 and 24th February 2023). It reviews the general trends that characterize the first year. It provides concrete figures on the level of aid, based on open sources. The figures represent the publicly committed assets, which are assumed to be the minimum of the equipment received by Ukraine. The study focuses mainly on ground vehicles (armoured vehicles, artillery), drones, man-portable anti-tank weapons and ammunition supply. Watercraft and airborne assets, representing only a minor part of the contributions are also included. The paper also reviews the issue of longer-term arms sales, analysing trends in pledges, and closes with conclusions that may also be useful for the Hungarian Defence Forces.

Keywords: Russia, Ukraine, war, military aid, main battle tanks, drones, warfare, military equipment

About the author:

Patrik Szalkai, defence employee, senior rapporteur, Defence Staff Scientific Research Centre (MTMT: 10088547; ORCID: 0000-0001-8004-3083)

Col. (Ret.) Gábor Zellei – Lt. Col. Sándor Nagy: *Facts, opinions, and suggestions for a new type of civil protection system for the 21st century* 42

The rapid changes in the current security situation, the clash of interests between the great powers and the economic difficulties following the pandemic all have affected Europe and our region in a special way. The change in the security environment has led to a type of arms race, many nations seek a way out of the economic slowdown caused by the pandemic situation through boosting and developing their defence industry, which is further escalating the arms race. The international significance of the European Union has been eclipsed by its lack of force projection capability, and the United States' global power is also faltering as the fundamentally antagonistic China and Russia move closer together. Therefore, the question arises: with weapons and weapon systems at 21st century technological level, are the legal framework and its derivative procedures for the protection of the population, inherited from the 20th century, appropriate for the protection of civilians and the material goods for their survival? There is also a question mark over the periodic dichotomy between disaster management and armed conflicts in the domestic system of tasks for protecting the population, which, in the light of the changed geopolitical situation, needs to be reconsidered, the command and control of tasks in the field of civil protection need to be redefined and the new system of armed conflicts needs to be adapted to the new geopolitical situation.

Keywords: defence administration, civil protection, new type of public protection system

About the authors:

Col. (Ret.) Gábor Zellei, PhD, served in various civil protection positions between 1977 and 2010. Currently expert of the Association of Military Science and secretary of its Disaster Management and Civil Protection Section. Lecturer at the Military Technical Doctoral School of the University of Public Service, member of the Hungarian Academy of Sciences (ORCID: 0000-0002-3414-3611; MTMT 10039105).

Lt. Col. Sándor Nagy, PhD, between 1997 and 2009 he served in various units of the Hungarian Defence Forces, between 2009 and 2019 he held local and central management positions in the field of civil protection. From 2019 he was a senior officer of the Operations Directorate of the Hungarian Defence Forces, currently he is a senior officer (deputy chief) of the Strategic Planning Section of the Operations Directorate of the Hungarian Defence Forces. He is a member of the public board of the Hungarian Academy of Sciences and an expert of the Hungarian Association of Military Science (ORCID: 0000-0001-9774-8434, MTMT: 10039459).

INTERNATIONAL

Gábor Sinkó: *The potential impact of the lifting of the Somalian arms embargo in local and regional contexts* 51

Somalia is one of the poorest countries in the world, with high levels of systemic corruption and widespread arms abuse. The aim of this study is to provide a comprehensive picture of the potential impact of lifting the arms embargo on Somalia, in local and regional contexts. In the current historical, socio-political, and security situation in Somalia, lifting the arms embargo may not only have positive consequences, bringing benefits and opportunities to the Federal Government of Somalia, but also negative ones, presenting serious challenges for the country and the entire Horn of Africa. Therefore, increased caution, careful consideration of the consequences and a full understanding of the situation in Somalia are essential to ensure that the lifting of the arms embargo will be a long-term recipe for stability at both local and regional levels. This will most certainly require an approach that places equal emphasis on Somalia's self-governance and sovereignty aspirations and on maintaining regional and global security.

Keywords: Somalian arms embargo, Federal Government of Somalia, Somali National Army, local and regional impacts and consequences, Somalia, Horn of Africa

About the author:

Gábor Sinkó is a researcher at the Doctoral School of Security Studies of the University of Óbuda and its Africa Research Institute (ORCID: 0000-0002-6451-8701; MTMT: 10074774)

Áron Balogh: *The use of child soldiers in Latin America and Southeast Asia* 63

The institution of child soldiers has been a significant phenomenon for a long time. Many aspects of it have been researched by Hungarian and international experts, but Latin America and Southeast Asia have been understudied in this regard. Although these are regions far away from Hungary and Europe, the new use of child soldiers there shows trends that can be interpreted in general terms. In our globalised

world, where it is difficult to distinguish between different levels of security interpretation, it is necessary to understand these new contexts and experience. It is this need that the author's research seeks to meet.

Keywords: child soldiers, Latin America, Southeast Asia, regular and irregular warfare, organised crime

About the author:

Áron Balogh, security and defence policy expert, Master's student in International Security and Defence Policy at the Faculty of Military Science and Officer Training of the University of Public Service (ORCID: 0000-0003-0888-5694; MTMT: 10083580)

COMMAND, TRAINING

Col. Szabolcs Pécsvárady:

Defining mission, tasks, and objectives in the planning process. What to do and why? 80

Through mission command approach subordinate commanders are given great freedom of action. At the same time, they are expected to act within certain limitations in order to achieve or support the achievement of objectives set at higher levels. One of the tasks of a superior is to clarify and communicate the limits of the room for manoeuvre, and the subordinate commander is to move towards the objective by moving within those boundaries. The importance of a common language is therefore obvious and not new. According to a 2009 US field manual "combat proficiency is determined not by one's knowledge of written doctrines, but by one's ability to win battles and engagements with the assets at their disposal. A tactical-level plan may not be comparable to any previous example, however, the language used to communicate the plan should certainly be technically precise, doctrinally consistent, and use commonly understood and accepted terms and concepts." This article presents an analysis of the extent to which basic tactical-level documents support the clear and logical definition and successful, unbiased communication of orders and tasking.

Keywords: military decision-making process, command procedures, operation planning, doctrine

About the author: Col. Szabolcs Pécsvárady, Deputy Commander of the HDF 1st Bertalan Arpad Special Operations Brigade (ORCID: 0009-0008-7451-0659; MTMT: 10090986)

Ferenc Mező – Katalin Mező: *Football's metaphorical and functional relationship with warfare* 94

The popular game of football (or soccer) was created in Britain in the mid-19th century. Although it is a type of peaceful ball game, it symbolises a struggle (or war) between two teams. The symbolic link between football and warfare is reflected in the terminology of the game, as it also uses metaphors drawn from the terminology of warfare. On the other hand, football and warfare have not only a symbolic but also a functional relationship: football has been used for many purposes in the history of wars. This paper outlines the metaphorical and functional relationship between football and warfare.

Keywords: football, soccer, warfare

About the authors:

Ferenc Mező, PhD, Associate Professor at Eszterházy Károly Catholic University (ORCID: 0000-0001-6261-8744; MTMT: 10002779)

Katalin Mező, PhD, Associate Professor at the University of Debrecen (ORCID 0000-0002-1157-4478; MTMT: 10046555)

MILITARY HISTORY

Lt. Col. Tamás Fekete (Nat. Police) – Lt. Benedek Balázs (Nat. Police):

The organisational history of the modern Danube water police and river police, 1897-2022 (2.) 111

In 2022, the Danube Water and River Police commemorated the 125th anniversary of its establishment. In 1897, the Danube District Police Station was established within the Budapest Police Department, which, in addition to its basic police tasks, also performed most of the water policing tasks that still exist today in Budapest and its agglomeration. In 1921, parallel to the operation of the Police Station, the Royal Hungarian River Guard was established, and although its purpose was to disguise military forces after the Trianon Peace Treaty, it was the first water police body with national jurisdiction to operate its water police stations. 1939 saw the split of the River Guard: its military component was integrated into the Royal Hungarian Defence Forces while the Water Police continued its activities in the framework of the National Police. At that time, the Budapest Water Police Station absorbed the water police functions of the then defunct Danube District Police Station. After the Second World War, the water police stations

were repeatedly placed under different supervisory bodies, sometimes with different missions, until the Danube Water Police Station was established in 1966, which still operates under this name today.

Keywords: Danube, river police, water police, river police, water police station, river police station, rescue from water, rescue service, navigation, coastguard, river engineer, river watch

About the authors:

Lt. Col. Tamás Fekete, Budapest Police Headquarters, Danube Water Police Department, Commander of Budapest Water Police Station (ORCID: 0009-0001-6107-5984; MTMT: 10089200)

Lt. Benedek Balázs, National Media and Infocommunications Authority, Directorate for Defence and Law Enforcement Frequency Management, Legal Officer (ORCID: 0009-0004-9563-5056; PTMT: 10089203)

REVIEW

Colonel Tibor Balla: *Curiosities from 20th century history of Hungary, including its military history . . .* 130

About the author:

Col. Tibor Balla, DSC, military historian, research professor at the University of Public Service

Col. (Ret.) Csaba Gál: *Military and military technology news and information from the world* 135

About the author:

Col. (Ret.) Csaba Gál, military writer (ORCID: 0000-0003-3881-8054; MTMT: 10087274)

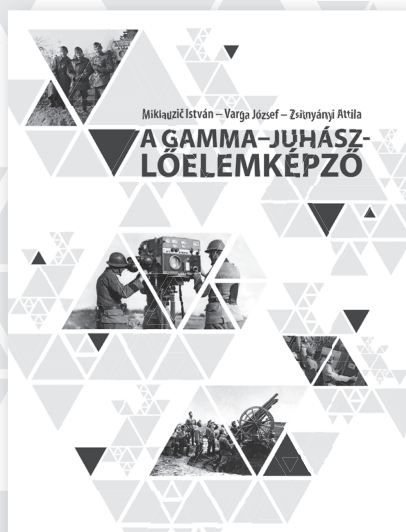
A Gamma–Juhász-lőelemképző

A magyar innováció nem szükkölködik
nagyszerű eredményekben.

A Gamma–Juhász-lőelemképző olyan
időszakban született, amely korántsem
volt ideális, mégis az alkotó energiák
olyan együttállásának eredménye lett
ez a készülék, amikor találkozott az alkotó
elme (Juhász István, a zseniális mérnök),
a hadiipari háttér (a korát megelőző
Gamma és annak alkotó szellemisége)
és egy páratlan találmány (Gamma–Juhász-
lőelemképző), hogy örökre beírja magát
a magyar haditechnikai fejlesztések
történelmébe.

Szerzők: Miklauzic István, Varga József, Zsitnyáni Attila
Megjelenés éve: 2022
keménytáblás
260 oldal

6300 Ft

A könyv a Zrínyi Kiadó webshopjában (shop.hmzrinyi.hu)
vagy a kiadó könyv- és térképboltjában (1024 Budapest, Fillér utca 14.) vásárolható meg.

MEGÚJULT A HADITECHNIKA FOLYÓIRAT

2024-ben – másfél évtized után – megújult a **HADITECHNIKA** folyóirat. Az évi hat lapszám új köntösben, frissített tipográfiával jelenik meg.

A lap ára 990 Ft, az éves előfizetés díja 5940 Ft.

Folyóiratunk előfizethető a **Zrínyi Kiadónál** és a **Magyar Postán**.

Lapunk digitális változata olvasható a **Laptapíron**: www.laptapir.hu.

Facebook:

<https://www.facebook.com/HTfolyoirat/>

A folyóirat korábbi lapszámai elérhetők:

<https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/HT>

MTA REAL-J repozitórium:

<http://real-j.mtak.hu/view/journal/Haditechnika.html>

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Honvédségi Szemle közlési feltételei

A folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat is beleszámítva) tanulmányok, szakcikkek megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Non-profit Kft. a szerzővel *szervíz-köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word .doc- vagy .docx-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (*havasi.mate@hmrzinyi.hu*).
- A szöveg elején szerepeljen az egy bekezdés (kb. 800–1110 leütéses) összefoglaló (absztrakt) magyar és angol nyelven, illetve a kulcsszavak (ideálisan 5, maximálisan 10), szintén magyarul és angolul. Az összefoglaló E/3 személyben íródjon, vagyis személyes hangvételű részek ne szerepeljenek benne, illetve ne egyezzen meg a főszövegben olvasható bevezetővel.
- Az összefoglaló után tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), intézményüket, tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail cím, telefonszám), illetve ORCID- és MTMT-kódjukat. Ez utóbbiak ma már mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy a művek az MTMT-ben és a Real Repozitóriumban elektronikus formában szerepelhessenek.
- A közé címeket lássák el szintjüknek megfelelő, zárójellel jelzéssel (K1, K2, K3), hogy az egyes szövegblokkok alárendeltségét egyértelműsítsék a szerkesztők és a tördelők számára. Legfeljebb három címfokozat legyen.
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrezletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Ha ez nem lehetséges, akkor a lefordított ábraszöveget mellékeljék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenést, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, szerkeszthető (jpg, tiff) formátumban, 300 dpi-s felbontásban, min. 1600 pixeles szélességben. Az íráshoz csatoljanak számozott képaláírást, amelyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel

annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.

- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben is ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra (300 dpi) és méretre (min. 1600 pixel szélesség), illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovataink kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetéseivel, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. Tudományos jellegű cikkeinket DOI-azonosítóval is ellátjuk, s ezeket a lap megjelenése után feltöltjük az MTMT-be. Kérjük, hogy senki ne töltsön fel ide cikkét magánúton, ez ugyanis fennakadáshoz vezethet. Amennyiben valamilyen okból a feltöltés halaszthatatlanul sürgős, kérjük, jelezzék a szerkesztőségnek.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések (például kurzíválás) nélkül, lábjegyzetként (és ne végjegyzetként) történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével. Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk.

Ha a szöveg egy adott pontján több forrásmunkára kell hivatkozni, akkor a bokrosítás elkerülése végett csak egy felsőindexes szám szerepeljen ott, és a hozzá kapcsolódó lábjegyzeten belül szerepeltessük a műveket, pontos vesszővel ellátva.

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző vezetéckéne kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni. Amennyiben egy cikk rendelkezik DOI-azonosítóval is, azt a bibliográfiai adatok megadása után kérjük feltüntetni.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy csak olyan forrás szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző a törzsszövegben hivatkozik, és amely szerepel a lábjegyzetben is.

Egyéb megjegyzések

- A négy számjegynél hosszabb számoknál a CTRL-SHIFT-SPACE (nem törő) szóközt alkalmazzuk, ne pedig a sima szóközt vagy a pontot; pl. 430 000. (A négy számjegyű számoknál erre nincs szükség.) Ugyanígy érdemes eljárni a rövidített összetételeknél (pl. „m. kir.” v. „D. C.”).
- Az idézőjelek esetében a magyar változatot használjuk („...”), ne pedig az angol (“...”; ‘...’; ‘...’) verziókat. Belső idézőjelet (>...<) használjunk az idézett szövegen belüli idézőjeles részhez.
- Ha zárójeles részen (...) belül is szükségünk van zárójelre, akkor a szögletes zárójel [..] alkalmazzuk ott.

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

		<i>Példa</i>
<i>Leírás</i>	<i>A hivatkozás tartalmi elemei*</i>	<i>Irodalomjegyzékbeli hivatkozás</i>
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás Oldalszám nélkül, amennyiben a teljes műre utalunk; oldal- számmal ill. oldaltartománnyal, amennyiben egy adott idézetre. Ne használjunk semmiféle formázást (dőlt betű, aláhúzás, kövérítés, kiskapitális betű).
Egyszerűs mű	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Csorba 2023. Bellavia 2008, 34–36.
Kétszerűs mű	Vezetéknév Keresztnév 1 – Vezetéknév Keresztnév 2: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Szenes Zoltán – Siposné Kecskeméthy Klára: <i>NATO 4.0 és Magyarország</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019. Detraz, Nicole – Betsill, Michele M.: <i>Climate Change and Environment Security: For Whom the Discourse Shifts</i> . International Studies Perspectives. International Studies Association, 2009.
Három v. több szerző/ szerkesztő	Vezetéknév Keresztnév 1 et al.: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Jóna András et al.: <i>A ceglédi hirodászszőlőj története</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019. Rollnick, Stephen et al.: <i>Motivational Interviewing in Health Care: Helping Patients Change Behavior</i> . The Guilford Press, New York, 2008.
Tanulmánykötet (teljes mű)	Vezetéknév Keresztnév (szerk.): <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	Hermann Róbert (szerk.): <i>A magyar hadügyi igazgatás története, 1526–1990</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021. Shaffer, Ryan (szerk.): <i>The Handbook of African Intelligence Cultures</i> . Rowman and Littlefield, 2023.
Tanulmány, könyvfejezet	Vezetéknév Keresztnév: <i>Tanulmánycím</i> . In: Szerkesztő Nevé (szerk.): Könyvcím. Kiadó, kiadás helye, kiadás éve, oldal- szám–oldalszám.	Kiss István: <i>Bevándorlás az Egyesült Királyságban</i> . In: Besenyő János et al. (szerk.): <i>Európa és a migráció</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019, 21–38. Santy, Patricia A.: <i>Behavior and performance in the space environment</i> . In: Churchill, S. (szerk.): <i>Fundamentals of Space Life Sciences</i> . Krieger Publishing Company, Malabar, Florida, 1997, 45–81.
Folyóiratcikk (nyomtatott)	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cikkcím</i> . Folyóiratcím, évfolyam év/szám, oldalszám–oldalszám.	Gazdag Erika: <i>Koncepciófejlesztés a NATO-ban</i> . Honvédségi Szemle, 150. évf. 2022/3., 3–19. <i>Az évfolyamot az eredetivel megegyező írásmóddal jelöljük (tehát az impresszumban/borítón szereplő arab v. római számmal)</i> .

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás

Példa

Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Folyóiratcikk (elektronikus)	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cikk cím.</i> Folyóirat címe, évfolyam év/szám, oldalszám- oldalszám. URL vagy DOI (Letöltés időpontja)	Gál Csaba: <i>Milyen biztonsági problémák várhatók 2022-ben?</i> Honvédségi Szemle, 150. évf. 2022/3., 140–149. kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/708/698 (Letöltés időpontja: 2023. 01. 04.) Kundnani, Hans: <i>Germany as a Geo-economic Power.</i> The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3., 40–42. researchgate.net/publication/233448698_Germany_as_a_Geo-economic_Power (Letöltés időpontja: 2018. 09. 04.)	Gál 2022., 142. Kundnani 2011., 40–42.
Disszertáció, szakdolgozat, kézirat stb.	Vezetéknév Keresztnév: <i>Cím.</i> Munka jellege. Intézmény, évszám.	Lehozki Zóra Zsófia: <i>A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságai.</i> PhD-disszertáció. Nemzeti Közszelektrolati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2022.	Lehozki 2022., 15.
Elektronikus könyv	Vezetéknév Keresztnév: <i>A könyv címe</i> [formátum]. Kiadó, kiadás helye, kiadás éve, oldal, URL (ha van) (Letöltés időpontja)	Háda Béla: <i>Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban</i> [PDF]. Ludovika, Budapest, 2022. ludovika.lnkiv.m/Hada_2022 (Letöltés időpontja: 2023. 01. 03.) <i>Amennyiben az e-könyv nem érhető el ingyenesen vagy publikus címen, úgy lehetőség szerint kérjük a tágabb beszerzési forrást (pl. amazon.com) jelölni.</i>	Háda 2022., 44. <i>Ha a formátum miatt az anyag nem tartalmaz oldalszámot, a fejezet és a közcímzés, illetve a bekezdés alapján azonosítsuk a helyet, pl. 1. fejezet, 3. bekezdés. Ezt a kiadási év után tüntessük fel, ugyanott, ahol az oldal-tartományi szoktuk.</i> <i>Ha az anyag nem tartalmaz fejezeteket, közcímeket vagy a hely azonosítására alkalmas jelöléseket, akkor a kérdéses rész első pár szavát idézzük idézőjelben, pl. „The question of profitability...”</i>
Elektronikus cikk, tartalom, blogbejegyzés (névvel vagy anélkül)	Vezetéknév Keresztnév (ha van): <i>Cím.</i> Weboldal címe/neve, publikálási dátum (ha van). URL (Letöltés időpontja)	Kovács Péter Géza: <i>Bolgár javítóközpont a Stryker számára.</i> vedelmiiparblog.hu, 2023. 10. 05. vedelmiiparblog.hu/blog/bolgar-javitokozpont-a-stryker-szamara (Letöltés időpontja: 2023. 10. 09.) <i>First German IRIS-T air defence system in Ukraine, three more to come.</i> Reuters, 2022. 10. 12. https://www.reuters.com/world/europe/first-german-iris-t-air-defence-system-ukraine-three-more-come-minister-2022-10-12/ (Letöltés időpontja: 2023. 01. 22.)	Kovács 2023. First German IRIS-T... 2022.

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Léírás		Példa	
Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Egy szerző több művel, különböző évekből, egy lábjegyzeten belül	Rövid hivatkozásoknál a vezetéknev nem ismétlődik, csak a kiadások évszámai kerülnek egymás mellé, pontos vesszővel elválasztva.	Csonka Tihamér: <i>Katonasors</i> . Magánkiadás, Budapest, 1983. Csonka Tihamér: <i>Amikor visszajöttök...</i> Magánkiadás, Budapest, 1988.	Csonka 1983, 19; 1988, 76.
Egy szerző több művel, azonos évből	Vezetéknev Keresztnev: <i>A könyv címe</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve[a, b, c...].	Csonka Tihamér: <i>Katonasors</i> . Magánkiadás, Budapest, 1983. Csonka Tihamér: <i>Diadalban, vereségen</i> . Magánkiadás, Budapest, 1983.	Csonka 1983a, 15. Csonka 1983b, 23.
Azonos vezetéknevű szerzők, azonos kiadási év	Rövid hivatkozások esetén a keresztnev rövidítésének, ennek további azonosága esetén a teljes keresztnevnek a kiírásával.	Szabó Endre Győző: <i>A védelmi lépéscső elmélete</i> . Ludovika, Budapest, 2022. Szabó Márton: <i>Társadalompoétika</i> . Ludovika, Budapest, 2022.	Szabó E. Gy. 2022, 15. Szabó M. 2022, 15.
Azonos vezetéknevű szerzők, különböző kiadási év	Rövid hivatkozásoknál az évszám önmagában megkülönbözteti a szerzőket, a keresztnevet nem szükséges rövidíteni.	Molnár Attila Károly: <i>A protestáns etika Magyarországon</i> . Ludovika, Budapest, 2021. Molnár Tamás: <i>Az értelmiség bukása</i> . Ludovika, Budapest, 2021.	Molnár 2021, 15. Molnár 2022, 20.
Eredeti megjelenés jelölése (fakszimile v. reprint kiadásnál)	Vezetéknev Keresztnev: <i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve [eredeti megjelenés éve].	Tarczali Dell'adami Géza – Saáry Jenő: <i>Megváltás Szibériából</i> . Zrínyi, Budapest, 2022 [1925].	Tarczali – Saáry 2022 [1925], 65.
Magyar szerző, külföldi kiadási mű	A magyar vezetéknev után vesszőt teszünk az irodalomjegyzékben.	Somlyai, Gábor et al.: <i>Deuterium Content of the Organic Compounds in Food Has an Impact on Tumor Growth in Mice</i> . <i>Molecular Biology</i> , 45. évf. 2023/1., 66–77. DOI: 10.3390/cimb45010005	Somlyai 2023.
Külföldi, nem latin betűs nyelven íródott mű	Ha egy hivatkozott forrás nem latin betűs nyelven (pl. orosz) jelent meg, a szerzőnek a hivatkozásban minden könyvészeti adatot át kell írnia latin betűsre.	Евгений Федоров: Когда «Кричашие орлы» замолчат: перспективы вторжения США на Украину. 01. 11. 2022. Военное обозрение: https://topwar.ru/204177-kogda-krichaschie-orly-zamolchat-perspektivy-vtorzhenija-ssha-na-ukrainu.html (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.) Fjodorov, Jevgenyij: Kogda „Kricsasije orlu” zamolcsat: perspektivi vtorzszenyija SzSA na Ukrainu. 01. 11. 2022. Vojennoje obozrenyje. https://topwar.ru/204177-kogda-krichaschie-orly-zamolchat-perspektivy-vtorzhenija-ssha-na-ukrainu.html (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.)	Fjodorov 2022.
Nem azonosítható szerzőjű mű/ismeretlen	<i>Cím</i> . Kiadó, kiadás helye, kiadás éve.	<i>Haza, hűség, becsület – Az MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendel-terésű Dandár</i> . Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.	Haza, hűség, becsület... 2017. <i>A hosszú címeteket rövidítjük.</i>

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás

A hivatkozás tartalmi elemei*

Hivatkozott mű típusa
 Kiadó/Kiadás helye/Kiadás éve nélkül megjelent mű

Használjuk az alábbi rövidítéseket, szükséges zárójellel jelezve a hiányzó adatot:
 Év nélkül: [é. n.]
 Hely nélkül: [h. n.]
 Kiadó nélkül: [k. n.]

Irodalomjegyzékbeli hivatkozás

Mangold Lajos – Horváth Cynil (szerk.): *Tolnai világtörténelme*. Tolnai, Budapest [é. n.]
Staats-Lexikon oder Enzyklopädie der Staatswissenschaften (1834–1848). Hammerich [h. n.]
 Teleki Pál: *Magyar politikai gondolatok*. [k. n.] Budapest, 1941.

Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás

Mangold–Horváth [é. n.], 15.
 Staats-Lexikon 1834–1848, 15.
 Teleki 1941, 15.

Ismétlődő forrás
 A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. (idézett munkák) jelölést használjuk, szükség szerint oldalszám-jelzéssel; közvetlen ismétlődés esetén az Uo. (ugyanott) jelölésre van szükség.

Ryan, Cornelius: *A leghosszabb nap*. Európa, Budapest, 1985.

Ryan 1985: i. m. 45.
 Uo. 47.

Rádióműsor/Podcast
 Házigazda/Előadó: *Műsorcím*.
 Rádió/Webooldal, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)

Jamriskó Tamás: *Újra jó reggelt Vietnam! 1. epizód – Apokalipszis újratöltve*. EPER Rádió, 2020. 05. 11. eper.elte.hu/index.php/2020/05/19/ujra-jo-reggelt-vietnam-1-epizod-apokalipszis-ujratoltove (Letöltés időpontja: 2021. 07. 01.)

Jamriskó: Újra jó reggelt... 2022.
A hosszú címeket rövidítsük.

Televízióműsor
Műsor: *Cím*. Csatorna Neve, publikálási dátum URL (Letöltés időpontja)

Egyetemes Tudomány: *A háború hatása a közönségi médiára*. Ludovika TV, 2022. 09. 29. ludovika.hu/ludovika-tv/egyetemes-tudomany/2022/09/19/a-haboru-hatasa-a-kozossegi-mediara-2 (Letöltés időpontja: 2022. 12. 03.)

Egyetemes Tudomány:
 A háború hatása... 2022.
A hosszú címeket rövidítsük.

YouTube
 Felhasználó [@nickname] (évszám): *A videó címe*.
 YouTube, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)

NKE [@NkeUni] (2022): *Vallás és politika az Egyesült Államokban*. YouTube, 2022. 11. 21. [y2u.be/2FZA5aV0CF8](https://www.youtube.com/watch?v=2FZA5aV0CF8) (Letöltés időpontja: 2022. 12. 18.)

NKE: Vallás és politika... 2022.
A hosszú címeket rövidítsük.

Twitter
 Felhasználó [@nickname]: *Cím*.
 Twitter, publikálási dátum. URL (Letöltés időpontja)

EUstrat [@EUStrat_uni_nke]: *November 1-jén hatályba lépett a digitális piacokról szóló uniós szabályozás*. Twitter, 2022. 11. 24. twitter.com/EUSTRAT_uni_nke/status/1595680623770931205?ext=HHwWisC4rdbE_6QsAAAA (Letöltés időpontja: 2022. 12. 08.)

Eustrat: November 1-jén... 2022.
A hosszú címeket rövidítsük.

Facebook/Instagram
 Felhasználó [@nickname]:
A poszt rövid címként. Forrás neve, Dátum. URL (Letöltés időpontja)

NKE [@uni.nke]: *NKE Gólyabál*. Facebook, 2022. 11. 24. [fb.com/uni.nke/posts/pfbid0SatQStpHgEUWLAoAnMeYd85U7YXTbbpjzY5HPqC4rdbE_TAsy8B711v13hqCX8B41](https://www.facebook.com/uni.nke/posts/pfbid0SatQStpHgEUWLAoAnMeYd85U7YXTbbpjzY5HPqC4rdbE_TAsy8B711v13hqCX8B41) (Letöltés időpontja: 2022. 12. 18.)

NKE: NKE Gólyabál 2022.

Film
Filmcím. (Műfaj) Rend. Rendező Neve. Gyártó, Megjelenés éve.

Szabadság, szerelem. (Játékfilm) Rend. Goda Krisztina. Cinergi, 2006.
A békét őrizték – Az MN 1480 5. Ónállás Rakétaezred története. (Dokumentumfilm) Rend. Tanka Balázs. Katonai Filmstudió, 2016.

Szabadság, szerelem 2006.
 A békét őrizték... 2016.

Példa

A HIVATKOZÁS FORMAI KÖVETELMÉNYEI

Leírás

Példa

Hivatkozott mű típusa	A hivatkozás tartalmi elemei*	Irodalomjegyzékbeli hivatkozás	Lábjegyzeti (rövid) hivatkozás
Törvény	A kihirdetés éve, „évi” a törvény sorszáma római számmal, „törvény” a törvény címe Rövidítés: a jogszabályban meghatározott rövidítés vagy a gyakorlatban elterjedt rövidítés	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről	Ptk. 183. § Ptk. 183. § (1) bekezdés Ptk. 183. § (1)–(3) bekezdés Ptk. 183. § (1), (4) bekezdés Ptk. 183. § (1) bekezdés c) pont
Törvénycikk	A kihirdetés éve, „évi” törvénycikk sorszáma római számmal, „törvénycikk” a törvénycikk címe	1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogról	1921. évi LIV. tc.
Törvényerejű rendelet	A kihirdetés éve, „évi” a törvényerejű rendelet sorszáma arab számmal, „törvényerejű rendelet” a törvényerejű rendelet címe	1975. évi 19. törvényerejű rendelet a hangfelvételek előállítóinak védelméről	1975. évi 19. tvr.
Rendelet	A jogszabály sorszáma/a kihirdetés éve. (a kihirdetés dátuma) a jogszabály megalkotója megjelölésének rövidítése, „rendelet” a rendelet címe	100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet az árva mű egyes felhasználásainak engedélyezésére vonatkozó részletes szabályokról	100/2009. (V. 8.) Korm. rendelet
Kormányhatározat	A jogszabály sorszáma/a kihirdetés éve. (a kihirdetés dátuma) a jogszabály megalkotója megjelölésének rövidítése, „határozat” a határozat címe	1100/1997. (IX. 30.) Korm. határozat szerzői jogi jogszabályaink felülvizsgálatáról	1100/1997. (IX. 30.) Korm. határozat
EU-s rendelet	A jogszabály kibocsátója, a jogszabály megalkotásának napja, a jogszabály kibocsátásának sorszáma/éve/rövidítés, a jogszabály típusa és elnevezése (Rövidítés: EG, EKG, EU)	A Tanács 2000. május 29-i 1346/2000/EK rendelete a fizetésektelenségi eljárásról	1346/2000/EK tanácsi rendelet
Egyéb EU-s (pl. irányelv)	A jogszabály kibocsátója, a jogszabály megalkotásának napja, a jogszabály kibocsátásának éve/sorszáma/ rövidítés, a jogszabály típusa és elnevezése (Rövidítés: EG, EKG, EU)	Az Európai Parlament és a Tanács 2006. december 12-i 2006/116/EK irányelve a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről (kodifikált változat)	2006/116/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv

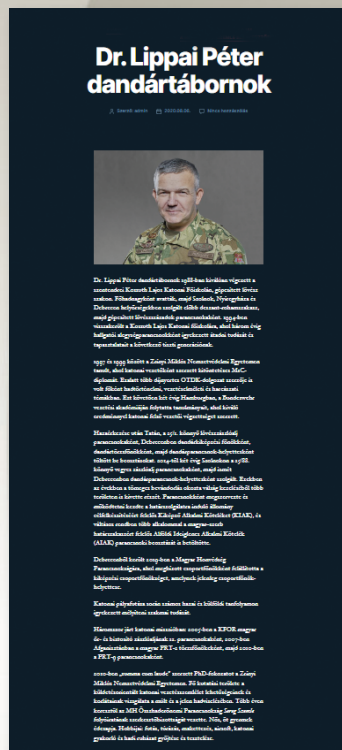
Cikkeink elérhetőek honlapunkon is!

kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai honlapunkon is olvashatók: kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/

Csak kattintson a linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdeklí, a Hírek menüpon alatt ízelítőket olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatónkat, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archiválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

Kellemes olvasást kívánunk!
A szerkesztőség

ZRÍNYI KIADÓ